

File 501

CONSILIUL SECURITĂȚII STATULUI
DIRECȚIA ÎNVĂȚĂMÎNT

IN AVANPOSTURI
INFORMATIVE

179244

D 017448, Vol. 19

FD 472 / Vol 19

CONSILIUL SECURITĂȚII STATULUI
DIRECȚIA ÎNVĂȚĂMÎNT

PENTRU UZ INTERN

ÎN AVANPOSTURI INFORMATIVE

Seria 0801 -

1969

DIN PARTEA REDACȚIEI

Pe fronturile fără tranșee ale războiului invizibil se înregistrează în permanență succese și eșecuri, care, deși influențează în bună măsură cursul vieții internaționale, rareori sînt consemnate în rubricile de știri ale cotidianelor.

Părțile beligerante țin să-și sărbătorească victoriile în cea mai mare taină, iar luptătorii preferă să guste solitari și discret din paharul amar al înfrîngerilor.

Totuși, în viață, aceste dorințe ale combatanților nu se transformă întotdeauna în realitate și, atunci, opinia publică devine martor contrariat al unor evenimente pe care le consideră de domeniul senzaționalului.

Așa s-au întimplat lucrurile în 1951, cînd diplomații englezi Guy Francis de Moncy Burgess și Donald Duart Maclean au dispărut din Anglia, ca, în urma unor investigații amănunțite, ziarele să anunțe, spre uimirea tuturor, că cei doi au plecat în Uniunea Sovietică. Prietenul lor, Harold Adrian Russell Philby, pe atunci ofițer de legătură al S.I.S.-ului cu C.I.A., mărturisea șefilor contraspionajului englez cît de surprins a fost cînd a aflat că adjunctul său, Guy Burgess, fusese agent sovietic, dar, în 1963, ca să evite arestarea și condamnarea pentru spionaj, el însuși fugea la Moscova.

Cartea pe care o edităm acum înmănunchează aspectele cele mai importante din lucrările apărute în străinătate în legătură cu

acest caz care, la timpul respectiv, a creat multă vîlvă în Occident.

Urmărind firul vieții și activității celor trei agenți ai serviciului secret sovietic, așa cum s-a depănat el timp de peste trei decenii, cititorul va rămîne cu convingerea că în lumea spionajului și contraspionajului totul este posibil și că surprizele pot apărea la orice pas.

În prima parte a prezentării vieții și activității lor, autorii ne înfățișează pe cei trei agenți în postura de studenți, cînd, de altfel, au fost punctați și luați în studiu de către serviciul secret sovietic în vederea recrutării.

Astfel, îl vedem pe Harold (Kim) Philby, fiul unui mare aventurier englez, începîndu-și studiile la Cambridge, unde, nu după mult timp, vine și un alt tînăr de origine aristocratică, Guy Burgess. Acesta din urmă se lansează cu ardoare în discuțiile politice ale tineretului universitar, susținînd idei de stînga, dar, în același timp, afișează cu impertinență degradarea morală a clasei din care face parte.

Un an mai tîrziu, dintr-un oraș de provincie, apare în același centru universitar un tînăr moliu, fiu de ministru, care își alege drept ideal pe Guy Burgess. Acest tînăr nu este altul decît Donald Maclean.

Dar anii studenției au trecut și cei trei s-au despărțit. Prin fările frămîntate de convulsiuni sociale ale anilor 1933—1934, poate fi întîlnit și tînărul ziarist englez Kim Philby. Astfel, se spune că a fost în Franța, auzim că a fost rănit în Germania, dar mai ales îl urmărim acționînd în Austria, pe timpul puciului fascist al lui Dollfuss.

Întors la Londra, după aceste peregrinări, îl întîlnește pe Burgess, care pretinde, după o vizită făcută în Uniunea Sovietică, că a renunțat la concepțiile sale de stînga, devenind un admirator al lui Mussolini și al lui Hitler. Burgess se împrietenește între timp cu cele mai reacționare personalități politice engleze, devenind un membru marcant al Asociației de prietenie anglo-germană. În această conjunctură și Philby își „schimbă” păre-

rile, urmînd drumul parcurs de prietenul său. O dată cu izbucnirea războiului civil spaniol, Philby se întoarce la ziaristică. Ca trimis al unei agenții de presă, apoi al ziarului Times, el vizitează cartierele generale ale armatelor și diviziilor franchiste, de unde trimite articole și reportaje profasciste despre desfășurarea războiului.

Spre sfîrșitul deceniului al patrulea, norii amenințători ai războiului se îngrămădesc pe cerul Europei. În 1939, prin atacarea Poloniei, Hitler declanșează cel de-al doilea război mondial.

Pe eroii cărții noastre, Philby, Burgess și Maclean, îi reîntîlnim la Londra. Philby și Burgess sînt acum cadre ale serviciului secret britanic, iar Maclean lucrează în Ministerul de Externe. Burgess, dar mai ales Philby, obțin succese deosebite în noua lor activitate, pe cînd Maclean, prin modul în care muncește, îndreptățește pe Philby să-i prezică o ascensiune rapidă în ierarhia serviciului diplomatic. Și Philby nu s-a înșelat. La sfîrșitul războiului, Maclean este numit prim-secretar, apoi consilier al Ambasadei Marii Britanii din Washington, iar ulterior, secretar al Comisiei pentru o politică atomică comună, din care făceau parte S.U.A., Anglia și Canada.

Dacă Burgess nu rămîne prea mult în serviciul secret, în schimb Philby este avansat și, după război, e trimis sub acoperire diplomatică în Turcia, iar mai tîrziu este numit șeful misiunii de legătură a S.I.S.-ului cu C.I.A., englezii văzînd în el un posibil șef adjunct al Intelligence Service-ului.

În calitate sa de șef al misiunii de legătură a S.I.S.-ului cu C.I.A., Philby cere șefilor serviciului secret britanic ca Burgess să fie numit adjunctul său. În felul acesta, Burgess, după ce fusese secretar particular al unui ministru de stat și expert în Ministerul de Externe, primește titlul de secretar II și reîntre în serviciul secret.

Nimic nu părea neobișnuit în viața și carierele celor trei pînă cînd, la 7 iunie 1951, ziarul londonez Daily Express publica

știrea senzațională, primită de la corespondentul său din Paris, că doi diplomați englezi au dispărut.

După dovedirea activității de spionaj desfășurate de Maclean și Burgess, unele bănuieli încep să planeze și asupra lui Philby, dar vor mai trece aproape 12 ani până când ele se vor transforma în certitudini, în probe de netăgăduit. În tot acest timp Philby va continua să furnizeze serviciului secret sovietic informații deosebit de utile. În anul 1963, când situația îi era de acum periclitată, Philby este retras în Uniunea Sovietică.

Din lectura întregului material rezultă o seamă de concluzii și învățăminte prețioase.

În primul rând, apare evidentă atenția ce trebuie acordată perspectivei în activitatea de informații și contrainformații. Pe baza unui studiu aprofundat, cei trei au putut fi cotați, încă din perioada studenției, ca agenți posibili, care, în virtutea calităților personale, precum și a legăturilor lor de familie și de altă natură, aveau șanse să ajungă în posturi înalte în administrația de stat engleză și să aibă deci acces la informații de mare valoare. O dată stabilită această perspectivă s-a acționat ani de-a rîndul, de multe ori fără ca cei în cauză să sesizeze acest lucru, pentru formarea lor din punct de vedere politic și pentru a le facilita ascensiunea în ziaristică, în diplomatie și în serviciul de informații englez. Această muncă s-a soldat prin aceea că cei trei au devenit surse de informații extrem de valoroase, adevărate avangposturi informative ale serviciului secret sovietic.

În al doilea rând, cazul de față readuce în actualitate o mărime de mult cunoscută în munca de informații și contrainformații, și anume că, „pentru a obține, trebuie să mai și dai câte ceva”. Ilustrativ în acest sens este modul cum, pentru a consolida poziția agenților în Intelligence Service, serviciul secret ce i-a avut în legătură le-a dat anumite informații, de care se putea dispensa fără a-i fi prejudiciate interesele, precum și felul în care agenții au știut să valorifice și să prezinte informațiile respective, ca fiind rodul activității lor personale. În acest fel prestigiul și încrederea de care s-au bucurat agenții în cadrul ser-

viciului secret englez au fost în continuă creștere, soldindu-se în ultimă instanță cu promovarea lor în funcții superioare.

În al treilea rând, se impune a fi evidențiată importanța pe care o prezintă pentru activitatea oricărui serviciu de informații și contrainformații manifestarea unei griji și atenții permanente față de situația personală a agenților. Așa după cum rezultă din această lucrare, grija manifestată îndeosebi atunci când cei trei agenți se aflau în pericol, scoaterea lor de sub incidența legilor existente în țara în care și-au desfășurat activitatea și asigurarea unor condiții materiale corespunzătoare în țara pentru care au lucrat au asupra întregii rețele un efect tonic, încurajator.

Pe lângă aceste învățăminte pe care le-am subliniat, avem convingerea că cititorul va desprinde și multe altele care îi vor fi de un real folos în muncă și, în general, în viață.

De asemenea, datorită faptului că eroii cărții au avut tangență cu numeroase probleme ale ultimelor trei decenii ale secolului nostru, cititorul va avea ocazia să afle o serie de date interesante legate de evenimentele ce s-au petrecut în această perioadă și să tragă o serie de concluzii privitoare la rolul pe care-l are activitatea de informații în viața internațională.

SĂ TRĂIEȘTI, TOVARĂȘE PHILBY!

(Articol apărut în ziarul Izvestia
din 19 decembrie 1967)

Traducere din limba rusă de
maior GHEORGHE SABLICI

Kim Philby

O dimineată geroasă din luna decembrie, în care ceața din timpul nopții nu s-a risipit încă de pe străzile înzăpezite. Copacii de pe bulevardul Gogol sint acoperiți cu o chiciură pufoasă. Într-o stație de troleibuz, un grup de moscoviți își freacă obrazii și fac mișcări de încălzire. Oamenii se grăbesc. Începe o nouă zi, cu griji și preocupări. Automobilele se grăbesc și ele, întrecându-se unele pe altele.

Un om de statură mijlocie, între două vârste, dar încă destul de puternic, pășește încet pe trotuar, inspirând cu satisfacție aerul rece. Este îmbrăcat cu un palton călduros, căptușit cu blană, iar pe cap poartă, de asemenea, o căciulă de blană. Omul este sincer încântat atât de această dimineată geroasă, cât și de torentul vioi al pietonilor. Uneori este împins într-o parte. „Scuzați“, i se spune în grabă. „Nu-i nimic“, răspunde el cu complezență, cu un ușor accent străin. Îi privește pe oamenii din stația de troleibuz și, cu o curiozitate veselă, petrece cu privirea femeile îmbrăcate în mini-paltoane, care se indreaptă în mare grabă spre căldura salvatoare din stațiile de metrou. Cu același interes se uită la copiii de pe bulevard care se bat cu zăpadă. Acest om, cu fața senină și plină de bunătate, zimbește mereu.

Cine este el, de ce zimbește, ce lucruri neobișnuite a văzut pe bulevard, pe copacii plini cu chiciură în această obișnuită dimineată moscovită? Copiilor de pe bulevard, trecătorilor de pe trotuar, fetelor îmbrăcate după cerințele modei — cui i-ar

putea trece prin gând că în această dimineață i-a zîmbit un om cu o soartă atît de neobișnuită ? El a fost denumit omul-enigmă, iar viața lui drept rebus. Ani îndelungați, decenii întregi de nesfîrșite enigme ! Viața e, totuși, complicată ca un labirint !

Intr-o dimineață din primăvara anului 1951, în cabinetul șefului Agenției Centrale de Informații, zeul serviciului secret american, a fost convocată o consfătuire importantă. În afară de Allen Dulles, în jurul unei mese lungi și lustruite ședea Fryk Visner, conducătorul serviciului pentru desfășurarea acțiunilor ultrasecrete de subminare politică. Chiar pentru funcționarii de încredere postul său era conspirat, iar el se intitula director adjunct al serviciului pentru coordonarea politicii. Alături de el se afla Frank Lindsay. Participanții la consfătuire așteptau un oaspete de seamă : Kim Philby, șeful misiunii speciale de legătură dintre spionajul englez și C.I.A. la Washington, trebuia să ia parte la elaborarea unei operații de o excepțională însemnătate.

În cadrul acestei acțiuni, C.I.A. își puna mari speranțe în oaspetele englez, funcționar de seamă al serviciului de spionaj englez, socotit și expert de talie în privința unor operațiuni îndreptate împotriva Uniunii Sovietice și a altor țări socialiste. Philby s-a aflat lângă leagănul C.I.A., căci spionajul american s-a format sub conducerea experimentatului serviciu de spionaj britanic.

Ca întotdeauna, englezul a fost punctual. El a sosit exact la ora stabilită. Foarte elegant și politicos, el era prototipul gentlemanului britanic. Bilbiiala ușoară pe care o avea, nu-i altera deloc graiul, iar despre puterea farmecului său circulau legende atît în cadrul C.I.A. cît și în acela al spionajului englez. Salutîndu-i cordial pe cei adunați, el a luat loc la masă.

C.I.A. fusese însărcinată cu elaborarea planului unei rebeliuni contrarevoluționare într-una din țările socialiste balcanice. Inceputul acestei acțiuni trebuia să-l constituie lansarea pe teritoriul țării respective a unui grup format din cîteva sute de diversioniști, aproape toți originari din țara respectivă. Grupul

avea misiunea să creeze în diferite puncte focare de rezistență, care să declanșeze ulterior acțiunea pentru răsturnarea orînduirii existente. Se miza foarte mult pe această acțiune. Potrivit concepției autorilor, ea trebuia să constituie un punct de plecare pentru largi acțiuni contrarevoluționare împotriva tuturor țărilor socialiste. Grupurile de diversioniști așteptau semnalul pentru lansare. În calitate de executant nemijlocit al operației a fost numit Lindsay, locțiitorul lui Visner.

Philby a fost de acord cu planul, iar în ce privește unele detalii care i s-au părut insuficient de finisate, a făcut completări. Participanții la consfătuire ascultau cu atenție fiecare cuvînt al său, căci părerea lui Philby avea mare preț. Trăgînd din lulea, Dulles îl asculta cu respect pe oaspetele englez. Dispunea de multe informații cu privire la el. Știa că Philby a acumulat experiență încă de pe vremea războiului din Spania, că Franco personal i-a prins de piept Crucea Militară. Dulles cunoștea și legăturile vaste pe care spionul englez le-a avut cu cercurile conducătoare ale Germaniei hitleriste, precum și faptul că pînă la începerea războiului Philby a călătorit cu regularitate la Berlin, unde s-a întîlnit deseori cu Ribbentrop. Philby era un mare specialist, iar în cadrul C.I.A. acest lucru era recunoscut.

Una din cele mai de seamă operații a C.I.A., ascunsă cu grijă în toți cei 17 ani de război rece, s-a terminat pe neașteptate în mod dramatic. Grupul de diversioniști lansați a fost întîmpinat așa cum se cuvine. A fost o adevărată catastrofă, iar sub bolțile statului major al C.I.A. s-a instalat doliul. Toate serviciile au fost puse în alertă. Au fost analizate toate ipotezele posibile, legate de eșecul acestei operații pregătite atît de minuțios. Absolut toate, cu excepția uneia singure: Dulles, om cu imaginație, putea să facă orice fel de supoziție, dar faptul că în acea dimineață, în cabinetul său, vizavi de el, stătuse un cadru al serviciului de informații sovietic nu și-l putea imagina nici măcar într-un coșmar.

Kim Philby, agent sovietic, își îndeplinise sarcina curentă primită din partea „Centrului“.

Și iată că ne-a venit și nouă timpul să ne așezăm la masă, avându-l în față pe Kim Philby.

Masa nu e mare și nici lucioasă. Este o masă englezească, în stil clasic, acoperită cu hirtii. Și restul mobilei i se aseamănă, parcă totul a poposit în această locuință moscovită chiar din romanele lui Dickens — mahonul de culoare închisă al bibliotecii, fotoliile ciudate pentru gustul nostru de azi și căminul, ce-i drept, electric. Stăpînul casei se încadrează destul de armonios în această ambianță. E foarte liniștit și domol. Capul său mare, cu păr cărunt, stă așezat pe umeri puternici, iar fața, temerară și aspră, e înmuiată de niște ochi strălucitori, puțin închiși. Când zîmbește, de la coada ochilor spre temple se formează cîteva cute, iar fața îi radiază și mai mult. Kim Philby, om cu o soartă deosebită, ne primește pentru prima oară pe noi, doi ziariști sovietici.

În minte avem un milion de întrebări. Care din ele e cea mai importantă, cu ce să începem? Tovarășul Philby citește sfiala de pe fețele noastre.

— S-o luăm de la început, — ne propune el domol — de la gura sobei, cum spun rușii.

Limba engleză pe care o vorbește trădează în persoana lui un om cu o vastă cultură.

S-a născut în orașul indian Ambala și a petrecut primii patru ani ai vieții în India.

— La 1 ianuarie împlinesc vîrsta de 56 de ani — spune tovarășul Philby. Tatăl meu a fost funcționar în cadrul administrației coloniale din India. A fost un om erudit, care posedă cunoștințe din cele mai diverse domenii. Era pasionat de studiul limbilor și al culturii arabe. Cea de a doua soție a lui a fost de origine arabă. Limbile hindi și cele arabe le-am însușit încă în anii copilăriei. Apoi am învățat germana, franceza, spaniola, turca și rusa.

— Dar de ce v-au dat acest nume ciudat — Kim?

— Propriu-zis, numele meu complet are o rezonanță destul de bogată: Harold Adrian Russell Philby. Tatăl meu însă, făcînd

analogie cu eroul lui Kipling, mi-a zis Kim. În felul acesta, numele respectiv mi-a rămas pentru toată viața.

— Ce a mai urmat?

— Apoi întreaga mea familie s-a mutat la Londra. În anul 1929 m-am înscris la Cambridge, la Trinity — unul din cele mai aristocratice colegii. Am învățat bine, am citit mult. Iată, aici începe de fapt povestea mea. Anglia, la fel ca și celelalte țări capitaliste, a trăit în acești ani o criză economică nimicitoare. Țara a fost cuprinsă de șomaj, iar oficiile pentru angajarea forței de muncă erau copleșite de șiruri nesfîrșite de oameni înfometati, ajunși la disperare. Lumea începuse să fie deja amenințată de un pericol mortal — fascismul. Ecourile tuturor acestor evenimente au ajuns și în colegiul nostru. Noi am avut multe dispute. Căutam în cărți răspunsuri la problemele care ne depășeau. Ne străduiam să înțelegem și din viață ce ar putea oferi oamenilor salvarea de asupra și nenorocire.

Pentru viața mea ulterioară, un rol hotărîtor l-au avut călătoriile pe care eu și prietenii mei le-am făcut în timpul vacanțelor de vară în Germania și, mai ales, în Austria. Toate acestea mi-au dezvăluit adevărul despre viață și m-au ajutat să-mi largesc imaginea despre lume. Austria era inecată în singele muncitorilor și trăia vremuri deosebit de grele. Eu am înțeles de care parte a baricadei este locul meu. În Anglia am văzut, de asemenea, oameni care căutau adevărul și luptau pentru el. Eu, căutînd în mod stăruitor mijloace pentru a putea deveni util în marea mișcare a contemporaneității, al cărei nume este comunismul, am înțeles să-mi aduc contribuția la această luptă încadrîndu-mă în serviciul de informații sovietic.

— Tovarășe Kim, vă puteți aminti în ce a constatat prima sarcină pe care ați primit-o din partea serviciului de informații sovietic?

— Vai, am fost atît de decepționat la început — spune el rîzînd. Eu îmi imaginam totul într-un fel mult mai romantic. Sarcinile din acea perioadă, după cîte mi s-au părut, nu erau prea însemnate, deși ele constituiau o adevărată școală pentru o muncă de mare amploare. Pe atunci dispuneam mai mult de

Și iată că ne-a venit și nouă timpul să ne așezăm la masă, avându-l în față pe Kim Philby.

Masa nu e mare și nici lucioasă. Este o masă englezească, în stil clasic, acoperită cu hirtii. Și restul mobilei i se aseamănă, parcă totul a poposit în această locuință moscovită chiar din romanele lui Dickens — mahonul de culoare închisă al bibliotecii, fotoliile ciudate pentru gustul nostru de azi și căminul, ce-i drept, electric. Stăpînul casei se încadrează destul de armonios în această ambianță. E foarte liniștit și domol. Capul său mare, cu păr cărunt, stă așezat pe umeri puternici, iar fața, temerară și aspră, e înmuiată de niște ochi strălucitori, puțin închiși. Cînd zîmbește, de la coada ochilor spre temple se formează citeva cute, iar fața îi radiază și mai mult. Kim Philby, om cu o soartă deosebită, ne primește pentru prima oară pe noi, doi ziariști sovietici.

În minte avem un milion de întrebări. Care din ele e cea mai importantă, cu ce să începem? Tovarășul Philby citește sfiala de pe fețele noastre.

— S-o luăm de la început, — ne propune el domol — de la gura sobei, cum spun rușii.

Limba engleză pe care o vorbește trădează în persoana lui un om cu o vastă cultură.

S-a născut în orașul indian Ambala și a petrecut primii patru ani ai vieții în India.

— La 1 ianuarie implinesc vîrsta de 56 de ani — spune tovarășul Philby. Tatăl meu a fost funcționar în cadrul administrației coloniale din India. A fost un om erudit, care poseda cunoștințe din cele mai diverse domenii. Era pasionat de studiul limbilor și al culturii arabe. Cea de a doua soție a lui a fost de origine arabă. Limbile hindi și cele arabe le-am însușit încă în anii copilăriei. Apoi am învățat germana, franceza, spaniola, turca și rusa.

— Dar de ce v-au dat acest nume ciudat — Kim?

— Propriu-zis, numele meu complet are o rezonanță destul de bogată: Harold Adrian Russell Philby. Tatăl meu însă, făcînd

analogie cu eroul lui Kipling, mi-a zis Kim. În felul acesta, numele respectiv mi-a rămas pentru toată viața.

— Ce a mai urmat?

— Apoi întreaga mea familie s-a mutat la Londra. În anul 1929 m-am înscris la Cambridge, la Trinity — unul din cele mai aristocratice colegii. Am învățat bine, am citit mult. Iată, aici începe de fapt povestea mea. Anglia, la fel ca și celelalte țări capitaliste, a trăit în acești ani o criză economică nimicitoare. Țara a fost cuprinsă de șomaj, iar oficiile pentru angajarea forței de muncă erau copleșite de șiruri nesfîrșite de oameni înfometați, ajunși la disperare. Lumea începuse să fie deja amenințată de un pericol mortal — fascismul. Ecourile tuturor acestor evenimente au ajuns și în colegiul nostru. Noi am avut multe dispute. Căutam în cărți răspunsuri la problemele care ne depășeau. Ne străduiam să înțelegem și din viață ce ar putea oferi oamenilor salvarea de asupra și nenorocire.

Pentru viața mea ulterioară, un rol hotărîtor l-au avut călătoriile pe care eu și prietenii mei le-am făcut în timpul vacanțelor de vară în Germania și, mai ales, în Austria. Toate acestea mi-au dezvăluit adevărul despre viață și m-au ajutat să-mi largesc imaginea despre lume. Austria era înecată în singele muncitorilor și trăia vremuri deosebit de grele. Eu am înțeles de care parte a baricadei este locul meu. În Anglia am văzut, de asemenea, oameni care căutau adevărul și luptau pentru el. Eu, căutînd în mod stăruitor mijloace pentru a putea deveni util în marea mișcare a contemporaneității, al cărei nume este comunismul, am înțeles să-mi aduc contribuția la această luptă încadrîndu-mă în serviciul de informații sovietic.

— Tovarășe Kim, vă puteți aminti în ce a constatat prima sarcină pe care ați primit-o din partea serviciului de informații sovietic?

— Vai, am fost atît de decepționat la început — spune el rîzînd. Eu îmi imaginam totul într-un fel mult mai romantic. Sarcinile din acea perioadă, după cite mi s-au părut, nu erau prea însemnate, deși ele constituiau o adevărată școală pentru o muncă de mare amploare. Pe atunci dispuneam mai mult de

entuziasm decît de experiență și, în mod firesc, nu mi s-au putut încredința de la început sarcini deosebite.

Tovarășul Philby scoate un pachet de țigări Pamir și, împreună, aprindem cîte o țigară.

— M-am obișnuit cu cele tari — ne explică el, apoi, după o scurtă pauză, continuă: În acea vreme făceam ce puteam. Într-o zi am avut fericirea să aflu că am devenit cadru al serviciului de informații sovietic.

— În ce mod ați reușit, tovarășe Kim, să vă angajați în serviciul de spionaj englez?

— Aceasta este o poveste destul de lungă. După absolvirea colegiului Cambridge, am lucrat un timp oarecare la o redacție, iar ulterior am plecat în Spania, în calitate de corespondent militar al ziarului Times. Era în luna februarie a anului 1937. Lupta împotriva fascismului, care se declanșase pe cîmpiile Spaniei, a cuprins inima fiecărui om cinstit. Pentru mine, ca agent de informații, aceasta a fost o universitate a experienței practice. Învătam arta de a-mi ascunde gîndurile, de a nu mă prezenta drept cel care eram de fapt. În declarațiile publice mă dădeam drept adept al lui Franco. Firește, acest lucru își găsea expresia și în corespondențele mele. Cei din cadrul secției pentru presă de pe lîngă statul major al lui Franco erau foarte mulțumiți de mine.

Kim Philby privește gînditor la fereastră și parcă clipește din ochi, apoi scoate din sertarul mesei o cruce prinsă pe o panglică, ne-o întinde și continuă să povestească.

— Pe atunci trăiam în orașul Bilbao. Într-o zi a venit după mine un ofițer din statul major al lui Franco, m-a invitat în mașină și m-a dus la cartierul general din Burgos. Am ajuns într-o sală unde se afla un grup caraghios de generali împopoțonați. În centru se afla însuși „generalisimul“. Atunci mi-am dat seama că toți, inclusiv Franco, erau foarte mici de statură. Am fost prezentat. Peste cîteva minute, într-un mod foarte solemn, mi s-a înmînat această cruce. Ea mi-a fost apoi foarte utilă în muncă. Cu prilejul angajării mele în Intelligence Service, crucea a jucat, de asemenea, un rol însemnat.

M-am întors în Anglia și peste un timp am plecat, în calitate de corespondent al ziarului Times, pentru a scrie despre acțiunile militare ale corpului expediționar englez în Franța.

După Dunkerque, în vara anului 1940, m-am reîntors la Londra. Chiar atunci, din însărcinarea serviciului de informații sovietic, m-am angajat în cadrul serviciului de spionaj englez. Din 1935 pînă în 1937, tot din însărcinarea „Centrului“, fusesem în mai multe rînduri la Berlin, unde mă întîlnisem cu cîteva căpetenii ale nazismului, îndeosebi cu Ribbentrop.

— Poate ne povestiți mai amănunțit, tovarășe Kim, despre aceste lucruri și, în mod deosebit, despre întîlnirile cu Ribbentrop?

— Așa cum v-am mai spus, mă bucuram de reputația de profascist, care era deosebit de favorabilă pentru activitatea ce o desfășuram. Eram membru activ al Asociației de prietenie anglo-germane și, pe cînd Ribbentrop era încă ambasador la Londra, am încheiat cu el legături strînse. El a devenit apoi, sub Hitler, ministru al afacerilor externe, însă întîlnirile noastre nu s-au întrerupt. De fiecare dată cînd mergeam la Berlin, Ribbentrop mă primea deosebit de cordial. Informațiile pe care le obțineam erau interesante. În treacăt fie zis, Ribbentrop era o personalitate extrem de ștearsă și mediocră.

— Și iată-vă deci, tovarășe Kim, în cadrul serviciului de spionaj englez.

— Da, aici începe o perioadă cu totul nouă din viața mea. Cîrînd Germania fascistă a atacat în mod mișelesc Uniunea Sovietică. Eu am făcut tot ce am putut pentru a ajuta popoarele Angliei, Uniunii Sovietice, Franței și ale altor țări din coaliția antihitleristă în lupta lor pentru înfrîngerea Germaniei fasciste. În acea perioadă, noi, agenții sovietici, nu aveam alt țel în viață decît acela de a ne aduce contribuția la înfrîngerea cit mai rapidă a nazismului.

Tovarășul Philby manifesta o vădită modestie. Așa, de pildă, n-a spus nimic despre contribuția lui nemijlocită în lupta împotriva conspiratorilor fasciști, însă colegii săi ne-au povestit că el a ajutat la depistarea multor spioni germani, lansați atît pe

teritoriul Angliei cit și pe acela al Uniunii Sovietice. Tot el a transmis și primele date despre intențiile fasciștilor de a folosi pe frontul sovietic noi tipuri de tehnică de luptă. Informațiile lui Philby au ajutat la salvarea a mii de vieți din rîndul oamenilor sovietici.

— Dar cum a decurs în mod nemijlocit activitatea dumneavoastră în cadrul serviciului de spionaj englez ?

— Eu am luat-o în sus, pe scara ierarhiei serviciului, și după un an de zile eram deja locțiitor al uneia din secțiile lui MI-6.

— Ce înseamnă MI-6 ?

— În Anglia există două servicii. Sub denumirea codificată de MI-5 se ascunde contraspionajul, iar MI-6 este, propriu-zis, serviciul secret de informații.

— Presa din Occident a explicat ascensiunea dumneavoastră rapidă prin unele calități foarte rar întâlnite — trăgeți cu armamentul cel mai bine dintre toți, v-ați remarcat printr-o mare rezistență și, ceea ce este de asemenea important, dispuneți de un farmec personal deosebit, prin care reușeați să atrageți oamenii. Sînt adevărate toate acestea ?

— Vedeți, mie îmi este greu să judec toate aceste lucruri, însă treburile au mers bine, deși nu totul a fost chiar așa de simplu. Mă găseam pe muchie de cuțit, fiecare întîlnire cu omul de legătură de la „Centru” fiind însoțită de un mare risc.

Specializîndu-mă în problemele activității subversive împotriva țărilor comuniste, am devenit „expert” în aceste probleme. Ca urmare, în anul 1944, cînd am fost numit în cadrul spionajului englez șef al serviciului central pentru lupta împotriva U.R.S.S. și a mișcării comuniste internaționale, nimeni nu s-a mirat de acest lucru. Serviciul respectiv a fost denumit „anti-comunist”. Vă puteți deci imagina ce gen de informații aveam posibilitatea să transmit eu Uniunii Sovietice !

— Tovarășe Kim, presa occidentală afirmă că în cadrul serviciului secret britanic dumneavoastră erați, în ordinea importanței, a treia persoană și că, avînd în vedere capacitatea pe

care o aveți, urma ca, în mod inevitabil, să vă ridicați în fruntea întregului serviciu secret. Sînt adevărate toate acestea ?

— Eu făceam față obligațiilor de serviciu și, ca atare, șefii mei erau mulțumiți de mine. În anul 1946 am fost decorat cu Ordinul Imperiului Britanic.

Kim Philby amintește apoi de perioada turcă. La începutul verii anului 1947, în calitate de rezident al serviciului secret britanic și sub acoperirea de diplomat a fost trimis la Istanbul.

În acest oraș, dată fiind apropierea lui de Uniunea Sovietică și de alte țări socialiste, serviciile de spionaj ale țărilor occidentale concentraseră pe atunci cele mai bune forțe ale lor. Pentru serviciile de spionaj Istanbulul devenise centrul războiului rece.

Kim Philby a desfășurat o activitate febrilă și, deseori, pe baza însărcinărilor venite de la Londra privind organizarea a tot felul de „acțiuni”, se deplasa în direcția frontierei dintre Turcia și Uniunea Sovietică, în raionul Ararat. Oamenii săi aveau sarcina de a supraveghea vasele care treceau prin Bosfor. În Istanbul, „orașul celor 500 de moschei”, se puneau la cale o sumedenie de complicate intrigi și comploturi. Prin miinile lui Kim Philby trecea un uriaș torent din cele mai prețioase informații despre activitatea pe care serviciile de spionaj anglo-americeane o desfășurau, de pe teritoriul Turciei, împotriva Uniunii Sovietice. Tot ce prezenta interes pentru serviciul de informații sovietic, tot ceea ce era important pentru întărirea securității lagărului socialist era trimis fără întîrziere la Moscova. Kim Philby trebuia să muncească zi și noapte.

— Lui James Bond i-a fost mai ușor — spune el rîzînd. Ce frumos e în romanele vechiului meu prieten Ian Fleming ! Bond n-avea alte griji decît chefurile și intrigile amoroase.

— L-ați cunoscut pe Fleming ?

— Firește ! Și el a lucrat în cadrul serviciului secret, a fost locțiitorul directorului spionajului maritim militar. În cadrul spionajului a lucrat și Graham Greene, de asemenea un fost coleg al meu. Astăzi el este într-adevăr un scriitor mare și se bucură de mult respect.

Kim Philby ne îndreaptă privirea spre una din etajere. Este plină cu diferitele ediții ale romanelor lui Greene.

— Tovarășe Kim, pentru că a venit vorba de scriitori, poate ne dezvăluiți preferințele dumneavoastră literare ?

— Aceasta este o întrebare dificilă — ne spune el. Sint nevoit să citez foarte multe nume. E vorba de Dickens și Tolstoi, Dostoievski și Balzac, Turgheniev și Cehov. Dintre scriitorii contemporani, în afară de Greene îmi place Steinbeck. Totuși, ceea ce a scris el despre Vietnam îmi este de neînțeles. Sint fericit că o mare parte din cărțile pe care le-am strâns de-a lungul întregii vieți am reușit să le aduc la Moscova.

— Dacă nu aveți nimic împotriva, să ne întoarcem la serviciul de informații — îl rugăm noi.

— Din 1949 pînă în 1951 am condus misiunea de legătură a spionajului englez la Washington. Sarcinile referitoare la legătura dintre cele două servicii de spionaj constituiau doar latura de suprafață a activității mele. Londra îmi trasase sarcina să consiliesc C.I.A. și, în limita posibilităților, să orientez această instituție, care, la timpul respectiv, era încă tinără. În fața mea mai stătea, de asemenea, o sarcină extrem de delicată, aceea de a apăra serviciul secret britanic de C.I.A., care manifesta o tendință fățișă de a înghiți pe aliatul său. Tocmai în acea perioadă am statornicit legături trainice cu Allen Dulles, cu actualul director al C.I.A., Richard Hilms, și cu Edgar Hoover, conducătorul F.B.I.

— Tovarășe Kim, ați putea să ne caracterizați măcar pe scurt această elită a spionajului american ?

— Pe scurt e greu, dar voi încerca — spune el zîmbind. După cum se știe, Dulles a fost prima persoană civilă ajunsă în postul de director al C.I.A. Era atent în relațiile cu oamenii, însă, în realitate, îi privea de sus. Nu pătrundea în esența lucrurilor și, așa spune că, deși era pătruns de spirit agresiv, era un diletant, fapt de care ne amintește cel mai bine aventura legată de invazia în Cuba, care s-a încheiat atît de rușinos. Se consideră că el a ocupat acest post datorită fratelui său, John Foster Dulles, pe atunci secretar de stat.

Următorul este Hilms. Mă străduiam ca între noi să se statornicească cele mai bune relații. Cu acest om se muncește ușor, deși din fire este reținut. Desigur, Hilms nu va inventa praful de pușcă, căci nu e generalul Walter Bedell Smith, care a deținut o oarecare perioadă postul de director al C.I.A. Este mai mult politician decît specialist în atribuțiunile sale. După cum îmi spunea unul din funcționarii F.B.I., Hilms este legat de o anumită grupare politică influentă, care l-a împins înainte tot timpul.

În ce-l privește pe Hoover, acesta este un contraspion de tristă faimă, care conduce un aparat de represiune uriaș. Discuțiile între mine și Hoover aveau uneori un caracter foarte curios și se rezumau la analizarea metodelor de muncă ale spionajului sovietic. Acestea erau discuții foarte amuzante (tovarășul Kim se reține cu greu de la un zîmbet).

Cel care a produs asupra mea o impresie de neșters — adaugă el — este locțiitorul lui Hoover, domnul Lead. Spre mirarea mea, acesta căuta să mă convingă în mod serios că fostul președinte, Franklin Roosevelt, a fost agent al Cominternului !

— În acești ani îndelungați ați mai vizitat și alte țări în afară de cele pe care le-ați enumerat ?

— Nu le-am numărat în mod special, însă cred că am fost în vreo douăzeci. În fiecare țară munca își avea specificul ei, condițiile ei. În calitate de lucrător de informații cu un anumit stagiu, îmi imaginam foarte bine posibilitatea unor eșecuri. Teama de ele îmi însoțea fiecare pas. Prin genul activității mele, trebuia să planific cele mai diferite operații împotriva Uniunii Sovietice și a altor țări socialiste și tot eu trebuia să le frînez. Pe mine întotdeauna mă încuraja convingerea că cei din spatele meu erau prieteni de nădejde și prezentau garanții depline. Eu mă întâlneam cu regularitate, în diferite țări, cu reprezentanții „Centrului”. Asemenea întâlniri constituiau pentru mine evenimente deosebite, ele îmi dădeau forțe noi. Și mai importante erau călătoriile la Moscova. Eu știam că conducerea dă o înaltă

apreciere muncii mele, că are încredere în mine, dar, cu toată tăria mea, am fost foarte emoționat aflind că am fost decorat cu Ordinul Steagul Roșu.

În munca mea m-a ajutat foarte mult faptul că întâlneam la tot pasul oameni devotați socialismului. Mai mult decât atât, printre lucrătorii serviciilor de spionaj ale țărilor occidentale am cunoscut destui oameni care, ca și mine, s-au dedicat luptei împotriva fascismului, cauzei solidarității internaționale a oamenilor muncii, iar numărul acestor oameni crește necontenit.

— Tovarășe Kim, ne puteți povesti câte ceva despre viața dumneavoastră de acum ?

— Munca mea în cadrul serviciului secret britanic s-a desfășurat în ultimul timp în condiții deosebit de complicate. Conducerea a luat hotărîrea să mă cheme în Uniunea Sovietică pentru a-mi asigura securitatea. Și iată-mă aici. Chiar acum am terminat de scris o carte. În limitele posibilului, prezint în cadrul ei, de pe poziția lucrătorului de informații, anumite momente din viața mea. Multe din paginile cărții se referă în mod nemijlocit la anumite cercuri din țările vest-europene.

Călătoresc mult prin necuprinsa țară a sovietelor, care mi-a devenit cea de-a doua patrie. Imediat după această carte vreau să mă apuc de cea de-a doua, apoi voi mai scrie una. Am planuri multe, sînt doar ziarist. În timpul liber am preocupări din cele mai diverse — de la muzică și schi pînă la sculptura în lemn. Frecventez teatrele, merg cu regularitate la concerte. Zilele trecute am vizionat cu plăcere spectacolul „Totul e bine cînd se termină cu bine”, în interpretarea unei trupe a lui Royal Shakespeare Company. Într-un cuvînt, trăiesc o viață clocotitoare. De sănătate nu mă plîng.

— Tovarășe Kim, o ultimă întrebare, poate oarecum prea directă: sînteți fericit ?

— Cea mai mare parte a vieții mele a rămas în urmă, dar, privind retrospectiv anii care au trecut, eu cred că nu am trăit în zadar. Da, sînt fericit !

Ne luăm rămas bun. Convorbirea de patru ore a luat sfîrșit. Desigur, cei treizeci de ani de aventuri uluitoare ale acestui om neobișnuit nu puteau fi cuprinși în cele patru ore. Am stabilit să ne întîlnim. Tovarășul Philby ne-a promis că va veni la noi, la redacție. Noi îl felicităm din toată inima cu prilejul apropiației sărbători a cekiștilor sovietici — a 50-a aniversare a organelor de securitate. Este doar și sărbătoarea lui.

EXTRASE DIN CARTEA
„CEL DE-AL TREILEA OM”

de E. H. COOKRIDGE

Traducere din limba engleză de
locotenent IOAN ROTAR

„PĂGINA TREIME”

Triumviratul Harold (Kim) Philby, Guy Burgess și Donald Maclean a constituit un microcosmos al rețelei de spionaj sovietic din Anglia. Ani de zile ei au lucrat în cadrul Ministerului Afacerilor Externe britanic și în câteva departamente ale serviciului secret britanic. A fost un cerc de spioni care a reușit să facă mai mult rău lumii occidentale decât toate celelalte cercuri create de spionajul sovietic.

În toamna lui 1929, Harold Adrian Russell Philby a dat examen de admitere la Cambridge, fiind admis la colegiul Trinity ca bursier. Venea de la Westminster, unde învățase și tatăl său. Avea șaptesprezece ani, era blond, subțirel și palid.

Fostul om de serviciu al colegiului, în prezent pensionar, își amintește că Philby era destul de neîngrijit când i-a luat valiza veche și l-a condus în camera de la Curtea nouă, pe scara E, la același etaj unde stă acum prințul Charles.

Venirea lui Philby a trecut neobservată, ea neconstituind un eveniment deosebit în viața colegiului, mai ales că, la început, părea extrem de timid și de încurcat în noile condiții în care se găsea. Era bîlbîit, și asta îl făcea și mai taciturn decât era din fire. El le-a spus puținilor prieteni pe care și i-a făcut în primul semestru că preferă să i se spună Kim, aceasta fiind o poreclă pe care i-o dăduse tatăl său.

Kim Philby s-a născut la 31 decembrie 1911, la Ambala, în provincia Punjab din India, unde tatăl său deținea funcția de ajutor al comisarului guvernului englez. Era singurul băiat și primul din cei patru copii rezultați în urma căsătoriei lui St. John Philby cu Dora Johnston, fiica unui inginer din departamentul indian al lucrărilor publice.

St. John Philby, tatăl lui Kim, caracterizat ca un adevărat excentric englez, a fost un erudit strălucit, ocupînd diferite funcții și avînd diverse preocupări: administrator, ofițer de informații, explorator, arheolog, arabist, expert în problemele Coranului, comerciant, aventurier și om de afaceri. Pe la patruzeci de ani a devenit musulman și un apărător pasionat al cauzei arabe. Ura societatea engleză, și din această ură a rezultat un paroxism: admirația sa pentru Hitler. Acest fapt a dus, în anul 1940, la întemnițarea lui în închisoarea Brixton.

Fiul său i-a moștenit firea contradictorie, cîteva calități și cîteva slăbiciuni, dar, într-un fel, aceste calități au apărut mai diluate și mai puțin efective. Pentru a-i ajuta însă pe cititori să-l înțeleagă mai ușor pe Kim, rîndurile care urmează vor prezenta arborele genealogic al familiei Philby.

St. John Philby, de obicei numit Jack, deși el prefera mult mai pretențiosul St. John, s-a născut în 1885 la Badula, în Ceylon. Tatăl său, Henry Montague Philby, plantator de ceai, se stabilise în India de tînr, unde reușise să-și adune o avere modestă și se însurase la patruzeci de ani cu May Bee Duncan, mult mai tînră ca el, fiica unui ofițer scoțian din armata indiană.

Pe cînd Jack Philby, în vîrstă de doisprezece ani, călătorea spre Londra de la Colombo, un drum de peste 7 000 de mile, tatăl său nu știa nimic de mintea sclipitoare a băiatului. Bunicul, generalul, insistase ca băiatul să fie trimis la învățătură în Anglia și scrisese unui prieten de la Ministerul de Război, rugîndu-l să-i recomande o școală bună și să aranjeze intrarea nepotului său la Westminster.

Așa s-a întîmplat că Jack, care era foarte slab dezvoltat pentru vîrsta lui și cam bolnăvicios, a devenit, după cum spu-

nea directorul școlii, cel mai strălucit elev pe care l-a avut în cei patruzeci de ani de învățămînt. În 1904, a cîștigat o bursă la Trinity College și a devenit unul dintre cei mai străluciți studenți ai Cambridge-ului. Mai tîrziu a studiat limbile clasice și a trecut cu succes examenele, iar la limbile moderne a obținut premiul întii. A fost îndemnat de profesorii săi să se dedice carierei academice, însă a refuzat. Examenul pentru serviciul colonial civil l-a trecut cu distincție, devenind astfel, la douăzeci și trei de ani, ajutorul comisarului regal de la Jhelum, apoi de la Rawalpindi. În 1910, la douăzeci și cinci de ani, s-a căsătorit cu Dora Johnston, iar în ajunul Anului nou 1912, pe cînd St. John Philby era comisar regal adjunct la Ambala, s-a născut fiul său Harold (Kim).

St. John Philby s-a dovedit un administrator excelent, deși nu era agreat nici de superiorii și nici de subordonații săi. Ce îi lipsea din statura fizică el completa printr-o comportare militară afectată, prin aroganță și încredere în sine, toate fiind accentuate de o mustață zburlită. După izbucnirea primului război mondial, în timp ce era secretar al consiliului guvernatorului-locotenent al provinciei Bengal, a încercat să obțină o numire în armată, dar a fost găsit inapt. Totuși, datorită relațiilor pe care le avea, a reușit să fie numit ofițer de informații al corpului expediționar din Orientul Mijlociu, astfel începînd cel de al doilea capitol și cel mai hotărîtor din viața lui.

În 1916, în Mesopotamia, era adjunctul ofițerului de informații care răspundea de teritoriile ocupate și care era șeful administrației politice engleze de la Bagdad, o funcție foarte mare în serviciul de informații, iar un an mai tîrziu a fost trimis într-o misiune specială la Ibn Saud, sultanul de Nejd și conducătorul sectei puritane a lui Wahabis.

Guvernul englez, care ducea o politică cu două ascuțituri față de arabi, i-a oferit lui Hussein, șeriful Meccăi, recunoașterea sa ca rege al Hejaz-ului, făcîndu-l în mod virtual șef al națiunilor arabe. În schimb, Hussein urma să conducă o răscoală împotriva turcilor, care se aliaseră cu germanii. În același timp, Philby a fost însărcinat să-l cîștige pe Ibn Saud de partea engle-

zilor, promițându-i că el și nu Hussein va fi stăpînul peste toată Arabia, bineînțeles dacă acesta va ridica armele împotriva turcilor.

Philby a reușit să-i cîștige prietenia lui Ibn Saud, dar complotul englezilor, pe care Philby l-a atribuit mai tîrziu lui Lloyd George, a dus la un război de lungă durată între Hussein și Ibn Saud. Ibn Saud l-a învins pe Hussein, care a fost forțat să abandoneze Mecca, să se retragă în Transiordania și, în cele din urmă, să abdice, în 1924.

Politica de înșelăciune le-a servit englezilor, care au tras toate foloasele de pe urma ei, războiul ducînd la slăbirea puterii conducătorilor arabi și la întărirea influenței britanice în Orientul Mijlociu.

St. John Philby a contribuit mult la această desfășurare a evenimentelor, chiar dacă a făcut-o fără voia sa și împotriva celor mai bune convingeri ale sale. El a adus servicii mult mai mari țării lui decît prealăudatul T.E. Lawrence, un spion ineficace și un complotist prost, iar crearea Arabiei Saudite a fost în mare măsură opera lui Philby.

În 1925, dîndu-și demisia din serviciul Angliei și devenind sfătuitoarea politică al lui Ibn Saud, și-a petrecut a doua parte a vieții în Arabia și a fost amestecat în toate comploturile și luptele care au avut loc în peninsula arabă. A găsit, de asemenea, timp pentru explorări serioase și pentru descoperiri arheologice, în special în Sheba. A fost primul european care a traversat deșertul Rub al Khal, în 1932.

Un sfert de veac și-a văzut soția și copiii doar pe apucate, dar continua să mențină legăturile cu Anglia și era încă membru al clubului Athenaeum. Avea un apartament confortabil la Drayton Gardens din South Kensington, unde locuiau soția și fiicele sale, iar pe cărțile sale de vizită nu uita să pună F.R.G.G., indicînd că este membru al Societății Regale de Geografie.

Regele Ibn Saud i-a dat concesiuni comerciale substanțiale și Philby, lacom de muncă și cîștig, a reușit să combine mașinațiunile politice, cercetările arheologice și o prolifică activitate literară cu o carieră de om de afaceri prosper. Din 1926 a fost

director administrativ al companiei de comerț Sharqiech din Jidda, care controla o bună parte a comerțului Arabiei Saudite cu Europa. Se spune că aceasta era firma prin care Ibn Saud își cumpăra armamentul.

În 1920, îmbrățișînd credința musulmană, și-a convins soția că are dreptul la încă cîteva neveste arabe. Una dintre acestea era o sclavă drăguță, numită Umferhad, cumpărată din piața de sclavi de la Taif și cu care a avut cîteva copii. Nevasta lui favorită a fost însă o rudă a regelui Saud, care i-a născut un fiu în 1953, cînd el avea șaizeci și nouă de ani. În 1965, cînd prințul Philip a făcut o vizită în Arabia Saudită, regele Feisal i-a prezentat acestuia, la banchetul de la Rijadh, pe văduva și pe fiul lui Philby, Faris Philby, în vîrstă de doisprezece ani, cu patruzeci și doi de ani mai mic decît Kim, al cărui frate vitreg era.

În tinerețea sa, în decursul anilor petrecuți la Cambridge, iar apoi în Austria, Germania și Spania, Kim Philby și-a văzut doar rareori tatăl. Maică-sa și surorile sale l-au vizitat pe Philby-père din cînd în cînd în Arabia, iar el a făcut cîteva călătorii la Londra, dar, în cursul ultimei vizite făcute în Anglia, chiar înainte de război, după ce a candidat ca „pacifist” în alegerile parțiale din Kent și a fost învins, a avut neplăceri cu serviciul de securitate, care îi interceptase cîteva scrisori unde își exprimase sentimentele pronaziste. După război, în timp ce lucra în serviciul secret de informații, Kim și-a petrecut cîteva concedii la tatăl său, în Arabia, așa cum făcuseră mama și surorile sale. Bătrînul Philby, bogat și ospitalier ca un arab, era o gazdă generoasă.

O legătură mai strînsă între tată și fiu s-a dezvoltat în perioada aceasta. După fiecare vizită făcută tatălui său la ferma de la Jidda și în casa din Rijadh, aproape un palat, transformată în muzeu particular, Kim mărturisea însă prietenilor că încă îi mai era frică de tatăl său. Totuși, el nutrea o mare admirație pentru mintea scripitoare a bătrînului și pentru realizările sale excepționale.

Se poate presupune că Kim i-a mărturisit tatălui său totul în legătură cu viața dublă pe care o ducea. Putea avea, în mod sigur, încredere în el, mai ales că bătrînul Philby n-a încetat o clipă să-și avertizeze fiul de răutatea și ipocrizia englezilor.

După ce s-a stabilit la Beirut, Kim a călătorit destul de des la Mecca și la Jidda ca să-și vadă tatăl, iar bătrînul, la rîndul lui, l-a vizitat și el pe Kim. În cursul ultimei vizite pe care a făcut-o la Beirut, la 30 septembrie 1960, St. John Philby a murit în brațele fiului său, în urma unui atac de cord, fiind în vîrstă de șaptezeci și șase de ani.

La începutul deceniului al patrulea, Kim Philby, studentul timid din anul I de la Cambridge, a început să participe la întrunirile cercurilor de stînga de la colegiul Trinity, unde dominau discuțiile politice, însă sentimentele sale socialiste erau moderate. Mai tîrziu a intrat în clubul laburist, dar n-a vorbit niciodată la sediul clubului și nu dovedea prin nimic că ar fi moștenit strălucirea tatălui său. A terminat facultatea la sfîrșitul semestrului de vară din 1933, obținînd titlul de licențiat în arte.

În timpul primilor doi ani petrecuți la Trinity, Kim Philby a rămas nebăgat în seamă. Timidității naturale el i-a adăugat și o reținere autoimpusă, un mod de a fi ascuns, pe care-l păstra și față de puținii prieteni ce îi avea. Printre aceștia erau cîțiva studenți care disprețuiau politica lui Baldwin și simpatizau cu partidul laburist, dar pe care nimănui nu-i trecea prin cap să-i bănuiască că sînt simpatizanți ai comunismului. Unul dintre ei era Whitney Straight, mult mai interesat de cursele automobilistice decît de politică. Mai tîrziu el a devenit un mare industriaș, șeful consiliului de conducere al firmei B.O.A.C. — Compania de aviație britanică pentru transporturi intercontinentale — și președinte adjunct al Rolls-Royce-ului. Un altul era Victor Rothschild, mai tîrziu un biochimist renumit și un cutezător ofițer de informații în timpul războiului.

Micul cerc de prieteni al lui Philby a fost dintr-o dată înviorat de sosirea, la 29 septembrie 1930, a unui tînar de la colegiul din Eton, cu o personalitate scilipitoare, un farmec captivant și o comportare insultătoare, care l-au transformat imediat în steaua necontestată a colegiului Trinity și în conducătorul discuțiilor grupului de stînga. Era Guy Francis de Moncy Burgess, fiul unui distins ofițer de marină care a murit cînd acesta avea numai treisprezece ani. Acum era în vîrstă de aproape douăzeci de ani, cu un an și ceva mai mare ca Philby, și venise la Cambridge destul de tîrziu.

Fostul etonian a anunțat, tare și ferm, chiar din ziua sosirii lui, că e marxist, că urăște putreda societate capitalistă și idealurile pe care aceasta le reprezintă, că e homosexual și că nu se sfiește să declare acest lucru.

În cîteva săptămîni Guy Burgess a devenit cîntărețul fermecat de la Trinity. Era un tînar frumos, înalt, cu un corp solid, dar mlădios; avea trăsături frumos conturate, o gură mare, senzuală, ochi strălucitori și păr creț, mătăsos. La Eton excelsa ca înotător, fotbalist și jucător de cricket și își cîștigase un loc în echipa colegiului. Făcea caricaturi amuzante, îndeosebi obscene, cu ușurința caricaturistului de profesie; avea simțul muzicii și zdrăngănea toată ziua la havaiană, cîntînd cîntece vulgare cu o voce plăcută de bariton; deținea un rezervor fără fund de bancuri sofisticate și povești rabelaisiene. Citise mai mult decît mulți dintre asistenții de la colegiu, devorînd cărțile cu o viteză și cu o poftă amețitoare. Aveai impresia că face trei sau mai multe lucruri în același timp. Radia o energie nelimitată, nu tăcea nici o clipă, dar niciodată nu spunea nimicuri — un vorbitor cu o minte scinteietoare, mult mai matură decît vîrsta sa.

Guy Burgess putea să sucească capul oricărei femei și să o ducă la el în pat, însă pe el nu-l interesau femeile. Promiscuitatea lui era extremă, dar strict limitată la sexul său. Avea nevoie de puțin timp pentru studiu, învăța ușor și prindea repede. Zilele petrecute la Cambridge au fost doar un șuvoi de discuții și băutură, el fiind cel mai mare și mai teribil băutor

din toată universitatea, dar cu toate acestea, când a absolvit, a părăsit Cambridge-ul cu o licență în istorie.

Profesorul său, sir George Trevelyan, a declarat că Guy Burgess a fost cel mai strălucit student al său din facultatea de istorie și a încercat să-l determine să urmeze în continuare cursurile pentru a deveni profesor la colegiu. Dar pe Guy nu-l interesa cariera academică. După cum a spus Cyrill Connolly, pe vremea aceea ziarist la New Statesman, Guy era înclinat spre aventuri mai mari, „un făuritor de politică secretă, un vrăjitor financiar, un viitor redactor, cel puțin al ziarului Times”.

Datorită talentelor sale strălucite, a fost ales în societatea cunoscută sub numele de „Apostolii”, acea elită exclusivă din Cambridge, ai cărei membri își dădeau, mai târziu în viață, sprijin reciproc. Apartenența la elita „Apostolilor” și vechea „cravată” etoniană i-au servit lui Guy când și-a început cariera de trădător.

Faptul că acest personaj fascinant s-a împrietenit cu liniștitul și retrasul Philby trebuie să fi părut nepotrivit admiratorilor săi. Apropierea însă s-a făcut din partea lui Kim, nu din partea lui Guy.

Mulți ani mai târziu, s-a spus în câteva ziare că în prietenia lor a existat și o oarecare atracție homosexuală. Acest lucru este extrem de îndoielnic. L-am cunoscut pe Kim Philby curând după ce a părăsit Cambridge-ul, dar n-am descoperit nici un fel de apucături de homosexual în comportarea lui. Din contră, a avut multe prietene, s-a căsătorit de patru ori și a avut cîțiva copii. Sint convins că era pe de-a întregul normal din punct de vedere sexual.

Motivul prieteniei cu Guy Burgess era altul. Așa cum voi arăta mai târziu, în 1932 Kim Philby era deja recrutat de spionajul sovietic, fiind înrolat de Frank Springhall, viitorul organizator al partidului comunist. În deceniul al patrulea, Springhall era ofițer recrutor pentru Anglia al Biroului I.N.O. din cadrul Cominternului.

Philby a văzut în strălucitul Guy Burgess un complice probabil. El nu avea îndoieli că Burgess, după ce va părăsi Cam-

Guy Burgess

bridge-ul, se va aranja într-un loc care ar putea folosi organizației. Cu timpul această prietenie ciudată a devenit o colaborare strinsă, iar investițiile lui Philby au început să aducă profituri.

Un an după apariția spectaculoasă a lui Burgess la Trinity College, soarta l-a trimis la Cambridge și pe cel de-al treilea membru al viitorului cerc de spioni.

Era o fire deosebită de Burgess, cum era și de Philby, deși într-un fel avea exact calitățile care completau perfect „Pagina treime”.

Donald Durat Maclean s-a născut în 1913, fiind cu doi ani mai tânăr ca Burgess și cu un an mai tânăr ca Philby. Absolvisese școala lui Gresham din Norfolk și a intrat la Trinity Hall, un colegiu mai mic și mai mohorât, deși mai vechi decât Trinity. Era un tânăr mare, molatec, cu fața albă și o gură cu buze subțiri; era gânditor și amabil — un băiat bun dintr-o familie respectabilă, deși neconformistă, un băiat crescut de o mamă care-l iubea la nebunie și îndrumat de un tată blând.

Donald Maclean senior a fost un politician respectat, un liberal tipic, iar în anul în care primul său născut sosea la Cambridge, el era numit ministru în guvernul național al lui Ramsay Macdonald. Având o asemenea origine socială, Donald Maclean junior era cel mai neobișnuit recrut din grup. În câteva luni, tânărul inocent a fost încet și cu măiestrie condus pe drumul de pe care nu mai există întoarcere.

Intr-adevăr, Donald Maclean a devenit figura tragică din conspirația celor trei oameni care au constituit unul dintre cele mai eficace cercuri de spioni ai Moscovei.

Familia Maclean era o familie respectabilă din Highland, nutrită din tradiția gladstoniană a liberalismului și din principiile presbiterianismului. Tatăl lui Donald, avocat, a intrat în 1906 în Camera Comunelor ca deputat al Bath-ului, după ce mai înainte fusese învins în trei alegeri. Era un om devotat familiei și bunăstării altora, iar interesul său se concentra asupra legislației sociale. El a contribuit la votarea de către Camera Comunelor a citorva legi prin care s-au pus bazele asi-

gurărilor de stat și ajutorului pe care-l dă statul populației: pensii de bătrînețe, fonduri pentru școli, comitete pentru protejarea limitei minime a salariilor. Se bucura de mult respect din partea ambelor părți din Camera Comunelor și a progresat rapid spre băncile din față: în 1913 a fost ales președinte al unor comitete, în 1914 a devenit speaker adjunct, în 1915 a fost numit membru al Consiliului Privat, iar un an mai târziu a primit titlul de cavaler. În 1916, cînd coaliția lui Lloyd George a divizat rîndurile liberalilor, sir Donald Maclean a trecut de partea lui Asquith și a devenit conducător al liberalilor independenți, al căror număr a scăzut ulterior la numai douăzeci și nouă de deputați. Cu un an înainte de a muri, a intrat în guvernul Ramsay Macdonald — Baldwin ca ministru al învățămîntului, avînd un loc în cabinet.

Moartea neașteptată în 1932 a tatălui său l-a afectat profund pe Donald Maclean junior. Acesta și-a îngropat durerea în studiu, iar în 1932 a ieșit pe locul doi în prima parte a examenelor pentru limbi moderne. El a fost foarte încet atras în cercul lui Guy Burgess, pe care-l întâlnea citeodată în apartamentul lui Philby.

Așa a luat naștere „Păgina treime” care, o dată formată, s-a transformat în cea mai periculoasă conspirație a istoriei postbelice.

Donald Maclean

EMISAR COMUNIST LA VIENA

Kim Philby a sosit la Viena în vara anului 1933. Nu era prima lui vizită în Europa Centrală. În decembrie 1930, cu prilejul împlinirii vârstei de nouăsprezece ani, tatăl său îi trimisese drept cadou o sumă de bani, din care Kim și-a cumpărat o motocicletă de ocazie pentru a face excursii pe continent în timpul vacanțelor. Astfel, în anii 1931 și 1932 și-a petrecut câteva vacanțe în Franța, Germania și Austria, semnificativ fiind faptul că alegea țările în care aveau loc agitații politice. El nu vizita aceste țări ca simplu turist, ci le spunea prietenilor că se duce să studieze condițiile politice „din țările coapte pentru revoluție”.

Vacanța de vară din anul 1932 și-a petrecut-o la Berlin, unde a fost martor la alegerile care au urmat după ce von Papen fusese numit cancelar al Reichului. Toată vara au avut loc lupte de stradă între comuniști și naziști, precum și certuri și ciocniri sângeroase la întâlnirile și mitingurile politice sparte în mod sistematic de echipele de șoc naziste, cărora von Papen le permisesese din nou să poarte cămășile lor cafenii. În alegerile din iulie, naziștii au câștigat două sute treizeci de locuri mai mult decât partidele de centru și social democrat luate la un loc. Comuniștii au obținut optzeci și nouă de locuri.

Philby s-a întors din Germania cu o rană adâncă în frunte și a explicat că un nazist din echipele de șoc l-a lovit cu o bară de oțel, la un miting electoral, în timpul unei busculade.

Nu știu dacă pînă în 1932 Philby devenise spion sovietic activ, dar e sigur că se învîrtea prin cercuri comuniste în timp ce călătorea pe continent. Tot în vremea aceea s-a împrietenit și cu Willy Münzenberg, șeful organizației de propagandă comunistă din Germania. Münzenberg era editor de ziare și reviste și producător de filme, iar după venirea la putere a lui Hitler a fugit în Franța. Kim Philby ținea legătura cu el.

În Germania, fasciștii au desființat partidul comunist și au dat foc Reichstagului, iar Hitler a devenit stăpînul absolut al întregii țări. Conducătorii comuniști care au condus cu disperare ultimele acțiuni din timpul iernii lui 1932—1933 și care n-au mai reușit să scape fugind în Franța sau Cehoslovacia au fost prinși și trimiși în noile lagăre de concentrare ale Gestapoului.

Dar, chiar sub nasul lui Hitler, exista o țară mică unde, în ciuda dictaturii fasciste, Moscova mai spera să-și mențină un precar punct de sprijin. Țara aceasta era Austria, iar la începutul verii lui 1933 Kim Philby a fost îndrumat să plece acolo ca să cîștige experiență revoluționară și să-și dovedească devotamentul față de comunism.

Misiunea pe care a primit-o era foarte limitată : să lucreze ca curier, făcînd legătura între conducătorii Partidului Comunist din Austria, aflați în ilegalitate, și agenții sovietici din Viena cu „biroul extern” al Cominternului, care funcționa la Praga. Avînd pașaport englez și pozînd în ziarist, era de așteptat ca el să călătorească fără greutate dintr-o parte în alta.

Din Cehoslovacia se introduceau prin contrabandă bani, arme și muniții pentru Liga Apărării Republicane din Austria, organizație în care comuniștii se infiltraseră cu succes în mai multe districte.

Spre satisfacția stăpînilor săi, timp de cîteva luni Kim Philby și-a îndeplinit cu succes sarcina clandestină. Își găsisese o prietenă, o evreică drăguță, cu păr negru, care era cu aproape doi ani mai în vîrstă decît el și era deja divorțată o dată. Se numea Elizabeth Kohlmann, diminutivul ei vienez fiind „Lisl”. Atît ea cît și fostul ei soț, Karl Friedmann, erau comuniști în-

flăcărați. Friedmann lucrase la redacția ziarului de partid Rote Fahne (Steagul roșu), pînă cînd acesta a fost interzis. La început Kim a locuit într-o pensiune de pe strada Tegethoff, în centrul orașului, dar mai tîrziu s-a mutat la familia Kohlmann din Leopoldstadt, cel de al doilea district, locuit mai ales de evrei.

Luni, 12 februarie 1934, la ora șase și treizeci și două de minute, pe geamul de la etajul trei al aripei din spate a primăriei din Linz, Austria Superioară, s-a tras un foc de armă.

În zori, clădirea în care se afla sediul Partidului Social Democrat a fost înconjurată de poliție și armată. La etajele de deasupra erau cîteva membri ai Ligii Apărării Republicane. Unul dintre ei, un tînăr numit Frantz Kunz, a tras cînd un inspector de poliție i-a cerut să deschidă ușa.

Această împușcătură a declanșat un atac general din partea forțelor guvernamentale împotriva sediilor sindicale, sălilor de adunare, sediilor partidului, redacțiilor, centrelor de ajutor, învățămînt și de sport ale Partidului Social Democrat de pe tot cuprinsul Austriei. A intrat în alertă și tînărul englez care, în timp ce servea micul dejun în casa Kohlmann, a auzit la radio proclamîndu-se starea de urgență și legea marțială. Pe geam, el și Lisl vedeau trecînd în viteză mașinile și camioanele poliției pline cu soldați.

Puciul din februarie din Austria fusese pregătit cu multe luni înainte de către cancelarul Dollfuss și ministrul securității statului, maiorul Emil Fey, fostul conducător al Heimwehrului fascist.

Astfel, dr. Engelbert Dollfuss, conducătorul aripii de dreapta din Partidul Social Creștin, care a devenit cancelar în luna mai 1932, după venirea la putere a lui Hitler, a avut de întîmpinat atacuri pe două fronturi : din partea socialiștilor, care dețineau majoritatea în parlament și care în mod justificat doreau să ia puterea luptînd împotriva politicii economice a guvernului și a măsurilor opresive, și din partea naționaliștilor, care vociferau cerînd Anschlussul cu Germania, unde naziștii făceau pe atunci progrese rapide în pregătirea războiului.

Nemaiputînd face față situației create, în martie 1933, Dollfuss a suspendat constituția și a instaurat dictatura. A amînat lucrările parlamentului pentru o perioadă nelimitată, a interzis mitingurile politice, grevele și demonstrațiile și a ciuntit libertatea presei.

În 1934 cele două tabere stăteau față în față înarmate. Guvernul se sprijinea pe Heimwehrul înarmat după modelul „cămășilor negre” ale lui Mussolini, iar social democrații au înființat Liga Apărării Republicane, aprovizionată, în mod secret, cu arme din Cehoslovacia, țară condusă pe atunci de un guvern de stînga.

Comuniștii, foarte puțini numeric și fără a fi reprezentați în parlament, s-au străduit cît au putut să facă agitație printre muncitori și în cadrul Ligii Apărării Republicane.

Dollfuss, care cu cîteva luni mai înainte scăpase de o încercare de asasinat din partea naziștilor, se temea ca nu cumva social democrații să proclame o grevă generală și să încerce să pună mina pe putere în scopul de a restaura regimul parlamentar. Conducătorii socialiști, la rîndul lor, se temeau de agitația crescîndă în favoarea Anschlussului din interiorul Heimwehrului și printre membrii partidului lui Dollfuss și care putea duce la o rebeliune nazistă. Dollfuss, care plănuia să instaureze un regim asemănător celui al lui Mussolini, a lovit primul. La începutul lunii februarie 1934, el a trecut la dezarmarea Ligii Apărării Republicane, la ocuparea sediilor organizațiilor socialiste, la demiterea primarilor și prefecților social democrați și la trecerea sindicatelor sub controlul statului.

În zorii zilei de 12 februarie 1934, poliția și Heimwehrul și-au început raidurile. Majoritatea conducătorilor Comitetului Central al Partidului Social Democrat și ai sindicatelor au fost arestați și numai cîteva unități ale Ligii Apărării Republicane, rămase fără conducători, au încercat să reziste în Viena și în cîteva centre industriale. Dollfuss a ordonat bombardarea cu artilerie a suburbiilor Vienei, unde muncitorii și membrii Ligii baricadaseră porțile de fier ale blocurilor din Ottakring, Floridsdorf și Favoriten și aruncaseră claie peste grămadă lăzi de

gunoi, căruțe și mobilă. Ei își plasaseră puținele puști-mitraliere la ferestrele blocurilor, avînd nevestele și copiii înghesuiți prin încăperi dosnice sau prin bucătării, timp de trei zile luptînd cu disperare și fără nici o speranță. Muncitorii de la termocentrală, de la uzinele de gaz și de la alte servicii publice au plecat să lupte alături de tovarășii lor. Străzile erau pustii, cu excepția camioanelor ce treceau în mare viteză, transportînd oamenii Heimwehrului, majoritatea beți, care trăgeau ca nebunii în ferestrele caselor și în vitrinele magazinelor.

A treia zi, din clădirile ruinate au început să iasă luptătorii cu brațele ridicate deasupra capului, cu nevestele plîngînd și cu copiii cuprinși de groază. În amărăciunea lor, blestemau nu numai poliția și pe cei din Heimwehr, care-i duceau acum la închisoare sau în lagărele de detenție constituite în mare grabă, dar și pe conducătorii socialiști, despre care spuneau că-i părăsiseră.

Cînd s-au terminat luptele, guvernul a anunțat că o sută doi oameni din armată, poliție și Heimwehr și o sută treizeci de rebeli fuseseră uciși, iar trei sute treizeci și nouă erau răniți. Dar, dacă cifrele ce indicau pierderile guvernului puteau să fie aproximativ reale, cele care priveau morții și răniții din rîndul muncitorilor vienezi erau cu totul ridicole. Eric Gedy, corespondentul ziarului Daily Telegraph, fost martor al luptelor, afirma că, după o estimare făcută cu aproximație, au fost omorîți o mie cinci sute de muncitori și de membri ai Ligii Apărării Republicane, iar cinci mii au fost serios răniți, mai ales de obuze și șrapnele, pe timpul bombardamentelor de artilerie. El arăta că numai în Goethe Hof, lîngă unul din cele zece blocuri dărîmate de obuze, a văzut cadavrele a cincizeci de bărbați, femei și copii, scoase în stradă după ce încetase lupta.

Cîteva sute de membri ai Ligii, hotărîți să lupte pînă la capăt, au intrat în canale. Au rămas acolo cîteva zile, fără mîncare și fără apă de băut, pînă cînd, vînați ca șobolanii, s-au predat. Kim Philby s-a alăturat unei astfel de unități, formată în majoritate din comuniști, care se ascunsese în canalele suburbiei Floridsdorf. Într-o noapte s-a furișat afară, s-a dus la

Eric Gedye (pe care-l cunoscuse înainte de puci) și l-a rugat să-l ajute să salveze oamenii.

Gedye își amintește de vizita pe care i-a făcut-o Kim Philby. Acesta i-a cerut niște haine ca să salveze cel puțin o parte din răniții din canal, care purtau un fel de uniformă a Ligii Apărării Republicane.

„Am deschis garderoba să aleagă — își amintește Gedye — și cînd Kim Philby a văzut cele cîteva costume care se aflau acolo, a exclamat: «Dumnezeule, ai șapte costume! Trebuie să mi le dai pe toate! Am șapte prieteni răniți în canal și sînt în pericol de a fi trimiși la spînzurătoare». Gedye a înghesuit șapte costume într-o valiză și i le-a dat lui Philby, ai cărui prieteni au fost astfel salvați. Au fost norocoși. Mulți alții au fost prinși, judecați de tribunale speciale și condamnați la ani grei de temniță sau executați prin spînzurare.

Singurul membru al corpului diplomatic acreditat la Viena care a protestat împotriva acestor execuții a fost sir Walter Selby, ministrul britanic. Eric Gedye l-a convins să intervină pe lingă Dollfuss, care i-a promis lui sir Walter că nu vor mai avea loc execuții în Viena, și s-a ținut de cuvînt, restul condamnaților fiind spînzurați la Styria.

Puciul a consolidat, printr-o victorie rapidă și completă, dictatura lui Dollfuss, iar Partidul Social Democrat, unul dintre cele mai puternice și mai bine organizate partide socialiste europene, s-a prăbușit aproape peste noapte. Dar reprimarea Partidului Social Democrat a avut consecințe și asupra lui Dollfuss, precum și a partidului său Social Creștin. El s-a privat singur de ajutorul celor mai de nădejde aliați împotriva pericolului amenințător al nazismului.

Cinci luni mai tîrziu, în urma unei dezgustătoare rebeliuni naziste, Dollfuss a fost asasinat. Deși revolta a fost reprimată de armată și Heimwehr, succesorul său, dr. Schuschnigg, a fost nevoit să capituleze în fața lui Hitler. În martie 1938, el și miniștrii săi, împreună cu conducătorii Heimwehrului, se găseau în aceleași închisori și aceleași lagăre de concentrare în care închiseseră pe conducătorii socialiști.

În ce-l privește pe Philby, el a rămas nedescoperit de poliție, dar, chiar dacă ar fi fost arestat, pașaportul britanic i-ar fi asigurat eliberarea. În acest timp, el a întîlnit cîteva compatrioți pe care îi cunoștea de la Cambridge, iar activitatea și-a continuat-o ca voluntar, ajutînd la împărțirea hranei și medicamentelor răniților care umpleau spitalele.

O mulțime de reporteri ai ziarelor din toată lumea veniseră la Viena încă de la primele știri despre izbucnirea luptelor. În oraș mai erau cîteva corespondenți permanenți ai ziarelor engleze, avîndu-l ca decan pe experimentatul și atotștiutorul George Eric Rowe Gedye, care reprezenta ziarul Times din 1926 și ulterior ziarele Daily Telegraph și New York Times.

Gedye era expert în problemele Europei Centrale, avea legături excelente și poseda în permanență cîte o știre senzațională de publicat, toți colegii, și în special cei nou sosiți, informîndu-se de la el. Era generos, și deseori le dădea și lor informațiile obținute exclusiv pentru el.

Într-o zi, la cafeneaua Luvru a apărut un tînr englez. Niciunul dintre ziariștii englezi nu-l cunoștea, dar asta nu conta, căci la cafenea oricine putea trage un scaun lingă masă și intra în discuție. Cînd timidul și politicosul tînr a spus că fusese student la Trinity și că acum lucra pentru o agenție de știri din Londra, a fost primit cu bunăvoință de compatrioții săi.

Tînrul englez era Kim Philby. Tăcut, taciturn, ascuns, rareori lua parte la discuții, ascultînd cu atenție încordată și reținînd fiecare cuvînt în memoria lui fotografică. În cîteva rînduri el o adusesese și pe Lisl Kohlmann la cafenea, pe care a prezentat-o ca fiind logodnica lui, deși ei erau, de fapt, deja soț și soție. El se căsătorise cu Lisl, la ofițerul stării civile, două săptămîni după puci, la 23 februarie.

Prima dată l-am cunoscut pe Kim Philby la cafeneaua Luvru. Eram un vizitator obișnuit al cafenelei, unul dintre cei de formație socialistă, care împărțeau informațiile obținute lui Eric Gedye și colegilor săi, sau le cerea acestora ajutorul cînd era la strîmtoare. Aproape fără nici o excepție, ziariștii englezi

nu făceau un secret din simpatiile lor, transmitând în țară știri care denunțau regimul lui Dollfuss și-l blamau că face jocul lui Hitler.

Aici trebuie să inserez câteva amintiri personale, cu scopul de a arăta cum l-am cunoscut pe Kim Philby și cum am aflat cu ce fel de activități se ocupa în perioada aceea a vieții sale, care, după părerea mea, a fost hotărâtoare pentru cele întâmplate mulți ani mai târziu.

Îmi petrecusem copilăria și tinerețea la Viena, unde tatăl meu era reprezentantul unei firme textile din Manchester, Redaway et Co. Când am terminat Universitatea din Viena, unde urmasem „rerum politicarum”, am devenit reporter al unui ziar de seară, iar apoi m-am transferat la un ziar de dimineață. Acest ziar nu era nici proprietatea Partidului Social Democrat și nici nu era controlat de către acest partid, ci-i sprijinea linia politică generală, așa cum Daily Herald și Daily Mirror sprijină politica laburistă din țara noastră. Devenisem reporterul parlamentar al ziarului și, în cele din urmă, la vîrsta de douăzeci și cinci de ani, redactorul lui politic. În timpul puciului, ziarul a fost interzis iar corpul redacțional arestat. Am fost arestat și deținut împreună cu mulți alți politicieni și colegi de la redacție.

Comparată cu experiența mea de mai târziu, când am fost deținut al Gestapoului la Dachau și Buchenwald, detenția din lagărul de la Wöllersdorf a fost o vacanță. Detenția a durat numai o săptămînă sau două, deoarece nu aveau dovezi că aș fi desfășurat vreo activitate revoluționară, dar după eliberare am aflat că-mi pierdusem slujba, deoarece toate ziarele socialiste și liberale fuseseră suprimate. Totuși, curînd am găsit de lucru ca redactor la o firmă mică, care edita cărți de artă și pentru care mai lucrasem, ocazional, și înainte.

O dată cu prăbușirea Partidului Social Democrat, conducătorii lui, cu câteva excepții, au fost discreditați total în ochii foștilor membri de partid. Una din excepții era dr. Otto Bauer, președintele comitetului executiv al partidului, deseori numit părintele marxismului austriac, iar cealaltă excepție era Julius Deutsch, conducător al Ligii Apărării Republicane și unul din-

tre cei care ocupau primele bănci în parlament. Bauer a reușit să fugă în Cehoslovacia, deghizat în halatul unui muncitor și cu un pașaport fals, pe care Wenzel Jaksch, conducătorul socialiștilor sudeți, i-l adusese în timpul luptelor. Deutsch, rănit la față, a scăpat, de asemenea, fugind peste frontiera cehă. La Brno ei au înființat un „birou în exil” al Partidului Social Democrat și, timp de patru ani, Bauer a condus activitatea clandestină din Austria, încercînd să unească diferitele grupuri ale rezistenței.

Primul grup care a stabilit legături cu „biroul în exil” al lui Bauer a fost organizat de cîțiva membri ai redacției Arbeiterzeitungului, care pînă la puci fusese ziarul oficial al partidului. Dintre grupurile formate de conducătorii mai tineri ai partidului, cel mai mare fusese organizat sub numele de „Socialiștii revoluționari” și era condus de Karl Hans Sailer și de sindicalistul Manfred Ackerman.

Biroul firmei mele devenise și el un centru al socialiștilor revoluționari. Alt centru, mult mai important, era la cîteva cvartale mai sus, în Hörlgasse, și era condus de o tinăra curajoasă, dr. Mitzi Jehoda. Împreună cu alte cîteva persoane, ea îndeplinea sarcinile secretariatului clandestin al Partidului Socialist Revoluționar și avea legătură permanentă cu „biroul în exil” al dr. Bauer.

Kim Philby și-a oferit serviciile sale secretariatului și aproape imediat i-au și fost primite, mai ales că, avînd pașaport britanic, putea călători în Cehoslovacia și înapoi, fără să aibă prea multe greutăți.

Ajutorul lui Philby s-a dovedit a fi de neprețuit, dar, curînd, au apărut îndoieli în legătură cu loialitatea sa. Comuniștii, care încercau prin toate metodele să se infiltreze și să preia grupurile socialiste, reușiseră să atragă Liga Studenților și încă cîteva grupuri clandestine, după cum au atras de partea lor și rămășițele Ligii Apărării Republicane.

Într-o zi, Philby a venit la mine cu vestea că el poate să facă rost de o casă sigură pentru ședințele comitetului central.

Stăpina casei, care era o englezoaică cu numele Mary (numele ei real fiind Muriel Gardiner), venise la Viena în 1927, ca studentă la medicină și fusese soția unui american bogat, de care divorțase. Avea o mulțime de bani, o vilă în Pădurea Vieneză, un mare apartament în Rummelhardt Gasse și un pied-a-terre în Lammgasse, lângă Universitate, simpatiile ei socialiste fiind, într-un fel, în contradicție cu luxul în care trăia.

Pentru ședințele ilegale ne-a pus la dispoziție apartamentele, iar șoproanele din grădina vilei au fost foarte curînd pline cu maldăre de ziare și manifeste clandestine.

Era o femeie bună și curajoasă, și deseori insistă să plătească ea cheltuielile de deplasare ce nu puteau fi decontate de comitetul central.

Kim Philby pretindea că el era acela care o înrolase pe Muriel Gardiner în activitatea noastră. Privind înapoi, după mai mult de treizeci de ani, pot presupune că Kim Philby avea motive întemeiate pentru a apare ca intermediar. De asemenea, aflasem deja pe atunci că, în timp ce ajută grupurile socialiste, el avea legături cu adversarii noștri, organizațiile comuniste.

Într-o zi, Kim a apărut în biroul meu cu un tânăr, pe care l-a prezentat ca fiind Bernhard Suchy. Pe vremea aceea se făceau încercări lipsite de succes de a se ajunge la o înțelegere cu comuniștii, deoarece doream să încheiem un front comun împotriva dictaturii fasciste. Eu am jucat un rol neînsemnat în aceste negocieri, dar curînd mi-am dat seama că comuniștii urmăreau preluarea întregii noastre organizații, fapt care n-a scăpat socialiștilor revoluționari. Prietenul lui Philby, Suchy, a re-apărut după câteva zile cu Erwin Zucker, fost redactor al ziarului comunist Rote Fahne, și cu soția lui, Betty. Pe vremea aceea găsisem un alt sediu pe strada Wollzeile, în mijlocul lumii presei din Viena. Noi am înregistrat sediul ca fiind al unei firme de afaceri și i-am dat numele, oarecum ironic, de „Patria”. Firma se ocupa ostentativ de problemele de încălzire a orașului, iar „reprezentanții comerciali” plecau de la birou ducînd cu ei

suluri de manifeste pentru a fi distribuite grupurilor locale. Philby, Suchy și Zucker ne-au propus să între și ei în organizația noastră, făcînd astfel o încercare stîngace de a ne „înghiți”.

Pînă atunci îl admirasem mult pe Kim Philby. „Iată un tânăr englez hotărît să riște mult ca să sprijine mișcarea de eliberare dintr-o țară mică și care nu prezenta un mare interes pentru el”, îmi spuneam. Dovedise că-i curajos cînd s-a alăturat luptătorilor din canale, în timpul evenimentelor din februarie, împărtășise calvarul acestora și salvase cîtiva dintre ei, iar ulterior a continuat să ne facă un serviciu, fiind curierul nostru.

Am început să nu mai am încredere în Philby cînd mi-a apărut ca intermediar al comuniștilor și cînd mi-a spus că poate să facă rost de toți banii de care aveam noi nevoie pentru activitatea noastră. A adăugat că are legături strînse cu consulul sovietic, Ivan Vorobiev, și cu Vladimir Alexeievici Antonov-Ovsienko, un emisar misterios sosit la Viena după puci, și care era în mod sigur agent. Banii pe care ni-i oferea Philby puteau proveni numai de la ruși, și ultimul lucru pe care eu și prietenii mei l-ar fi dorit era să acceptăm ajutorul financiar al Moscovei. Lui Philby i s-a spus pe șleau că noi nu mai vrem să avem de-a face cu el și cu prietenii lui.

În vara anului 1934, Kim Philby trebuie să se fi compromis, deoarece a părăsit în mare grabă Viena, fiind avertizat de pericol de către prietenii săi.

Din 1936, am intrat în legătură cu reprezentanții serviciilor secrete britanice, atașați legației engleze de la Viena. Ca mulți alți prieteni de-ai mei, am fost arestat curînd după Anschluss și dus în lagărul de concentrare de la Dachau, iar apoi la Buchenwald. Am fost eliberat în urma intervenției făcute de guvernul englez cu puțin înainte de izbucnirea războiului, în 1939. Mulți dintre prietenii mei n-au fost așa de norocoși și au pierit în celulele de tortură, iar alții, așa cum s-a întîmplat cu Otto Kreisky, dr. Otto Tschadek, Karl Maisel și Karl Czernetz, au

devenit miniștri și membri ai parlamentului după ce Austria și-a recăpătat independența, în 1945.

În perioada petrecută în Austria, Kim Philby a căpătat gustul activității conspirative și a romantismului „mantiei și pumnalului”.

Într-un anumit fel, el devenise deja de atunci „al treilea om”, retras, ascuns și dedicat complet pericolului, ducând o viață deosebită de cea a unui om obișnuit.

ASOCIAȚIA DE PRIETENIE ANGLO-GERMANĂ

Kim Philby s-a întors la Londra cu o soție vieneză la sfârșitul verii lui 1934. Între timp, adeziunea sa la comunism se întărise, fără îndoială, căci, dacă la început credința sa în comunism izvorise din motive teoretice și emoționale, din ruperea de farmecele orinduirii capitaliste, la Viena a văzut și a simțit de la sursă relele fascismului.

Văzuse forța brutală și crudă folosită împotriva oamenilor simpli, care nu cereau nimic mai mult decât să ducă o viață suportabilă, să li se permită să-și cîștige pâinea pentru familiile lor și să aibă o parte modestă din belșugul stăpinilor. Urmărise stingerea lentă a demnității umane, a libertății cuvîntului și înfruntase împreună cu bărbații și femeile clasei muncitoare greutăți și pericole de moarte. La început, poate s-a jucat de-a conspiratorul, dar acum s-a hotărît să servească cauzei în mod serios. Kim Philby s-a înapoiat, fiind gata să îndeplinească orice sarcină dată de comuniști.

Kim și Lisl s-au oprit în citeva locuri în drumul lor de la Viena la Londra. La Praga întîlniseră pe unul din conducătorii activității Cominternului în Europa Centrală, Gerhard Eisler, care conducea activitatea ilegală a comuniștilor din Germania și Austria și care, ulterior, a devenit rezident sovietic în Statele Unite. La Paris, Philby a întîlnit cîțiva conducători ai Partidului Comunist Francez și s-a minunat de puterea pe care aceștia o dețineau.

La Londra, Kim și Lisl locuiau într-un apartament mic din St. John's Wood. Kim avea un venit personal destul de mic, o moștenire lăsată de străbunica lui, văduva generalului Duncan, și primea și o alocație modestă de la tatăl său. Nu după mult timp de la întoarcerea sa în Anglia, Philby a intrat în legătură cu Simon Kremer, funcționar al ambasadei sovietice, de fapt principalul agent sovietic la Londra. Douglas Springhall i-l prezentase pe Philby cu aproape un an mai înainte.

Natural, Philby a fost sfătuit să ascundă că a trecut la comunism. Calitatea de agent trebuie să rămână secretă, oricare ar fi gradul și funcția acestuia. Chiar cel mai neînsemnat informator trebuie să fie conspirat. Unui agent i se interzice să aibă vreo legătură cu membri cunoscuți ai partidului comunist sau ai organizațiilor afiliate. Reguli precise referitoare la această problemă au fost date de părinții fondatori ai Cekăi și sînt cu religiozitate respectate. Un „conspirat”, de orice fel ar fi, trebuie nu numai să nege orice legătură cu comuniștii, dar trebuie să se comporte ca și cum ar fi un adversar al ideologiei comuniste. Un agent sovietic în străinătate se deghizează de obicei într-un om de afaceri respectabil. Astfel, rezidenții Moscovei la Londra după 1960, Peter și Helen Kroger, făceau afaceri prospere în comerțul cu cărți, ca și asul spionilor lor, „Gordon Lonsdale” (colonelul Konon Molodi), care era director al firmei de automate comerciale, iar firma fusese înregistrată ca o companie limited.

„Fațada” lui Philby era aceea a unui scriitor cu bani puțini, care caută o slujbă permanentă. A cerut un serviciu în Fleet Street, dar posturile oferite nu l-au satisfăcut. Lisl, care avea ceva pregătire, a lucrat un timp la o grădiniță de copii din Hampstead. În cele din urmă, sir Roger Chance, care fusese coleg la Trinity cu tatăl lui Philby, i-a dat lui Kim un post de subredactor la Review of Reviews, cu un salariu de patru guinee pe săptămână, salariu ce le ajungea să plătească doar chiria apartamentului în care stăteau. Munca sa la Review îi prilejuia publicarea unor extrase din revistele literare rusești, putînd în acest fel să-și justifice legătura cu Leonid Tolokonski, secreta-

rul de presă și cultural al ambasadei sovietice, iar Lisl menținea legătura cu Simon Kremer și Samuel Borisovici Cahan (Cahan era pe vremea aceea emisarul M.G.B. la Londra). Lisl se putea întîlni cu oricine la o coadă dintr-un magazin sau se putea strecura în „casa sigură” de la Rosary Gardens, care continua să funcționeze. Deocamdată, Philby nu era un agent deosebit de important, Cahan și Kremer așteptînd ca timpul să treacă și aventurile lui de la Viena să fie uitate, mai ales că acțiunile și simpatiile sale nu trecuseră neobservate de ziaristii englezi care fuseseră acolo pe vremea aceea.

Citeva săptămîni după sosirea lui Kim și a Lislei în Anglia, Guy Burgess a reapărut la Londra. Își petrecuse vacanța de vară la Moscova, în compania unui prieten al său, Derek Blaikie, care absolvise recent universitatea la Oxford. Blaikie fusese un membru proeminent al clubului comunist universitar, pe vremea cînd Burgess lucra ca ziarist independent, și se dusese ostentativ la Moscova ca să adune material pentru o serie de articole, iar cînd s-a întors se lăuda că întîlnise cîțiva conducători sovietici și că-i luase un interviu lui Nicolai Buharin. Dar articolele sale, dacă le-a scris, n-au fost publicate niciodată.

Burgess, care mai înainte afișase deschis convingerile sale marxiste, spunea acum la toată lumea că entuziasmul său față de orînduirea comunistă s-a evaporat după ce a vizitat paradisul sovietic. Se declara lecuit de dragostea sa față de bolșevici și afirma că a ajuns la concluzia despre comunism că este o mișcare reacționară. Asigura pe toată lumea că progresul real și o societate mai bună s-ar putea construi nu pe cale comunistă, ci prin sistemul pe care Mussolini îl crease în statul încorporat, după cum se părea că admiră și rezultatele noului regim nazist din Germania.

În aparență, Guy Burgess se deplasase atît de departe spre dreapta, că a cerut un serviciu la Biroul central conservator. Nu l-a obținut, dar a făcut cunoștință cu cîțiva dintre oficialii biroului și s-a prezentat omului forte al guvernului, căpitanul (mai tirziu viconte) Margesson.

În timpul campaniei electorale din 1935, Burgess era activist voluntar și susținător al candidaților conservatori la Londra. Cîștiga cu greu un ban cîstit și trăia mai mult dintr-o alocație dată de maică-sa care, rămasă văduvă în 1924, se căsătorise cu un om de afaceri bogat, d-l Robert Bassett, și locuia împreună cu acesta într-un mare apartament la Arlington House, Piccadilly. Deoarece însă ducea o viață veselă și vizita frecvent cluburile de noapte, unde se ținea de orgii, în cele din urmă a trebuit să i se ordone de „dirijorul” sovietic, care îl avea în legătură, să-și ia o slujbă și să devină o persoană respectabilă, astfel că s-a hotărît să se facă funcționar la o bancă sau ziarist specializat în probleme financiare.

Legăturile sale de la Trinity s-au dovedit a-i fi folositoare. Fostul său coleg Victor Rothschild a încercat să-i obțină un serviciu la banca familiei, dar, nereușind, l-a recomandat ca secretar particular mamei sale, onorabila doamnă Charles Rothschild. Slujba lui consta în a se ocupa de cheltuielile doamnei, pentru care era plătit generos cu o sută de guinee pe lună, un salariu mare pentru anii de criză de la mijlocul deceniului al patrulea. A început să publice, de asemenea, în Financial News Letter, un săptămînal în care el pronostica, de obicei în mod greșit, schimbările de prețuri.

Toate acestea nu l-au împiedicat să-l caute pe Kim Philby, care, după toate aparențele, rămăsese simpatizantul mișcării laboriste. Kim și soția sa duceau o viață liniștită, mergeau rareori la petreceri, iar Burgess aproape că nu-i vizita, din care cauză se întâlneau foarte rar. Era clar că lui Philby și lui Burgess li s-a ordonat să nu se întâlnească prea des.

Respectînd instrucțiunile primite, amîndoi își construiau o „fațadă”. Munca plicticoasă de la o revistă de mică circulație era potrivită pentru liniștitul Philby și un an de zile a dispărut în obscuritate. În schimb, nestăpînitul, vorbărețul Guy Burgess avea nevoie de o „fațadă” mai arătoasă. Trebuia să i se dea ocazia să-și scoată în evidență personalitatea, să capete greutate.

Așa se face că Burgess a pătruns într-un anumit cerc. Acest cerc era Asociația de prietenie anglo-germană, formată din ad-

miratori ai lui Hitler și discipoli ai supremației ariene. Burgess, care își făcuse prieteni printre politicieni, conservatori, ziariști de dreapta și simpatizanți pronaziști (inclusiv sir Oswald Mosley și membrii Uniunii Britanice), își trimbița acum convertirea sa la credințele de dreapta.

Devenind membru al Asociației de prietenie anglo-germană, foarte curînd a reușit să dețină un rol important atît în consiliul, cit și în diferitele comitete ale asociației. Asociația anglo-germană era alcătuită dintr-un amestec ciudat. Mulți membri erau aristocrați excentrici, așa cum era lordul Redesdale (tatăl lui Nancy Mitford), care fusese un brav ofițer în primul război mondial, fiind decorat, dar care devenise un apologet al ideologiei naziste și-l prezenta pe Hitler ca pe „cel mai mare om al secolului douăzeci”. Altul era Wilfred Ashley, membru al parlamentului și fost ministru al transporturilor în guvernul Baldwin. Ura sa aproape patologică împotriva oricui sau a orice „mirosea” a socialism l-a atras în grupul pronazist, unde a devenit președinte al asociației. Mai erau mulți oameni deprimați, nemulțumiți, ale căror eșecuri în viață le-au schimbat concepțiile și care au recurs la simpla teorie că evreii sînt cauza tuturor relelor.

Alții erau nemulțumiți că viața îi tratase nedrept sau că importanța muncii lor nu fusese apreciată suficient. Printre aceștia, generalul maior Fuller era un exemplu. Ofițer distins și istoric notabil, el era adînc jignit de faptul că nu primise titlul de cavaler pentru scrierea a o serie de cărți din istoria războaielor.

Cîțiva erau niște gură-cască, care găseau că este la modă să discute filozofia rasistă a naziștilor și care preferau șampania excelentă și bufetul bogat alimentat de la somptuoasele recepții date de ambasada germană la Carlton House Terrace. Dar, printre membrii asociației se găseau și oameni de afaceri reacționari, care dădeau majoritatea banilor pentru activitatea organizației. Acești oameni îl considerau pe Hitler și regimul nazist ca fiind forța stabilizatoare din Europa și o stavilă în calea comunismului și a revoluției mondiale. Ei își aminteau că greva ge-

nerală adusese Anglia pe marginea prăpastiei și voiau să se asigure că așa ceva nu se va mai întâmpla.

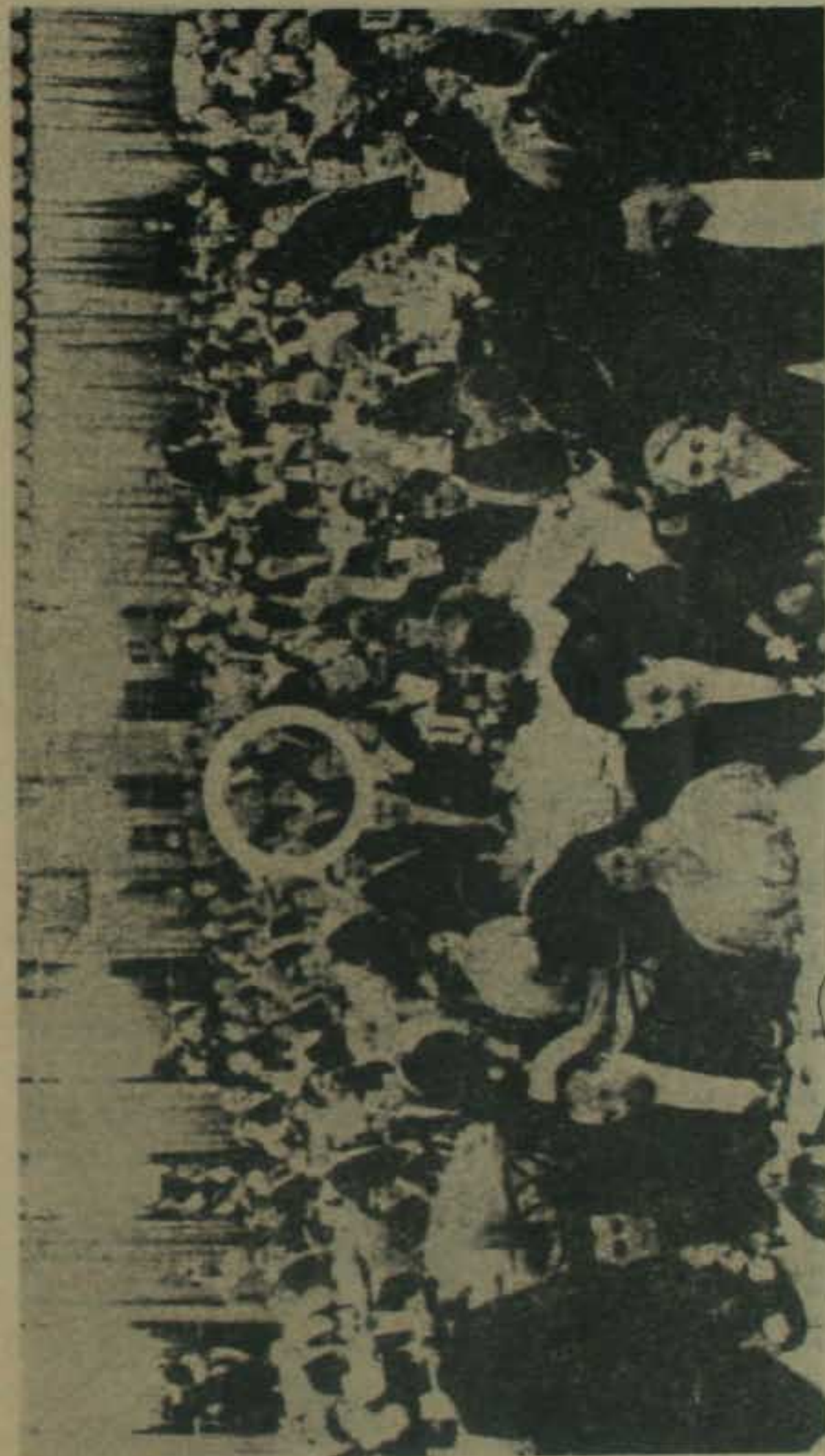
La recepțiile și seratele dansante date de Asociația de prietenie anglo-germană participau uneori și politicieni conservatori de frunte. Aceștia nu acceptau doctrina nazistă, însă se pronunțau pentru o înțelegere cu Germania, ducând o politică conciliatoare, politică care a dus în cele din urmă la München. E interesant de prezentat o listă a invitaților la un banchet dat de asociație în onoarea ambasadorului german, la hotelul Mayfair, banchet prezidat de lordul Redesdale.

Printre invitați se aflau: marchizul de Londonderry, ulterior ministrul aviației; Richard Austen (Rob) Butler, pe atunci subsecretar de stat la Ministerul Indiilor, ulterior transferat la Ministerul de Externe; marchizul de Lothian, ambasadorul englez la Washington; sir Horace Wilson, eminența cenușie a lui Chamberlain și promotorul politicii de conciliere; alți membri ai parlamentului, conservatori importanți, ca sir Thomas Moore, sir Jocelyn Lucas și sir Ernest Bennett. De asemenea, nu lipseau nici doamnele din Mayfair, cu cite două nume, ca de exemplu onorabila doamnă Fortescue-Brickdale.

Toți aceștia au dat mina și au toastat cu suita ambasadorului, formată din oameni ai Gestapoului, bine camuflați, și din agenți ai serviciului secret german.

În cercul acesta, Guy Burgess a devenit curînd un reprezentant popular al Asociației de prietenie anglo-germană, iar ceva mai tirziu, din ordinul stăpînilor sovietici, l-a introdus și pe Kim Philby. Soția lui Kim, evreică, rămăsese, desigur, acasă.

Între timp, Guy și-a găsit un serviciu mult mai interesant și mult mai folositor pentru stăpînii săi. Unul din prietenii pe care și-i făcuse la Asociația de prietenie anglo-germană, căpitanul John Robert Macnamara, un fost ofițer în vîrstă de douăzeci și nouă de ani, prezentîndu-și candidatura din partea partidului conservator, obținuse un mandat de deputat la Chelmsford, în alegerile generale din noiembrie 1935. Macnamara l-a angajat pe Guy Burgess ca secretar particular, funcție în care

Recepție dată de Asociația de prietenie Anglo-germană
la care luau parte Kim Philby și Guy Burgess

avea obligația să se îngrijească de problemele circumscripției electorale, să se ocupe de corespondența politică și să-l ajute în toată activitatea lui.

Pe lângă faptul că era unul din conducătorii Asociației de prietenie anglo-germană, Macnamara mai era și unul din conducătorii celor două sinistre organizații: Cercul anglo-german și Clubul de dreapta. Președintele Clubului de dreapta era căpitanul Archibald Henry Ramsay, conservator, membru al parlamentului și o rudă îndepărtată a familiei regale. Credința lui de bază era antisemitismul. Organizatoarea Clubului era Anna Wolkov, în vîrstă de treizeci și patru de ani, fiica unui amiral țarist, care în timpul primului război mondial fusese atașatul naval al Rusiei la Londra, în felul acesta scăpînd de revoluția bolșevică. Mai tîrziu, în 1940, Anna Wolkov a fost implicată într-o afacere de spionaj senzațională și și-a cîștigat reputația de „femeia care a trădat secretele lui Churchill”.

Prin Macnamara, Guy Burgess l-a cunoscut pe amiralul Domville, fostul director al Serviciului de informații navale, pînă în 1930, cînd s-a retras. Domville a devenit un admirator înflăcărat al lui Hitler și membru al tuturor organizațiilor sau ciuburilor pronaziste din Londra. În 1936, Guy Burgess i-a însoțit pe Macnamara și pe amiralul Domville la marea adunare a partidului nazist german de la Nürenberg.

Agenții M.G.B. din Kensington îi considerau pe noii prieteni ai lui Guy Burgess și Kim Philby ca surse valoroase de informații politice și militare. Burgess și Philby puteau să le transmită lui Kremer, Tolokonski și Cahan, o dată cu birfele de la Club, și frînturi de informații mult mai serioase, adunate din indiscrețiile prietenilor influenți. Agenții sovietici voiau să cunoască atît starea de spirit și atitudinea conducătorilor politici față de Germania cît și tendințele existente în politica britanică. Pe vremea aceea, atitudinea poporului englez se caracteriza printr-o stare de letargie și indiferență totală față de politica externă a guvernului. În ce privește partidele politice, laburiștii se opuneau cu îndirjire recrutărilor și au votat im-

potriva propunerilor modeste ale guvernului conservator de a se întări forțele aeriene regale, iar Clement Attlee a declarat că „politica noastră este să căutăm securitatea nu în reînarmare, ci în dezarmare”.

În același timp, Hitler, care anunța un mare program de reînarmare, construia noi vase de război și drumuri strategice. După ce a reocupat triumfător ținutul Rinului și a anexat Saarul, a început să vorbească despre spațiul vital și să profereze amenințări la adresa Poloniei și a Cehoslovaciei.

Philby, după ce a fost introdus în grupul prietenilor naști ai lui Burgess, a trebuit să pozeze și el într-un înflăcărat admirator al noii Germanii. Așa cum au evoluat lucrurile, se pare că a reușit să-i facă pe ceilalți să-l creadă. Sarcina lui era să adune informații, în special de la oameni de afaceri și de la cei veniți din City ca să participe la întâlnirile Asociației de prietenie anglo-germană. Rapoartele pe care le întocmea erau duse sovieticilor de către Lisl. Ea era bine instruită ca om de legătură, având și multă experiență cistigată din activitatea desfășurată la Viena, în organizația ilegală comunistă.

Cam pe vremea aceea, Samuel Cahan a fost rechemat la Moscova și în locul său a fost numit un prim-secretar de ambasadă în vîrstă de numai douăzeci și nouă de ani, un agent foarte deștept, care se ridica atunci. Se numea Serghei Alexandrovici Vinogradov.

Burgess lucra la birourile Asociației de prietenie anglo-germană sau la Camera Comunelor și călătorea cu diferite misiuni date de organizațiile pronaziste din Anglia, iar Philby, care preluase de la el greul activității jurnalistice a asociației, îndeplinea și rolul de funcționar cu relațiile publice al lordului Redesdale și al lordului Mount Temple.

La ședințele secrete ale consiliului asociației, Burgess l-a cunoscut pe sir Joseph Ball, directorul Departamentului de cercetări și șeful noului Birou de publicitate națională al lui Chamberlain, un organ semioficial, finanțat în secret de oamenii de afaceri conservatori.

Sir Joseph, pe atunci în vîrstă de peste șaiszeci de ani, își petrecuse mai toată viața în serviciul secret. În perioada războiului din 1914—1918 fusese unul din principalii adjuncți ai căpitanului Mansfield Cumming, șeful S.I.S., jucînd un rol important și în timpul intervenției din 1918—1919. El era cel care ticluisese falsa scrisoare a lui Zinoviev din 1924, pentru care plătitise cinci mii de lire falsificatorilor Druslovski și Fried și-l instruisese pe agentul George Bell să o predea Ministerului de Externe și să o publice în Daily Mail. Era un aliat al lui sir Henry Deterding, șeful concernului Royal Dutch Petroleum, și prieten cu Henry Ford și cu sir Basil Zaharoff (regele misterios al armamentului) în războiul lor particular împotriva Cominternului. În a doua parte a deceniului al patrulea devenise unul dintre principalii exponenți ai politicii de cooperare cu Germania lui Hitler, „acea stavilă puternică împotriva bolșevismului”. Ulterior l-a cunoscut pe inițiatorul politicii conciliatoare a lui Chamberlain, sir Horace Wilson.

Deși era un om lipsit de umor și dificil, s-a predat farmecului lui Guy Burgess, ceea ce a făcut să se spună că relațiile lor aveau un substrat homosexual. Acest lucru e posibil, fiind cunoscut faptul că sir Joseph avea asemenea apucături. El l-a prezentat pe Burgess citorva funcționari superiori din S.I.S. și l-a recomandat pentru a fi angajat permanent, dar șeful S.I.S., amiralul sir Hugh Sinclair, un om înțelept, displăcîndu-i tinărul vorbăreț și volatil, l-a respins, deși era recomandatul bătrînului său prieten. În orice caz, Burgess a făcut cunoștință cu cîțiva funcționari din S.I.S. și putem presupune că a reușit să scoată unele informații de la ei.

Cam în aceeași vreme, lui Kim Philby i s-a ordonat să preia o parte din activitatea lui Burgess din cadrul Asociației de prietenie anglo-germană. A vizitat Berlinul de cîteva ori și se pare că stăpînii lui se hotărîseră să-i dea misiuni mult mai importante căci, la izbucnirea războiului spaniol, a fost dirijat să caute un post de corespondent de presă și să plece în Spania. Tot atunci, una din vechile sale cunoștințe comuniste de la Viena, Vladi-

mir Alexeievici Antonov-Ovsienko, a fost numit consul general la Barcelona, de unde conducea rețeaua de spioni din Spania, rețea ce a atins curind proporții gigantice.

Înainte ca Philby să plece în Spania, Burgess câpătase o slujbă la secția externă a ziarului Times, ca urmare a unei recomandări făcute de sir Joseph Ball, dar a lucrat acolo foarte puțin timp. Sir Joseph l-a sfătuit apoi să solicite un post la B.B.C., iar Burgess, înarmat cu o scrisoare de recomandare dată cu bună credință „celui mai strălucit student” din partea lui sir George Trevelyan, s-a dus la sir John Reith. A fost numit ca redactor la secția de știri, și foarte curând a devenit redactorul emisiunii „Săptămîna la Westminster”, emisiune dedicată activității parlamentare și care a supraviețuit pînă azi. La B.B.C. a lucrat împreună cu un tînăr ziarist scoțian, Hector McNeil.

Donald Maclean a absolvit universitatea în anul 1935, la sfîrșitul semestrului de primăvară, iar cu Philby, care o terminase cu doi ani mai înainte, nu se mai văzuse între timp. Din cînd în cînd Maclean îl întîlnea însă pe Burgess, pentru care păstra aceeași mare admirație.

La moartea bătrînului, în 1932, familia Maclean fusese lăsată în condiții financiare proaste. Sir Donald Maclean, om cinstit, n-a adunat niciodată bogății, neglijînd avocatura de dragul politicii și a activităților sociale, ceea ce a făcut ca fiul său cel mare să nu-și poată continua studiile de la Cambridge decît numai cu ajutorul unor prieteni. Lady Maclean și copiii mai mici trăind de pe urma unei mici rente anuale, Donald, pentru a se întreține, a trebuit să caute repede o slujbă. La un moment dat, pe cînd entuziasmul său socialist era în creștere, s-a hotărît să plece în Rusia ca profesor de engleză și a făcut o cerere în acest sens către ambasada sovietică. Era singurul dintre cei trei care încă nu fusese recrutat pentru serviciul secret sovietic. Neprimind nici un răspuns la cererea sa, cîțiva prieteni influenți ai răposatului său tată i-au promis o slujbă și, după ce a terminat un curs de perfecționare la renumita școală Tourget de pe Museum Street, și-a luat examenele pentru serviciul extern.

În timp ce Philby călătorea, via Paris, spre Spania, printr-o coincidență curioasă, Donald Maclean era atașat la biroul spaniol al Departamentului occidental și al Ligii Națiunilor din cadrul Ministerului de Externe. Cei doi colegi superiori ai săi erau Roger Makins, în vîrstă de treizeci de ani, care lucrase deja la ambasadele din Washington și Oslo, și Evelyn Shuckburgh, în vîrstă de douăzeci și șase de ani, amîndoi deveniți mai tîrziu diplomați de seamă.

Makins, după ce a îndeplinit funcția de ambasador în Statele Unite, a fost numit secretar permanent la Ministerul de Finanțe și, în cele din urmă, președinte al Comisiei pentru energia atomică. În ce îl privește pe Shuckburgh, acesta a devenit mai tîrziu locțiitorul secretarului general al N.A.T.O. și secretar permanent adjunct la Ministerul de Externe. Maclean, deși nematurizat încă, trebuie să fi visat, de asemenea, la un viitor strălucit. Avea origine bună, legături de familie la fel de bune, absolvise cursurile unei universități potrivite, deci, era un tînăr echipat în mod ideal ca să reușească în viață.

Pe vremea aceea, Burgess ocupa un apartament în Chester Street, după ce a trebuit să-și schimbe destul de des locuințele, deoarece proprietarii și vecinii săi se plîngeau din cauza petrecerilor zgomotoase, de cîteva ori fiind necesară chiar și intervenția poliției. Își ornamentase apartamentul în stil „pop”, cu perdele și perne făcute din steaguri britanice, și avea o colecție prețioasă de pahare regale. Dar, așa cum nota un prieten al său, acest decor patriotic era perpetuu scufundat, în cursul petrecerilor de noapte, în lichior vărsat pe mese, scaune și covoare, în pahare sparte, sticle goale, vase murdare, cărți și ziare.

Petrecerile obișnuiau să înceapă cu o discuție pe teme literare, politice sau filozofice, Burgess vorbind cel mai mult și făcînd o mulțime de remarci inteligente. Dar această atmosferă intelectuală se transforma curînd într-o ceartă, ce creștea în proporție directă cu cantitatea de lichior consumată. Femei se vedeau rareori la aceste petreceri, căci Burgess nu invita nicio-

dată fete, și dacă vreun musafir aducea câte una, aceasta era trimisă acasă de îndată ce cheful începea să se încingă.

Printre musafirii obișnuiți ai petrecerilor lui Burgess se număra și Donald Maclean, care de-abia începuse să lucreze la Ministerul de Externe. Poveștile publicate în ziare că el devenise băutor încă de la Cambridge nu sint adevărate. La petrecerile lui Burgess, Maclean a început să bea probabil ca să-și demonstreze bărbăția.

Distinsul scriitor Cyril Connolly, care își făcuse o datorie de onoare din a-i ajuta pe tinerii scriitori, îi cunoscuse pe Maclean și Burgess curînd după ce aceștia părăsiseră Cambridge-ul și începuseră să scrie. Despre Maclean a spus, după ce l-a cunoscut, că „toți sint conștienți de gentilețea și slăbiciunea acestui supradimensionat Cherubino, care dorește să iubească, dar este prea timid și prea stingaci ca să reușească”. Cît despre Guy Burgess, a afirmat că „e indiferent, nepăsător, exhibiționist, maniac, cinic și certăreț”, că „bea nu ca un student nepriceput, cum bea Donald, ci ca un sugător rabelaisian, a cărui sete este nestinsă”.

Burgess, la rîndul său, îl tachina fără milă pe Donald Maclean că e timid, manierat, molatec și că ideile sale aparțin „unui socialism decent”.

Sint sigur că pe vremea aceea Donald Maclean nu făcea parte din conspirația Philby-Burgess. Într-adevăr, el trebuie că era dezgustat de „flirtul” cu fascismul al celor doi prieteni ai săi, dar atribuia acest fapt înclinațiilor lor anarhiste și credea că intrarea acestora în Asociația de prietenie anglo-germană era doar o ștrengărie amuzantă și plătită. Neștiind nimic despre viața lor dublă, despre faptul că lucrau pentru Comintern și sovietici, n-a intrat în conspirația lor decît peste cîtiva ani, cînd căzuse deja complet sub influența lui Burgess.

În ce-l privește pe Philby, nu reiese de nicăieri că-i plăceau orgiile lui Guy Burgess sau scandalurile din cîrciumile și din cluburile de noapte. Philby bea și el mult, dar rezista la băutură și nu i-au plăcut niciodată scandalurile. Era caracterul cel

mai puternic dintre cei trei, dedicat cu trup și suflet misiunii sale, și este foarte probabil că a primit sarcina din partea șefilor săi de a fi atent la ce face Burgess.

Avîndu-se în vedere că cei trei erau foarte diferiți ca oameni, cu gusturi și chiar concepții diferite despre viață, relațiile dintre ei nu se pot explica decît numai prin sarcinile comune pe care le-au avut de îndeplinit.

DE PARTEA GENERALULUI FRANCO

În primăvara anului 1937, pe cînd Kim Philby lucra cu Burgess pentru Asociația de prietenie anglo-germană, sovieticii au ajuns la concluzia că el putea fi folosit și în misiuni mai grele.

Burgess, nepăsător și de o veselie molipsitoare, se dovedise mai bun ca agent recrutor. Philby, o natură mai retrasă, nu se împrietenea ușor. E sigur că-i detesta pe „membrii bandei reacționare și fasciste“, ale căror păreri era nevoit să le flateze. Nu-i convenea să devină servitor al aristocraților proști, al generalilor la pensie și al politicienilor de mîna a treia. Primea invitații la petreceri, banchete și recepții, și, deși nu era un stricat din fire, avusese două scurte aventuri cu două tinere din aristocrație. Stăpînii săi sovietici aprobau acum întîlnirile sale cu Burgess și nu mai ridicau obiecții ca ei să se întîlnească și în particular. Într-adevăr, asemenea întîlniri deveniseră necesare, deoarece cei doi trebuiau să facă schimb de informații și să-și pregătească rapoartele.

Deoarece Burgess procura suficient material interesant din contactele sale sociale, Philby putea fi dirijat spre o activitate mult mai importantă, pentru care sovieticii aveau nevoie de un agent bun și cu experiență. Această activitate viza Spania.

În 1931, în timpul republicii liberale, rușii aveau doar cîțiva agenți în Spania. Ei erau conduși de la Moscova de către Palmiro Togliatti, conducătorul comuniștilor italieni, care, după ce

fugise din cauza lui Mussolini, devenise șeful Departamentului latin din biroul extern al Cominternului.

În ciuda eforturilor Moscovei, Partidul Comunist din Spania rămăsese, până în 1935, un grup insignifiant, format din studenți și intelectuali, fără sprijinul clasei muncitoare. El era cu mult depășit de P.O.U.M.-ul troțkist (Partidul Muncitoresc al Unității Marxiste) și cu mult mai mult de către anarhiștii conduși de José Garcia Oliver. Anarhiștii dețineau controlul asupra puternicei Confederații Naționale a Muncii, formată din uniuni sindicale, mai ales în Catalonia, Andaluzia, și în regiunile miniere ale nordului.

Anarhismul era specific Spaniei și niciodată acesta nu avusesese atîția membri și aderenți în altă parte a Europei. În ultimele patru luni, înainte de izbucnirea războiului civil din 1936, anarhiștii organizaseră 113 greve generale și 228 de greve parțiale, devastaseră 69 de clădiri publice și centre politice ale adversarilor lor, distruseseră birourile a 10 ziare și dăduseră foc la 160 de biserici. Spania era în haos, economia era distrusă, viața și administrația intraseră într-un punct mort.

Mai exista un mare partid social democrat, împărțit în două aripi, una moderată, asemănătoare partidului laburist din Anglia, cealaltă de extremă stîngă. Această aripă de stînga a dat mulți membri partidului comunist.

În ultimele alegeri din Spania, din februarie 1936, liberalii, socialiștii și comuniștii au format „Frontul Popular”, dar acesta s-a dizolvat imediat după numărarea voturilor. Nu exista nici o organizație care să poată apăra republica liberală putredă. Nu existau comuniști, nici socialiști în guvern. Anarhiștii se țineau de o parte, refuzînd să colaboreze cu alte partide. Moscova ștersese Spania din calculele ei.

Izbucnirea războiului civil spaniol a fost foarte prost primită la Moscova, unde conducătorii ruși, și în special Stalin, ajunseseră la concluzia că republicanii nu au nici o șansă și, deci, războiul va dura doar cîteva săptămîni. Dar, după două luni, a devenit evident pentru toată lumea, inclusiv pentru Stalin, că războiul civil va fi un conflict de lungă durată, mai ales că, între

timp, se ajunsese la un început de acord între partidele antifasciste, iar guvernul republican își păstrase loialitatea unei mari părți din armată și a cîtorva generali, fiind astfel capabil să treacă de la apărare la ofensivă.

În 1935 și 1936, Stalin făcuse serenade Londrei și Parisului, țintind la crearea blocului anglo-franco-rus împotriva lui Hitler, dar evenimentele din Spania au intensificat politica conciliatoare a lui Chamberlain și a ascuțit conflictul dintre susținătorii și adversarii politicii de securitate colectivă din Franța. Hitler și Mussolini îl sprijineau acum pe Franco, în timp ce Anglia și Franța aveau o atitudine binevoitoare față de guvernul republican, așa că și-a schimbat planurile și Stalin.

Pe la sfîrșitul lui august, tuturor agenților Cominternului din Europa Centrală și Occidentală li s-a ordonat să organizeze comitete de ajutorare a Spaniei, să caute voluntari pentru brigăzile internaționale și să înființeze birouri de recrutare. Conducătorilor partidelor comuniste li s-a trasat sarcina să-și intensifice eforturile pentru înființarea fronturilor populare cu alte partide de stînga și să ajute la organizarea aprovizionării cu alimente și materiale a Republicii Spaniole. În același timp, agenții sovietici au primit mari sume de bani ca să cumpere arme și muniții din Europa Occidentală și din America, pentru a fi trimise în Spania.

Începînd din septembrie, în Spania au început să sosească echipe puternice de agenți ai Cominternului, instructori sovietici, tehnicieni ai Armatei Roșii și ai Forțelor Aeriene, precum și cîțiva reprezentanți de seamă ai guvernului sovietic deghizați în diplomați. În fruntea lor se aflau Marcel Rosenberg (fost ambasador la Londra) și Vladimir Antonov-Ovsienko, care comandase Gărzile Roșii la asaltul Palatului de Iarnă din Petrograd, în 1917, și avusese o misiune scurtă la Viena, în 1934, unde l-a întîlnit pe Philby. Cu ei a venit generalul Ivan Antonovici Berzin, un veteran al revoluției bolșevice și fost șef al informațiilor militare ale Armatei Roșii, încadrat cu un personal numeros, iar curînd după aceea au venit și alți comisari și instructori.

În cursul toamnei lui 1936, au sosit în Spania și alți agenți ai Cominternului. Printre aceștia se aflau: Alexander Orlov, Lazăr Stern, care sub pseudonimul „Zilbert” condusesese o rețea de spionaj în Statele Unite și a devenit cunoscut în Spania sub numele de „generalul Kleber”; cehul Klement Gottwald, care în 1948 a devenit primul președinte comunist al Cehoslovaciei; Walter Ulbricht, în prezent președinte al Republicii Democrate Germane, pe atunci comisar la Albacete; Iosip Broz, astăzi mareșalul Tito al Iugoslaviei, care s-a întors la Paris curând după sosirea sa în Spania și a creat „calea ferată secretă”, pe unde erau transportați voluntari pentru brigăzile internaționale.

Voluntarii, inclusiv englezi, la început au venit în grupuri mici, printre primii fiind Sam Masters și Nat Cohen (doi croitori din Londra de est, care s-au dus cu bicicleta pînă în Franța), Tom Wintringham și studenții de la Trinity John Cornford și Richard Bennett. Primul mare grup, cinci sute de oameni, format mai ales din francezi, germani și polonezi, a plecat cu trenul din Paris și a ajuns în tabăra de la Albacete la 14 octombrie.

Numărul total al străinilor care au luptat în brigăzile internaționale era de patruzeci de mii, inclusiv circa două mii șapte sute de voluntari englezi, din care peste cinci sute au fost omorîți și o mie șapte sute răniți.

Nu toți voluntarii veniseră să ajute Republica. Șase sute de irlandezi luptau de partea lui Franco, conduși de generalul Eoin O'Duffy, conducătorul organizației semifasciste „Bluze albastre”. Legiunea germană „Condor”, compusă în mare parte din soldați ai trupelor regulate și S.S.-iști, avea vreo patrusprezece mii de oameni, în afară de încă două mii de voluntari germani profranchiști, inclusiv din S.A. Mussolini a trimis unități militare comandate de generali. Acestea numărau peste șaiszeci de mii de oameni echipați complet, cu tancuri și artilerie. De asemenea, important a fost și ajutorul dat de germani și italieni în avioane, aproximativ o mie de bombardiere și avioane de vânătoare, cu piloții lor, din care aproape opt sute erau date de Italia.

Experții sovietici în probleme de spionaj au înființat un sistem de informații foarte eficace pentru armata republicană, care s-a dovedit și mai eficace în spionarea și suspectarea contrarevoluționarilor din rîndurile republicanilor și în lichidarea acestora. Pe teritoriul inamicului însă, aveau șanse minime de reușită, căci sosiseră prea tîrziu. Imediat după izbucnirea războiului, naționaliștii au ocupat teritorii întinse de la republicani și foarte puțini agenți instruiți și cu experiență fuseseră lăsați pe aceste teritorii.

Existau, desigur, milioane de spanioli care se opuneau lui Franco, în cele douăzeci și șapte de provincii ocupate de trupele lui, din totalul de patruzeci și opt cite are Spania. Ambasadorul german, Eberhard von Stohrer, raporta lui Hitler că „patruzeci la sută din populația aflată pe teritoriile eliberate trebuie considerată ca ostilă, ea neprezentînd încredere”. Au avut loc rebeliuni desperate, atentate cu bombe și încercări de rezistență individuală, în special după ocuparea regiunii miniere din Asturia și din țara bascilor, dar au fost reprimare cu o sălbăticie de nedescris. Mulți viteji, femei și bărbați, au trecut linia frontului pentru a duce mesaje și informații tovarășilor lor, dar aceste informații aveau doar o importanță locală.

La conferința de presă din octombrie 1936, generalul Emilio Mola afirma în fața ziariștilor străini că, în plus față de cele patru coloane ale armatei sale, cu care urma să atace Madridul, mai avea în capitală o „coloană a cincea”, formată din susținători naționaliști și spioni, printre care se aflau și comandanți republicani. El pretindea că republicanii nu reușiseră să se infiltreze în rîndurile susținătorilor lui Franco.

Totuși, greșea. Kim Philby fusese ales să facă parte din „coloana a cincea” chiar în tabăra lui Mola. Antonov-Ovsienko hotărîse să-i dea această sarcină excepțional de grea, de a se infiltra în cartierul general al lui Franco, socotindu-l ideal pentru o astfel de misiune. Fiind ziarist englez și avînd reputația de simpatizant al nazismului, el era acceptabil din toate punctele de vedere pentru șefii presei lui Franco.

La începutul lui ianuarie, Philby a fost convocat la o întâlnire cu Vinogradov și cu Mihail Grinev, unul din șefii misiunii comerciale sovietice. Putem să presupunem că Philby a acceptat repede misiunea. Pentru a-și procura împuternicirile corespunzătoare, s-a dus la David Towers, redactor la o mică agenție de știri, London General Press, și a cerut să fie trimis corespondent de război în Spania. Toate ziarele naționale și cele provinciale mai însemnate își trimiseseră cei mai buni reporteri la Madrid și Barcelona, așa că Towers era și el inclinat să fie de acord, dar îl îngrijorau cheltuielile. Se îndoia că știrile transmise de Philby vor trezi interesul multor ziare, însă stăpînii lui Philby anticipaseră și această greutate. El i-a spus redactorului că șansa de a cîștiga experiență în calitate de corespondent în străinătate îl interesează atît de mult, încît ar fi mulțumit dacă i s-ar plăti numai articolele publicate și i s-ar rambursa cheltuielile pentru trimiterea telegramelor și a convorbirilor telefonice.

Așa se face că, pe 11 februarie 1937, el a plecat spre Burgos, unde se afla cartierul general al lui Franco, înarmat cu împuterniciri din partea agenției London General Press.

Ultimele instrucțiuni urma să le primească de la superiorul său sovietic, care se găsea la Paris. Nu am pretenția că știu ce instrucțiuni a primit Philby la Paris, nici nu cunosc amănunte despre conținutul rapoartelor trimise de el în timpul celor doi ani cît a stat pe la cartierele generale ale armatei lui Franco, în orașele Burgos, Salamanca, Avila și Zaragoza, dar am dovezi de necontestat că el a reușit să procure informații valoroase de la cartierele generale ale naționaliștilor și că le-a trimis dincolo de linia frontului, unde erau date comisarilor comuniști aflați la batalioanele brigăzilor internaționale.

Cum făcea și ce fel de informații trimitea nu se știe, dar un fost membru al batalionului englez din brigada a XV-a (care avea un mare număr de scoțieni și velși) mi-a relatat că lor li se spusese ceva de către comisarul politic al batalionului, George Aiken, în legătură cu un ziarist englez „aflat la cartierul general al lui Franco și care lucrează pentru noi”. Acesta a condi-

ționat darea informației de o discreție totală în legătură cu numele său, adăugînd că Fred Copeman știe și mai multe despre această problemă. Trebuie să amintesc faptul că Copeman acționa la un moment dat ca ofițer recrutor de agenți comuniști la Londra, și el l-a recrutat pe Alexander Foote. Copeman este cel care ar fi spus: „noi avem pe cineva acolo care ne trimite în fiecare săptămînă și chiar mai des informații excelente despre ce se întîmplă la statul major al naționaliștilor”. O observație care, desigur, se potrivea cazului Philby.

Sovieticii trebuie să se fi convins că Philby devenise un agent demn de încredere. De asemenea, s-au confirmat inteligența remarcabilă și curajul său personal, calități care i-au permis să adune astfel de informații și, mai ales, să le scoată din Spania naționalistă. Un pas greșit ar fi însemnat nu numai moartea, dar și torturi brutale din partea anchetatorilor turbați de minie.

De la Paris, după o călătorie lungă, întreruptă doar în orașul de frontieră Hendaye, unde a fost interogat de ofițerii de securitate ai Segurdadului naționalist, s-a îndreptat spre Burgos, capitala Spaniei naționaliste. În cele două zile cît a stat la Hendaye, s-a prezentat ambasadorului britanic, sir Henry Chilton, care își stabilise sediul în acest oraș de frontieră. Philby s-a arătat încîntat aflînd că au prieteni comuni printre membrii Asociației de prietenie anglo-germană, iar ambasadorul i-a dat citeva scrisori de recomandare către mai mulți funcționari și generali naționaliști, scrisori care s-au dovedit foarte folositoare pentru a-i crea reputația de anticomunist înflăcărat.

Ajungînd la Burgos, în orașul plin de generali și ofițeri, Philby s-a stabilit la hotelul Condestable și a început curînd să se învîrtească prin cercurile influente. I-a cunoscut pe generalul Sancho Davila, comandantul cartierului general din Burgos, pe generalul Antonio Saliquet, comandantul armatei din centru și, mai presus de toate, l-a cunoscut pe generalul Mola, care se pregătea pentru asediarea Madridului.

Mola era cel mai important dintre generali și singurul care putea rivaliza cu Franco pentru conducerea supremă. Lui probabil că i-a plăcut de Philby, care învățase destulă spaniolă pentru a putea întreține o conversație simplă, din moment ce l-a invitat să-l însoțească la inspecțiile de pe front. Cu Mola, Philby a fost pe frontul de nord, unde ofensiva împotriva Bilbao-ului și a Santander-ului începuse din primele zile ale lunii aprilie 1937. Bilbao a căzut în mâinile naționaliștilor la 19 iunie, dar Mola n-a trăit să-și vadă victoria. Întorcându-se de pe front la Burgos, a murit într-un misterios accident de avion la 3 iunie, se pare victima unui act de sabotaj.

Cu timpul, Kim Philby a devenit cel mai popular corespondent străin printre conducătorii și generalii naționaliști. Lua interviuri generalului Jordana și lui Ramon Serrano Suner, cumnatul lui Franco și secretar general al Falangei. Se învîrtea, de asemenea, liber printre ofițerii de stat major, ceea ce i-a întărit mult prestigiul său de ziarist. Telegramele trimise la agenția London General Press erau excelente și stîrneau senzație în Fleet Street, chiar dacă erau în favoarea naționaliștilor. Citeva ziare, inclusiv Times, au început să folosească știrile trimise de Philby. Aflînd acest lucru, el i-a scris redactorului lui Times propunîndu-i să fie numit corespondent special și, cu toate că ziarul avea deja trei corespondenți în Spania, cererea i-a fost aprobată. Evident că la aceasta l-a ajutat mult și numele, căci tatăl său fusese colaborator al ziarului mulți ani.

Fiind unul dintre puținii corespondenți cărora le era permis să călătorească prin Spania naționalistă, a vizitat Sevilla, Salamanca, Malaga, Grenada, precum și Zaragoza, imediat după ocuparea orașului de către naționaliști.

El găsea, de asemenea, timp și pentru distracții. La Burgos a întîlnit o doamnă din Anglia care i-a devenit prietenă intimă. Doamna era lady Frances Mary Lindsay-Hogg, divorțată de sir Anthony Lindsay-Hogg, ofițer de gardă, după o căsătorie care durase patru ani. Avea pe vremea aceea aproape patruzeci de ani, cu vreo zece sau doisprezece ani mai mult decît Kim, și era mama unui băiat de șapte ani. Era deseori văzută împreună cu

Kim, pe care îl însoțea în multe călătorii, deși el îi interzicea să se apropie prea mult de linia frontului. Această precauție s-a dovedit a fi înțeleaptă, deoarece Kim Philby a scăpat o dată ca prin urechile acului de moarte.

La sfîrșitul lui decembrie 1937, republicanii începuseră ofensiva împotriva Teruelului, sperînd să taie legătura dintre Castilia Nouă și Aragon și să se îndrepte spre Zaragoza. O victorie ar fi răsturnat strategia lui Franco, care hotărîse să întreprună acalmia ce dura de mai multe săptămîni, lansînd o ofensivă la Guadalajara și urmînd să lanseze apoi un atac puternic, prin surprindere, împotriva Madridului. Planul era secret, dar, cu obișnuita desconsiderare spaniolă a măsurilor de securitate, acesta devenise cunoscut multor ofițeri de stat major și fusese discutat în gura mare. Istoricii militari au sugerat că planul fusese dat republicanilor, și această informație pe care au obținut-o a stat la baza neașteptatei lor ofensive de pe frontul de la Teruel.

Republicanii masaseră la Teruel două armate, totalizînd mai mult de o sută de mii de oameni, din care făceau parte și citeva batalioane din brigăzile internaționale, inclusiv batalionul britanic și două baterii comandate de Fred Copeman, fost ofițer inferior al marinei regale, conducătorul răzmeriței de pe bordul vasului Resolution.

Începînd atacul la 15 decembrie 1937, republicanii i-au obligat pe naționaliști să părăsească culmile care înconjurau Teruelul și să se retragă în oraș, unde au fost foarte curînd încercuiți, ceea ce l-a determinat pe Franco să abandoneze planul ofensivei de la Guadalajara și să trimită întărituri la Teruel. La Crăciun republicanii ocupaseră deja un punct de sprijin în oraș și începuseră luptele de stradă, iar în ajunul Anului nou apărătorii naționaliști s-au predat.

Știrea despre obstacolul apărut în calea planurilor naționaliștilor ajungînd și la corespondenții străini de la cartierul general din Zaragoza al generalului Aranda Mata, cîțiva dintre ziariști, inclusiv Philby, au cerut permisiunea să meargă pe front. Probabil că presupusa trădare a planului secret al lui

Franco era opera lui și dorea să vadă rezultatele. Generalul i-a avertizat de pericol, dar, în cele din urmă, a fost de acord ca cîteva dintre ei să meargă cu o coloană de mașini, precedată și urmată de camioane ale armatei.

Iată articolul lui Philby referitor la moartea a trei colegi de-ai săi și la felul cum a scăpat el, așa cum a fost publicat în ziarul Times din 2 ianuarie 1938.

„Întîmplarea a avut loc în piața principală a sătulețului Caude, situat la cîteva mile de Teruel. Reprezentanții presei se opriseră acolo, așteptînd o mașină care rămăsese în urmă, și după ce se plimbaseră cîteva minute prin sat, se întorceau la mașini ca să se adăpostească din cauza frigului.

Correspondentul dumneavoastră s-a urcat într-o mașină împreună cu d-l Neil, d-l Sheepshanks și d-l Johnson. Cei din mașină fumau ca să se încălzească, cînd un obuz a explodat lîngă radiator și i-a improșcat cu șrapnele.

Correspondentul dumneavoastră a reușit să iasă din mașină și să traverseze în fugă piața pînă lîngă un zid unde se adăpostea un grup de soldați. De acolo a fost luat și dus la un punct de prim-ajutor, unde i-au fost pansate în mare grabă rănila de la cap.

Între timp, ofițerii spanioli se străduiau cavalierește să-i scape pe cei aflați în mașină, fără a le păsa de obuze, dar d-l Johnson, care avea o rană de șrapnel între coaste, a murit pe loc. D-l Sheepshanks, deși mai respira cînd au sosit echipele de salvare, a murit la spitalul din Monreal, fără ca să-și mai recapete cunoștința. Fusese rănit la cap și era clar de la început că șansele de scăpare sînt minime.

D-l Neil era conștient cînd a fost dus pe targă la postul de prim-ajutor, la Caude, și se arăta îngrijorat de soarta mașinii de scris. Piciorul îi era fracturat în două locuri, iar mai tîrziu i-au fost extrase treizeci și cinci de schije de șrapnel. A fost dus la Zaragoza și operat, dar a murit azi la amiază din cauza cangrenei de la picior.

Articolul este tipic pentru Philby. În ce îl privește, afișează o modestie voită, deși avusese mai multe răni la cap și o rană

adîncă în mușchiul brațului. El face referiri ușor ironice la grija ziaristului american, rănit grav, față de soarta mașinii de scris, cu toate că era alături de un mort și un tovarăș în comă.

Moartea tragică a celor trei ziariști străini a produs consternare la cartierul general al lui Aranda, care i-a raportat generalului Davila, prietenul lui Philby de pe vremea cînd acesta era la Burgos (între timp, generalul ajunsese ministru al apărării în guvernul lui Franco). Două luni mai tîrziu, Philby, complet vindecat, primea notificarea oficială că generalisimul Franco i-a acordat Crucea Ordinului Meritul Militar, o înaltă decorație instituită de regina Isabella în 1864 și acordată pentru vitejie pe cîmpul de luptă, cum se dă și Crucea Militară Britanică. Retrospectiv, întîmplarea pare fantastică. Un spion sovietic, care s-a străduit să-i afle toate secretele lui Franco, scăpat ca prin urechile acului să nu fie omorît de un obuz tras de compatrioții săi din brigăzile internaționale, a fost decorat de conducătorul naționaliștilor spanioli. Dar nu era primul și, desigur, nici ultimul noroc din viața stranie a lui Kim Philby.

DIN MASCARADA DE RĂZBOI, ÎN SERVICIUL SECRET

Kim Philby s-a întors din Spania la Londra cînd scena politică europeană era foarte agitată. La 15 martie 1939, trupele germane intrau în Cehoslovacia, ciuntită deja prin acordul de la München. Nemții au ocupat Praga, iar Hitler proclama țara protectorat german numit „Boemia și Moravia“. Ultimul stat democrat al Europei Centrale căzuse. O săptămînă mai tîrziu, Hitler anexa Memelul și subjuga mica republică baltică, Lituania. Mussolini, nerăbdător să-l imite pe fîhrer, a ordonat bombardarea orașelor albaneze și, după ce l-a răsturnat pe regele Zogu, a proclamat unirea Albaniei cu Italia. În ciuda acestor acte de agresiune, Chamberlain se mai crampona încă, disperat, de politica sa conciliatoare. La 10 martie, el declarase că „Europa intră într-o perioadă de liniște“, declarație întărită de ambasadorul său la Berlin, sir Neville Henderson, care-l asigura, în timp ce trupele lui Hitler mărșăluiau spre Praga și Memel, că „există perspectiva ca Hitler să se oprească din aventura care duce în mod inevitabil la război“.

La sfîrșitul lui martie, ca rezultat al agresiunii fățișe a lui Hitler și al amenințărilor sale că atacă Polonia dacă nu i se cedează Danzigul, politica engleză s-a schimbat în mod radical. Chamberlain, considerîndu-se jignit de faptul că Hitler încalcă tratatele și promisiunile solemne de la München, a declarat că guvernul britanic se simte obligat să dea tot sprijinul său Poloniei. La 6 aprilie s-a semnat tratatul de alianță polono-

englez, ceea ce însemna că războiul era inevitabil dacă Hitler ataca Polonia.

La întoarcerea sa, Kim Philby a fost salutat cordial la sediul ziarului Times, articolele și știrile sale despre războiul civil fiind mult apreciate. Faptul că a scăpat ca prin urechile acului de la moarte făcea din el un erou, astfel că redactorul l-a asigurat de o angajare permanentă, în calitate de corespondent principal de presă în străinătate, și i-a sugerat să plece în Germania ca trimis special al ziarului.

Dar întoarcerea lui Kim la Londra n-a fost și o întoarcere acasă, deoarece căsătoria lui cu Lisl încetase să mai existe din toate punctele de vedere. El își lăsase soția la Londra mai mult de doi ani și doar rareori îi scria din Spania, iar acum reluarea vieții de familie ar fi devenit o piedică, căci Lisl locuia cu o familie de refugiați austrieci și se învîrtea mai mult prin cercurile comunistilor englezi. După o discuție lungă și plină de rațiune, Kim și Lisl au hotărît să se despartă. Deși ea cunoștea sarcinile secrete ale lui Philby, a fost foarte tulburată de înclinațiile sale spre concepțiile de dreapta, care ajunseseră acum cea de-a doua natură a lui. Lisl Kohlmann era, desigur, pregătită să facă orice pentru cauza comunistă, dar n-a reușit să-și înțeleagă soțul, acest englez straniu și rezervat, căruia îi plăcea cu adevărat apăsătoarea viață dublă.

Kim a plecat, deci, în Germania, ca trimis din partea ziarului Times. Alegerea era ideală pentru o misiune așa de delicată, legăturile sale cu Asociația de prietenie anglo-germană și cunoștințele sale printre oficialii naziști făcînd din el unul dintre corespondenții britanici bine primiți la Berlin. În Spania îi cunoscuse pe amiralul Faupel și pe ambasadorul von Stohrer și luase masa de cîteva ori cu generalul Hugo von Sperrle (cel care organizase distrugerea Guernicai și avea să repete aceeași figură la Rotterdam). De asemenea, îi cunoscuse pe colonelul Walter Warlimont (care, după cel de-al doilea război mondial, a fost condamnat la optsprezece ani de închisoare pentru crime de război), pe șeful de stat major al lui Sperrle, colonelul

von Richthofen, și pe colonelul (mai tirziu generalul) Walter von Thoma (care a luptat împotriva lui Montgomery în deșertul libian). Ca și politicienii naziști, aceștia îl cunoșteau pe Philby ca fiind un prieten al regimului lui Franco și un simpatizant al naziștilor, fără să știe că el, în afara materialelor necesare gazetei pentru care lucra, aduna și informații necesare Moscovei.

Pînă cînd Hitler a încălcat acordul de la Munchen, Times fusese un susținător ferm al politicii conciliatoare, iar articolele lui Philby erau considerate ca excepționale. Apoi, în timp ce trupele germane mărșăluiau prin Cehoslovacia, un articol de fond al ziarului spunea că, „pentru prima dată de la venirea la putere a naziștilor, Germania și-a dat arama pe față” și „n-a mai rămas nimic de discutat din punct de vedere moral în legătură cu actele lor crude și brutale de oprimare și reprimare”.

Chamberlain s-a adresat guvernului sovietic, propunînd un acord prin care se putea salva cel puțin Polonia și țările baltice, după ce Austria și Cehoslovacia fuseseră aruncate în gura lupului. Dar conservatorii nu erau dispuși să încheie o alianță cu „roșii”, așa că, pentru aceste tratative vitale, la Moscova a fost trimis un funcționar inferior din Ministerul de Externe, d-l Strang.

În iulie, cînd misiunea lui Strang a intrat în impas, guvernul englez a trimis la Moscova, la propunerea lui Molotov, o misiune militară. Misiunea era condusă de un ofițer care nu numai că luase parte la intervenția împotriva bolșevicilor, în 1919, dar al cărui nume trebuie să fi fost foarte cunoscut conducătorilor sovietici: amiralul Reginald Plunkett-Erle-Drax. În fața unor asemenea manevre, desigur că nu informațiile lui Philby, pe care el le-a dat probabil stăpînilor săi, i-a convins pe Stalin și Molotov că Anglia nu era gata nici din punct de vedere politic, nici militar să întîmpine cu forța armelor agresiunea nemților. Misiunea militară britanică, însărcinată să discute strategia comună în cazul în care Hitler ar fi atacat Polonia, a călătorit pe mare și fără grabă, astfel că a ajuns la Moscova de-abia pe data de 11 august. Ziua următoare

însă, înainte de începerea convorbirilor, Molotov a anunțat că guvernul sovietic îl invitase pe Ribbentrop la Moscova ca să discute problema încheierii unui pact de neagresiune sovieto-german. Zece zile mai târziu, pactul Ribbentrop-Molotov a fost semnat, iar emisarilor englezi li s-a spus, în mod politic, să plece acasă.

Între timp, londonezii începuseră să sape tranșee în Hyde Park, iar în toată Anglia se dădeau alarme aeriene preventive și se făceau exerciții de folosire a măștii de gaze.

Kim, venit în concediu din Germania, își ajuta tatăl în campania electorală pentru alegerile parțiale din Kent, unde acesta se prezentase drept „candidat pacifist”. El explica colegilor săi de la Times că, deși nu prea era de acord cu părerile politice ale tatălui său, îl iubea și-l admira totuși „pe acest excentric feroce”.

Alegerile parțiale au avut loc la 20 iulie 1939. St. John Philby, înfruntându-se cu un candidat conservator și cu un laborist, a fost învins, pierzând garanția depusă. Oricum, a obținut 576 de voturi atât de la pacifiștii de stînga, cît și de la admiratorii lui Hitler. Cîteva luni mai târziu, el se afla la închisoarea din Brixton, deoarece își exprimase într-o scrisoare către prietenul său, regele Ibn Saud, părerea că Anglia va fi în curînd învinsă și că merită acest lucru.

Imediat după izbucnirea războiului, trupe ale corpului expediționar britanic au început să fie debarcate în Franța, iar Kim Philby a fost unul dintre primii corespondenți de război care a plecat cu ele, fiind numit corespondent principal al ziarului Times. La cartierul general de la Mans al lordului Gort, Kim se bucura de înțietate față de ceilalți corespondenți de război britanici. Mai târziu, la Paris, în timpul lunilor de iarnă ale „pretinsului război”, pe cînd francezii stăteau în spatele liniei Maginot, iar nemții în spatele liniei Siegfried, Kim era din nou privilegiat și acest lucru nu-l făcea deloc popular printre colegi. Nu se știe dacă el transmitea sovieticilor date despre moralul scăzut și slăbiciunea militară a forțelor aliate

din Franța, în același timp cu trimiterea de telegrame patriotice la Londra, dar acest lucru se poate deduce din activitatea lui de mai târziu.

Pe vremea aceea, se împrietenise cu o domnișoară din aristocrație, care avea rude și cunoștințe sus-puse. Aceasta făcea parte dintr-o organizație de caritate, participînd la petrecerile și balurile date în casele și castelele aristocraților francezi, pentru ajutorarea soldaților. Ea și prietenii ei l-au prezentat pe Philby multor oameni importanți, de la care curgea un șuvoi continuu de informații. Multe indiscreții au fost făcute de politicienii și generalii francezi în perioada aceea, numită de Winston Churchill „războiul amurgului”.

Tot la Paris, Kim s-a întîlnit cu un prieten vechi care, deși deținea doar un post diplomatic modest, s-a dovedit a fi un partener de chefuri plăcut și o sursă folositoare de informații. Prietenul acesta, cu care Kim nu se mai văzuse în ultimii doi-trei ani, era Donald Maclean.

În 1938, Donald Maclean primise un post la ambasada britanică din Paris, după ce își făcuse ucenicia la Ministerul de Externe. Cei trei ani de la Whitehall, precum și timpul petrecut la Paris îl schimbaseră pe tînărul timid și neîndemnic într-un diplomat foarte bine informat, încrezător în forțele sale. Cînd Kim Philby l-a întîlnit pentru prima dată la ambasada britanică, a fost surprins nu numai de noua lui înfățișare și siguranță de sine, dar și de modul de a se exprima, fapt care arăta că se maturizase și devenise mai „țeapăn”. Kim l-a tachinat într-o zi că în curînd va trebui să i se adreseze cu „excelența voastră”, iar Donald a zîmbit, deoarece, deși era un diplomat tînăr, considera că are totuși perspective excelente.

Dar, ceea ce nu se schimbase la Donald, și Kim a observat cu satisfacție acest lucru, erau convingerile sale politice, acelea de marxist convins. Chiar la prima întîlnire, el i-a declarat cu pasiune lui Kim că războiul, indiferent cine-l va câștiga, are să se încheie cu revoluția mondială și cu apariția unei mari uniuni de republici socialiste ale Europei. I-a mai spus lui Kim

că are o serie de prieteni extrem de interesanți printre scriitorii, ziariștii și artiștii de stînga din Paris, promițîndu-i că îi va face cunoștință cu ei. I-a destăinuit, de asemenea, că se îndrăgostise de o femeie foarte inteligentă și care, în ciuda originii ei americane și a mediului burghez în care trăia, îi împărțasea convingerile.

În lunile următoare, Kim și-a petrecut mult timp în compania lui Donald Maclean, a prietenei acestuia, Melinda Marling, și a prietenului lor, Robert McAlmond, care era un scriitor american amuzant. Donald era foarte popular printre cei care-și petreceau nopțile la St. Germain-des-Pres, cum avea să afle în curînd Kim. Deși viața lui Maclean l-a făcut pe ambasadorul său, sir Ronald Campbell, să ridice din sprincene, acest distins și preocupat diplomat, amintindu-și de vremurile trăite de el la ambasada din Paris cu douăzeci de ani mai înainte, a adoptat o atitudine părintească față de petrecerile celui de-al treilea secretar al său. De altfel, chiar dacă lua parte, din cînd în cînd, la chefurile nebunești din subsolurile de la Left Bank, Donald își făcea totuși datoria cu conștiințiozitate.

Într-o fotografie a personalului ambasadei, făcută în 1938, se poate vedea și Donald Maclean, cel mai înalt și mai frumos dintre toți, purtînd uniforma cu nasturi auriți a serviciului diplomatic al Majestății Sale. Aceasta este o dovadă palpabilă a dublei personalități a lui Donald Maclean, boemul rebel care visa să ajungă ministru plenipotențiar și ambasador extraordinar și care, mai tîrziu, pe cînd era spion comunist, nu uita să pună pe perete diploma înrămată cu semnătura regelui George al VI-lea, prin care se confirma numirea „servitorului nostru credincios și mult iubit în departamentul secretarului nostru de stat pentru afaceri externe”.

Melinda Marling a fost prima și singura lui mare iubire, de lungă durată, și este o răzbunare ironică a soartei că, după mulți ani petrecuți împreună, deseori în mizerie și disperare, ea

l-a părăsit pentru Kim Philby, omul care a precipitat prăbușirea soțului ei.

S-a născut la Chicago, la 25 iulie 1916, fiind cea mai mare dintre fetele familiei Marling. Tatăl ei, Francis Marling, era de origine englez și emigrase în America în 1880, iar mama, Melinda Goodlett, provenea dintr-o familie hughenotă.

În 1928, pe cînd Melinda avea doisprezece ani, căsătoria părinților ei s-a destrămat, dar, un an mai tîrziu, d-na Marling s-a recăsătorit, cel de-al doilea soț fiind d-l Hal Dunbar, un american bogat. Cele trei surori, Melinda, Catherine și Harriet au găsit o casă nouă și un tată vitreg bun la New York. Terminînd cursurile selectei școli Spence, surorile ei au mers la universitate, iar Melinda, care arăta puține inclinații academice, a hotărît să urmeze un curs de secretară. Mai tîrziu a lucrat cîteva luni la raionul de cărți din magazinul Macy.

În fiecare an, d-na Dunbar și cele trei fete petreceau o lungă vacanță în Europa. În 1938, cînd avea douăzeci și doi de ani, Melinda a cerut permisiunea să rămînă la Paris și să urmeze un curs de literatură și artă franceză la Sorbona. Era micuță, nu prea drăguță, dar foarte vioaie și veselă. Ochii ei negri priveau lumea cu o curiozitate intensă.

Donald Maclean s-a îndrăgostit de ea la Paris, în iarna lui 1939, și a cerut-o în căsătorie. Pe vremea aceea, Melinda locuia într-un mic hotel de pe bulevardul Saint-Germain, lîngă cafeneaua Flore, unde l-a și cunoscut pe Maclean. Cu puțin înainte de izbucnirea războiului, d-na Dunbar îi trimitea telegrame după telegrame, zorînd-o să se întoarcă acasă, în America. Harriet, sora Melindei, care se afla într-o vizită la Paris, s-a înapoiat cu vaporul la New York, deși a trebuit să aștepte mai multe săptămîni pînă a reușit să plece, din cauza exodului spre America. Melinda și-a informat mama și tatăl vitreg că s-a hotărît să rămînă la Paris, asigurîndu-i că prietenul ei, un tînar diplomat englez, o să aibă grijă de ea și, dacă lucrurile vor merge mai prost, va pleca cu el în Anglia și se va reîntoarce acasă de acolo.

Ea nu se putea hotări să se mărite cu Donald, acesta fiind și motivul pentru care, deși au fixat ziua cununiei de câteva ori, întotdeauna l-a convins s-o mai amine. Apoi, în mai 1940, frontul a căzut, iar ambasada engleză a fost evacuată la Bordeaux. Donald, cerind permisiunea lui sir Ronald Campbell să rămână la Paris pentru câteva zile, i-a spus Melindei că, dacă nu se căsătorește imediat, ea va trebui să plece acasă, în America, și nu se vor mai vedea niciodată. Ascultând bubuiturile tunurilor din bătălia de pe Sena și Oise, ei s-au căsătorit, la 10 iunie 1940, la oficiul stării civile al celui de-al șaptelea district, de pe strada de Grenelle. Noaptea nunții și-au petrecut-o într-o mașină condusă de un prieten, deplasându-se cu toată viteza spre Bordeaux. Hotărînd să-și petreacă luna de miere la Biarritz, după două zile ei au trebuit să se grăbească înapoi spre Bordeaux, ca să prindă ultimele vapoare britanice care transportau evacuații în Anglia, dar au întârziat și numai calitatea de diplomat a lui Donald i-a ajutat să fie luați pe bordul unui distrugător britanic. Acest distrugător a plecat la 23 iunie, două zile după ce Hitler a acceptat capitularea Franței în istoricul vagon de cale ferată de la Compiègne.

La Londra, Donald a fost foarte curînd prins de activitatea de la Ministerul de Externe. Apoi, aflînd că Melinda așteaptă un copil, și-a consacrat toate eforturile spre a o lămuri să meargă la New York pentru a naște acolo. Poate părea ciudat faptul că el nu dorea să fie lingă soția sa și să-și vadă primul născut, dar nu era vorba de insensibilitate, ci de o grijă adevărată față de sănătatea Melindei. Copilul s-a născut mort, în aprilie 1941, iar Melinda s-a întors la soțul ei, patru luni mai târziu, total deprimată.

Kim Philby, care își desfășurase activitatea la cartierul general al celei de-a 50-a divizii engleze, s-a înapoiat în Anglia o dată cu ultimele unități care au părăsit plaja de la Dunkerque, și și-a reluat activitatea la Times. Redactorul șef al ziarului avea dreptul să ceară exceptarea de la serviciul militar a unui

număr limitat de persoane din cadrul redacției, iar Kim era, desigur, un corespondent important, așa că nu i-a fost greu să se bucure de acest privilegiu. El fusese în serviciul militar, dar nu combatant, ci corespondent de front.

Kim ar fi putut să-și petreacă restul zilelor de război după ferestrele camuflate ale redacției din Printing House, sau ar fi putut să repete succesul său de corespondent de război în deșertul libian, dar el avea alte intenții, ca și stăpînii săi sovietici. Desigur că nu voia să lupte în „războiul imperialist”, însă nici nu voia să-și petreacă tot timpul ca ziarist scriind povești patriotice. Cîteva zile după ce a sosit la Londra, s-a întîlnit cu Guy Burgess, care i-a spus că el a plecat de la B.B.C., deși mai scria unele articole de propagandă pentru emisiunile destinate Europei ocupate de naziști, și că a intrat în serviciul secret. După ce l-a informat că această numire a obținut-o la recomandarea lui sir Joseph Ball, președintele adjunct al Comitetului Executiv al Securității Naționale și adevăratul șef al lui MI-5 — departamentul de contraspionaj —, Guy s-a lăudat că-i poate găsi o slujbă în oricare din departamentele serviciului secret, care apăruseră ca ciupercile după ce Churchill ordonase reorganizarea lui.

Dar Kim Philby, care probabil se temea că din cauza trecutului va fi considerat nepotrivit pentru serviciul secret, nu era hotărît dacă să facă acest pas sau nu, mai ales că la întoarcerea în Anglia rămăsese șocat aflînd de reținerea în închisoare a tatălui său și de arestarea, la 22 mai, a mai multor prieteni de la Asociația de prietenie anglo-germană, inclusiv sir Oswald Mosley și amiralul sir Barry Domville. Fără îndoială că el i-a consultat și pe sovietici în legătură cu toate acestea, însă greșea făcîndu-și prea multe probleme, așa cum o să arăt mai târziu, și dovada cea mai concludentă este faptul că, la cîteva luni după ce tatăl său a fost pus în libertate, șefii serviciului secret de informații au salutat intrarea lui Kim Philby într-unul din departamentele lor.

Deocamdată Philby a hotărît să nu-și complice situația, ci să lucreze în liniște, pentru a-și putea astfel asigura timpul de gândire. Era cea mai intunecată perioadă din istoria Europei, datorită lui Hitler, care cucerise o mare parte a continentului. Anglia și Londra erau bombardate aproape continuu de aviație, și în fiecare ceas era de așteptat o invazie, dar viața era veselă, dacă aveai prieteni veseli și te învırtea prin cercuri potrivite.

Guy Burgess locuia tot în vechiul apartament din Chester Street, în care mai făcea și acum petreceri. În septembrie 1941, el avusese un scandal cu poliția, care îl reținuse, deoarece, după o repriză de șprițuri, conducea mașina ca un trăznit și într-un mod foarte periculos în josul pieței Piccadilly. A fost judecat la tribunalul de la Marlborough Street, unde avocatul său a pledat că acuzatul este un funcționar civil avînd îndatoriri de război secrete, că lucrase patrusprezece ore înainte de incident și că venea de la o gară aflată la patruzeci de mile de Londra. Magistratul a tratat îngăduitor cazul și l-a clasat, rămînînd să fie plătite doar cheltuielile de judecată.

Împreună cu Guy Burgess se găseau întotdeauna mai mulți băieți de viață, foarte interesați, iar printre ei, în afara lui Dylan Thomas, puteau fi văzuți și cîțiva dintre prietenii lui de la Eton, care, ajungînd la o vîrstă respectabilă și în posturi importante, nu trebuie să le dau numele. În zilele acelea, discuțiile care aveau loc probabil că erau mai mult obscene, iar din punctul de vedere al securității ei erau nevinovați, deși deseale indiscreții ale lui Burgess și lăudăroșenia sa în legătură cu activitatea secretă pe care o desfășura poate că îi tenta să răspîndească birfe periculoase.

Totuși, curînd după ce Kim Philby și Donald Maclean s-au întors din Franța, Burgess i-a prezentat unuia care nu era deloc nepericulos. Acesta era Otto Katz, cunoscut lui Philby ca agent sovietic, un comunist ceh care venise de la Praga în 1938 cu un grup de refugiați politici și căruia i s-a permis să intre în An-

glia în urma recomandării date de Jan Masaryk, pe atunci ambasadorul doctorului Beneš la Londra. În 1938, ca și în 1940, Katz a făcut călătorii misterioase între Londra și Paris, înarmat cu un pașaport de diplomat ceh, insinuînd că ar fi angajat într-o activitate secretă pentru guvernul cehoslovac aflat în exil la Londra.

L-am cunoscut pe Katz în 1939 și l-am întîlnit în timpul primilor doi ani de război. Fără îndoială că el era cel mai deștept și mai periculos agent secret dintre cei pe care i-am cunoscut. În 1940 avea treizeci și nouă de ani și era un om de un farmec și o vigoare deosebită. Fiu al unui evreu bogat din Praga, fabricant de textile, a fost crescut în lux și a primit o educație excelentă. Anii de formare a caracterului său au fost anii „perioadei nebune” ce a urmat după primul război mondial, care în Europa Centrală a fost marcată de multă sofistică.

Ca și studenții de la Trinity, zece ani mai tîrziu, Katz a devenit un marxist infocat, printre prietenii săi de la Praga numărîndu-se și Franz Kafka, autorul „Procesului”. Katz îl admira pe Kafka, care era mult mai în vîrstă ca el, și, hotărîndu-se să devină scriitor, cu banii tatălui său a început să editeze o revistă intelectuală la Viena și a scris două volume subțiri de poezii mediocre. Apoi s-a mutat la Berlin, unde a găsit un susținător, un milionar numit Louis Katzenellenbogen, cu care a inițiat un teatru de avangardă, Volksbühne, iar împreună cu Erwin Piscator, mai tîrziu un regizor vestit, a pus în scenă piese de Brecht și Toller. Curînd după aceea, bogatul său susținător și-a retras sprijinul financiar. În 1928, pe cînd Katz nu avea un ban (tatăl său și-a pierdut averea în timpul inflației) și își căuta o slujbă, a luat legătura cu cîțiva prieteni de-ai săi comuniști, printre care și cu Willy Münzenberg, și a fost invitat la Moscova, unde a fost înrolat ca agent M.G.B. După ce a urmat o școală de spionaj, el s-a întors la Berlin și a fost, pentru cîțiva ani, unul dintre cei mai activi agenți sovietici din Germania, apoi, în 1933, a plecat la Paris împreună cu Münzenberg.

Katz a fost repede avansat în ierarhia M.G.B., și în 1936 i s-a trasat sarcina de a coordona toate activitățile în legătură cu războiul civil spaniol. În tot acest timp a călătorit frecvent între Paris, Valencia și Barcelona și a fost unul dintre comisarii însărcinați cu lichidarea conducătorilor P.O.U.M. din Spania.

În 1937 a fost rechemat la Moscova și i s-a acordat gradul onorific de colonel N.K.V.D., după care i s-a ordonat să plece la Praga, unde era nevoie de un rezident M.G.B. experimentat, deoarece izbucnise criza sudeților.

În 1938, ajungând la Londra, Katz a devenit curînd prietenul apropiat și tovarășul de băutură al lui Guy Burgess, care intrase în S.O.E. (Comitetul de operații speciale), nou înființat, un vlăstar al serviciului secret de informații.

Deși e surprinzător faptul că sovieticii au permis acest lucru, totuși Kim Philby s-a împrietenit și el cu Katz. În mod obișnuit, agenții sovietici nu sînt lăsați să se întâlnească între ei, dar se vede că Katz a fost detașat special ca să-i supravegheze și să-i verifice pe cei doi prieteni. În toamna anului 1940, Kim Philby a cerut să fie primit în S.O.E. și a fost trimis la un curs de pregătire. Astfel, doi agenți sovietici au reușit să se introducă în serviciul secret britanic, iar al treilea și cel mai experimentat dintre ei, Otto Katz, le urmărea progresele și-i îndruma.

După ce Philby și Burgess și-au consolidat pozițiile în serviciul secret, Otto Katz a primit o altă misiune importantă. În 1942 a plecat cu vaporul la New York, ca refugiat din fața agresiunii naziste, fiind primit cu bunăvoință de organizațiile emigrației din S.U.A. La New York, Los Angeles și Hollywood a înființat cîteva organizații comuniste și e posibil ca tot atunci să fi luat legătura cu Donald Maclean, cînd acesta a sosit la Washington, în aprilie 1944, în funcția de consilier al ambasadei britanice. Cum începuse să fie suspectat de F.B.I., Otto Katz a plecat în Mexic, unde a avut în grijă o stație de radio rusească. Spre sfîrșitul războiului s-a întors la Moscova, iar la

începutul lui 1945 a reapărut la Praga, în urma armatei sovietice. Fiind colonel N.K.V.D. i s-a dat un post important în poliția guvernului de coaliție cehoslovac, iar în cele din urmă Katz a devenit șef al serviciului de informații guvernamental.

Cînd Jan Masaryk, ministrul de externe ceh, a fost găsit mort în camera reședinței sale oficiale, la 9 martie 1948, s-a anunțat că s-a sinucis suferind de o depresiune nervoasă. Foarte curînd însă, în ciuda încercărilor de a se distruge toate dovezile, s-a aflat că Masaryk fusese ucis și că „sinuciderea” fusese pusă la cale de agenți ai M.G.B.-ului, care aveau controlul asupra poliției din Praga. În cartea mea „Rețeaua de spioni sovietici” am prezentat probe documentate în legătură cu acest caz, inclusiv mărturiile sub jurămint ale medicului care a constatat moartea lui Masaryk, și am arătat că principalul vinovat de asasinarea lui Masaryk a fost Otto Katz. Pentru o vreme, moartea lui Masaryk a dispărut din atenția opiniei publice, dar se pare că președintele comunist al Cehoslovaciei, Gottwald, a fost șocat de acest asasinat și a ordonat arestarea lui Katz. Cîteva luni mai tîrziu, din ordinul Moscovei, el a fost pus în libertate și a jucat un rol principal în „demascarea” lui William Oatis, corespondent al Agenției Associated Press, acuzat în mod fals că ar fi fost spion american.

În noiembrie 1952, justiția a pus mîna, în sfîrșit, pe Katz. În marea epurare a conducătorilor comuniști, el a fost acuzat, împreună cu fostul secretar general al partidului comunist, Rudolf Slansky, cu fostul ministru de externe, Vladimir Clementis, și cu alte douăsprezece oficialități comuniste de „conspirație contrarevoluționară” și executați prin spînzurare.

Am povestit viața lui Otto Katz mai amănunțit, precum și legăturile sale cu Philby și Burgess, pentru a ilustra siguranța de care au dat dovadă cei doi, chiar de la începutul carierei lor ca funcționari ai serviciului secret britanic. Atît erau de siguri de încrederea oarbă a superiorilor lor, că puțin le păsa dacă sînt văzuți în compania unui om despre care autoritățile de

securitate britanice trebuiau să știe deja că este un spion sovietic foarte periculos.

Cum a fost posibil ca Philby și Burgess să-și asume și multe alte riscuri timp de ani de zile, am să explic în capitolele următoare. Serviciul secret britanic a fost de mai multe ori tulburat de disensiuni și invidii, iar unii șefi ai acestuia erau dispuși mai mult să ascundă eșecurile și să-l apere pe vinovat, în loc să-l demaște.

SERVICIUL SECRET DE INFORMAȚII

E surprinzător că cei doi agenți comuniști au fost capabili să se infiltreze atât de adânc în serviciul secret britanic. Ei au fost, mai mult de zece ani, funcționari de încredere ai serviciului și unul dintre ei, Kim Philby, a ajuns până la înalta funcție de ofițer de legătură cu Agenția Centrală de Informații a Statelor Unite. Tot timpul ei au furnizat spionajului sovietic secretele cele mai strict păzite. Cum a fost posibil așa ceva?

Pentru a putea da o explicație, trebuie să ne întoarcem cu mult în urmă, să vedem cum a luat naștere serviciul secret al Marii Britanii (S.I.S., cunoscut și ca MI-6, deoarece la început a fost o secție a „Informațiilor militare” din Ministerul de Război). Trebuie să examinăm pe scurt și istoricul departamentului care răspunde de apărarea statului și a secretelor sale împotriva spionilor străini. Acest departament de contraspionaj a fost odată o secție a „Informațiilor militare”, cunoscută sub numele de MI-5, iar din 1946 e cunoscut sub numele de Directoratul serviciului de securitate și se află sub controlul Ministerului de Interne.

În secolele XVII și XVIII, englezii au acționat cu dibăcie în strângerea de informații privitoare la problemele politice, economice și militare ale țărilor străine, dar mai târziu această activitate a decăzut serios. Ei au mai obținut unele succese în timpul războaielor napoleoniene, însă de-abia după războiul Crimeei au făcut încercări de a pune pe picioare un serviciu de informații

militare. Ministerul de Externe avea un serviciu de informații politice ce se baza în principal pe rapoartele trimișilor diplomați și consulilor și pe un număr mare de informatori voluntari care aduceau din cînd în cînd informații, deși nu erau de profesie agenți secreți. Rudele, prietenii și colegii de club ai ministrului de externe și ajutorii săi principali, pairi, politicieni, ziariști, negustori, exploratori sau călători aparținînd claselor stăpînitoare aveau legături cu reprezentanți ai claselor conducătoare din străinătate. Ei făceau vizite în capitalele altor țări și considerau ca fiind datoria lor patriotică să împărtășească și prietenilor lor de la Downing Street ce auzeau și considerau că e demn de atenție la curțile regale, în saloanele aristocrației sau la băncile capitaliștilor. Acest sistem hazardat de „informații străine” funcționa destul de bine, în special înainte de inventarea telegrafului.

În afară de „Informațiile politice” ale Ministerului de Externe, care își apăra cu gelozie datele culese și rareori le împărtășea și altor ministere, singurul serviciu de informații din Anglia era Biroul de topografie și statistică din cadrul Ministerului de Război, compus din doi ofițeri și cîțiva funcționari. Aici se făceau hărți și planuri ale țărilor străine și ale coloniilor și se copiau articole din ziarele și revistele militare. De-abia după 1847, cînd a avut loc marea reformă a armatei făcută de Cardwell, în urma concluziilor trase la sfîrșitul războiului franco-prusac, Biroul de topografie a fost transformat într-un departament al „Informațiilor militare”.

La sfîrșitul secolului trecut, pe cînd șef al departamentului era generalul Brackenbury, au fost trimiși pentru prima dată ofițeri cu misiuni de spionaj în străinătate, sub acoperirea de negustori, exploratori, vînători sau turiști. Tot atunci, după o lungă dispută cu Ministerul de Externe, în cadrul reprezentanțelor Marii Britanii în străinătate au fost trimiși ofițeri de informații, avînd titlul de atașați militari, a căror singură sarcină era spionajul. La sfîrșitul secolului trecut exis-

ta astfel de atașați doar la Paris, Berlin, Viena, Roma, Petersburg și Washington.

Contraspionajul intra în competența Scotland Yardului, de această problemă ocupîndu-se o secție specială, înființată în 1887, și care la început se ocupa de fenienii irlandezi și nihiștii din Europa răsăriteană. Într-un veac cînd se putea călători fără pașaport și totul se putea plăti cu aur, spionii cădeau rar.

Toate s-au schimbat după cea de-a doua mare reformă a armatei, în 1905, cînd lordul Haldane, cel mai bun ministru de război al Angliei din toate timpurile, a reorganizat Ministerul de Război, a înființat un stat major și a aprobat înființarea unui mare departament de informații și operațiuni militare speciale, care, în cooperare cu Comitetul Apărării Imperiului, avea datoria să se ocupe de culegerea de informații și de contraspionaj.

Cele patru direcții ale noului departament erau: Direcția de operațiuni militare, Direcția strategică, Direcția de geografie și topografie și Direcția de informații speciale, dar pe noi ne interesează numai ultima. Încă din 1904, locotenent colonelul Francis Davis fusese însărcinat cu pregătirile legate de înființarea Direcției de informații speciale, al cărei scop era să îndeplinească misiuni de spionaj (în mod oficial denumite „stringerea și compararea informațiilor”) și de contraspionaj. Apoi colonelul Cockerill, rechemat din Africa ca să-l ajute pe Davis, a devenit părintele atît al lui MI-5 cît și al lui MI-6, două din secțiile noii direcții.

Cam în același timp s-a trezit din somn și micul departament pentru informații navale al Amiralității.

„Informațiile navale” existau din 1886, cînd Beresford, pe atunci lord adjunct al Amiralității, a înființat un organ care a fost numit, după moda victoriană, Comitetul de informații externe al Direcției militare, secrete și politice din Departamentul marinei.

Primul șef al acestui organ a fost căpitanul W.H. Hall, tatăl vestitului amiral sir Reginald Hall, de la camera 40, care a descifrat codul german folosit în primul război mondial.

O perioadă de timp, organele de informații navale și militare au coexistat, învinuindu-se reciproc și apărându-și cu mult zel secretele. Dar, în 1903, căpitanul prinț Louis de Battenberg a ajuns director al „Informațiilor navale” și lucrurile s-au schimbat. Prin legăturile sale cu curtea, prin istețimea și farmecul său, Battenberg a început să-și aroge multe atribuțiuni pe care „Informațiile militare” le considerau ca fiind de competența lor.

Cockerill și-a dezvoltat subsecția sa din cadrul „Informațiilor speciale”, până a ajuns cea mai mare secție din întregul Departament de informații și operații militare speciale. Cearța dintre Amiralitate și Ministerul de Război a atins asemenea proporții, că nici lordul Haldane, nici lordul Tweedmouth, nu au putut să-i împace pe generali și amirali din subordine, problema ajungând în fața guvernului. Situația era complicată și mai mult de faptul că Comitetul Apărării Imperiului avea o secție de informații proprie, al cărei șef, contraamiralul sir Charles Langdale Otley, se considera împuternicit să dea instrucțiuni atât „Informațiilor militare” cât și celor navale și să primească rapoarte de la acestea.

După doi sau trei ani de discuții, s-a ajuns la un compromis care nu satisfăcea nici una din părțile aflate în conflict. „Informațiile militare” urmau să se concentreze asupra spionajului militar, iar spionajul „civil” a fost luat atât din mîna șefilor „Informațiilor navale” cât și din mîna șefilor „Informațiilor militare” și trecut în atribuțiunile secției deja existente la Ministerul de Externe.

Astfel a fost înființat Serviciul de informații secrete, cunoscut și în continuare ca MI-6.

În timpul războiului, „Informațiile speciale” ale lui Cockerill au devenit un puternic imperiu secret, înființînd avangposturi și plantînd agenți secreți în toate colțurile lumii. În Biroul Interaliat de la Folkestone, englezii au reușit să-și subordoneze complet ofițerii de informații francezi, belgieni și italieni care făceau parte din acest birou.

Concentrîndu-și atenția asupra contraspionajului, „Informațiile speciale” au exercitat o influență enormă asupra vieții de zi cu zi a fiecărui supus al regelui de pe întreg cuprinsul Imperiului Britanic, Cockerill fiind părintele actului de apărare a regatului prin care se dădeau puteri nelimitate guvernului și prin care se suspendau, în fond, toate libertățile constituționale. „Informațiile speciale” controlau presa, cenzurau scrisorile și telegramele, iar secția de propagandă a exercitat o influență puternică asupra presei, a împrăștiat material de propagandă în țările aliate și în cele neutre. De asemenea, prin introducerea de manifeste în țările inamice a subminat cu succes moralul trupelor acestora, în special spre sfîrșitul războiului.

Această instituție controla comerțul cu inamicul, măsură ce făcea blocada împotriva Germaniei și mai eficace. Ea își trimitea ofițerii să se angajeze pe vasele care intrau sau părăseau porturile Marii Britanii, în același timp avînd mulți agenți în capitalele și porturile țărilor neutre.

Însuși Cockerill rezuma astfel activitatea „Informațiilor speciale”: „Fiecare dintre secțiile mele, deși o entitate separată, formează o parte dintr-un întreg și ele au contribuit la atingerea scopului nostru comun. Am fost, de fapt, angajați în două forme nesîngeroase de război împotriva inamicului: economică și psihologică, precum și în dejucarea eforturilor inamicului de a duce un astfel de război împotriva aliaților. Armele cu care s-a luptat pe aceste fronturi au fost inventate, turnate și călite sub directoratul meu, devenind atât de importante încît au ajuns să fie denumite ca fiind cea de-a patra și respectiv cea de-a cincea coloană”.

Pe lângă activitatea multilaterală dusă pe tot cuprinsul globului pămîntesc, „Informațiile speciale” se ocupau, prin secția MI-5, și de contraspionaj în interiorul țării. Vernon Kell, pe atunci colonel, conducea secția din 1909, fiind subordonat complet lui Cockerill. Kell nu era un om prea instruit, dar poseda acele calități care sînt necesare unui bun vînat de spioni, avea un creier analitic și era foarte muncitor. Intrase în secția ger-

mană a „Informațiilor militare“ în 1903, după ce s-a întors din China, unde, în timpul răscoalei boxerilor, a fost ofițer de informații. După răscoală a mai stat doi ani, majoritatea timpului petrecându-și-o de-a lungul frontierei rusești, în Manciuria și în Tientsin. Era un lingvist excelent, vorbind fluent germana și franceza încă de pe când era la Sandhurst, unde a fost coleg cu Winston Churchill. În plus, a învățat rusa, pe care și-a perfecționat-o cât a stat în China, iar de acolo s-a întors cunoscând câteva dialecte ale limbii chineze.

Generalul maior sir Vernon Kell, care cu numele făcea parte din Ministerul de Interne, dar răspundea de acțiunile sale doar în fața primului ministru, a condus contraspionajul în Marea Britanie mai mult de treizeci de ani. În ambele războaie mondiale el a obținut însemnate succese, prinzând mulți spioni germani, mai înainte ca aceștia să poată face vreun rău, în aceste acțiuni fiind ajutat foarte mult de o secție denumită „Direcția specială“ din Scotland Yard. În timpul celor două războaie mondiale, Scotland Yardul a avut cîțiva vînători de spioni excelenți.

Serviciul de securitate (MI-5), are, comparativ cu MI-6, o istorie fără mari zguduiuri și atribuțiunile i-au fost precizate din momentul în care a fost înființat. Acestea erau: contraspionajul, apărarea secretelor militare, navale și de stat, cenzura presei, poștei și telegramelor, controlul emigranților și menținerea legăturii cu poliția.

Mult mai complexe erau organizarea și atribuțiile S.I.S.-ului, care se ocupa de toate aspectele activității de spionaj și foarte adesea se amesteca și-n probleme de contraspionaj, astfel încît nu este de mirare că exista o invidie amară și o întrecere absurdă între cele două ramuri ale serviciului secret britanic.

Cumming, șeful S.I.S.-ului, a creat în Europa o vastă rețea de spionaj, bazată pe ofițerii „pentru controlul pașapoartelor“ atașați pe lingă ambasadele, legațiile și consulatele britanice. Acești ofițeri n-au eliberat niciodată și nici n-au pus vreo viză

pe vreun pașaport, ei fiind agenți secreți cu funcția de rezidenți. De asemenea, avanposturile din multe țări străine erau deghi-zate sub forma unor birouri ale firmelor comerciale. La moartea sa, Cumming a lăsat un imperiu de spionaj foarte bine organizat și care, deși inferior numeric celor ale lui Hitler și Stalin, era cu mult superior acestora din punctul de vedere al eficacității. A fost urmat de un alt ofițer de marină, viceamiralul sir Hugh Francis Paget Sinclair, care, pînă în 1921, fusese directorul „Informațiilor navale“. Amiralul Sinclair a murit la 4 noiembrie 1939, la vîrsta de șaizeci și șase de ani.

Pe timpul șefiei amiralului, s-a ridicat un alt om valoros, creierul S.I.S.-ului. Acesta era locotenent colonelul (mai tîrziu generalul maior) sir Stewart Menzies, care a condus destinele S.I.S.-ului în anii războiului și după război, pînă în 1953, cînd s-a retras din activitate ca urmare a unei reorganizări făcute de Churchill. Fost ofițer de gardă, Menzies a luptat pe front în războiul din 1914—1918 și a fost decorat cu cele mai înalte ordine ale Marii Britanii.

În 1939, cei doi adjuncți ai lui Menzies erau colonelul sir Claude Dansey și locotenent colonelul Valentine Vivian, primul cunoscut ca „unchiul Claude“, iar celălalt ca „Veve“. Dansey a lucrat la „Informații“ în timpul războiului din 1914—1918 și a rămas în personalul lui Cumming și Menzies mai mult de treizeci de ani. Valentine Vivian, fiul unui renumit pictor din epoca victoriană, a venit la S.I.S. în 1925.

La cartierul general S.I.S. mai erau și alte persoane cu multă experiență: sir Gerald Talbot, fost comandor în marină, care l-a salvat în 1922 de plutonul de execuție al revoluționarilor greci pe prințul Andrei al Greciei și l-a adus în Anglia împreună cu familia sa; colonelul George Hill, care activase împreună cu Bruce Lockhart, unul dintre agenții secreți britanici din Rusia anilor de după 1917, și fusese prieten cu căpitanul Sidney Reilly, cel ce pusese la cale un complot ca să-i omoare pe Lenin și pe Troțki; colonelul Charles Ellis, expert în problemele rusești, care în timpul intervenției aliaților în Rusia

a luptat în Caucaz alături de generalii albi Denikin și Vranghel. În timpul celui de-al doilea război mondial, colonelul Ellis era adjunctul lui sir William Stephenson, milionarul canadian care răspundea de coordonarea acțiunilor engleze cu cele americane.

Unul din departamentele cele mai importante ale S.I.S.-ului era Departamentul D, înființat în 1938 și condus de locotenent colonelul (apoi generalul maior) Laurance Grand, un inginer de construcții.

„Departamentul D a fost creat — după cum spunea unul dintre primii și cei mai buni membri ai săi — ca să se ocupe de acele probleme ale politicii, despre care guvernul Majestății Sale preferă să nu se cunoască că sînt acțiuni ale agenților săi”. Sediul departamentului era ascuns într-o casă liniștită de țară, Frythe, nu departe de Hatfield, din Hertfordshire. Scopul său adevărat era să desfășoare acțiuni subversive și de sabotaj în țările inamice. Era cel mai conspirat departament din serviciul secret britanic și aici și-a început Kim Philby, în 1940, cariera lui formidabilă. Guy Burgess lucra în Departamentul D din 1939 și devenise deja unul dintre cei mai inventivi lucrători.

Așa după cum am mai arătat, după cel de-al doilea război mondial serviciul secret al Angliei a fost reorganizat. Astăzi el este format din trei organizații, egale în drepturi și cu atribuțiuni bine delimitate, astfel :

— Serviciul secret de informații, care se ocupă cu problemele de spionaj și este subordonat Ministerului de Externe (șef este colonelul sir Dick Goldsmith White).

— Directoratul securității, care răspunde de problemele de contraspionaj și este subordonat Ministerului de Interne (șef este sir Edward Furnival Jones).

— Directoratul de servicii și informații, care răspunde de spionajul militar și este subordonat Ministerului Apărării (șef este generalul de aviație sir Alfred Earle).

Organizarea ierarhică este de așa natură încît să împiedice renașterea vechilor intrigi cauzate de pretențiile la supremație.

Comitetul Comun de Informații, din care fac parte cei trei șefi ai spionajului, nu are șef, ci numai un coordonator. Instanța ierarhică imediat superioară este o autoritate incontestabilă. Această autoritate este primul ministru al Angliei.

Serviciul secret britanic a fost întotdeauna învăluit în mister. De pe vremea lui Wolsey, Walsingham, Thurloe și Cromwell, el fusese alcătuit din organe dispartate, toți șefii săi susținând că, pentru a fi eficace, trebuie să rămînă secret.

Acest serviciu a reușit să creeze o rețea de agenți în toată lumea și să-i bată pe spionii Kaizerului, înainte și în timpul primului război mondial, iar între cele două războaie mondiale a întreprins multe acțiuni de contracarare a spionajului străin.

A fost, într-un fel, mai puțin eficace și a suferit cîteva înfringeri dezastruoase din partea Gestapoului în Europa ocupată în timpul celui de-al doilea război mondial, după cum în timpul războiului rece se părea că a rămas în urma mașinii de spionaj comuniste. Totuși, nu acesta e adevărul. Adevărul este că dacă greșelile sale au fost publicate și criticate, succesele prin care i-a făcut inofensivi pe unii agenți comuniști au trebuit să fie păstrate în tăcere.

Reorganizarea făcută în ultimii ani a fost rezultatul unor cercetări independente, întreprinse după descoperirea succeseilor spionajului comunist, de la cercul de „spioni atomici” în care erau implicați Nunn-May și Fuchs, pînă la cazul Portland și George Blake. Astfel, serviciul secret, care se bucurase de o virtuală independență timp de peste o jumătate de veac, de data aceasta a fost supus investigațiilor de către membrii Consiliului Privat și de către judecătorii Tribunalului Suprem. Au fost reorganizate departamentele, s-au luat măsuri mai stricte în privința selecționării, angajării și supravegherii lucrătorilor care se ocupă de probleme secrete, s-au elaborat norme de mi-nuire a materialului informativ, cit și de apărare a lui. Mai mult decît atît, șefilor serviciului secret li s-a spus să fie mult mai atenți în alegerea agenților.

Acești șefi, dându-și seama că activitatea și eșecurile lor pot și vor fi supuse unei analize amănunțite de către guvern, și-au mai redus din nasul și automulțumirea care le crescuseră prea mult de-a lungul anilor, când își arogau dreptul de a fi singurii și ultimii judecători ai succeselor și ai înfrângerilor lor. În sfârșit, rezultatele reorganizării s-au văzut și prin faptul că actualul serviciu secret din Anglia și-a pierdut privilegiul de a fi un stat în stat, fapt care a dus la mărirea eficacității lui.

A trebuit să mă ocup mai detaliat de dezvoltarea complexă a serviciului secret britanic, în scopul de a explica activitatea desfășurată de Kim Philby și Guy Burgess, care au lucrat mulți ani în unele din departamentele pe care vi le-am prezentat.

INFILTRAREA

Kim Philby și Guy Burgess au fost în stare să-și întărească pozițiile ocupate în serviciul secret britanic, deoarece amândoi s-au dovedit a fi deosebit de utili pentru Anglia în două momente critice din timpul războiului.

Astfel, în 1940, Burgess a fost principalul ofițer care a dus la capturarea de către MI-5 a doi agenți nazisti ce transmiteau nemților mesajele dintre Churchill și Roosevelt, unul din agenți fiind prins chiar în interiorul ambasadei Statelor Unite din Londra.

Cit despre Philby, acesta a pus S.I.S.-ul în legătură cu o rețea de spioni ruși din Elveția, care timp de câțiva ani a fost cea mai eficace rețea din Europa și a reușit să pătrundă în înaltul comandament hitlerist și în serviciul de informații militare german.

Cele două departamente ale serviciului secret au reușit cele de mai sus cu ajutorul lui Philby și al lui Burgess, însă șefii lor n-au știut că aceste succese se datorau spionajului sovietic și n-au aflat nimic mulți ani după aceea, până când Burgess și Philby au fost demascați. Șefii spionajului rus i-au ajutat bucuros pe cei doi, răsplata fiind că Burgess și Philby au fost avansați în posturi de răspundere în cadrul serviciului secret britanic.

În vara anului 1940, Kim Philby a cerut, sfătuit de Burgess, să fie primit în Departamentul D, însă momentul ales nu a fost prea fericit, căci, datorită reorganizării lui, în întreg departamentul domnea haosul.

În cele din urmă, neînțelegerile ivite între diferitele ministere pentru acapararea diverselor activități secrete au dus la înființarea Comitetului de operațiuni speciale (S.O.E.), care a fost subordonat dr. Hugh Dalton, ministrul economiei, iar Departamentul D, împreună cu subsecțiile sale, a fost detașat din S.I.S. și scos de sub controlul Ministerului de Externe. Dar, cu mult timp mai înainte ca S.O.E. să fie conceput, S.I.S. și Departamentul D declanșaseră așa-numitul „război neregulat”. Astfel, în preajma izbucnirii războiului, un număr de oameni străluciți din industrie și din universități i se alăturaseră colonelului Laurance Grand și șefului său de stat major, maiorul Taylor, un australian încăpăținat, numele acestor voluntari, dintre care nu era unul să nu fie specializat într-o anumită problemă europeană, fiind trecute în „Registrul central”. Acest registru cuprinde o listă strict secretă cu oamenii care, la un anumit moment, au făcut un serviciu S.I.S.-ului sau au fost de acord să lucreze ca angajați ai lui în timpul războiului. Printre ei se numără oameni distinși ca George Courtauld, de la marele concern de textile; sir Francis Glyn, de la Banca Glyn, Mills Et Co.; Bill Stephenson, milionar canadian; Charles des Graz, președinte la Sothebys; milionarul american din industria minieră Chester A. Beatty, un englez naturalizat, care și-a pus multiplele sale legături din Orientul Mijlociu la dispoziția S.I.S.; avocați străluciți, ca George Pollock și Leslie Sheridan; F. T. Davies și Bickham Sweet Escott, ambii din City; Isaiah Berlin, eminentul istoric de la Oxford; Oliver Baldwin, fiul fostului prim-ministru; d-ra Freya Stark, vestita arabistă și scriitoare; ziariști și scriitori foarte cunoscuți (inclusiv Graham Greene și fratele său Hugh, care acum e director general al B.B.C.-ului, Malcolm Muggeridge și N. Montgomery Hyde) și cîțiva profesori universitari.

În primele luni de existență ale Departamentului D, în 1939/1940, cea mai eficace secție era cea care se ocupa de regiunea Balcanilor. Sarcina acestei secții era să prevină, cel puțin temporar, dominația nazistă în Iugoslavia, România și Ungaria. La Belgrad, S.I.S. avea un avanpost important condus de Julius Hanau (Cezar), un om de afaceri britanic care trăia în Balcani din 1917 și avea relații excelente cu tinărul rege Petru și cu premierul probritanic Stoiadinovici.

Unul dintre planurile cele mai ambițioase ale D-ului era să arunce în aer stincile de la Porțile de Fier și să blocheze Dunărea, în felul acesta urmărindu-se împiedicarea livrării de petrol românesc Germaniei. Oamenii lui Hanau au săpat tunele pentru explozivi dar, fiind descoperiți de poliția iugoslavă, planul a fost abandonat și înlocuit cu unul mai puțin violent: o societate înregistrată la București a început să cumpere șlepurile de pe Dunăre, cu scopul de a nu le mai închiria nemților, urmînd ca mai tîrziu să fie folosite la blocarea Dunării.

Avanpostul D în România se afla sub controlul lui Gardeyn de Chastelain, expert în probleme de prospecțiuni miniere, care lucrase patrusprezece ani la una din principalele companii petrolifere din România și alesese terenurile și instalațiile ce urmau să fie sabotate și bombardate. În timpul războiului, terenurile petrolifere și instalațiile respective au fost bombardate pe baza informațiilor transmise de Chastelain.

Astfel de planuri se discutau în dormitoare transformate în birouri ale hotelului St. Ermin. Burgess, care lipsea rareori de la aceste întîlniri, aproape că-și convinsese colegii că modul în care se poate câștiga războiul este să se aștepte un vînt dinspre apus și să se dea drumul unui mare număr de baloane în direcția Europei Centrale, sperînd că bombe incendiare aflate în baloane vor da foc lanurilor de grîne din pusta maghiară și li va determina pe nemți să se predea din cauza lipsei de hrană.

Burgess era, fără îndoială, în elementul său, crezîndu-se mult mai important decît era în realitate, în același timp avînd și multe de spus prietenilor săi comuniști. În primăvara lui

1940, el a fost rugat să-l însoțească pe Isaiah Berlin, căruia i se dăduse o misiune secretă la Washington și la Moscova dar, la sosirea în Statele Unite, Isaiah Berlin a fost numit funcționar la ambasada britanică din Washington, iar misiunea sa la Moscova a fost contramandată.

Guy Burgess, întorcându-se la Londra, a văzut marile schimbări de la hotelul St. Ermin, printre care unirea Departamentului D cu MI/R și iminenta lui transformare în S.O.E. nevoină să lucreze într-o asemenea organizație minoră, unde posibilitatea de a culege informațiile pe care șefii săi de la Moscova le așteptau de la el erau minime, Burgess s-a dus din nou la sir Joseph Ball, care i-a promis că îi va găsi o slujbă în câteva săptămâni.

Pe vremea aceea, sir Joseph Ball făcea eforturi să-l scoată pe sir Vernon Kell din funcția de șef al lui MI-5, mai ales că în timpul lunilor care trecuseră MI-5 suferise câteva înfrângeri. Astfel, la 14 octombrie 1939, nava de război Royal Oak a fost scufundată de un submarin german, care pătrunsesese prin sistemul de apărare de la Scapa Flow și reușise să scape, fără a fi atins. Era clar că germanii primiseră informații detaliate despre locurile de ancorare și sistemul defensiv al portului și că această acțiune era opera unui spion. Deși răspunzătoare de apărarea lui Scapa Flow era securitatea navală a Amiralității, MI-5 era blamat în aceeași măsură, mai ales că el nu a reușit să afle cum au fost obținute informațiile pentru pregătirea atacului cu submarine. Churchill, pe atunci primul lord al Amiralității, tuna și fulgera.

Încă nu se stinsese bine ecoul acestui insucces, cînd asupra lui Kell se abătu o altă nenorocire. În decembrie, MI-5 fusese avertizat de Scotland Yard că s-ar putea să aibă loc o încercare de sabotaj la fabrica de praf de pușcă din Waltham Abbey. Deși ofițerii MI-5 au instituit o pază permanentă, totuși, la 18 ianuarie 1940, trei bombe au explodat în interiorul fabricii, bilanțul fiind cinci muncitori omorîți, alți treizeci grav răniți și mai multe secții distruse, ceea ce a determinat întreruperea

producției. Faptul că agenții nemților au reușit să arunce în aer o fabrică de muniții sub nasul ofițerilor de la MI-5 a depășit cu mult ceea ce Churchill putea răbda. El i-a cerut lui Kell să-și dea demisia imediat, iar acesta, după mai mult de treizeci de ani de serviciu devotat, s-a supus ordinului.

Acum, sir Joseph Ball avea drumul deschis ca să ia conducerea lui MI-5. Totuși, în loc să se numească un succesor al lui Kell, MI-5 a trecut sub comanda unui comitet, numit Comitetul securității naționale, iar ca președinte Churchill l-a numit pe vechiul său prieten lordul Swinton, acesta avînd oarecare experiență în vinătoarea de spioni încă din timpul primului război mondial. Sir Joseph Ball a devenit adjunctul său și adevăratul șef al lui MI-5, așa încît cei doi amici au pus mîna în liniște pe conducerea contraspionajului.

Guy Burgess, imediat ce a aflat vestea, s-a prezentat la susținătorul său, sir Joseph Ball, care, pe baza promisiunii făcute, l-a numit într-o funcție oarecare.

De îndată ce Burgess i-a informat pe sovietici că a devenit ofițer în cadrul MI-5, aceștia i-au și dat o misiune foarte importantă.

O sarcină cu caracter permanent a agenților sovietici aflați în străinătate este aceea de a urmări pe emigranții albi, dacă nu de altceva, cel puțin pentru a-i determina să lucreze pentru ei. În perioada aceea agenții sovietici din Londra îl supravegheau pe fostul contraamiral țarist Nicholas Wolkov, fost atașat naval al Rusiei la Londra în 1917, care ținea, împreună cu soția sa, o „ceainărie rusească” pe Harrington Road 50, Kensington, frecventată de emigranții ruși. Dacă bătrînul nu era prea periculos, în schimb mult mai interesantă era activitatea fiicei sale, Anna, secretară a Clubului de dreapta, organizația pronazistă condusă de căpitanul Archibald Ramsay.

Aceasta fiind situația, Burgess n-a fost prea surprins cînd i s-a spus de prietenii săi sovietici că Anna Wolkov ține legătura cu un funcționar al ambasadei italiene (Italia nu intrase încă în război) și că, probabil, era agentă germană. El o cu-

noștea pe Anna de cind făceau amindoi parte din Asociația de prietenie anglo-germană și știa că era o pronazistă infocată.

Nici locotenent colonelul Hinchley Cook, de la MI-5, n-a fost surprins cind Burgess i-a adus această informație, căci Hinchley avea deja un dosar destul de gros al Annei Wolkov, dar activitatea desfășurată în continuare de Guy i-a consolidat poziția în cadrul serviciului secret britanic. Mai înainte, o agentă a MI-5, pozind ca simpatizantă a nazismului, se angajase să lucreze voluntar la biroul Clubului de dreapta și făcuse fotocopii după scrisorile pe care Anna le trimitea regulat lui William Joyce, trădătorul care făcea propagandă antibritanică la posturile de radio germane.

În scrisorile Annei, care ajungeau la Berlin, via Roma, prin valiza diplomatică a ambasadei italiene, exista materialul necesar pentru emisiunile lui Joyce, iar câteva dintre aceste scrisori au fost citite mai târziu la procesul ei.

Hinchley Cook hotărîse să o lase pe Anna Wolkov în libertate, sperînd că ea îl va duce la o pradă mai mare, iar Burgess și-a reînnoit cunoștința cu ea și i-a făcut vizite la ceainăria din Kensington și-n apartamentul de la Marylebone.

Tot ce știa Anna despre Burgess era că el lucra la B.B.C. și l-a crezut cind a asigurat-o că vechile lui sentimente pronaziste au rămas neschimbate, destăinuindu-i că are un iubit, un tânăr încîntător, care lucra la ambasada americană. Anna și prietenul ei american au fost urmăriți și, foarte curînd, americanul a fost identificat ca fiind Tyler Kent, cifrorul ambasadei americane. Anna îl cunoscuse la un cocteil dat de un fost membru al Asociației de prietenie anglo-germană, și tânărul s-a îndrăgostit repede de inteligenta și speculativa baronesă, care era cu cincisprezece ani mai în vîrstă ca el. Avînd aceleași convingeri antisemite și anticomuniste, ea l-a convins ușor să ajute Germania, așa că Tyler Kent a început să facă copii după mesajele schimbate între Churchill și Roosevelt, care se transmiteau cifrat prin ambasada Statelor Unite din Londra.

În cele din urmă, MI-5 a făcut percheziții atît în apartamentul Annei Wolkov cît și în cel al lui Tyler Kent, iar pe

baza indicațiilor lui Burgess au fost găsite microfilmele a șapte mesaje ale lui Churchill către Roosevelt, ceea ce a dus, cîteva ore mai târziu, la arestarea lui Kent de către ofițeri ai MI-5, în prezența ambasadorului Joseph Kennedy. Mulți ani mai târziu, după ce s-a retras din viața politică, d-l Kennedy a declarat: „Kent răspundea de codul indivizibil al Departamentului de Stat al S.U.A. Din cauza trădării lui, toate comunicările serviciului diplomatic american au fost întrerupte într-unul din cele mai teribile momente ale istoriei, foarte curînd după Dunkerque și după prăbușirea Franței”.

În conformitate cu cele spuse de Kennedy, unul din motivele pentru care Italia nu a intrat de la început în război a fost și utilitatea menținerii ambasadei italiene de la Londra ca un canal de transmitere a mesajelor lui Kent și Wolkov către Germania.

La procesul din noiembrie 1940, împotriva lui Kent s-au reținut doar două capete de acuzare, iar împotriva Annei Wolkov trei, deși procurorul general, sir William Jowitt, a declarat după război că în jur de o mie cinci sute de mesaje secrete schimbate între Roosevelt și Churchill au fost copiate de cei doi agenți naziști. Tyler a fost condamnat la șapte ani de închisoare, dar în 1945 a fost extrădat, iar Anna Wolkov a fost condamnată la zece ani de închisoare, doar faptul că era femeie salvînd-o de la spînzurătoare.

În urma acestui succes, nu-i de mirare că Burgess a devenit steaua lui MI-5 și că a fost felicitat de șefii săi. Însuși Churchill l-a recompensat, invitîndu-l să petreacă un week-end la Chequers și făcîndu-i cadou un volum din lucrările sale de istorie. Fapta lui Burgess a devenit cunoscută și Departamentului de Stat, ceea ce a dus, în 1950, la numirea sa ca ajutor al lui Philby la ambasada engleză din Washington, în ciuda imoralității lui notorii.

Dacă în 1940 Burgess obținuse o astfel de victorie la MI-5, prietenul său Philby încă nu ajunsese să se afirme în acest domeniu. La sfîrșitul verii lui 1940, el fusese încadrat în S.O.E. și

trimis la un curs preliminar de pregătire de la Wanborough Manor, dar, intrucit nu-i convenea să fie tratat ca un începător, le-a reamintit instructorilor săi și membrilor comisiei de selecție de experiența acumulată în timpul războiului civil din Spania și în perioada cît a lucrat ca corespondent de război în Franța, bineînțeles fără a pomeni nimic despre activitatea sa de curier comunist la Viena, desfășurată în 1934. Deoarece se pusese rău cu toată lumea, i s-a spus că nu va fi trimis în Europa, motivul invocat fiind acela că era cunoscut contra-spionajului german de cînd activa la Asociația de prietenie anglo-germană. În schimb, i s-a dat un post într-un birou din Baker Street, ceea ce nu-l satisfăcea nici pe el, nici pe stăpînii lui sovietici, căci se gîndeau cu toții la o infiltrare mai folositoare în serviciul secret britanic.

Totuși, la începutul anului 1941 a avut puțin noroc, în sensul că taică-său, după ce a petrecut cîteva săptămîni în închisoarea Brixton, a fost eliberat prin intervenția prietenilor săi. Aceștia, avînd o influență destul de puternică asupra lui Herbert Morrison, ministrul de interne, au reușit să-l convingă că St. John Philby nu era trădător, ci un excentric nebun. După eliberare, bătrînul Philby a început să viziteze cluburile și să-și reinnoiască prietenii, cu care ocazie l-a întîlnit și pe colonelul Valentine Vivian, pe care-l cunoștea din India.

St. John i-a vorbit lui Vivian de serviciul nenorocit al fiului său la S.O.E., iar adjunctul S.I.S.-ului i-a spus lui Philby să trimită băiatul pentru a sta de vorbă cu el. Colonelul Vivian trebuie că a fost impresionat de inteligența vie și de farmecul lui Kim Philby, deoarece i-a oferit imediat un post în S.I.S. și a aranjat transferarea lui de la S.O.E., pe care el îl considera ca fiind cu totul nepotrivit pentru un tînăr inteligent și promițător.

Intrucit cunoștea germana, franceza și spaniola, Kim a fost numit în secția de contraspionaj a S.I.S.-ului, condusă de colonelul Menzies. Rezidentul rus, care a fost foarte mulțumit de această neașteptată schimbare în cariera agentului său, avea

să-i ofere curînd posibilitatea de a-și consolida poziția, pentru a deveni și mai util.

Înainte de 1937, sovieticii aveau o mică rețea de spionaj în Elveția, țară care în 1923 rupsesse relațiile diplomatice cu U.R.S.S., în urma unui caz flagrant de răpire și asasinat. După ce au creat rețele puternice și eficiente pe teritoriul Germaniei, sovieticii aveau nevoie de stații de radio în afara Reichului, dar cît mai aproape posibil de acesta.

Astfel, în Elveția au fost trimiși cîteva agenți, printre care Ursula-Maria Hamburger și soțul ei Rudolf, care aveau o experiență îndelungată în organizarea posturilor de radio încă de pe cînd acționaseră în Polonia, în țările baltice și în Extremul Orient. Dar, intrucit deținătorii pașapoartelor britanice se bucurau de un regim preferențial în Elveția, sovieticii au trecut și la recrutarea de operatori radio din Anglia. Sarcina aceasta a revenit lui Douglas Springhall și Fred Copeman, care, la rîndul lor, i-au recrutat pe Alexander Foote și William Phillips.

Foote era un mecanic din Yorkshire și avea treizeci și doi de ani. În 1936 făcuse parte din brigăzile internaționale din Spania, iar în septembrie 1938, împreună cu Copeman, s-a întors în Anglia și a participat, ca delegat al brigăzii sale, la Congresul Partidului Comunist Britanic de la Birmingham.

La congres, Copeman i-a oferit lui Foote prilejul de a merge în Elveția și de a lucra acolo pentru rețeaua rusească, însă probabil că Foote fusese dezamăgit de comunism prin experiența pe care a acumulat-o în Spania, căci, după ce a informat autoritățile britanice de propunerea ce i s-a făcut, a plecat în Elveția ca agent dublu.

La început Foote a lucrat sub comanda Ursulei-Maria Hamburger, iar mai tîrziu cu Alexander Rado și Rudolf Rössler, doi oameni remarcabili, care conduceau rețele sovietice extrem de eficiente la Lausanne, Geneva și Berna.

Contactarea lui Rado de către Philby fiind aranjată de sovietici, la sfîrșitul anului 1941 Philby a fost în măsură să raporteze șefilor S.I.S. că Rado e gata să dea informații atașatului

militar britanic de la Berna, care era în același timp și rezidentul S.I.S. în Elveția.

Bineînțeles că Philby s-a ferit să-i spună colonelului Menzies cine au fost adevărații inspiratori ai acestei contactări, însă adevărul este următorul: sovieticii, descoperind în arhivele lor că, în timpul misiunilor din Austria și Germania, Philby cunoscuse un agent sovietic numit Christian Schneider, un fost funcționar austriac la Biroul Internațional Laburist, i-au reamintit de această cunoștință și i-au spus să explice superiorilor săi din S.I.S. că Schneider era în legătură cu rețeaua sovietică din Elveția, al cărei șef, Rado, era gata să servească serviciului secret britanic pentru o sumă oarecare.

Rețelele din Elveția ale lui Foote și Rado au transmis S.I.S.-ului informații mai mult de doi ani de zile, pînă în 1943, cînd au fost interzise de poliția elvețiană care, deși avea cunoștință de existența lor, s-a făcut că nu știe nimic atîta timp cît acest lucru a fost posibil. În cele din urmă însă, elvețienii au trebuit să cedeze presiunilor făcute de ambasada germană, astfel că Foote și Rado au început să aibă neplăceri, Foote fiind chiar ținut cîteva luni într-o închisoare elvețiană. În urma instrucțiunilor primite de Philby de la sovietici, acesta a aranjat ca cei doi agenți să primească de la S.I.S. permise de liberă trecere prin Franța de curînd eliberată, ajungînd la Cairo și apoi la Moscova.

Acest joc complex fusese conceput de sovietici chiar cu riscul ca unele informații adevărate și foarte importante să ajungă în mina englezilor, și asta numai pentru a consolida poziția lui Philby. Scopul a fost atins în întregime. În 1944, Philby, care își câștigase recunoștința și aprecierile șefilor săi, era unul dintre funcționarii superiori de la cartierul general S.I.S. din Ryder Street 8—10, St. James's.

Philby a lucrat din greu în S.I.S. El a organizat și condus cîteva subsecții noi pentru Africa de Vest, Mediterana Occidentală, Spania și Portugalia, avînd în subordine vreo șaizeci de agenți, inclusiv pe Graham Greene și pe Malcolm Muggeridge.

Greene a fost trimis la Freetown, în Sierra Leone, ca să înlocuiască o fostă misiune a Departamentului D, condusă de Louis Franck, iar Muggeridge a plecat la Lorenço-Marques, în Mozambicul portughez. La Lisabona era agent șef David Walker, un fost corespondent al ziarului Daily Mirror. De asemenea, cîteva agenți fuseseră plasați la Madrid și în porturile spaniole și marocane, sarcina lor fiind să contracareze activitatea spionilor germani din acea parte a lumii, care își aveau bazele în Spania și Portugalia și se aflau sub directă supraveghere a dr. Hans Hoerberlein. Philby poate să se mîndrească că a demascat cel puțin șase spioni germani, foarte periculoși, ca Rudolf Weber la La Linea, Herbert Noehring la Tanger, Hans Brosch la Tetuan, Rehausen la Larache și Kurt Boerner la Las Palmas, în insulele Canare. Dintre aceștia, Rehausen și Boerner dețineau o poziție avantajoasă, de unde puteau urmări mișcarea navelor aliate în Mediterana Occidentală și în Atlantic, fiind capabili să dirijeze submarinele și bombardierele nemțești din Franța pentru a ataca convoaiele de vase aliate, care transportau mărfuri și trupe.

Philby a fost, de asemenea, omul care a prins un agent nazist ce își desfășura activitatea în sediul ambasadei unei țări neutre. Într-o zi, la sfîrșitul lui 1942, Burgess i-a prezentat lui Philby un atașat de la ambasada portugheză din Londra, numit Rogerio de Magalhaes Peixoto de Menezes, pe care îl cunoscuse la un club de noapte. Diplomatul portughez sosise în iulie și, foarte curînd, ajunsese o figură cunoscută a localurilor de noapte și a caselor de jocuri de noroc. Burgess îl considera un bun partener de petreceri, deoarece portughezul era întotdeauna gata să achite el notele de plată, dar pe Philby l-a intrigat această risipă, precum și impresia pe care o lăsa că ar avea cunoștințe detaliate despre organizația germană de spionaj din Lisabona. Tinărul atașat cunoștea mai multe lucruri despre această organizație decît era normal să cunoască un om care deținea un post relativ neimportant în Ministerul de Externe. Prin agenții săi la Lisabona, Philby a făcut cercetări în legătură cu trecutul lui Menezes și a aflat că acesta era prieten cu Willy

Ley, unul din agenții de seamă ai lui Himmler în Portugalia. Menezes, care era înrolat de Ley să spioneze pentru nemți, nu putea trimite rapoarte prin valiza diplomatică, deoarece nu avea un complice la Ministerul de Externe portughez și, oricum, conținutul valizei era văzut de un funcționar superior din Lisabona. Așadar, el era nevoit să-și trimită rapoartele către Ley prin poșta obișnuită, pentru scrierea lor folosind un cod și cerneală simpatică.

Continuând cercetările, Philby a cerut ca corespondența lui Menezes să fie interceptată, ceea ce a dat posibilitatea experților în criptografie să-i descifreze ușor scrisorile, deoarece folosea un cifru foarte simplu, iar cerneala simpatică era de proastă calitate. Astfel, în câteva săptămâni, s-au strâns suficiente materiale care dovedeau că Menezes era un spion căruia germanii îi ordonaseră să culeagă date în legătură cu amplasamentul artileriei antiaeriene și a stațiilor radar, livrările de armament din S.U.A. și potențialul industrial al Angliei, în special în legătură cu producția de avioane.

Dovezile adunându-se una după alta, a fost informat ambasadorul portughez, dr. Armindo de Sttau-Monteiro, care s-a oferit să-i retragă imediat imunitatea diplomatică lui Menezes, guvernul portughez fiind de acord cu acest lucru. Ministerul de Externe britanic a hotărât însă să respecte uzanțele internaționale și n-a permis reprezentanților lui MI-5 și detectivilor de la Scotland Yard să intre în ambasadă, așa că aceștia au fost nevoiți să aștepte afară, lângă clădirea ambasadei din Sloane Street, toată noaptea de 22 spre 23 februarie, pînă cînd Menezes s-a întors, în primele ore ale dimineții, de la un chef făcut în unul din localurile pe care le frecventa.

A fost arestat pe trotuar, aducîndu-i-se la cunoștință, în momentul în care a încercat să protesteze, că imunitatea sa diplomatică îi fusese ridicată de propriul său guvern.

A fost judecat în aprilie, la Old Bailey, unde, i s-au pus în față dovezile sub forma rapoartelor scrise de mîna lui, iar el a recunoscut totul. A fost condamnat la moarte prin spînzurare, dar, după ce mama lui a scris mai multe scrisori în care-i im-

plora pe regele George al VI-lea și pe Winston Churchill să cruțe viața fiului ei, ministrul de interne a ordonat amînarea executării sentinței, iar ulterior pedeapsa i-a fost comutată în închisoare pe viață. Veselul atașat a stat doar cîțiva ani la închisoare, căci imediat după terminarea războiului a fost eliberat. Totuși, demascarea lui a însemnat o altă pană la pălăria lui Philby.

Activitatea lui Philby în serviciul de spionaj antinazist a fost cu totul și cu totul sinceră și leală. Chiar dacă în același timp el dădea Moscovei informații secrete, merita laudele ce i se aduceau de către superiorii săi, deoarece a ajutat la salvarea multor încărcături prețioase și a vieții multor marinari.

Pe la sfîrșitul lui 1944, o dată cu eliberarea Franței și ocuparea de către aliați a Africii de Nord și a Italiei, activitatea lui Philby aproape că a luat sfîrșit. El și Burgess reușiseră să se infiltreze adînc în serviciul secret, chiar dacă nu aduseseră servicii deosebite Moscovei, dar șefii spionajului sovietic aveau răbdare și își făceau planuri pentru un viitor îndepărtat. Ei își plasaseră doi oameni, care s-ar fi căzut să fie cunoscuți de autoritățile de securitate engleze că sînt comuniști, în posturi cheie ale serviciului secret britanic. Aceasta era o realizare cu care nu se puteau lăuda nici englezii și nici americanii.

Șefii spionajului sovietic făcuseră o investiție valoroasă, sperînd că profiturile vor crește, și aceste speranțe s-au îndeplinit o dată cu izbucnirea războiului rece.

A FOST ȘANTAȚAT MACLEAN ?

Burgess și Maclean, Maclean și Burgess. De la fuga lor, din 1951, numele le sînt inseparabile în conștiința publică. Totuși, rar se mai găsesc doi oameni care să se deosebească atît de mult prin firea lor. Cei doi n-au fost niciodată prieteni intimi. Din întîlnirile mele cu ei, destul de neregulate în decursul anilor, aș spune că nu se simpatizau unul pe altul. La Cambridge, inocentul și fragedul Maclean îl venera pe Burgess, considerîndu-l un model de deșteptăciune și inteligență și găsind că este dotat cu toate talentele care lui îi lipseau. Burgess însă îl trata pe Maclean cu dispreț și, în cel mai bun caz, cu condescendență, iar dacă catadicsea să recunoască că nu era prost, continua totuși să-l considere greoi și leneș și era destul de crud ca să-i spună acest lucru față de alte persoane. L-a folosit, dar nu l-a considerat ca fiind un partener.

Relațiile lui Burgess cu Philby erau cu totul de altă natură. În ciuda convingerii sale că-i foarte deștept, Burgess știa că-i lipsesc profunzimea, integritatea și discernămintul rece, calități pe care le invidia și le admira la Philby. Burgess se impunea, dar nu era niciodată sigur pe el. Putea să tiranizeze oameni ca Donald Maclean, dar se supunea oamenilor de tipul lui Philby. Pare caraghios să afirm că Philby era integru, dar el era integru cu adevărat, devotat cauzei lui, și acest devotament era în întregime sincer. Îmi amintesc grija adevărată și umană ce o purta răniților din canalele Vienei și cu diferite ocazii l-am

A FOST ȘANTAJAT MACLEAN ?

Burgess și Maclean, Maclean și Burgess. De la fuga lor, din 1951, numele le sînt inseparabile în conștiința publică. Totuși, rar se mai găsesc doi oameni care să se deosebească atît de mult prin firea lor. Cei doi n-au fost niciodată prieteni intimi. Din întîlnirile mele cu ei, destul de neregulate în decursul anilor, aș spune că nu se simpatizau unul pe altul. La Cambridge, inocentul și fragedul Maclean îl venera pe Burgess, considerîndu-l un model de deșteptăciune și inteligență și găsind că este dotat cu toate talentele care lui îi lipseau. Burgess însă îl trata pe Maclean cu dispreț și, în cel mai bun caz, cu condescendență, iar dacă catadicsea să recunoască că nu era prost, continua totuși să-l considere greoi și leneș și era destul de crud ca să-i spună acest lucru față de alte persoane. L-a folosit, dar nu l-a considerat ca fiind un partener.

Relațiile lui Burgess cu Philby erau cu totul de altă natură. În ciuda convingerii sale că-i foarte deștept, Burgess știa că-i lipsesc profunzimea, integritatea și discernămintul rece, calități pe care le invidia și le admira la Philby. Burgess se impunea, dar nu era niciodată sigur pe el. Putea să tiranizeze oameni ca Donald Maclean, dar se supunea oamenilor de tipul lui Philby. Pare caraghios să afirm că Philby era integru, dar el era integru cu adevărat, devotat cauzei lui, și acest devotament era în întregime sincer. Îmi amintesc grija adevărată și umană ce o purta răniților din canalele Vienei și cu diferite ocazii l-am

văzut vorbind și jucându-se cu copiii într-un fel în care numai oamenii cu adevărat buni pot face acest lucru.

Analiza complexului de relații existente între membrii „Păginei treimi” este necesară, deoarece în caracterele lor și în legăturile dintre ei se află secretul acestei conspirații. Momentul propice pentru Philby de a-l atrage pe Maclean în activitatea pe care o desfășura s-a ivit în 1944, o dată cu numirea lui Maclean ca funcționar la ambasada engleză din Washington. I se ivise o șansă rarisimă ca să aibă un agent într-un post în care un alt spion sovietic, oricât de inteligent și de experimentat ar fi fost, nici nu putea visa să ajungă vreodată.

Pentru ipoteza în care Maclean nu ar fi fost de acord, ca ultimă metodă ce urma să fie folosită pentru a-l determina să colaboreze era șantajul. Credincios vechiului său obicei, Philby a stat de o parte, trasînd doar sarcinile și urmărind executarea lor, iar ca instrument pentru punerea în practică a planului „de convingere” l-a folosit pe Burgess.

Pină la sfîrșitul războiului, cînd Philby l-a inclus în planurile sale, Maclean, cu toate convingerile lui comuniste, n-a transmis secrete agenților sovietici. Din 1940, de cînd se întorsese de la Paris, el a lucrat asiduu, petrecîndu-și puținele ore de odihnă, pe care și le îngăduise, împreună cu mama, cu fratele și cu sora lui. Din noiembrie 1940 pînă în mai 1941, Melinda a stat în America pentru prima ei naștere și, în absența ei, în Londra camuflată și bombardată, Maclean l-a întîlnit, din întîmplare, pe Guy Burgess. Astfel a fost reînnoită vechea lor cunoștință, Maclean devenind un vizitator al speluncii lui Burgess, aflată pe Bentinck Street, în casa lordului Rothschild. Rothschild era în 1940 șeful secției de contrasabotaj din MI-5 și pusese casa la dispoziția colegilor din serviciul secret, ca un fel de casă de întîlniri, dar Burgess, fiind un inveterat „pune mîna și ia”, o folosea cel mai mult, mai ales după ce fusese nevoit să părăsească în mare grabă alte două sau trei apartamente.

Lordul Rothschild nu știa nimic despre cele ce se întîmplau în fostul său pied-a-terre din Marylebone, deoarece, lipsind vreme îndelungată din Londra, el venea foarte rar la Bentinck

Street. Colaborarea dintre Kim Philby, care era șeful secției iberice a S.I.S.-ului, și lordul Rothschild a început pe vremea cînd acesta din urmă se ocupa cu descoperirea actelor de sabotaj de pe vasele aflate în Gibraltar și în porturile neutre ale Spaniei și Portugaliei. În 1941, Gibraltarul devenise un teren de acțiune a sabotajului inamici și, în ciuda măsurilor de securitate luate de către „Informațiile navale”, vasele britanice de comerț au suferit pierderi însemnate în urma exploziilor unor bombe cu acțiune întîrziată, care explodau uneori chiar la cîteva zile după plecarea vasului din portul iberic.

Avarierea unui mare număr de nave, dintre care unele mergeau în convoi la Malta și se opreau în Gibraltar, a dus la presupunerea că germanii sau italienii foloseau submarine cu un singur om la bord, pe atunci o noutate încă neverificată, astfel că s-au luat măsuri de protecție a tuturor vapoarelor din portul Gibraltar cu plase antitorpile de mare adîncime. Exploziile însă continuau.

Primind sarcina de a descoperi rețeaua de sabotori și de a pune capăt distrugerii vapoarelor, lordul Rothschild, împreună cu Leonard Burt, de la Scotland Yard, au plecat în Gibraltar și răul a fost în cele din urmă curmat. Ei au descoperit că agenții germani din porturile neutre și cîteva docheri spanioli din Gibraltar, recrutați de germani, introduceau în mod regulat mine pe bordul vaselor engleze. Cîteva dintre aceste mine erau ascunse în valize, sub îmbrăcăminte, iar altele erau destul de mici pentru a putea fi ascunse în termosuri, în care se turna apoi ceai sau cafea, așa că scăpau foarte ușor de controlul făcut de securitatea navală.

Un mare număr de mine au fost descoperite și neutralizate de însuși lordul Rothschild, care, în mod invariabil, ordona ajutoarelor sale să se adăpostească și insista ca să le dezamorseze el, de multe ori riscîndu-și viața, ceea ce i-a adus avansarea la gradul de colonel al armatei britanice și decorarea cu medalia George și cu două înalte ordine ale Statelor Unite. Cel mai periculos sabotor, Jose Estella Key, cetățean britanic, după descoperirea sa a fost adus la Londra, judecat la Old Bailey, con-

damnat la moarte și executat prin spânzurare, în mai 1942, în închisoarea de la Wandsworth. Lordul Rothschild și Burt au mai rămas câteva luni în Gibraltar, deoarece între timp se ivise un alt pericol, datorită acțiunii scafandrilor italieni, care se apropiu de vasele ancorate în port înotînd pe sub apă de pe țărmul spaniol. Pe vremea aceea, Kim Philby a fost și el de câteva ori în Gibraltar, considerînd ca fiind de datoria sa, în calitate de șef al secției iberice a S.I.S.-ului, să facă aceste vizite.

În timp ce lordul Rothschild își risca viața aproape zilnic, Burgess, musafirul său din Bentinck Street, se distra, transformînd foarte repede elegantul apartament într-o cocină de porci. El era pe atunci un om avut și o gazdă risipitoare, la care nu lipsea niciodată lichiorul, deși cea mai mare cantitate era cumpărată pe sub mină la prețuri foarte mari.

Mulți ani mai târziu, Vladimir Petrov, spionul sovietic care a trădat în 1954, pe cînd era în Australia, a arătat Comisiei regale ce se ocupa de acest caz că Filip Kislițin, ajutorul său și fost funcționar al ambasadei sovietice din Londra, a făcut următoarea afirmație: „materialul pe care-l dădea Burgess era excepțional și cifrorii de la ambasada sovietică din Londra erau cîteodată ocupați numai cu cifrarea acestuia, pentru a putea fi transmis prin radio Moscovei, în timp ce alte mesaje foarte urgente trebuiau să fie trimise prin valiza diplomatică, cu ajutorul curierilor“.

Plătit generos de stăpînii săi sovietici, Burgess își putea permite să-și trateze musafirii pe picior mare, unii dintre oaspeți fiind subjugați de farmecul și istețimea sa, iar alții, profitori ca și el, venind doar pentru lichiorul aflat la discreție și pentru amuzantele petreceri organizate de gazda lor. De menționat că printre cei ce frecventau regulat apartamentul din Bentinck Street se aflau John Strachey, pe vremea aceea comandant de escadrilă, deținînd un post important în Ministerul Aviației, un locotenent colonel care mai târziu a făcut parte din statul major al feldmareșalului Montgomery, mai mulți ofițeri MI-5, cîțiva dintre redactorii programelor de la B.B.C. și alții. Putem presupune că în timpul chefurilor se făceau multe remarci in-

discrete, și e neîndoios faptul că unii dintre musafiri îi dădeau lui Burgess informații valoroase, pe care el le comunica apoi stăpînilor săi.

Cooptarea lui Maclean în planul lui Philby n-a fost prima acțiune de șantaj întreprinsă de Burgess pentru a obține informații secrete, el folosind această armă și în alte ocazii anterioare.

Unul din foștii prieteni ai lui Burgess a subliniat de mai multe ori acest lucru, el știînd că Guy ținea o evidență strictă a celor cu care a avut relații homosexuale, căci, oricît de neîngrijit părea și în ciuda vieții dezordonate pe care o ducea, corespondența lui era îndosariată cu foarte mare atenție. Într-o dimineață, după o noapte de chef, cînd musafirii plecaseră sau fuseseră aruncați afară, Guy și prietenul său discutau despre un om care deținea un post foarte important la Ministerul de Externe. Deodată, sărînd în picioare, Burgess a scos un pachet de scrisori legate strîns cu o bandă de elastic, pe care se vedea scris numele persoanei de la Ministerul de Externe.

„Vezi, i-a spus Burgess cu un rînjet, mai am încă toate scrisorile pe care mi le-a trimis. Într-o zi o să-mi prindă bine...“.

Nu se poate afirma precis că Burgess avea astfel de scrisori de la Donald Maclean, deși e posibil ca să fi deținut unele materiale compromițătoare, totuși nu încapă nici o îndoială că el îl avea la mîină pe Maclean și acesta nu-i mai putea scăpa. Așa s-a întîmplat că Donald Maclean a fost prins în cursă și a început să furnizeze informații despre progresele obținute în fabricarea bombei atomice în America. Dacă pentru Burgess era o plăcere sadică să facă din Maclean un trădător, lui Philby, care nu era un om crud, i-a părut rău de victima sa, însă probabil că s-a consolât la gîndul că mieii trebuie sacrificați pe altarul comunismului.

Data exactă la care a început Maclean să trădeze nu poate fi stabilită cu certitudine, dar e foarte posibil ca el să fi ajuns la o înțelegere cu Philby și cu Burgess cam pe la începutul lui 1944.

Părerea că a dat vreun material de o importanță deosebită înainte de a ajunge la Washington, în aprilie 1944, nu pare verosimilă, deoarece în primii trei ani de război el era doar un funcționar inferior în Ministerul de Externe și fusese tot timpul mutat dintr-un departament în altul. Philby și Burgess, preocupați de viețile lor duble, îl întâlneau rareori pe Maclean, până când acesta a devenit, dintr-un motiv special, foarte folosit pentru ei.

Sovieticii erau mulțumiți de rețelele de spionaj pe care le organizaseră în timpul războiului atât în Anglia cât și în Statele Unite, alianța lor cu puterile occidentale fiind privită într-un mod foarte diferit de Moscova, comparativ cu modul cum era privită la Londra, la Washington și la New York.

Ambasadele sovietice din Londra și Washington s-au umflat brusc, devenind instituții cu sute de funcționari angajați în comitetele militare de legătură ori în diferitele agenții de achiziții, misiuni de comerț, subagenții politice, economice și științifice, organizații de ajutorare ș.a.m.d. Guvernele englez și american, precum și serviciile lor de informații știau că mulți funcționari ruși se ocupă cu înfrigurare de strângerea de informații, care erau adunate pentru a fi folosite în viitor, n-având nimic comun cu ducerea războiului împotriva lui Hitler.

La Londra era ambasador Feodor Tarasovici Gusev, om cu experiență considerabilă în înjghebarea de rezidențe ilegale, care venise în 1943 de la New York, unde deținuse funcția de șef al A.M.T.O.R.G.-ului, misiune comercială cunoscută ani de zile ca fiind un important centru de spionaj. Printre principalii săi colaboratori, dar care ocupa modesta funcție de secretar III, era și Boris Krotov, cel care avea grijă de Philby și care mai târziu a primit misiunea mult mai importantă de a fi unul dintre conducătorii rezidenței sovietice din Canada, cu baza la Montreal.

Conducătorul aparatului ilegal din Anglia era Dmitri Borisenko, care locuia într-o casă mare, izolată în mijlocul unei

grădini frumoase din West-Hill, Highgate, din centrul Angliei, iar omonimul său de la Washington, Leonid Rudenko, avea niște birouri și mai confortabile la numărul 3355, strada 16. Serov, pe atunci membru al Comitetului Central al Cominternului, locuia, de asemenea, în aceeași clădire.

Pe vremea aceea, principala ambiție a spionilor ruși era să smulgă de la americani și de la englezi secretul bombei atomice, în acest sens fiind foarte cunoscută rețeaua de spionaj din Canada, a lui Nunn May, Fuchs, Gold, Greenglass și Rosenberg care a fost prezentată cu alte prilejuri în mai multe lucrări, așa că nu mai este cazul să revin.

E nevoie să reamintesc totuși, pe scurt, doar câteva detalii care relevă gravitatea trădării lui Donald Maclean.

În 1941, mai mult de o duzină de proiecte atomice se aflau în lucru în S.U.A., cercetările și experiențele făcându-se în universități și în laboratoare. În ce privește „Proiectul Manhattan”, acesta nu fusese încă centralizat și pus sub controlul Departamentului de Război. Existau centre de cercetări la New York, Chicago și Berkeley, în California, precum și o uzină de bombe atomice la Los Alamos, în New Mexico. În 1944, când a început fabricarea primei bombe atomice, în această operațiune erau angajați două mii de oameni de știință, tehnicieni și muncitori și, înainte ca bomba atomică să fie aruncată asupra Japoniei, se cheltuiseră pentru această operațiune două miliarde de dolari.

După cum se știe, atât Uniunea Sovietică cât și S.U.A. au intrat în război în 1941. Dar, în timp ce în America războiul a dus la un avânt uriaș al producției industriale și al cercetărilor științifice, în Uniunea Sovietică el a avut repercusiuni grele: distrugerea aproape totală a centrelor industriale, încetarea aproape completă a cercetărilor științifice și limitarea producției doar la fabricarea muniției care se cerea cel mai mult și cel mai urgent. Dacă în 1939 cercetările atomice ale sovieticilor rămăseseră în urma celor din Occident cu vreo doi sau trei ani, în 1944, când americanii și-au atins scopul, Uniunea Sovietică, mulțumită eficienței spionilor ei, reușise să obțină formula vi-

tală și calculele folosite pentru fabricarea bombei atomice, dar, în același timp, în ce privește producția, rămăsese cu mult în urma Statelor Unite, Marii Britanii și Canadei. Potențialul industrial al Uniunii Sovietice era mult mai mic decât al acestor țări, dar cauza principală era că Rusia nu avea acces la materia primă de bază — uraniul. În Uniunea Sovietică se descoperise uraniu în Asia Centrală, în Republicile Sovietice Tadjică și Chirchiză, în Altai și Caucaz, însă în timpul războiului, după ce nemții au ajuns la Don, comunicațiile cu Caucazul au fost blocate sau distruse, în zonele miniere din Asia Centrală nu se găsea mină de lucru, iar minele erau părăsite și transporturile de minereuri aproape întrerupte, deoarece cea mai mare parte a locomotivelor și a materialului rulant fusese distrusă.

La începutul lunii februarie 1943, rușii depuneau mari eforturi ca să poată cumpăra uraniu din S.U.A. Inițial, cererile lor au fost modeste, solicitând doar cîte opt tone de astfel de minereuri, însă americanii, care foloseau deja uraniu mult mai curat în experiențele lor atomice, le-au respins cererea. În aprilie, șeful misiunii comerciale sovietice a cerut din nou să i se vîndă minereu de uraniu și douăzeci de funți de uraniu curat. Și această cerere fiind respinsă, rușii au continuat să insiste. Stalin personal a vorbit în acest sens cu președintele Roosevelt. Americanii au amînat în mod deliberat negocierile. Refuzul oficial al Statelor Unite de a vinde sovieticilor uraniu a fost trimis la 17 aprilie 1944.

Pînă la urmă, rușii au reușit să obțină de la Nunn May și Klaus Fuchs secretele vitale în legătură cu fabricarea bombei atomice, iar prin manevre viclene au pus mîna încetul cu încetul pe cantități importante de minereu prețios, cumpărîndu-l din Canada și transportîndu-l în secret cu vapoarele, via Alaska, în Uniunea Sovietică.

De-abia în 1949, secretarul de stat Dean Acheson a declarat în fața unei comisii a Senatului că, între 1943 și 1944, agenții sovietici au reușit să exporte 700 funți de oxid de uraniu, 720

funți de nitrat de uraniu, 25 funți de uraniu curat și un kilogram de apă grea.

Dar, deși reușiseră să pună mîna pe materia primă și pe datele științifice, sovieticii nu știau nimic despre progresele înregistrate de americani în producția atomică, și în această problemă plănuse Philby să-l folosească pe Maclean ca agent.

În primăvara lui 1944, Donald Maclean a început să-și întrebe superiorii dacă nu ar fi posibil să fie numit funcționar la ambasada din Washington, considerînd că, după ce stătuse timp de patru ani la Londra în timpul războiului, avea dreptul să primească un post în străinătate. Mai mult decât atît, fiind căsătorit cu o cetățeană americană, putea avea și unele motive personale ca să facă o asemenea cerere. În privința soartei acestei cereri nu trebuia să-și facă griji, deoarece noul ministru plenipotențiar englez la Washington, dacă ar fi fost întrebat de competența lui Maclean, i-ar fi dat o referință excelentă, reamintindu-și serviciul bun pe care acesta îl făcuse la Paris între 1938—1940. Melinda era, desigur, încîntată de perspectivele de a fi din nou împreună cu mama și cu surorile ei. Dacă ar fi știut însă că cei patru ani petrecuți în America urmau să fie începutul destrămării căsătoriei lor, ea ar fi preferat cu siguranță să rămînă în Londra distrusă de bombe. Cu mulți ani mai tîrziu ea a făcut o remarcă semnificativă față de Geoffrey Hoare în legătură cu viața ei în America între 1944 și 1948, reamintindu-și criticile făcute de Donald americanilor: „Eu puteam critica America, pentru că erau multe de criticat, dar făceam întotdeauna acest lucru cu dragoste și afecțiune, pe cînd Donald o făcea cu ură”.

Scopul și modul în care a plecat Donald Maclean la Washington au o istorie interesantă. Sovieticii doreau de multă vreme să plaseze un agent într-una din reprezentanțele britanice de la Washington, plecînd de la considerentul că acesta, făcînd uz de privilegiile diplomatice, ar fi fost în stare să realizeze mai mult decât ceilalți agenți. De altfel, chiar lui Philby lizeze mai mult decât ceilalți agenți. De altfel, chiar lui Philby i se sugerase, în 1943, de către Boris Krotov, superiorul său, să

ceară un post la ambasada din Washington. Kim avea și el o soție americană pe vremea aceea, fapt care poate l-ar fi recomandat pentru un astfel de post, dacă ar fi fost funcționar al Ministerului de Externe. Philby a făcut unele sondaje discrete printre superiorii săi, dar i s-a spus că post liber se găsea numai la o sucursală a S.I.S. și S.O.E. la New York, însă lui Kim nu-i convenea deloc să lucreze sub comanda perspicacelui șef al sucursalei, Bill Stephenson.

Totuși, a încercat să facă o mică experiență, ca să afle ce ar spune Ministerul de Externe dacă el s-ar hotărî să părăsească S.I.S.-ul și să plece în S.U.A. în calitate de corespondent de presă. I-a spus vechiului său prieten Deakin, redactorul secției externe a ziarului Times, că s-ar putea ca secția lui iberică de la S.I.S. să fie desființată și că, în acest caz, el ar dori să se întoarcă la ziaristică. L-a rugat pe Deakin să afle dacă Ministerul de Externe i-ar da drumul să plece din S.I.S. Deakin l-a întrebat pe Frank Roberts, care, răspunzând pe baza instrucțiunilor primite de la subsecretarul de stat permanent, i-a spus că, deși Philby nu era trecut printre funcționarii permanenți ai Ministerului de Externe, desfășura totuși o activitate valoroasă și o făcea cu o astfel de măiestrie „încît nici nu se poate pune problema eliberării lui din funcția pe care o deține”.

Philby trebuie să se fi simțit flatat și extrem de amuzat cînd redactorul de la Times i-a adus la cunoștință răspunsul Ministerului de Externe.

Putea acum să-și continue planul care urma să-l ducă foarte sus în ierarhia serviciului secret britanic, și care consta în determinarea generalului maior sir Stewart Menzies să accepte ca S.I.S.-ul să-și creeze propria sa secție de contraspionaj împotriva Uniunii Sovietice. Ideea a fost, după cum era și de așteptat, aprobată în întregime de sovietici, însuși ambasadorul Gusev raportînd acest lucru Moscovei.

Dar Philby trebuia totuși să găsească o persoană potrivită care să fie plasată la Washington. Pentru aceasta, împreună cu Burgess, a început să caute un diplomat englez sau aliat. După

cum voi explica mai tîrziu, Burgess, avînd legături oficiale cu guvernul polonez aflat în exil la Londra, a încercat să înroleze un comunist polonez care fusese căpitan în armata generalului Anders. Planul însă a căzut, deoarece acesta nu prezenta încredere. De altfel, el nu avea șanse să fie numit într-un post la Washington și pentru faptul că misiunea din Statele Unite a guvernului polonez în exil era deja prea umflată.

În această conjunctură, Burgess a aflat de la Maclean că ceruse să fie transferat la ambasada engleză din Washington, așa că musca cădea singură pe pînza păianjenului și toate necazurile păreau că se termină. În cursul lunilor februarie și martie 1944, Maclean a devenit un oaspete obișnuit al lui Burgess, la ale cărui petreceri participa acum regulat și Philby. Cei doi l-au lingușit pe Maclean cîteva săptămîni, punîndu-i hamurile la început ușurel, apoi nu i-au mai lăsat nici o posibilitate de scăpare. Din nou nu pot pretinde că știu ce au discutat în realitate între ei Maclean și Burgess, precum și aceștia doi cu Philby, dar știu că s-au făcut unele fotografii la petrecerile amintite, fotografii care erau de așa natură încît, dacă superiorilor lui Maclean li s-ar fi dat ocazia să le vadă, cariera lui ar fi fost distrusă.

Maclean ar fi putut să spună totul superiorilor săi de la Ministerul de Externe, în special lui William Codrington, ajutorul subsecretarului de stat și șeful securității Ministerului de Externe. Dacă ar fi procedat așa, conspirația Philby-Burgess putea fi distrusă încă din fașă și răul incomensurabil pe care l-a făcut ar fi fost prevenit.

Este adevărat că Donald s-a hotărît să accepte propunerea numai după o disperată criză de conștiință, fapt ce reiese din comportarea lui ciudată din acea vreme. Astfel, o dată i-a spus Melindei că nu va mai cere să fie trimis în America. Însă, cum aceasta a fost dezamăgită și a încercat să-l convingă să-și schimbe gîndul, el a început să oscileze și, ca atare, după cîteva zile, i-a spus că ar putea să plece la Washington, dar că nu știe dacă face bine.

În cele din urmă F.T.A. Ashton-Gwatkin, locțiitorul subsecretarului de stat, răspunzător de problemele personalului din misiunile diplomatice, l-a chemat pe Maclean la el și l-a felicitat, anunțându-l că a fost numit prim-secretar la ambasada din Washington.

În cursul săptămînii dinaintea numirii sale și pînă la plecarea în America, Donald a băut mai tot timpul, de două sau de trei ori fiind adus acasă beat turtă. Melinda atribuia aceste petreceri nocturne stării de tensiune în care se găsea Donald, știind că lucra ore întregi peste program și, în același timp, aștepta o hotărîre de mare importanță pentru amîndoi. Ea nu era cu totul străină de chefurile și bețiile soțului ei, aceasta reieșind și dintr-o scrisoare pe care i-o scrisese în timp ce era în America și în care îi spunea: „De ce nu bei acasă? Cel puțin vei fi în stare să ajungi singur pînă în pat”.

Totuși, modul în care bea Donald înainte de plecarea în America era neobișnuit, iar Melinda nu știa că el își îneca marile necazuri în băutură, după cum nu cunoștea nici care sînt aceste necazuri. În acest sens, este semnificativ faptul că Maclean nu i-a prezentat niciodată Melindei pe Burgess sau pe Philby, deși ea îi cunoștea după nume din povestirile lui despre Cambridge. De-abia în noaptea în care Maclean și Burgess au fugit în Rusia, în 1951, ea l-a cunoscut pe Burgess, dar și atunci sub numele de „Roger Styles“.

Numirea lui Maclean ca prim-secretar la ambasada din Washington însemna încă un mare și însemnat pas într-o carieră ce se anunța strălucită. A fost felicitat de toată lumea de la Ministerul de Externe, inclusiv de șeful său, sir Alexander Cadogan, care l-a invitat în birou, l-a servit cu un sherry și i-a spus că, deși regreta pierderea unui funcționar excelent, este, totuși, bucuros că un post atât de mult râvnit era liber pentru el. Lordul Halifax, ambasadorul englez la Washington, i-a trimis o scrisoare în care, după ce arăta că fusese bun prieten cu tatăl lui, își exprima satisfacția de a-l putea număra printre funcționarii săi și îl încredința că văzuse un raport ex-

celent despre activitatea sa în Ministerul de Externe. De asemenea, mai adăuga că Donald are să găsească acolo câțiva colegi și prieteni mai vechi, care așteaptă să-l salute în mijlocul lor.

Familia Maclean a ajuns la New York în aprilie 1944, unde s-a despărțit, Melinda rămânând la părinții ei, iar Donald plecând la Washington pentru a începe lucrul și a căuta o locuință. Deși sperau, după câte spuneau ei, că despărțirea va fi de scurtă durată, totuși Donald nu se grăbea să-și aducă soția la Washington, găsind mereu motive ca ea să rămână la New York. La început nu putea găsi o casă sau un apartament în capitala care era suprapopulată în timpul războiului, apoi s-a ridicat problema servitoarei, găsierea unei femei de serviciu părînd să fie imposibilă. În același timp, Donald își îndemna soția, care era gravidă, să rămână și să nască la New York, unde maică-sa și surorile puteau s-o îngrijească. Toate aceste motive păreau a fi valabile, deși funcționarul care se ocupa de problema locuințelor pentru membrii ambasadei i-a declarat mai tîrziu Melindei că el găsise cîteva apartamente, însă Donald nu a fost deloc interesat să meargă să le vadă. De fapt, Donald lăsa impresia că prefera să stea singur.

Melinda a născut în septembrie 1944, iar Donald, care a venit la New York și părea foarte bucuros de faptul că avea un băiat, botezat Donald Fergus, s-a întors curînd la Washington, lăsîndu-și în continuare soția și copilul la soacră-sa. În lunile următoare Maclean a mai făcut una sau două vizite la New York și de-abia la sfîrșitul lunii decembrie a găsit o casă pentru a-și aduce familia la Washington. Putem presupune că Donald avea suficiente motive pentru a dori să fie lăsat singur atîta timp, și probabil că-n vremea aceasta el a stabilit primele contacte cu agenții sovietici din Washington.

După reunirea familiei, Donald a fost foarte ocupat, trebuind să participe la un mare număr de cocteili și recepții oficiale date de autoritățile Statelor Unite sau de ambasadorii țărilor aliate. Mai mult decât atât, când sir Archibald Clark Kerr, țărilor aliate. Mai mult decât atât, când sir Archibald Clark Kerr, țărilor aliate. Mai mult decât atât, când sir Archibald Clark Kerr,

linda să participe la toate petrecerile și recepțiile sale, deseori rugându-l chiar să-l reprezinte în anumite ocazii oficiale.

Între timp, Maclean devenise șeful cancelariei, funcție care îi permitea să aibă acces la toate documentele secrete ale ambasadei, inclusiv la rapoartele și memoriile personale ale ambasadorului către Ministerul de Externe. În virtutea acestei funcții, el putea vedea tot materialul sosit la ambasadă, printre care și instrucțiunile lui Anthony Eden, iar mai târziu ale lui Ernest Bevin, foștii miniștri de externe.

Pe atunci, una dintre cele mai spinoase probleme dintre guvernele englez și american era aceea a bombei atomice. Proiectul „Districtul de inginerie Manhattan”, numele conspirat al întregii operațiuni, se îndeplinea în cele mai stricte condiții de securitate, sau, cel puțin, așa pretindea șeful administrativ al planului, generalul locotenent Leslie R. Groves, iar ajutoarele lui îl credeau. Munca fusese compartimentată și oamenilor de știință, printre care se aflau Klaus Fuchs și dr. Allan Nunn May, li s-a dat să execute numai anumite operații, doar câțiva cunoscând întregul proces al producției. După conferința de la Ialta, unde Churchill și Roosevelt au cedat unor cereri foarte exacte ale lui Stalin, mulți senatori americani s-au ridicat împotriva furnizării de informații științifice aliaților, deși doar câțiva știau de „Proiectul Manhattan”. O lună după ce primele bombe atomice au fost lansate la Hiroșima și Nagasaki, Congresul a adoptat o rezoluție propusă de senatorul Brien McMahon, din Connecticut, prin care se impuneau restricții severe asupra controlului și folosirii energiei atomice, astfel Angliei și Canadei interzicându-li-se în mod practic accesul la informații. Rezoluția a fost aprobată la câteva săptămâni după 5 septembrie 1945, ziua în care Igor Guzenko ieșise din ambasada sovietică de la Ottawa cu o servietă sub braț, în care avea copiile documentelor privitoare la o mare rețea de spionaj atomic, și pe care a predat-o poliției canadiene. Despre acest lucru nu s-a anunțat nimic în mod public, numai câțiva lideri politici din S.U.A. fiind convocați la Casa Albă și informați, pe scurt, des-

pre cutremurătoarea veste că Moscova a pus mina pe unele secrete de bază privind procesul de fabricare a bombei atomice. Descoperirea mării conspirații în care erau implicați Fuchs, Gold și Greenglass, și care era legată de producția de la Los Alamos, urma să fie făcută de-abia peste trei ani. Totuși, chiar cele câteva detalii ale afacerii canadiene au fost suficiente pentru a cauza o mare îngrijorare printre membrii Congresului.

Dar, dacă după descoperirea rețelei de spioni din Canada senatorii americani și câțiva reprezentanți ai A.E.C. erau îngrijorați de scurgerea secretului fabricației bombei atomice, ce s-ar fi întâmplat dacă ar fi știut că exista un trădător chiar în tabăra lor, mult mai periculos decât cei trei oameni de știință, care putuseră furniza doar o parte din informații sovieticilor?

Acest trădător era Donald Maclean, un ignorant în domeniul științific, despre care prietenii obișnuiau să spună că nu cunoștea care-i diferența dintre un uscător de păr și un ciclotron. Rezidenții sovietici însă nu pretindeau de la Maclean să fure probe de uraniu U-235 îmbogățit, așa cum făcuse Nunn May, nici să le spună formule și ecuații complexe, cum le spusese Klaus Fuchs, nici să întocmească o schiță a bombei atomice, așa cum întocmise Greenglass, și nici să le dea detalii în legătură cu compoziția încărcăturilor explozive, așa cum le dăduse chimistul Boyer.

Ceea ce doreau sovieticii — și au obținut de la Maclean — erau date detaliate despre programul întocmit de Comisia pentru energie atomică, acestea fiindu-le necesare aprecierii ritmului de dezvoltare a producției atomice și mărimii stocului de bombe.

Organul de importanță capitală care coordona activitatea respectivă era Comitetul pentru o politică atomică comună și prin el primeau englezii informațiile de care aveau nevoie. Acest comitet se compunea din șase oameni ce cunoșteau toate problemele legate de bomba atomică: trei reprezentanți ai S.U.A., doi ai Angliei și unul al Canadei.

La sfârșitul anului 1946, Donald Maclean a fost numit secretar al Comitetului pentru o politică atomică comună. Astfel, prin valoarea excepțională a datelor pe care le putea furniza sovieticilor, el devenea unul dintre cei mai remarcabili agenți din istoria spionajului.

Prin natura sarcinilor care îi reveneau, el participa la ședințele ultrasecrete ale oamenilor ce hotărâau viitoarea politică atomică și schimbau între ei informații atât de importante încât nu erau aduse nici la cunoștința miniștrilor celor trei puteri care fabricau bomba atomică.

Donald Maclean nu numai că participa la aceste ședințe, dar, în calitate sa de secretar, avea în mână toate documentele, putând să le copieze în voie și să le transmită legăturilor sale. Avea acces, de asemenea, la arhivele Comisiei pentru energie atomică și în laboratoarele și uzinele de care se ocupa comisia, pe care le vizita regulat, flectându-se în voie cu muncitorii, tehnicienii și oamenii de știință. Era unul dintre puținii funcționari superiori care fusese verificat de securitatea S.U.A. și căruia i s-au dat permise speciale de a intra în aceste instituții. Obiectul activității lui de spionaj nu era numai acela de a intra în posesia secretelor tehnice, ci și acela de a afla scopul probabil pentru care se fabrica armamentul atomic, precum și cantitatea în care se fabrica. Aceasta însemna că Uniunea Sovietică cunoștea intențiile puterilor occidentale, și astfel fiecare mișcare pe tabla de șah a politicii, în direcția declanșării războiului rece, putea fi calculată în cunoștință de cauză. Deci, nu-i nici o exagerare atunci când afirmăm că cei trei membri ai „Păginei treimi” au schimbat cursul istoriei.

De ce a trădat Maclean? Inițial, el nu și-a oferit serviciile sovieticilor, fiind atras în spionaj de Burgess, după planul lui Philby, și, o dată determinat să trădeze, a dus o viață dublă, convingându-se singur că trădează din motive ideologice. Dacă Maclean a fost plătit sau nu de cei cărora le furniza informații cât a stat în America nu se știe precis, dar după ce a fugit în Rusia a primit o recompensă substanțială în bani, pe lângă o

slujbă și o casă relativ confortabilă pentru el, iar mai târziu pentru familia lui. Curând după ce a sosit în Rusia, el a putut să trimită o sumă de 2 000 de lire soacrei sale.

După fuga sa, C.I.A. a reușit să reconstituie câteva din mișcările lui Maclean prin Washington și New York. Aceste investigații „post-mortem” au dus la concluzia că, pe vremea când era în America, Maclean avusese câteva legături informative cu sovieticii. Printre acestea se afla și Arthur Adams, un agent sovietic care a activat în S.U.A. în perioada 1939—1945, cu care Maclean a colaborat doar în primul an al șederii sale la Washington. Mai târziu, el a colaborat cu Andrei Șevcenko, care, până în 1946, se ocupase în mod special cu obținerea de informații despre „Proiectul Manhattan”, apoi cu Anatoli Iakovlev (care preluase de asemenea și pe Fuchs de la Simon Kremer) și Richard Roe (în realitate Semion Semionov).

La Londra, Kim Philby și Guy Burgess, știind că de Maclean au grijă alții și că el „joacă” spre satisfacția completă a serviciului de informații sovietic, și-au îndreptat atenția spre alte domenii. Philby a prezentat șefilor săi planul unei secții de contraspionaj împotriva U.R.S.S., un plan pe care generalul maior Stewart Menzies se pare că l-a acceptat cu entuziasm, deoarece dădea posibilitatea S.I.S.-ului să o ia înaintea lui MI-5, iar Burgess și-a găsit și el o ocupație pentru energia lui, care i-a asigurat o remunerație și mai mare decât cea primită până atunci din partea Moscovei.

LUPII CIOBANI LA OI

În timpul războiului, ca șef al secției iberice a S.I.S., Kim Philby căpătase o vastă experiență în activitatea de contraspionaj. Una din îndatoririle sale era să coopereze cu MI-9, secția care a organizat fuga unor agenți englezi trădați sau deveniți cunoscuți Gestapoului și scoaterea conducătorilor politici din țările ocupate de naziști, trecându-i prin Spania, Gibraltar sau Portugalia, de unde erau aduși în Anglia. Mulți dintre acești fugari, după ce călătoreau pe diferite trasee prin Franța, organizate de secția DF condusă de colonelul Leslie Humphreys, erau prinși de grănicerii spanioli și închiși. Împreună cu S.O.E. și MI-9, agenții lui Philby din Spania le purtau de grijă, iar Philby a vizitat de câteva ori Madridul și Lisabona unde, folosindu-se de cunoștințele sale din timpul războiului civil, a încheiat un acord cu reprezentanții lui Franco, în urma căruia „internații” au fost puși în libertate cu condiția ca ambasada engleză să-și asume răspunderea scoaterii lor rapide din Spania.

În toamna lui 1944, când, după eliberarea Franței, activitatea lui Philby în Peninsula Iberică și Africa de Vest a încetat, el își îndreptase deja atenția asupra unui plan mult mai ambițios.

După cum am mai arătat, în timpul ultimilor trei ani de război, ambasada sovietică din Londra devenise o mare misiune militară, cu un personal format din peste două sute de funcționari.

În această conjunctură, Kim Philby a prins momentul favorabil pentru a crea impresia șefilor S.I.S. că el este persoana indicată să organizeze o secție de contraspionaj anticomunist. Generalul Menzies și colonelul Vivian considerau că MI-5 acționa greoi împotriva spionilor comuniști. Mai mult decît atît, după părerea lor, MI-5 avea doar sarcina de a se ocupa de securitatea internă, contraspionajul în străinătate fiind o atribuție a S.I.S.-ului.

După conferința de la Ialta, din februarie 1945, era clar pentru toată lumea că va avea loc, în mod inevitabil, o înfruntare diplomatică între puterile occidentale și Uniunea Sovietică, cel puțin în perioada imediat următoare războiului.

În consecință, șefii S.I.S. au fost de acord cu Philby că un sistem de contraspionaj antisovietic trebuie studiat și pus pe picioare cît mai curînd posibil. Philby a intrat, în mod deschis, în legătură cu membrii ambasadei sovietice, deși acest lucru nu avea nimic comun cu activitatea lui din secția iberică. El le-a raportat șefilor săi despre întîlnirile sale cu contraamiralul Nicolai Harlamov, șeful Misiunii militare sovietice, cu generalul maior Ivan Sklarov, atașatul militar principal, cu colonelul Morozovski, din forțele aeriene sovietice, și cu alți funcționari din conducerea ambasadei sovietice.

Planul fiind extraordinar de ingenios, prietenii lui erau încîntați de perspectiva ca el să devină șeful noii secții de contraspionaj, iar dintre aceștia cel mai mulțumit s-a dovedit a fi noul rezident sovietic, Anatoli Lebedev.

Foarte curînd după conferința de la Ialta, Philby și-a atins țelul, trecîndu-se la organizarea secției. Numele ei era CE, mai fiind cunoscută și sub denumirea de Secția a 5-a a S.I.S.-ului, probabil o ironică imitație a lui MI-5. Philby a fost numit șeful secției, iar sediul acesteia a fost stabilit în clădirea S.I.S. de pe Ryder Street, nu departe de cartierul general de la Westminster al generalului maior Menzies. La etajul superior al clădirii se aflau birourile O.S.S. și ale grupului central de informații, unde obișnuiau să tragă generalul Donovan și Allen Dulles cînd vizitau Londra.

Astfel a început Philby să-i contraspioneze pe propriii săi stăpîni. Fără îndoială că putea face rost de material excelent, deoarece Lebedev îl aprovizionea cu informații foarte bine analizate, și trebuie că s-a distrat grozav cînd, într-o zi, a dat șefilor săi un lung raport despre activitatea clandestină „a unui oarecare Boris Krotov”, cu descrierea amănunțită a înfățișării, obiceiurilor și chiar a apartamentului din Kensington. „Ce ghinion — gîndea Philby în timp ce prezenta raportul — că Krotov părăsise Londra, plecînd la Moscova, exact cu o zi mai înainte”.

După război, laburiștii, reușind să cîștige alegerile, au trecut la unele reorganizări. Una din primele măsuri luate în 1945 de Attlee și de ministrul său de interne, Herbert Morrison, care nu împărtășeau preferința lui Churchill pentru foștii ofițeri și pentru oamenii de familie bună, a fost să numească ca director general al securității pe sir Percy Sillitoe, „un copoi cîstit”, cum îi spunea Morrison, el însuși fiu de polițist.

Noul Directorat a fost subordonat Ministerului de Interne și acționa după metode polițiste. Attlee și Morrison intenționau să reorganizeze și S.I.S.-ul, dar au întîmpinat o puternică opoziție din partea lui Ernest Bevin, care arunca priviri protectoare asupra generalului maior Menzies și a S.I.S.-ului. Philby și secția lui, concurînd cu MI-5, nu erau văzuți cu ochi buni de primul ministru laburist care, din experiența pe care o dobîndise ca adjunct al lui Churchill în timpul războiului, cunoștea neînțelegerile ce existau între diferitele departamente ale serviciului secret britanic. Lui sir Stewart Menzies i s-a spus că treaba lui era să se ocupe doar de contraspionajul din străinătate, iar problema securității interne să fie lăsată pe seama lui sir Percy Sillitoe.

Postul lui Philby, de unde el putea procura informații pentru Moscova, a fost desființat aproape peste noapte, iar drept consolare i s-a acordat Ordinul Imperiului Britanic. Mai mult decît atît, i s-a spus de către șefii săi că, după ce-și va petrece o perioadă de timp în străinătate, la întoarcerea sa în Anglia

În această conjunctură, Kim Philby a prins momentul favorabil pentru a crea impresia șefilor S.I.S. că el este persoana indicată să organizeze o secție de contraspionaj anticomunist. Generalul Menzies și colonelul Vivian considerau că MI-5 acționa greoi împotriva spionilor comuniști. Mai mult decît atît, după părerea lor, MI-5 avea doar sarcina de a se ocupa de securitatea internă, contraspionajul în străinătate fiind o atribuție a S.I.S.-ului.

După conferința de la Ialta, din februarie 1945, era clar pentru toată lumea că va avea loc, în mod inevitabil, o înfruntare diplomatică între puterile occidentale și Uniunea Sovietică, cel puțin în perioada imediat următoare războiului.

În consecință, șefii S.I.S. au fost de acord cu Philby că un sistem de contraspionaj antisovietic trebuie studiat și pus pe picioare cît mai curînd posibil. Philby a intrat, în mod deschis, în legătură cu membrii ambasadei sovietice, deși acest lucru nu avea nimic comun cu activitatea lui din secția iberică. El le-a raportat șefilor săi despre întîlnirile sale cu contraamiralul Nicolai Harlamov, șeful Misiunii militare sovietice, cu generalul maior Ivan Sklarov, atașatul militar principal, cu colonelul Morozovski, din forțele aeriene sovietice, și cu alți funcționari din conducerea ambasadei sovietice.

Planul fiind extraordinar de ingenios, prietenii lui erau încîntați de perspectiva ca el să devină șeful noii secții de contraspionaj, iar dintre aceștia cel mai mulțumit s-a dovedit a fi noul rezident sovietic, Anatoli Lebedev.

Foarte curînd după conferința de la Ialta, Philby și-a atins țelul, trecîndu-se la organizarea secției. Numele ei era CE, mai fiind cunoscută și sub denumirea de Secția a 5-a a S.I.S.-ului, probabil o ironică imitație a lui MI-5. Philby a fost numit șeful secției, iar sediul acesteia a fost stabilit în clădirea S.I.S. de pe Ryder Street, nu departe de cartierul general de la Westminster al generalului maior Menzies. La etajul superior al clădirii se aflau birourile O.S.S. și ale grupului central de informații, unde obișnuiau să tragă generalul Donovan și Allen Dulles cînd vizitau Londra.

Astfel a început Philby să-i contraspioneze pe propriii săi stăpîni. Fără îndoială că putea face rost de material excelent, deoarece Lebedev îl aproviziona cu informații foarte bine analizate, și trebuie că s-a distrat grozav cînd, într-o zi, a dat șefilor săi un lung raport despre activitatea clandestină „a unui oarecare Boris Krotov”, cu descrierea amănunțită a înfățișării, obiceiurilor și chiar a apartamentului din Kensington. „Ce ghițon — gîndea Philby în timp ce prezenta raportul — că Krotov părăsise Londra, plecînd la Moscova, exact cu o zi mai înainte”.

După război, laburiștii, reușind să cîștige alegerile, au trecut la unele reorganizări. Una din primele măsuri luate în 1945 de Attlee și de ministrul său de interne, Herbert Morrison, care nu împărtășeau preferința lui Churchill pentru foștii ofițeri și pentru oamenii de familie bună, a fost să numească ca director general al securității pe sir Percy Sillitoe, „un copoi cinstit”, cum îi spunea Morrison, el însuși fiu de polițist.

Noul Directorat a fost subordonat Ministerului de Interne și acționa după metode polițiste. Attlee și Morrison intenționau să reorganizeze și S.I.S.-ul, dar au întîmpinat o puternică opoziție din partea lui Ernest Bevin, care arunca priviri protectoare asupra generalului maior Menzies și a S.I.S.-ului. Philby și secția lui, concurînd cu MI-5, nu erau văzuți cu ochi buni de primul ministru laburist care, din experiența pe care o dobîndise ca adjunct al lui Churchill în timpul războiului, cunoștea neînțelegerile ce existau între diferitele departamente ale serviciului secret britanic. Lui sir Stewart Menzies i s-a spus că treaba lui era să se ocupe doar de contraspionajul din străinătate, iar problema securității interne să fie lăsată pe seama lui sir Percy Sillitoe.

Postul lui Philby, de unde el putea procura informații pentru Moscova, a fost desființat aproape peste noapte, iar drept consolare i s-a acordat Ordinul Imperiului Britanic. Mai mult decît atît, i s-a spus de către șefii săi că, după ce-și va petrece o perioadă de timp în străinătate, la întoarcerea sa în Anglia

are perspectiva de a fi numit șef adjunct al S.I.S.-ului, deoarece colonelul Vivian împlinea șaiszeci de ani și urma să fie pensionat foarte curînd.

La începutul anului 1946, exista un loc unic pe glob pentru talentele lui Philby, unde acesta putea să cîștige laurii succesului și să se întoarcă acasă în triumf. Acest loc era Orientul Mijlociu. Vechea „problemă orientală”, care preocupase toate guvernele englezești de pe vremea lui Disraeli și Gladstone, revenise la Downing Street, răzbunîndu-se că fusese uitată, astfel că Ministerul de Externe avea nevoie de cît mai mulți agenți de mîna întîi care să urmărească evoluția situației deosebit de grave din acest colț al Europei și al Asiei. Situația era complicată de pericolul izbucnirii unui nou război și de expansiunea comunistă la sud-est de Balcani.

Acordul secret încheiat la Ialta între Roosevelt, Churchill și Stalin a privat puterile occidentale de orice autoritate asupra țărilor balcanice cu excepția Greciei și a Turciei. În urma acestui acord, Grecia urma să rămînă în sfera de influență a Angliei, iar Stalin promisese să recunoască neutralitatea Turciei și să lase popoarele din Ungaria, România și Bulgaria să-și aleagă singure sistemul de guvernămînt. Promisiunile lui Stalin însă s-au dovedit a nu avea prea mare valoare, căci, după o scurtă perioadă de timp, guvernele de coaliție postbelice au fost înlocuite cu regimuri comuniste. În ce privește Grecia, aceasta era sfîșiată de un război civil — război ce a durat mai bine de trei ani —, guvernul laburist fiind determinat să folosească trupele britanice în lupta împotriva rebelilor comuniști greci, care primeau muniții și arme rusești peste frontierele bulgară și iugoslavă.

Privită de la Londra și Washington, problema Turciei era la fel de gravă ca și cea a Greciei, deoarece o înaintare a rușilor spre Bosfor — realizare a vechiului vis țarist de a stăpîni Constantinopolul — ar fi periclitat interesele englezilor în Orientul Mijlociu. Jumătate din Persia și cîteva provincii irakiene mai erau încă ocupate de trupele rusești, iar agenții sovietici

provocaseră deja unele tulburări în Irak, Siria și Liban, încurajînd naționaliștii arabi în lupta lor împotriva francezilor, care sperau să-și restabilească dominația în acea parte a lumii.

În 1946, Stalin, care era hotărît să-și extindă puterea în orice direcție și să apere Uniunea Sovietică prin cît mai multe țări-tampon, începuse să emită pretenții și asupra Turciei. El le-a spus turcilor că nu intenționa să reinnoiască tratatul de neutralitate și neagresiune din timpul războiului, prin aceasta înțelegîndu-se faptul că Uniunea Sovietică nu va ezita să le declare război. De asemenea, cerea ca provinciile turcești Kars și Ardahan să fie cedate Uniunii Sovietice, iar Turcia să fie de acord cu încheierea unui tratat exclusiv turco-sovietic, pentru apărarea strîmtorilor împotriva unei posibile agresiuni străine și pentru a permite trecerea prin Bosfor a navelor de război sovietice.

Presa și radioul sovietic mergeau și mai departe cu aceste pretenții, cerînd portul Trebizond și coasta Mării Negre pînă la vest de Girasun. Numai avertismentele hotărîte date de Anglia și Statele Unite că în cazul unui atac împotriva Turciei ele ar fi nevoite „să acorde orice ajutor acesteia și chiar să intervină cu armatele lor” l-au împiedicat pe Stalin să-și pună în practică amenințările.

Așa se face că Kim Philby a fost trimis ca agent britanic în Turcia, avînd sarcina de a afla cît mai multe date în legătură cu mișcările sovieticilor de-a lungul frontierelor și activitatea lor de spionaj în această țară. În cadrul atribuțiilor ce-i reveneau, el mai călătorea în țările arabe vecine, printre altele trebuind să aprecieze și care era atitudinea populației față de evenimentele ce aveau loc. Ministerul de Externe și șefii S.I.S. l-au rugat să-și asigure ajutorul tatălui său (St. John Philby era pe vremea aceea la Hejaz), care se bucura de o înaltă apreciere în lumea musulmană. Misiunea i se potrivea lui Philby, iar Moscova era încîntată de acest lucru, deoarece nu i-ar fi convenit să știe că altcineva și nu un agent al ei îi spionează agenții aflați în Turcia. Dacă Philby ar fi cerut o altă misiune, poate

că ar fi fost trimis cu vreo acoperire diplomatică în una din țările comuniste europene, unde n-ar fi fost de nici un folos Moscovei, însă, în situația în care se găsea, Lebedev avea toate motivele să fie mulțumit de noua misiune a lui Philby.

În luna februarie 1947, Philby a plecat la Istanbul. Deținea rangul de prim-secretar în serviciul diplomatic al Marii Britanii, atașat pe lângă o misiune specială de la consulatul general, care, conform tradiției, se afla în vechea capitală, în timp ce ambasada engleză era la Ankara. Birourile de la Istanbul se aflau în enorma clădire a vechii ambasade, construită pe vremea lui sir Stratford Canning. În timpul războiului, această clădire fusese supraaglomerată, pe lângă personalul oficial mai activând aici agenți din șapte organizații diferite ale serviciului secret (S.I.S., S.O.E., război psihologic ș.a.). Pe vremea aceea, la Istanbul se aflau agenți ai Comitetului Național Francez al lui de Gaulle, agenți iugoslavi atât de-ai lui Tito cât și de-ai lui Mihailovici, români antigermani, reprezentanți ai guvernului grec în exil și ai guvernului albanез al fostului rege Zogu, toți aceștia fiind plătiți de englezi și de americani. De asemenea, orașul era împințit cu agenți sovietici, care ocupaseră mesele diferitelor localuri și restaurante de noapte ce prosperau în urma cheltuielilor făcute de spionii aliați și inamici.

La Ankara se mai aflau acreditați încă nouă atașați militari englezi cu ajutoarele lor, toți călătorind încoace și încolo între acest oraș și Istanbul. La Istanbul, Philby a mai găsit încă vreo cîțiva prim-secretari, secretari II și consuli, care, la fel ca și el, se simțeau izolați în Anatolia. Decanul lor era Edward Heywood Peck, care fusese, începînd cu 1940, în multe misiuni secrete la Ankara, Adana, Iskenderun, Erzerum și, mai tîrziu, la Salonic. Cîțiva ani mai tîrziu, Peck a devenit șeful biroului S.I.S. din Berlin.

Philby s-a instalat într-o cameră la Hotel Parc. De la ferestra acestei camere, care era îndreptată spre Agas Pașa Cad-desi, el putea admira splendoarea bizantină a orașului vechi.

moscheea albastră a lui Pera și, în depărtare, apele de safir ale Bosforului.

Lebedev îi spusese că la Ankara urma să se întâlnească cu un vechi prieten, Serghei Alexandrovici Vinogradov, ambasadorul Uniunii Sovietice în Turcia, pe care îl cunoscuse la Viena, în 1933, pe cînd Vinogradov era tînar diplomat și agent al serviciului secret sovietic. Philby, care n-avea nici un motiv să se plîngă, deoarece atât șefii săi englezi cât și sovieticii îi aranjau totul, a plecat la Ankara pentru a face vizite de curtoazie ambasadorului britanic, sir David Kelly, și atașatului militar, C.S. Clarke, de care a fost primit cu căldură, ei fiind informați asupra faptelor sale din trecut și despre misiunea pe care o avea în prezent. Apoi, fără îndoială, asigurîndu-se că nimeni nu-l urmărește, s-a dus să prezinte omagiile sale tovarășului Vinogradov.

În Turcia, sovieticii aveau un număr mai mare de agenți decît englezii și americanii. Mulți dintre ei erau oameni cu experiență ca, de exemplu, Iuri Feoktislov, cel care fusese implicat în acțiuni subversive timp de peste un sfert de secol și acționase în diferite țări din Europa și Asia. La acea dată el era ajutorul principal al lui Vinogradov și primise misiunea de a-l dirija pe Kim Philby. La Kars, se afla A.M. Soloviev, care în timpul războiului organizase un complot ca să-l asasineze pe Franz von Papen, ambasadorul lui Hitler în Turcia.

Desigur că Philby a întîlnit mulți oameni interesați și era bucuros că nici unul dintre noii săi colegi englezi sau sovietici nu se putea lăuda ca fiind un exemplu în ce privește ducerea unei vieți ireproșabile. Consumul de lichior în cercul său era foarte mare, iar el își lăsase nevasta și copiii la Londra, așa că se putea distra în voie.

Singurul lucru pe care nici Philby și nici prietenii săi sovietici nu-l cunoșteau și nici nu l-au cunoscut vreodată, era că turcii nu erau cu totul neinformați asupra activității lui Philby. Ei obținuseră serviciile unui compatriot, Ismail Ahmedov-Ege, care fusese spionul lui Stalin peste douăzeci de ani și, la un mo-

ment dat, ajunsese colonel în serviciul sovietic de informații. În 1941, acesta a revenit în Turcia sub acoperirea de corespondent al agenției TASS, având sarcina să-i spioneze pe agenții lui von Papen. În 1942, s-a predat serviciului de informații turc, iar în 1947, când a sosit Philby în Turcia, el urmărea agenții sovietici, fără ca rușii să-l fi descoperit. Mai târziu, Ahmedov-Ege a intrat în C.I.A. și în 1951 a plecat în Statele Unite.

Deși Ahmedov-Ege trebuie că a aflat de jocul dublu al lui Philby, se pare că el n-a divulgat cele aflate pînă cînd a ajuns la Washington, unde a fost folosit ca o piesă grea împotriva lui Philby.

Totuși, în 1947, Philby nu presimțea deznodămîntul și își luase misiunea în serios. Călătorea cu jeepul prin cele mai sălbătice regiuni ale Anatoliei și trimitea șefilor săi de la S.I.S. rapoarte lungi prin radio sau prin valiza diplomatică.

Ca și mai înainte, el aranjase cu sovieticii ce informații să transmită și căzuseră de acord că poate raporta superiorilor săi despre unele acțiuni mai puțin importante ale agenților sovietici.

Lui Philby și colegilor lui englezi le revenea misiunea să urmărească și evoluția situației dintr-o altă țară, unde se iscașeră tulburări. Era vorba de Albania. Această țară mică, așezată într-o regiune muntoasă, cu o populație puțin mai mare de un milion de locuitori, și-a dobîndit independența de la turci de-abia în 1912. Prinți străini și uzurpatori, printre care se afla și un fost clown de circ, au condus această țară pînă în 1928, cînd Ahmed Zogu s-a proclamat rege. În 1939, fiind răsturnat de la putere de trupele italiene, el a fugit în Anglia. După înfrîngerea Italiei, în 1943, Albania a fost ocupată de germani, împotriva cărora luase naștere o puternică mișcare de rezistență, compusă din naționaliști și comuniști. Pentru sprijinirea acestei mișcări, cîteva echipe S.O.E. (întărite mai târziu cu cîteva ofițeri din O.S.S.-ul american) au fost parașutate în munți. De asemenea, mari cantități de arme și muniții le-au fost parașutate de către R.A.F. Printre ofițerii S.O.E. care au locuit cu partizanii și au luptat alături de ei, erau și căpitanul Julian Amery

(ulterior ginerele premierului Harold Macmillan și ministru în guvern), maiorul Peter Kemp, colonelul Neil-Maclean (mai târziu membru al parlamentului) și colonelul David Smiley.

La sfîrșitul războiului, partizanii albanezi și-au eliberat singuri țara, dar unul din conducătorii lor, instruit de Moscova, Enver Hodja, a pus mîna pe putere, folosind armele englezilor și americanilor împotriva compatrioților săi naționaliști.

La 10 noiembrie 1945, Marea Britanie și Statele Unite au recunoscut guvernul provizoriu, cu condiția că acesta va ține alegeri libere. Rezultatul a fost că comuniștii au dominat Adunarea Națională și l-au detronat pe regele Zogu, care aștepta la Londra să fie rechemat pe tron, iar Hodja a creat o republică populară și a proclamat mișcarea sa de partizani ca singurul partid politic din țară.

În timpul războiului civil din Grecia, regimul albanez sprijinise pe comuniștii greci, aprovizionîndu-i cu arme și, încurajat de Moscova, desconsidera protestele americanilor și ale englezilor.

În toamna lui 1946, comuniștii albanezi au minat canalul Corfu, pentru a împiedica patrulele navale britanice să oprească introducerea de arme pe mare în Grecia, astfel că, la 26 octombrie, două distrugătoare engleze au fost grav avariate. Dintre acestea, distrugătorul Suarez a fost pierdut, iar Volage a reușit să ajungă într-un port grecesc. Un ofițer și treizeci și șapte de marinari au fost uciși, iar doi ofițeri și patruzeci și trei de marinari, răniți. Protestele guvernului englez au fost ignorate, Albania pretinzînd în Adunarea Generală a Națiunilor Unite că „navele de război engleze și americane erau angajate într-o agresiune împotriva Albaniei și se pregăteau să debarce trupe pe teritoriul albanez”. De asemenea, cererea englezilor de a fi despăgubiți a rămas fără rezultat la Curtea Internațională de Justiție, Albania refuzînd să-și trimită un reprezentant.

Hodja, acuzînd pe englezi și pe americani că pregătesc „o agresiune imperialistă”, a închis Colegiul tehnic american, un cadou generos făcut de Statele Unite, despre care a spus că „este un centru de instruire a spionilor și a sabotorilor”. Ca răspuns

la toate acestea, Anglia și S.U.A. au rupt relațiile diplomatice cu Albania și s-au opus primirii ei în Națiunile Unite. Într-un timp, regimul comunist albanez a dat multe posturi importante ofițerilor, tehnicienilor și funcționarilor din Uniunea Sovietică.

Aceasta era situația când Kim Philby a ajuns la Istanbul. Naționaliștii albanezi refugiați în Grecia și Turcia pregăteau o invazie armată, pentru a recuceri puterea. Mulți dintre acești refugiați luptaseră împreună cu englezii din S.O.E. pentru eliberarea Albaniei de sub jugul italian și german și, deși activitatea pe care ei o desfășurau în Grecia și Turcia era ilegală, englezii și americanii îi priveau cu simpatie, dându-le un ajutor modest.

Lui Philby i se dăduse o listă de conducători naționaliști care acționau în Turcia și în Grecia, el întâlnindu-se de mai multe ori cu aceștia. În același timp, el trimitea rapoarte și sovieticilor despre aceste întâlniri, fapt care explică de ce militia și grănicerii comuniști albanezi cunoșteau dinainte data și locul unde urmau să aibă loc diferite acțiuni ale naționaliștilor. În afara faptului că mulți naționaliști au căzut în ambuscade, au fost prinși și executați, la 28 septembrie 1947, Hodja a pus în scenă un mare proces la Tirana. În jur de treizeci de albanezi, care reușiseră să se infiltreze în țară, au fost prezentați ca fiind spioni englezi și americani și au fost condamnați la moarte sau la închisoare pe viață. Au urmat arestări în masă printre cei suspectați de a avea legături secrete cu albanezii aflați în exil, mulți fiind judecați sumar și executați. În 1948 și 1949 au avut loc noi valuri de arestări și execuții.

Totuși, în 1949, naționaliștii albanezi aflați în exil încă mai continuau pregătirile în vederea răsturnării regimului comunist. Intervenind și C.I.A., s-au întocmit tot felul de planuri pentru mărirea eficienței ajutorului acordat acestora, în același timp schimbându-se continuu mesaje secrete de importanță deosebită între șefii C.I.A. și S.I.S. Astfel, s-a căzut de acord ca câteva sute de naționaliști albanezi să fie instruiți, înarmați și echipați în Grecia, pentru a pune la cale o invazie, sperându-se că lor li se vor alătura alte câteva mii de albanezi din interior.

În plus, câțiva ofițeri englezi și americani s-au oferit să lupte ca voluntari în această forță de invazie.

Foarte puțini diplomați și ofițeri de informații știau de această acțiune, ale cărei laturi pozitive și negative nu intrau însă în discuția noastră, iar Philby, care era unul din oamenii de încredere ai șefilor S.I.S. și C.I.A., a primit misiunea de a se ocupa de conducătorii emigranților albanezi. Câțiva dintre acești conducători plecaseră la Washington pentru a discuta problema finanțării acțiunii ce o pregăteau și a obține garanții că, de îndată ce vor pune mâna pe putere, Anglia și S.U.A. vor recunoaște noul guvern provizoriu ce va fi format. În timp ce ofițerii englezi și americani conduceau din Grecia și Turcia pregătirile pentru invazie, Philby a plecat și el la Washington, fiind numit ofițer de legătură al S.I.S.-ului cu C.I.A. Dar, despre felul cum și-a îndeplinit misiunea deosebit de delicată ce i-a fost încredințată, voi vorbi în capitolul următor.

În ce privește acest plan năstrușnic care, desigur, sfida normele dreptului internațional, nici guvernul englez, nici cabinetul președintelui Truman nu l-au aprobat, deși se pare că atât Truman cât și secretarul de stat Dean Acheson cunoșteau în linii mari despre ce era vorba. De asemenea, este sigur că Ernest Bevin, ministrul de externe britanic, nu numai că avea cunoștință de planul respectiv, dar, în mod „neoficial”, îl și aprobase.

Pe atunci, subsecretar de stat parlamentar al lui Bevin era Hector McNeil. Acesta lucrase la un ziar din Glasgow și intrase în politică la vârsta de douăzeci și cinci de ani, în calitate de consilier la Glasgow, iar mai târziu, într-una din alegerile parțiale de la Greenock, candidând din partea partidului laburist, a câștigat un loc în parlament. După ce a venit la Londra, a lucrat ca redactor al buletinului de știri la emisiunile B.B.C., unde l-a cunoscut pe Guy Burgess.

Cariera sa politică i-a fost asigurată când mult respectatul Philip Noel-Baker, pe vremea aceea secretar parlamentar în Ministerul Transporturilor de Război, l-a făcut secretarul său particular. Când partidul laburist a luat puterea, în 1945, Ernest Bevin și l-a ales pe McNeil ca locțiitor, având unele afinități

la toate acestea, Anglia și S.U.A. au rupt relațiile diplomatice cu Albania și s-au opus primirii ei în Națiunile Unite. Într-un timp, regimul comunist albanez a dat multe posturi importante ofițerilor, tehnicienilor și funcționarilor din Uniunea Sovietică.

Aceasta era situația când Kim Philby a ajuns la Istanbul. Naționaliștii albanezi refugiați în Grecia și Turcia pregăteau o invazie armată, pentru a recuceri puterea. Mulți dintre acești refugiați luptaseră împreună cu englezii din S.O.E. pentru eliberarea Albaniei de sub jugul italian și german și, deși activitatea pe care ei o desfășurau în Grecia și Turcia era ilegală, englezii și americanii îi priveau cu simpatie, dându-le un ajutor modest.

Lui Philby i se dăduse o listă de conducători naționaliști care acționau în Turcia și în Grecia, el întâlnindu-se de mai multe ori cu aceștia. În același timp, el trimitea rapoarte și sovieticilor despre aceste întâlniri, fapt care explică de ce militia și grănicerii comuniști albanezi cunoșteau dinainte data și locul unde urmau să aibă loc diferite acțiuni ale naționaliștilor. În afara faptului că mulți naționaliști au căzut în ambuscade, au fost prinși și executați, la 28 septembrie 1947, Hodja a pus în scenă un mare proces la Tirana. În jur de treizeci de albanezi, care reușiseră să se infiltreze în țară, au fost prezentați ca fiind spioni englezi și americani și au fost condamnați la moarte sau la închisoare pe viață. Au urmat arestări în masă printre cei suspectați de a avea legături secrete cu albanezii aflați în exil, mulți fiind judecați sumar și executați. În 1948 și 1949 au avut loc noi valuri de arestări și execuții.

Totuși, în 1949, naționaliștii albanezi aflați în exil încă mai continuau pregătirile în vederea răsturnării regimului comunist. Intervenind și C.I.A., s-au întocmit tot felul de planuri pentru mărirea eficienței ajutorului acordat acestora, în același timp schimbându-se continuu mesaje secrete de importanță deosebită între șefii C.I.A. și S.I.S. Astfel, s-a căzut de acord ca câteva sute de naționaliști albanezi să fie instruiți, înarmați și echipați în Grecia, pentru a pune la cale o invazie, sperându-se că lor li se vor alătura alte câteva mii de albanezi din interior.

În plus, câțiva ofițeri englezi și americani s-au oferit să lupte ca voluntari în această forță de invazie.

Foarte puțini diplomați și ofițeri de informații știau de această acțiune, ale cărei laturi pozitive și negative nu intrau însă în discuția noastră, iar Philby, care era unul din oamenii de încredere ai șefilor S.I.S. și C.I.A., a primit misiunea de a se ocupa de conducătorii emigranților albanezi. Câțiva dintre acești conducători plecaseră la Washington pentru a discuta problema finanțării acțiunii ce o pregăteau și a obține garanții că, de îndată ce vor pune mâna pe putere, Anglia și S.U.A. vor recunoaște noul guvern provizoriu ce va fi format. În timp ce ofițerii englezi și americani conduceau din Grecia și Turcia pregătirile pentru invazie, Philby a plecat și el la Washington, fiind numit ofițer de legătură al S.I.S.-ului cu C.I.A. Dar, despre felul cum și-a îndeplinit misiunea deosebit de delicată ce i-a fost încredințată, voi vorbi în capitolul următor.

În ce privește acest plan năstrușnic care, desigur, sfida normele dreptului internațional, nici guvernul englez, nici cabinetul președintelui Truman nu l-au aprobat, deși se pare că atât Truman cât și secretarul de stat Dean Acheson cunoșteau în linii mari despre ce era vorba. De asemenea, este sigur că Ernest Bevin, ministrul de externe britanic, nu numai că avea cunoștință de planul respectiv, dar, în mod „neoficial”, îl și aprobase.

Pe atunci, subsecretar de stat parlamentar al lui Bevin era Hector McNeil. Acesta lucrase la un ziar din Glasgow și intrase în politică la vârsta de douăzeci și cinci de ani, în calitate de consilier la Glasgow, iar mai târziu, într-una din alegerile parțiale de la Greenock, candidând din partea partidului laburist, a câștigat un loc în parlament. După ce a venit la Londra, a lucrat ca redactor al buletinului de știri la emisiunile B.B.C., unde l-a cunoscut pe Guy Burgess.

Cariera sa politică i-a fost asigurată când mult respectatul Philip Noel-Baker, pe vremea aceea secretar parlamentar în Ministerul Transporturilor de Război, l-a făcut secretarul său particular. Când partidul laburist a luat puterea, în 1945, Ernest Bevin și l-a ales pe McNeil ca locțiitor, având unele afinități

cu acest „flăcău al clasei muncitoare“. La rîndul său, McNeil, care era simpatizatul vechilor etonieni de la Ministerul de Externe, se simțea flatat să aibă ca secretar particular pe unul care a studiat la Eton și Trinity-Cambridge. Acesta ar putea fi motivul pentru care el l-a ales pe Guy Burgess, fostul său coleg de la B.B.C., deși, în mod normal, trebuia să-și caute un secretar printre funcționarii superiori din Ministerul de Externe.

Cei doi n-aveau comun decît faptul că amîndoi erau mari băutori, iar Hector McNeil, cu fizicul lui impunător și cu nescăta lui energie scoțiană, putea oricînd să bea mai mult decît Burgess. Curînd ministrul și secretarul său particular au devenit prieteni apropiați, dar această prietenie n-a durat prea mult, deoarece McNeil a fost sfătuit de cîțiva colegi din guvern să renunțe la Burgess.

Acum, cred că-i cazul să analizez, pe scurt, cariera lui Burgess din timpul războiului. În ciuda succeselor inițiale pe care le obținuse în MI-5, el a fost scos repede din acest departament după ce protectorul său, sir Joseph Ball, a părăsit Comitetul Securității Naționale, în 1942. Unul din funcționarii superiori ai lui MI-5, căruia Burgess îi devenise antipatic, era domnul Goldsmith White. White făcea parte din puținii funcționari de la MI-5 care aveau pregătire academică, și el nu fusese nici în armată, nici în poliția sau administrația colonială, cum fusese cazul tuturor ajutoarelor lui Kell. Aceasta fiind situația, s-ar putea crede că el ar fi trebuit să privească cu mai multă indulgență mentalitatea de student a lui Burgess decît ar fi făcut-o ofițerii cu pregătire militară din MI-5, dar lucrurile nu s-au petrecut așa. White nu era deloc mulțumit de comportarea lui Burgess și considera că acesta nu prezenta încredere pentru a fi angajat într-o activitate secretă.

Neșansa lui Burgess a constatat în faptul că el a trebuit să părăsească MI-5 în 1942, înaintea lui White, care, foarte curînd după aceea, a primit gradul de locotenent colonel de informații și a fost atașat pe lingă cartierul general al aliaților de sub comanda generalului Eisenhower. În cele din urmă, White a de-

venit șef adjunct al secției de contraspionaj a serviciului de informații al S.H.A.E.F.-ului.

Burgess își dăduse silința ca să-i fărmece pe funcționarii superiori de la MI-5 și, în multe cazuri, reușise, excepție făcînd doar White. El își cîștigase prietenia maiorului Guy Maynard Liddel, care era pe vremea aceea omul nr. 2 al lui MI-5, iar după război ofițer principal de securitate la Autoritatea energiei atomice. Liddel devenise un vizitator frecvent și un participant activ la petrecerile lui Burgess din casa lordului Rothschild, de pe Bentinck Street.

Pentru Burgess, părăsirea lui MI-5 nu însemna și sfîrșitul activității sale în cadrul serviciului secret. El a fost „atașat“ la Ministerul de Externe, lucrînd în mod oficial ca redactor la B.B.C., secția „propagandă neagră“ pentru țările ocupate de naști. Printre sarcinile sale se număra și aceea de a supraveghea emisiunile secției poloneze a B.B.C.-ului, pentru a nu permite ca acestea să devină prea ostile rușilor.

În 1944, cînd, după o serie de mari victorii, armata sovietică a intrat în Polonia și în Prusia Orientală, Churchill încerca să-l împace pe Stalin cu guvernul polonez aflat în exil la Londra. Burgess a fost numit ofițer de legătură cu biroul de presă al guvernului polonez condus de dr. Ștefan Litauer care, în cele din urmă, a trecut la comuniști.

Această activitate l-a calificat pe Burgess în ochii celor de la externe, care, la sfîrșitul războiului, l-au socotit bun pentru a lucra în „Direcția știri“.

În cele din urmă, pe cînd Philby era la Istanbul, Burgess a devenit secretarul lui McNeil. El a scos tot ce se putea scoate din noua sa calitate, fiind unul dintre puținii oameni care cunoșteau „afacerea albaneză“, și astfel acești doi agenți — unul angajat la Ministerul de Externe și altul aflat în Balcani — puteau să informeze pe sovietici despre fiecare detaliu al afacerii comune anglo-americane, S.I.S.-C.I.A., în legătură cu invadarea Albaniei.

Este foarte probabil ca ei să fi considerat de datoria lor să torpileze această conspirație capitalistă, dar, în orice caz, foarte

curînd după aceea, au apreciat că este cazul să se mute cu serviciul mai înainte de a se scurge în afară vreo informație compromițătoare. Astfel, Philby, în una din călătoriile sale la Londra, a sugerat șefilor S.I.S. că sosise timpul să fie numit în altă muncă și că era cazul să fie avansat. În primăvara lui 1949, Philby a fost rechemat la Londra. În cei doi ani petrecuți în Orientul Mijlociu, timp în care a călătorit foarte mult și și-a vizitat tatăl de cîteva ori la Hejaz și Cairo, Philby colaborase strîns cu funcționari ai ambasadelor americane și cu agenți ai C.I.A. și N.S.A.

La întoarcerea sa la Londra, lui Philby, care avea rangul de prim-secretar în serviciul diplomatic, i s-a spus că va fi numit la ambasada din Washington ca om de legătură cu directorul C.I.A. Director al C.I.A. era bătrînul amiral Roscoe H. Hillenkoetter, om cu o vastă experiență, și se pare că a primit cu entuziasm pe noul ofițer de legătură englez, care avea peste opt ani de serviciu neîntrerupt în spionajul britanic.

Norocul lui Burgess s-a schimbat cînd Christopher Mayhew l-a înlocuit pe McNeil, deoarece acesta din urmă fusese promovată în funcția de ministru de stat. Mayhew a ordonat ca Burgess să fie mutat la Departamentul pentru Extremul Orient, unde, în 1948, s-a împrietenit cu George Blake, agentul dublu care, doisprezece ani mai tîrziu, urma să-l întîlnească pe Philby la Beirut.

Lui Burgess nu-i plăcea Departamentul pentru Extremul Orient, nici șeful acestuia, consilierul R.W. Scott, care refuza să-i accepte obiceiurile, așa că s-a hotărît să ceară să fie avansat, crezînd că merită acest lucru. În iulie 1950, cu ajutorul lui Philby, i s-a dat rangul de secretar doi și trimis la ambasada din Washington, unde a fost numit ostentativ ofițer de informații ca să-l ajute pe Kim Philby.

Așa se face că toți membrii „Păginei treimi” au lucrat la Washington, „spre gloria spionajului sovietic și cu efecte dezastruoase pentru lumea occidentală”.

OFIȚER DE LEGĂTURĂ CU C.I.A.

Kim Philby a ajuns la Washington la începutul toamnei lui 1949, cînd începea cel mai aspru anotimp al războiului rece. În Anglia, guvernul laburist lupta să supraviețuiască după ce devalorizase lira. În Germania, controlul militar al aliaților încetase și luase ființă Republica Federală, iar planul lui Stalin de a-i scoate pe aliații occidentali din Berlin eșuase. În China aveau loc ultimele bătălii ale lui Cîan Kai-și pe continent, iar restul armatei naționaliste fugea în insula Taiwan, în timp ce Mao Tse-dun proclama Republica Populară Chineză. În Statele Unite, apatia ce domnise față de problemele spionajului se transformase într-o campanie împotriva spionilor și trădătorilor. Această campanie luase o amploare și mai mare în urma procesului conducătorilor Partidului Comunist American, care au fost găsiți vinovați de „conspirație împotriva guvernului S.U.A.”, și a mărturisirilor făcute de foști comuniști ca Elisabeth Bentley și Whittaker Chambers, care au declarat că vreo zece sau cincisprezece funcționari guvernamentali foarte suspuși fuseseră membri sau colaboratori ai organizațiilor sovietice de spionaj.

Pe Kim Philby nu părea să-l îngrijoreze prea mult cazurile de spionaj descoperite. Trecînd Atlanticul împreună cu soția, care era de origine americană, și cu cei patru copii (un altul, Harry, s-a născut în America, la cîteva luni după sosire), se părea că grija cea mai mare pe care o avea era găsirea unei lo-

cuințe confortabile. În cele din urmă, s-au instalat într-o clădire frumoasă, pe Nebraska Avenue, nu prea departe de Casa Albă. A ordonat să i se facă cărți de vizită și scrisori cu antet, neuitând să adauge, după numele său, funcția de „prim-secretar al Ambasadei Marii Britanii” și inițialele O.B.E. (deținător al Ordinului Imperiului Britanic — N.T.).

Luindu-și serviciul în primire, Philby a cultivat prietenia citorva colegi cu singe albastru, inclusiv contele Jellicoe și sir Robert Mackenzie, ambii absolvenți de la Trinity. De asemenea, a încercat să fie agreabil în relațiile sale cu consilierul Paul Gore-Booth, șeful serviciului de informații englez în Statele Unite. Fiind ospitalier și totdeauna gata să-i ajute pe colegii mai tineri, era foarte iubit de personalul ambasadei. Totuși, câțiva funcționari superiori au ridicat din sprincene când au aflat că petrecerile lui se transformau în chefuri ce țineau toată noaptea. Soția lui Philby era o gazdă excelentă, deși veselie ei frenetică putea să fie un semn al apropierei bolii mintale, a cărei victimă a devenit mai târziu.

Mai presus de toate, Kim Philby era un lucrător neobosit. Misiunea lui de ofițer de legătură i-a permis să cunoască mulți funcționari americani de la C.I.A., începând cu directorul, amiralul Hillenkoetter, și terminând cu oamenii cu care lucra în secret la „afacerea albaneză”.

Pe vremea aceea, C.I.A. era încă o organizație tină, fără experiență și cu o eficiență redusă, iar sistemul de recrutare a cadrelor nu era nici el cel mai adecvat, astfel că i-a fost ușor lui Philby să-i impresioneze pe colegii săi americani cu experiența lui în S.I.S. și ca agent principal în Turcia. Ei veneau la el plini de respect și-i spuneau toate secretele, adeseori fiind consultat chiar în legătură cu probleme despre care habar n-avea, ca, de exemplu, despre acțiuni în America Latină.

Influența lui Philby asupra funcționarilor C.I.A. a fost descrisă de unul dintre colegii săi americani, care dorește să rămână anonim. Acesta arată că deși în urma demascării rețelei de spioni din Canada colaborarea dintre serviciile de informații englez și american a avut de suferit, totuși Philby a reușit să

capete bunăvoința americanilor, în ciuda acestor lovituri (pentru care șefii informațiilor americane îi blamau pe englezi). Respectivul coleg adaugă că el însuși se întâlnea cu Philby de două ori pe săptămână, schimbând informații și formulând împreună instrucțiuni către agenții americani și englezi aflați în zonele de care răspundeau ei. În iarna anului 1949—1950, zona de cea mai mare importanță pentru ei cuprindea Albania, Grecia, Turcia și Orientul Mijlociu.

Când Enver Hodja a instaurat în Albania regimul comunist, câțiva conducători de seamă ai naționaliștilor au fugit în străinătate. Dintre aceștia, Abas Kupi, conducătorul regaliștilor anticomuniști, colonelul Fahri, fostul comandant al jandarmiei, Ihsan Toplani și Gaquo Gogo, foști miniștri, au scăpat fugind cu o barcă, fiind pescuiți apoi de către un culegător de mine britanic, care i-a dus până la Brindisi. Alți conducători albanezi, ca, de exemplu, Said Kreyzus, profesorul Suleiman Riza și Ejub Binaku au reușit să fugă în Grecia. Sub conducerea acestora a fost înființată o mișcare naționalistă, care era finanțată de S.I.S. și C.I.A. și avea diferite centre în Italia și Grecia. După cum am mai arătat și în capitolul precedent, agenții englezi și americani au organizat tabere de instruire pentru voluntarii albanezi din aceste țări, plănuiind ca în primăvara anului 1950 să invadeze Albania și să răstoarne regimul comunist. Privită retrospectiv, aventura albaneză poate părea nu numai greșită, ci și prostească, dar, în 1950, existau motive serioase pentru această încercare, o Albania necomunistă, sub protecție anglo-americană, putând crea puterilor occidentale un cap de pod folositor în Balcani. Planul de perspectivă era ca Albania să fie folosită pentru construcția de baze americane, ce urmau să cuprindă și instalații de lansare a rachetelor cu încărcătură nucleară, iar guvernul italian, fiind încunoștințat de aceste planuri, nu a ridicat nici o obiecție împotriva instruirii voluntarilor albanezi pe teritoriul său. Obiecții nu avea de făcut nici guvernul grec, care, pe vremea aceea, depindea de ajutorul economic american.

În timpul șederii sale la Washington, Philby a fost de câteva ori în Italia și Grecia împreună cu reprezentanții C.I.A., devenind astfel șeful politico-strategic al întregii afaceri. În același timp, el trimitea neîntrerupt informații detaliate Moscovei, care le transmitea mai departe consilierilor sovietici de la Tirana, pentru a informa pe Hodja și pe ministrul de război Mehmet Shehu. Trupe rusești și bulgare au fost transportate cu avioanele, în cel mai mare secret, în Albania.

În lunile aprilie-mai 1950, primele unități ale „armatei de eliberare albaneză” au trecut frontiera dinspre Grecia, iar câteva grupuri mai mici au fost parașutate pe coasta pustie din apropierea Corfului. După o luptă disperată, grup după grup a fost înconjurat și exterminat, numai vreo sută și optzeci de supraviețuitori reușind să se retragă peste graniță, în Grecia. În șase săptămâni, invazia, atât de promițător începută, s-a încheiat cu un dezastru. Din cei cinci sute de voluntari, cit număra întreaga forță de invazie, cel puțin trei sute au fost omoriți, iar restul au fost prinși și împușcați de plutoanele de execuție.

La 29 aprilie, Hodja anunța că „imperialiștii englezi și americani au instigat la rebeliune împotriva guvernului și încercaseră, folosind cinci mii de mercenari din Grecia și Iugoslavia, să pună la cale o invazie a Albaniei. Toți invadatorii au fost omoriți, luați prizonieri sau scoși afară din țară de către eroica armată și miliție a Republicii Populare Albania”.

Pe lângă sălbaticile represalii împotriva compatrioților săi, Hodja a ordonat arestarea multor cetățeni străini, inclusiv oameni de afaceri vest-germani, francezi, italieni și austrieci, doctori și profesori, care lucrau în Albania de mulți ani de zile și n-avuseseră nimic de-a face cu invazia. Șase străini au fost executați, alții fiind ținuti în închisori ani de zile, în ciuda protestelor repetate primite din partea guvernelor țărilor respective.

Kim Philby făcuse un mare serviciu cauzei comuniste. Nici la Londra și nici la Washington, nimeni nu s-a ocupat de cauzele dezastrului albanez, iar cei care cunoșteau ceva despre „invazie” erau grăbiți să uite întreaga afacere cât mai repede cu putință.

Lui Philby i s-a ordonat să vină la Londra și să dea personal raport de cele întâmplate, Ministerul de Externe și șefii S.I.S. preferând să nu creadă scrisului nimic în legătură cu această afacere și nici să transmită un astfel de mesaj important prin radio sau valiza diplomatică. Philby i-a blamat cu multă viclenie pe „acei americani greoi”, iar explicațiile au fost acceptate. La rîndul lor, cei citiva americani de la Departamentul de Stat care cunoșteau „acțiunea albaneză” au șters-o cu regret din planurile lor.

Aceasta nu a fost însă nici prima, nici ultima încercare similară a americanilor care s-a încheiat prost, astfel de exemple mai existînd atît în America de Sud, cit și în cea Centrală. Dar C.I.A. plănua și alte aventuri. În 1950, ea înființase o organizație acoperită în Formosa, care purta numele de Întreprinderile Occidentale Incorporate și avea sarcina de a recruta, instrui și echipa voluntari pentru incursiuni pe insulele din apropierea coastei chineze, în același timp finanțînd, aprovizionînd și încurajînd anticomuniștii chinezi din Birmania de nord pentru o pătrundere în China. Philby obținea informații despre noile planuri ale C.I.A. și informa Moscova, care putea să ia măsurile necesare și să-i informeze și pe comuniștii chinezi.

Cînd, în iunie 1950, numai după cîteva luni de la lichidarea „afacerii albaneze”, trupele nord-coreene au trecut paralela 38, Philby lua pulsul activității din lumea întreagă. Activitatea lui a contribuit, fără îndoială, la înfrîngerile suferite de armata sud-coreeană și de trupele americane, în perioada inițială a războiului din Coreea, dar puterea lui de influențare a evenimentelor s-a limitat doar la această conjunctură. Putem spune că el a făcut tot ce i-a stat în putință ca să anunțe Moscova și, prin Moscova, pe chinezi și nord-coreeni de hotărîrile care se luau de statul major al armatei S.U.A., astfel de informații parvenindu-i prin prietenii săi de la C.I.A.

Cîteva ani mai tîrziu, generalul MacArthur acuza C.I.A. că l-a indus în eroare pe președintele Truman, asigurîndu-l că chinezii se vor abține și nu vor interveni în războiul coreean. La această inducere în eroare contribuise și Philby, care, în vara

lui 1950, spusese multor oameni de la Washington că, pe baza informațiilor primite de la Londra, nu exista nici un pericol din partea chinezilor. Cele afirmate de Philby nu erau însă decât o pură născocire a sa. Ministerul de Externe englez deținea multe și ample dovezi, furnizate de sir Vivian Holt, ministrul britanic la Seul, că chinezii vor interveni în război și că „voluntarii” chinezi vor urma în număr mare armata invadatoare a nord-coreenilor. De asemenea, George Blake, pe atunci agent S.I.S. în Coreea de Sud, nefiind încă agent dublu, trimisese multe rapoarte (ignorete de Londra) prin care dădea informații despre o intervenție masivă din partea chinezilor.

Se pare că războiul coreean îi dădea mult de lucru lui Philby, deoarece a cerut să-i fie trimis un ajutor. Dar, mai înainte ca șeful S.I.S. să se poată hotări asupra cuiva, el l-a ales pe Guy Burgess, pe care l-a descris ca un agent strălucit, la început în MI-5, apoi la Departamentul pentru Extremul Orient din Ministerul de Externe, și care cunoștea bine situația din Coreea și China.

Intr-adevăr, în timpul verii lui 1949, Burgess ținuse trei conferințe la Colegiul Pembroke, Oxford, în fața unui auditoriu compus din funcționari de la Ministerul de Externe, diplomați de la ambasadele engleze din străinătate, care fuseseră chemați pentru consultări, și câțiva membri ai parlamentului, aleși cu deosebită grijă, unde a vorbit despre războiul dintre Cîan Kai și Mao Tse-dun, dînd credit conducătorului comunist. După izbucnirea războiului coreean, el a continuat să conferențieze la adunările funcționarilor din Ministerul de Externe, iar ascultătorii săi îl considerau un orator excelent, deși câțiva se îndoiau că el înțelegea cu adevărat situația din Extremul Orient.

Totuși, S.I.S. era gata să-i satisfacă cererea lui Philby. Cerîndu-se de la Ministerul de Externe eliberarea lui Guy Burgess din munca sa, iar R.W. Scott, șeful Departamentului pentru Extremul Orient, aprobînd imediat, în august 1950 acesta s-a alăturat vechiului său prieten la ambasada din Washington. Philby l-a invitat pe Burgess să locuiască la el, în casa de pe strada Nebraska Avenue, care, o dată cu sosirea noului locatar,

a devenit mai vie și mai primitoare. Petrecerile erau acum mai mari și mai dese, la ele participînd multe persoane pe cît de interesante, pe atît de folositoare din punctul de vedere al lui Philby și Burgess. Legătura lui Philby cu rezidenții sovietici în America era bine organizată și funcționa mai bine ca în orice altă parte a lumii. De altfel, pe vremea aceea, rețeaua de spionaj sovietic din S.U.A. funcționa perfect, ea fiind cea mai bine organizată dintre toate rețelele sovietice care acționau pe glob. Deși nu s-a stabilit niciodată cu siguranță, se pare că o perioadă de timp Philby a ținut legătura și cu asul spionilor Moscovei, colonelul Rudolf Ivanovici Abel, care sosise în Statele Unite cu puțin înaintea lui. Abel trăia în Brooklyn, avînd modesta ocupație de fotograf și purtînd pseudonimul de Emil R. Goldfus. Poate că el era și omul care-l plătea pe Philby, iar mai tirziu și pe Burgess. După arestare, în 1957 (Abel făcuse spionaj împotriva S.U.A., fără a fi tulburat de ceva sau cineva, mai mult de nouă ani de zile), s-au găsit asupra lui câteva conturi de bancă pe nume false și o importantă sumă de bani. A recunoscut cine era și cu ce se ocupa și, fiind judecat, a fost condamnat la treizeci de ani de închisoare, dar a făcut numai cinci, deoarece, în 1962, a fost predat rușilor în schimbul tinărului aviator Francis Gary Powers, al cărui avion spion U-2 fusese doborît în Uniunea Sovietică.

În 1957, pe cînd F.B.I.-ul investiga cazul lui Abel, pentru a-i identifica legăturile, martorilor li s-au arătat un mare număr de fotografii, făcute într-o perioadă de câțiva ani de zile, ale suspectilor cunoscuți de F.B.I. Printre aceste fotografii se găsea și una a fostului prim-secretar al ambasadei engleze, Harold Adrian Russell Philby. Doi martori credeau chiar că au recunoscut fotografia lui Philby ca fiind aceea a omului pe care ei îl văzuseră în studioul lui „Goldfus”, în 1951. Dar, chiar dacă identificarea era corectă, nu prezenta alt interes decât unul academic, deoarece pe vremea aceea Philby era la Beirut și nu mai intenționa să se întoarcă vreodată în S.U.A.

Discrepanța dintre venitul aparent al lui Philby și nivelul său de trai la Washington este o problemă de o oarecare în-

semnătate. Salariul de prim-secretar, în 1950, se ridica la suma de 950—1250 lire pe an, în plus mai primind un spor pentru faptul că lucra în străinătate și o indemnizație secretă de la S.I.S. Toate la un loc poate că făceau 2 000 de lire pe an, însă el trăia, împreună cu familia, în stil mare. Astfel, cei doi copii mai mari urmau cursurile la o școală-internat foarte scumpă din Anglia, iar locuința, servitorii și petrecerile îl costau destul de mult, căci viața nu era deloc ieftină la Washington, ceea ce i-a făcut pe unii din colegii lui să-i estimeze cheltuielile la circa 7 000 de lire pe an. Cele relatate mai sus ne arată că remunerația lui din partea Moscovei era considerabilă, și este surprinzător faptul că această bunăstare n-a atras suspiciunea superiorilor săi.

Burgess, deși bun tovarăș de petreceri, era un bătăran fără pereche. De citeva ori, Philby a fost nevoit să facă apel la bunul lui simț, din considerație pentru soția, copiii și servitorii săi, și se pare că începuse chiar să caute o ocazie nimerită pentru a se descotorosi de el. Philby era conștient că oricât ar fi fost de folositor Burgess în activitatea secretă, indiscrețiile și băutura constituiau un pericol permanent și că de la el se putea aștepta la orice.

Apoi, dintr-o dată, primul semnal de alarmă. Acesta a apărut dintr-un loc cu totul neașteptat și nu-l privea pe Burgess, ci pe Donald Maclean.

În 1950, începuse în America o adevărată vânătoare de spioni care, mai tirziu, avea să capete aspectul unei isterii de masă. Sufletul acestei campanii a fost senatorul MacCarthy. Printre factorii care au contribuit la apariția și extinderea ei merită a fi menționați: arestarea și condamnarea lui Klaus Fuchs, urmate de reacția în lanț produsă de arestarea a încă opt „spioni atomici”; procesul lui Alger Hiss, funcționar superior din Departamentul de Stat și unul dintre sfătuitorii lui Roosevelt la Ialta, care a fost condamnat pentru sperjur, deoarece a negat că ar fi dat documente secrete unui spion comunist care recunoscuse acest fapt; procesul lui Judith Coplon, funcționară la Ministerul Justiției, acuzată că a conspirat împreună

cu Valentin Gubicev, diplomat sovietic. Foarte curind, fiecare american căuta pe sub pat după „roșii” și spioni.

Ordinul laconic, dar cutremurător, pe care l-a dat J. Edgar Hoover oamenilor săi din F.B.I. a fost: „Secretul bombei atomice a fost furat. Găsiți hoții!” Acest ordin a pus în stare de alarmă toți agenții F.B.I. Mai mult de optzeci dintre ei s-au ocupat luni de zile de cazul Judithei Coplon, care, în cele din urmă, a fost clasat de Curtea Supremă. Vechi dosare au fost redeschise, informatori mărunți căpătând o importanță deosebită, iar suspectii uitați au fost luați în lucru și interogați de două sau de trei ori.

Primii doi ani petrecuți de Philby la ambasada din Washington au coincis tocmai cu aceste zile grele pentru C.I.A. Dar, începând din noiembrie 1950, când generalul Bedell Smith l-a numit pe Allen Dulles adjunctul său, lucrurile au început să se schimbe la Foggy Bottom. Smith și Dulles au lăsat prinderea spionilor pe seama F.B.I.-ului, iar ei, ocupându-se de probleme mult mai mari, nu mai aveau timp și interes să se ocupe și de contraspionaj. Bedell Smith era, de fapt, ocupat cu administrația și recrutarea noilor agenți, în timp ce Dulles se concentra asupra grandioaselor planuri de spionaj activ și a activității politice. Mai tirziu, după numirea sa ca director al C.I.A., timp de unsprezece ani, cât a ocupat această funcție, Dulles a elaborat multe planuri și, în majoritatea cazurilor, le-a îndeplinit în bune condiții. Printre acestea se numără răsturnarea de la putere a premierului iranian Mossadeq; achiziționarea „serviciului secret” al fostului general nazist Reinhard Gehlen, pentru infiltrări în zona sovietică; revoluția din Guatemala, pusă în scenă de pușcarii marini americani; tunelul secret săpat la Berlin pentru interceptarea telecomunicațiilor sovietice; contrabanda cu arme, care au fost folosite în timpul evenimentelor din Ungaria, în 1956; intervenția militară americană din Liban și altele. N-a avut noroc în aventura dezastruoasă din Golful Porcilor, când a eșuat în încercarea de a-l răsturna pe Castro.

Când Dulles a venit la Foggy Bottom, în 1950, și s-a uitat prin câteva dosare ale cazurilor ultrascrete, a dat și peste „afa-

cerea albaneză". Ce a găsit acolo, nu i-a plăcut deloc. Avea mai ales dubii în privința rolului jucat de ofițerul de legătură al S.I.S.-ului.

Nu că i-ar fi displăcut Kim Philby, ca om. Îl întâlnise doar o dată sau de două ori mai înainte și credea că-i inteligent și are simț practic, dar Allen Dulles nu-i iubea pe englezi. Fiind copil precoce, la vârsta de nouă ani, scrisese într-o compunere: „Englezii au cutreierat lumea luptându-se cu națiunile mici, dar niciodată n-au îndrăznit să se lupte cu națiunile mari, China sau Rusia”.

Cînd a crescut, l-a urmat pe fratele său mai mare, John Foster, pe care-l admira foarte mult, și a intrat în serviciul diplomatic. În timpul primului război mondial, a fost transferat la informații, unde și-a găsit vocația, iar ca să-și suplimenteze veniturile, a lucrat într-o firmă faimoasă de avocați, îndeplinind funcția de juristconsult al unor bănci din New York. Începînd din 1915, cînd a ajuns „american neutru” la Viena, ocupațiile lui favorite au fost intrigile de spionaj din Elveția, spionarea și negocierea cu agenții inamici, pentru ca, din 1918 pînă în 1920, să fie implicat în toate comploturile și uneltirile finanțate de Deterding și Ford ca să-i răstoarne de la putere pe bolșevici. Mai tîrziu a petrecut perioade lungi de timp în Germania, unde părea că arăta foarte multă simpatie naziștilor, deși juca doar un simplu rol dintr-o piesă de spionaj. După Pearl Harbour a plecat în Elveția și, la Berna, a pus pe picioare cea mai mare rețea de spionaj din Europa, iar în februarie 1943 conducea tratativele secrete cu emisarul lui Himmler, prințul Maximilian von Hohenlohe, pentru încheierea unei păci separate cu puterile occidentale.

Conform documentelor lăsate de Hohenlohe, Dulles era de parte de a fi incoruptibil. Acesta, citindu-l pe Dulles, arăta că „era sătul să-i asculte pe politicienii învechiți și pe refugiații evrei”. El l-a asigurat pe emisarul nazist că „națiunile de tipul Germaniei nu mai trebuie să fie împinse de nevoie și de nedreptate să facă experimente desperate și eroisme false”. Hohenlohe

a adăugat că „d-l Dulles n-a respins cu totul ideologia nazistă...și a vorbit de Rusia cu destul de puțină simpatie”.

În 1950, cînd Dulles a ordonat agenților C.I.A. să investigheze activitatea diplomaților britanici care deținuseră sau dețineau posturi de ofițeri de legătură cu agențiile S.U.A. angajate în activități secrete, nu exista vreo suspiciune împotriva vreunuia dintre ei. Dar, după procesul lui Klaus Fuchs, din martie, cînd agenții F.B.I. și C.I.A. au avut posibilitatea de a-l interoga pe acesta în închisoare, au vrut să afle dacă el nu avusesese și alți prieteni printre diplomații și ofițerii britanici care intraseră în contact cu politica atomică comună. Fuchs nu cunoștea nici un membru al ambasadei engleze din timpul războiului, astfel că, în această direcție, interogatoriile n-au fost fructuoase. Totuși, el a vorbit anchetatorilor americani despre „o legătură” a sa, al cărei nume nu-l cunoștea, dar pe care a descris-o atît de amănunțit (menționînd că lucra într-un laborator guvernamental de chimie), încît, după o cercetare laborioasă în America, s-a ajuns la procesul lui Harry Gold și al altor spioni din domeniul cercetărilor atomice. În același timp, C.I.A. continua să facă investigații în legătură cu activitatea acelor diplomați englezi care avuseseră legături cu Comitetul pentru politica atomică comună și astfel, căutînd prin vechile dosare, agenții C.I.A. s-au poticnit de numele lui Donald Maclean.

Chiar dacă Maclean era considerat mai presus de orice bănuială, faptul că el ocupase o poziție atît de vulnerabilă în timpul activității rețelei de spioni sovietici, i-a determinat pe cei de la C.I.A. să cerceteze mai adînc trecutul acestuia și activitatea desfășurată după părăsirea Washingtonului. Situația din noiembrie 1950 a lui Maclean era desigur cunoscută, în acel moment el fiind la Londra și ocupînd funcția de șef al Departamentului american din Ministerul de Externe englez.

Șefii C.I.A. erau interesați să știe ce fel de om era consilierul britanic care se ocupa de relațiile diplomatice de zi cu zi dintre Anglia și S.U.A. Deci, un agent special al C.I.A. a fost detașat la Londra ca să-l supravegheze discret pe șeful Departamentului american din Ministerul de Externe. Poate să pară

ciudat că un agent al C.I.A. urmărea la Londra un funcționar superior, dar astfel de acțiuni nu sînt neobișnuite. În toată lumea agenții C.I.A. îi supraveghează nu numai pe suspecti, dar și pe politicienii și oficialitățile țărilor prietene, dacă prezintă interes special pentru ei.

Curiozitatea pe care o manifesta C.I.A. față de Maclean n-are nimic de-a face cu suspiciunile privitoare la activitatea sa în agențiile atomice, ci cu faptul că Departamentul de Stat declarase, în 1950, că a avut loc o gravă scurgere de secrete privitoare la tratativele de constituire a N.A.T.O.-ului.

Tratatul de apărare a Atlanticului de Nord emana din Tratatul de la Bruxelles, încheiat la propunerea lui Ernest Bevin, în ianuarie 1948, și semnat la 18 martie la Bruxelles, ca un tratat de colaborare economică, culturală și socială și de apărare colectivă pe cincizeci de ani, de către Anglia, Franța, Belgia, Olanda și Luxemburg. În iulie, ambasadorii țărilor participante la tratatul de la Bruxelles au început discuții la Washington cu generalul Marshall, secretarul de stat al S.U.A., și cu adjunctul său, Robert A. Lovett. În perioada iulie — octombrie 1948, a urmat o serie lungă de conferințe secrete, inclusiv întâlniri ale miniștrilor apărării, care au dus la semnarea Tratatului Atlanticului de Nord, ca pact de apărare militară între Statele Unite și Canada, pe de o parte, și cei cinci parteneri ai Tratatului de la Bruxelles, pe de altă parte. Toate documentele, inclusiv procesele verbale ale întâlnirilor secrete și comentariile ultrasecrete ale ambasadorului britanic pentru Ministerul de Externe, treceau prin miinile lui Donald Maclean, care, în calitate de șef al cancelariei ambasadei, răspundea de trimiterea lor la Londra.

Maclean a părăsit Washingtonul pe la sfîrșitul toamnei lui 1948, cîteva luni mai înainte ca Tratatul Atlanticului de Nord să fi devenit fapt public. Dar, imediat ce s-a anunțat semnarea tratatului și după ce Danemarca, Italia, Norvegia și Portugalia aderaseră la el, Moscova s-a dovedit a fi extrem de bine informată, nu numai cu ce se publicase în presă, dar și despre clauzele secrete ale acestuia, care nu fuseseră date publicității nicio dată. Guvernul sovietic a prezentat un lung memorandum de

protest, pretinzînd că N.A.T.O. contravenea Cartei Națiunilor Unite și conținea prevederi în care apăreau clar intențiile agresive împotriva siguranței și integrității teritoriale a Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste.

Încă din 1949, după ce acest protest a fost respins de cele douăsprezece guverne ale țărilor N.A.T.O., a devenit clar că date despre aceste documente ultrasecrete au ajuns la Moscova, însă atît de mulți diplomați din cele douăsprezece țări luaseră parte la discuții, încît era extrem de greu să pui degetul pe rană. Doi ani mai tîrziu, la sfîrșitul lui 1950, Allen Dulles credea că el a descoperit rana. Dovezile sale duceau spre ambasada engleză și la una sau mai multe oficialități angajate acolo pe vremea tratatelor secrete. După un proces laborios de eliminare, timp în care un număr de diplomați englezi au fost verificați în mod secret de C.I.A., Dulles a ajuns la concluzia că omul care trebuia pus sub supraveghere era Donald Maclean.

Refăcîndu-i trecutul lui Maclean, C.I.A. a descoperit legăturile acestuia cu Philby și Burgess. În legătură cu Philby nu se cunoștea nimic care să-l incrimineze, însă Burgess, care sosise, în august 1950, ca secretar II la ambasada engleză, a fost foarte repede trecut pe lista suspectilor posibili. Dar, în acel moment, singurele dovezi serioase erau împotriva lui Donald Maclean.

Astfel, la începutul lui 1951, Departamentul de Stat a început, după ce a fost îndemnat de generalul Bedell Smith și Allen Dulles, să prezinte ministrului de externe englez Herbert Morrison, cu foarte mare precauție, informații împotriva lui Maclean.

Cum a reacționat Morrison, se va arăta mai tîrziu. Deocamdată să vedem ce s-a întîmplat între timp cu Maclean, după plecarea de la Washington, în septembrie 1948, și numirea sa ca șef al Departamentului american din Ministerul de Externe, la Londra, în noiembrie 1950. De asemenea, să vedem cum au mai intervenit o dată Kim Philby și Guy Burgess decisiv și dezastruos în viața lui și i-au grăbit căderea.

PHILBY ÎL SCAPĂ PE MACLEAN

Maclean, care urma să-și încheie serviciul diplomatic la Washington în vara anului 1948, a fost numit consilier la ambasada din Cairo. El l-a rugat însă pe sir John Balfour, ministrul care răspundea de treburile ambasadei (lordul Inverchapel era în concediu), să-i permită să-și amâne plecarea, deoarece soția lui aștepta cel de-al doilea copil și dorea să nască în America. Este foarte probabil ca adevăratul motiv să fi fost ordinele primite de la șefii săi sovietici de a rămâne cât mai mult la Washington, ca să obțină noi informații despre tratativele duse în legătură cu înființarea N.A.T.O.

Rezultatul a fost că familia Maclean s-a întors la Londra după încă trei luni de ședere în America. Copilul, un băiat, pe care l-au botezat Donald Marling, s-a născut la 27 iulie la New York. După un scurt concediu în țară, ei au plecat la Cairo, unde au ajuns în luna octombrie. Încă o dată Maclean îl avea ca șef pe bătrînul sir Ronald Campbell, care, în 1939, îl ajutase să facă primii pași în diplomatie. Sir Ronald Campbell era de un an ambasador al Angliei în Egipt și se spune că el ceruse ca Donald, pe care îl iubea și-l aprecia, să fie numit șeful cancelariei ambasadei din Cairo.

În timpul scurtei sale șederi la Londra, Maclean l-a întâlnit din nou pe Guy Burgess, care fusese transferat de la Departamentul pentru Extremul Orient la una din secțiile Ministerului de Externe. Este vorba de o secție conspirată, care se

ocupa cu „propaganda neagră”, adresată prin radio și presă țărilor comuniste, în special Berlinului și Germaniei răsăritene. Această activitate, deși nu prezenta vreun interes deosebit pentru sovietici, i se potrivea mai bine lui Burgess decât ceea ce el numea „lincezirea de la Departamentul pentru Extremul Orient”.

Plecând din Washington, Maclean ar fi putut să se retragă din rețea, dar a intervenit Burgess, care l-a presat să-și facă datoria. În cele trei sau patru săptămîni cît a stat la Londra, Maclean și-a petrecut aproape toate serile cu Burgess, iar Melindei îi explica că trebuia să ia masa cu reprezentanți ai Ministerului de Externe, care-l instruiă în legătură cu noul său post de la Cairo. De obicei venea acasă noaptea tîrziu, foarte beat, dar Melinda trecea cu vederea aceste excese, abținindu-se să-i pună prea multe întrebări.

Primele șase luni ale șederii lui Maclean și a Melindei la Cairo au fost probabil cele mai fericite luni din viața lor. La Londra el era întunecat și obosit, rezultat inevitabil al întîlnirilor sale cu Burgess, dar după sosirea la Cairo s-a schimbat foarte mult. Aveau o casă excepțională, n-aveau nici o grijă, era fericit, se juca și ridea cu copiii și o asigura pe Melinda că au să o ducă foarte bine.

Entuziasmul în legătură cu viața în Egipt s-a evaporat însă curînd și el a început chiar să urască acest mod de viață, fiind mișcat de sărăcia, de mizeria și șerbia în care trăiau felahii. În ciuda imoralității și defectelor de caracter de care ar putea fi acuzat, totuși, lui nu i se poate imputa lipsa unui adînc simț al justiției sociale.

Dar înrăutățirea sănătății mintale și fizice a lui Maclean n-a fost cauzată de sentimentul ultragiat al justiției sociale. În primăvara lui 1949, cîteva luni după sosirea sa la Cairo, el a primit vizita unui oaspete pe care nu-l aștepta: Kim Philby, încă ocupat cu pregătirea invaziei albaneze, a apărut pe neașteptate la Cairo. Este posibil ca vizita lui Philby să fi fost făcută în legătură cu complotul împotriva Albaniei, deoarece

cîteva din conducătorii albanezi în exil trăiau în Egipt, dar probabil că principala sa sarcină era să-l viziteze pe Maclean și să-l reinroleze în slujba sovieticilor. Prin această intervenție a lui Philby nu trebuie înțeles că Maclean și-ar fi neglijat complet îndatoririle față de „cauză”. Din contră, se pare că, foarte curînd după sosirea sa la Cairo, Maclean l-a contactat pe rezidentul sovietic în Egipt, Maxim Dnipro, către care fusese îndreptat de Burgess. Dar, așa cum a reieșit din informațiile date de ofițerii de informații englezi, de trădătorii și fugarii ruși și de agenții egipteni, se pare că Maclean a fost foarte inactiv în primele șase luni ale șederii sale în Egipt. El îi disprețuia pe spionii mărunți, care trebuiau să urmărească ce se întîmplă în mod obișnuit și să prezinte rapoarte fără nici un fel de valoare. Maclean n-avea nimic împotriva trădării secretelor politicii atomice sau a hotărîrilor luate la cel mai înalt nivel, referitoare la Tratatul N.A.T.O., dar să fure documente de la ambasada din Cairo sau să copieze o instrucțiune sosită de la Londra în legătură cu o chestiune pe care el o credea fără importanță, însemna să se înjosească și să ajungă un spion oarecare. Maclean nu era pregătit să facă acest lucru. El se credea a fi unul dintre aceia care, prin spionaj, poate influența istoria, însă existau prea puține ocazii care să-i permită să-și transpună în practică planurile lui grandioase. Putea să dea rușilor informații despre politica militară a englezilor în Orientul Mijlociu, și cu diferite ocazii probabil că a făcut acest lucru, dar nu a avut loc nici un eveniment mai de seamă în perioada respectivă.

Maclean nu era un agent instruit și nu putea înțelege metodele birocratice ale aparatului de spionaj sovietic. Aproape cincizeci la sută din informațiile obținute cu mari eforturi de către agenții sovietici puteau fi obținute în mod oficial din presă sau consultînd cărți de specialitate, dar rușii au avut totdeauna o preferință stranie de a cunoaște totul prin sursele lor informative și de a consemna totul, chiar și cele mai mici detalii, în diverse documente. Astfel, se culeg tot felul de in-

formații, începînd cu datele biografice ale persoanelor importante, pînă la cărțile de telefon interioare ale birourilor guvernamentale, de la orarul curselor aeriene, pînă la știrile comerciale. Munți de hirtie se adună în avanposturile din strălănătate, un agent sovietic scriind note, întocmind procese verbale, făcînd rapoarte și cosînd dosare întocmai ca un funcționar de arhivă.

Cînd a fost demascată rețeaua de spionaj din Canada, Guzenko a adus cu el, de la ambasada sovietică din Ottawa, dosare voluminoase cu fișele detaliate ale agenților din rezidență, în care se găseau descrieri ale acestora, nume conspirative și rapoarte despre ce făceau în fiecare zi.

La Sydney, în 1954, Petrov a prezentat autorităților date similare despre agenții din Australia, care erau întocmite pe formulare speciale. Acest sistem dura de mult și, deși în ultimii ani activitatea birocratică a fost redusă prin folosirea magnetofonelor și microfilmelor, mai are încă și azi o pondere foarte mare. Maclean privea spionajul birocratic cu dispreț, și nimeni nu l-ar fi putut convinge să adere orbește la metodele birocratice, în parte aceasta explicîndu-se prin faptul că era foarte neatent și deseori pierdea sau rătăcea documentele.

Ce s-a întîmplat cînd s-au întîlnit la Cairo nu se poate ști, dar probabil că Philby i-a atras atenția că nu putea să fie în permanență prima vioară și să raporteze doar cînd se ivesc probleme deosebite, iar în restul timpului să păstreze o tăcere îmbufnată, considerînd că problemele mărunte sînt mai prejos de demnitatea lui. Cert este că, din ziua în care Philby a plecat să-și viziteze tatăl la Jidda, purtarea lui Maclean s-a schimbat foarte mult. A început să bea din nou și, deseori, rămînea în oraș toată noaptea, ajungînd la ambasadă pe la amiază, posomorît și ursuz.

Se pare că Philby și Maclean se certaseră. Philby trebuie că l-a amenințat, iar Maclean, disperat, încerca să-și înece neazurile cu whisky și raki. De cînd a început să bea raki, acel lichior oriental nebăubil pentru un european, decăderea lui

Maclean s-a accelerat. Dacă inițial el îl consuma cu sifon, mai tirziu nu-l putea bea decît în stare pură. O băutură dătătoare de moarte! Totuși, cînd era treaz, bețivanul violent și periculos devenea uriașul bun și fermecător pe care atîția oameni îl iubeau.

În iarna anului 1950, lucrurile au început să meargă din ce în ce mai prost. Relațiile lui cu Melinda se răciseră. Maclean nu mai făcea nici un secret din apucăturile sale de homosexual, și este semnificativ faptul că totdeauna excesele de băutură și aventurile homosexuale aveau loc în momente de incordare maximă, cînd unul sau altul din partenerii săi sovietici îl presau și-i cereau să-și îndeplinească sarcinile.

Cunoaștem, din mărturisirile făcute de mai mulți transfugi comuniști, că odată prins în plasa K.G.B. este foarte greu să mai scapi. Cei rătăciți sînt determinați să se întoarcă la spionaj, la început prin convingere, cu binișorul, apoi prin amenințări, iar în cele din urmă prin șantaj, citeodată acesta fiind îndreptat și împotriva familiei. Este nevoie ca cel care nu vrea să mai lucreze pentru sovietici să fie un om hotărît și foarte curajos pentru a putea rupe legătura cu ei. Cîțiva au reușit să facă acest lucru, dar lui Maclean îi lipseau ambele calități, ceea ce l-a oprit să ia o hotărîre definitivă. Era conștient că printr-o recunoaștere a faptelor s-ar fi salvat de la prăbușire, dar, în același timp, considera acest lucru o trădare a încrederii pe care „tovarășii“ o aveau în el. Deși se simțea vinovat, totuși își dădea seama că, recunoscîndu-și faptele, devine un dublu trădător. Din această dilemă încerca să scape prin alcool.

Melinda, nemaiputînd păstra tăcerea în legătură cu comportarea lui, s-a dus să stea de vorbă cu sir Ronald Campbell, căruia i-a explicat că Donald suferea din cauza unei depresii nervoase ce îi revenea periodic, și l-a rugat să aranjeze în așa fel lucrurile încît să fie trimis la Londra, la tratament. Ambasadorul, care era un mîrinimos și-i părea foarte rău atît de Melinda cît și de Donald, pe care-l cunoștea de atîta timp, nu putea înțelege cum un om atît de inteligent, un excelent cola-

borator și un ajutor de încredere, poate să-și distrugă astfel promițătoarea lui carieră și să cauzeze atâtea neplăceri celor care-l iubeau și-l admirau. A fost de acord cu Melinda că Donald avea nevoie de un tratament și i-a promis să o ajute, după care a informat Ministerul de Externe că Donald suferă de o depresiune nervoasă, fiind epuizat din cauza activității pe care o desfășurase și că era nevoie ca să i se acorde un concediu medical.

La 11 mai 1950, Maclean a luat avionul de la aeroportul Faruk, fiind condus de Melinda și sora acesteia, Harriet. Părea că și-a revenit, deși era foarte obosit. Ca să arate că-l compătimește, ministrul britanic Edwin Chapman Andrews și câțiva membri ai ambasadei, au venit și ei la aeroport.

După sosirea sa la Londra, Maclean a câpătat un concediu de șase luni pentru a se trata. Șeful Departamentului personal, George Middleton, un vechi prieten al lui de pe vremea când lucrau împreună la ambasada din Washington, a fost foarte binevoitor și l-a sfătuit să-l consulte pe dr. Henry Wilson, un distins psihiatru din Harley Street. În același timp, Maclean mai urma un tratament și la psihoanalistul vienez aparținând școlii freudiene, dr. R. D., tratament pe care îl găsea „amuzant”. Dr. Wilson îl sfătuisese să intre într-o clinică și să facă o cură antialcoolică, dar Maclean a refuzat, fiind însă de acord cu un consult de specialitate la spitalul de boli nervoase de la Maida Vale. I s-a făcut și o encefalogramă, dar, în urma examenelor făcute pentru a se constata dacă arterele din creier n-au suferit cumva în urma consumului de alcool, s-a ajuns la un rezultat negativ. În sfârșit, dr. Wilson a diagnosticat o nevroză acută care putea fi complet vindecată, în timp ce doctorul vienez a fost de altă părere. Maclean a avut mai multe sedințe prelungite la sala de consultații din Wimpole Street, unde psihoanalistul l-a sfătuit să nu-și reprime instinctele.

Curînd s-a reintîlnit și cu Burgess, a cărui viață era acum și mai dezmățată, iar faptul că mai lucra încă la Ministerul de Externe este de neînțeles.

În timpul serviciului la Ministerul de Externe, Burgess trădase sovieticilor toate secretele care-i trecuseră prin mină. Făcînd o trecere în revistă a legăturilor din timpul activității lui Burgess, reiese că el a fost în contact cu următorii spioni sovietici din Londra: Vasili Barabanov (care a fost implicat în cazul de spionaj John Clarence și a fost expulzat din Anglia în 1953); Pavel Kuznetov (secretar II la ambasada sovietică, expulzat în 1952, care l-a recrutat pe William Marshall, funcționar la Ministerul de Externe); cei doi atașați militari adjuncți, maiorul Ivan Pupișev și maiorul Andrei Gudkov (expulzați în 1954 și care au fost implicați în cazul de spionaj de Havilland); Mihail Borinskin și Vasili Kuznetov, alți doi atașați, și, mai presus de toți, Filip Kislițin, care a stat la Londra pînă în 1951, el fiind și rezidentul lui Kim Philby și tot el aranjînd fuga lui Maclean și a lui Burgess. În cele din urmă, Kislițin a fost trimis în Australia ca ajutor al lui Vladimir Petrov, șeful rețelilor de spionaj din Sydney.

Cînd Maclean a ajuns la Londra, în mai 1950, Kim Philby era de opt luni de zile ofițer de legătură cu C.I.A. Unul dintre primii cunoscuți întîlniți de Maclean după întoarcerea de la Cairo a fost Burgess care, deși era în dubiu dacă Donald mai putea fi de folos în viitor, vindecarea acestuia pîrîndu-i-se nesigură, a continuat totuși să acționeze asupra lui.

Orice ar fi reușit dr. Wilson sau psihoanalistul vienez să facă pentru Maclean, totul a fost redus la zero de reînnoirea prieteniei cu Burgess. Cîțiva dintre foștii colegi de școală, care l-au văzut pe vremea aceea, au fost pur și simplu șocați, Maclean arătînd ca un om de cincizeci de ani. Părul său bogat de altădată se rărise, fața avea paloarea bolnăvicioasă a unui pușcăriaș, vocea îi era răgușită, iar mersul tîrșit, ca acela al unui bătrîn sau al unui bolnav.

Totuși, el și-a revenit puțin după ce Burgess a plecat, în august, la Washington. Îngrijit de maică-sa, Maclean s-a refăcut vizibil în timpul toamnei, iar dr. Wilson spera că va reveni la serviciu, promițîndu-i să-i facă un raport favorabil către Mi-

nisterul de Externe. Donald încerca să o convingă pe Melinda, care își transpusesese în fapt amenințarea că-l va părăsi, să revină la el cu copiii, fiindu-i foarte dor de ei. După plecarea lui, Melinda mai rămăsese câteva săptămâni la Cairo, intenționând să-și petreacă lunile iulie și august acolo, dar a venit mama ei de la Paris, care a aflat ce i se întâmplase lui Maclean, astfel că, la 18 iunie, Melinda, băieții, doamna Dunbar și Harriet au plecat să-și petreacă vacanța în Spania. Pe vremea aceea, Donald îi trimitea scrisori patetice, asigurând-o de dragostea lui și rugînd-o să-l ierte. Melindei, a cărei dragoste fusese mult mai puternică decît orice afecțiune pe care Donald a avut-o pentru ea, îi venea greu să-i răspundă, însă îi trimitea scurte știri și vederi din stațiunile de odihnă spaniole, fără a se putea hotări să se întoarcă la el. În cele din urmă, el i-a scris cu disperare că a ajuns să nu mai speră că ea se va mai întoarce, că nu merită să fie iertat, deoarece n-a fost niciodată un soț sau un tată bun și că, probabil, ea și copiii o duc mai bine fără el. Această scrisoare a avut rezultatul pe care, probabil, Donald îl scontase. După ce a citit scrisoarea, Melinda a plîns toată ziua și i-a spus mamei sale că trebuie să meargă la Londra, să-l vadă. Familia a călătorit pînă la Paris împreună, acolo copiii rămînînd în grija bunicii, iar Melinda plecînd mai departe, cu avionul, la Londra. După o întîlnire patetică, au plîns împreună, s-au împăcat și s-au asigurat unul pe altul de dragostea lor eternă și de dorința de a uita trecutul și a începe o viață nouă. Melinda l-a vizitat pe dr. Wilson, care a încurajat-o să reia viața de familie normală cu soțul ei, arătîndu-i că în acest fel șansele lui Donald de a se însănătoși complet erau mai mari.

Dr. Wilson a prezentat un raport Ministerului de Externe, recomandînd reangajarea lui Maclean, iar cîțiva prieteni de-ai lui Donald au pus o vorbă bună pe lingă cei în drept și, spre surprinderea sa, a fost informat că se poate întoarce la lucru, începînd cu 1 noiembrie, fiind numit șef al Departamentului american.

Dar dacă Donald sperase că va putea să o rupă cu trecutul și să devină un om respectabil, se înșela. Încă în luna august, înainte de a pleca în America, Burgess lăsase să se înțeleagă că el aștepta de la Donald să-și reia „colaborarea” de îndată ce i se va termina concediul de boală și va primi o nouă funcție. Numirea lui Maclean ca șef al Departamentului american, de care Philby și Burgess aflaseră mai înainte ca el să-i înștiințeze, era un noroc la care aceștia nu se așteptaseră. Există toate motivele să se creadă că Burgess l-a îndemnat pe Maclean să solicite numirea sa la ambasada din Bruxelles, orașul care devenise sediul consiliilor uniunilor occidentale, unde ar fi putut deveni o sursă de informații foarte folositoare pentru Moscova.

Despre războiul din Coreea, ajuns la punctul culminant, aveau loc schimburi de informații nu numai între Washington și Londra, ci și între Londra și țările N.A.T.O., precum și ale Commonwealthului din Asia, astfel că Departamentul american din Ministerul de Externe devenise o magazie de informații pe care Moscova putea să o folosească spre marele său profit.

Dacă Maclean ar fi fost vindecat complet, poate că ar fi putut rezista cererilor insistente făcute de Philby și Burgess, dar el era într-o dilemă cumplită, care o depășea pe cea dinainte, mai ales că nu putea risca tocmai cînd încerca să-și refacă viața. Își reînchegase familia și, sperînd că viața lui va fi din nou fericită, se hotărîse să-și cumpere o casă la țară, gîndindu-se la pace și la un cămin plăcut. Știa că Philby și Burgess puteau să distrugă totul printr-un simplu gest, însă totodată era conștient că și ei riscau foarte mult, deoarece, dacă l-ar fi denunțat, putea spune și el tot ce știa despre ei. Își dădea seama că Burgess poate ar fi riscat, dar Philby n-ar fi mers niciodată atît de departe și, după cum au dovedit-o evenimentele ulterioare, această evaluare a situației a fost corectă.

Totuși, nu frica că va fi șantajat, ci propria lui conștiință l-a împins la dezastru. El considera intervenția americană în Coreea ca fiind o agresiune capitalistă și nu ascundea colegilor părerile sale că Statele Unite au intrat în război deoarece acesta

înseamnă mari afaceri pentru industrie. Începuse să deteste tot ce era american.

Așa a ajuns Donald Maclean să acționeze din nou ca agent sovietic, evenimentele începând să se depene cu inevitabilitatea tragediilor grecești. În februarie 1951, Philby a făcut o scurtă vizită la Londra, pentru consultări cu șefii săi din S.I.S. Pe atunci, el aflase deja despre investigațiile secrete pe care le făcea C.I.A. cu privire la scurgerea secretelor N.A.T.O., și-și dăduse seama, de asemenea, că noii șefi ai C.I.A. ordonaseră să nu-i mai fie aduse la cunoștință toate informațiile obținute. Relațiile dintre C.I.A. și S.I.S. erau acum cu totul altele față de cele de pe vremea amiralului Hillenkoetter, și este foarte probabil ca șefii lui Philby să-i fi spus că Departamentul de Stat trimisese informații Ministerului de Externe referitoare la diplomații englezi care lucraseră mai înainte la ambasada engleză din Washington, dar pe vremea aceea numele lui Maclean nu fusese încă menționat. De fapt, este posibil ca el nici să nu fi fost trecut în vreun dosar C.I.A.

Unul din punctele despre care Philby voia să discute la Londra era în legătură cu încurcăturile în care intrase Burgess la Washington. Noul ambasador, sir Oliver Franks, arătase clar că vrea să scape de Burgess cit mai curînd posibil, și Philby încerca, cel puțin în aparență, să găsească un nou post pentru prietenul său, dar n-a reușit să facă acest lucru.

Cînd s-a întors la Washington, Philby a aflat că numele din capul listei C.I.A. era cel al lui Donald Maclean, și este foarte probabil că, imediat după aceea, a primit și confirmarea de la S.I.S. din Londra. Deci, trebuia să acționeze repede. Problema era dacă Ministerul de Externe ar fi permis ca Maclean să fie acuzat și să riște un scandal public. Philby, care cunoștea foarte bine metodele folosite în astfel de cazuri, considera că pericolul nu era prea mare. Dacă activitatea lui Maclean ar fi fost descoperită, acestuia i s-ar fi cerut să-și dea demisia, iar ca motiv oficial s-ar fi putut invoca starea sănătății lui. Afacerea ar fi fost astfel mușamalizată și scandalul evitat, dar

Philby își dădea seama că pericolul consta în reacția Directo-
ratului de securitate, MI-5, care aștepta cu nerăbdare prilejul de a se răfui cu S.I.S. pentru niște socoteli mai vechi. Mai mult decît atît, cercetările o dată începute și propulsate de C.I.A., l-ar fi implicat curînd și pe Burgess, care era și mai vulnerabil. Philby nu se îndoia că, în cazul în care Burgess ar fi fost prins, acesta ar fi vorbit și despre el, tot așa cum dacă Maclean s-ar fi prăbușit și ar fi recunoscut nu mai exista scăpare nici pentru el. Există doar o singură soluție: cei doi membri ai „Păginei treimi”, deveniți insolubili și costisitori, trebuiau să dispară cit mai curînd.

Dacă Philby ar fi posedat cruzimea stăpînilor săi, el ar fi putut, cu ajutorul acestora, să aranjeze lichidarea celor doi complici, nefiind nici pentru prima și nici pentru ultima dată cînd s-ar fi luat o astfel de măsură. Moartea prin otrăvire a lui Maclean n-ar fi fost o mare surpriză, deoarece mulți se așteptau ca acesta să-și dea duhul în orice clipă, iar un accident de mașină, frumos aranjat, în cazul lui Burgess, putea fi foarte ușor atribuit cunoscutului obicei al acestuia de a conduce în stare de ebrietate. Desigur însă că Philby nu s-a gîndit la această „soluție finală”, și este probabil că mintea lui complexă, împreună cu dorința de a manevra oamenii ca pe niște păpuși, l-au determinat să pună în scenă combinația cu ajutorul căreia putea să-l salveze pe Guy Burgess, pentru care, în ciuda disprețului față de dezmățul în care trăia, avusese întotdeauna o afecțiune adevărată, deși inexplicabilă.

Philby l-a anunțat pe Burgess despre pericolul care se apropia, precum și despre faptul că urma să plece în Rusia, împreună cu Maclean, ei negîndindu-se nici o clipă că acesta din urmă ar putea refuza. La Londra, rezidenții au fost puși în stare de alarmă, iar dintre aceștia Filip Kislițin a primit sarcina de a pregăti fuga celor doi. Burgess trebuia să se întoarcă la Londra și se vorbea că i se va cere să-și dea demisia. Anticipînd acest lucru, Philby și-a făcut planurile în mod corespunzător, planificînd fuga foarte bine în timp, fără a ști că la

Londra cercetările în legătură cu Maclean erau destul de avansate și că era urmărit de MI-5. În același timp, Herbert Morrison, noul ministru de externe, i-a rugat pe subsecretarul permanent al ministerului și pe încă doi funcționari superiori să-i facă un raport. Aceasta era situația la 5 mai 1951, cind Guy Burgess traversa Atlanticul, instruit deja de Philby ca să-l ia pe Maclean cu el și să dispară.

DIPLOMAȚII DISPĂRUȚI

În săptămîna a doua și a treia a lunii mai 1951, Donald Maclean ajunsese într-o stare de tensiune extremă. Acest fapt nu poate fi considerat surprinzător, dacă se ia în considerație că mesajul pe care i-l adusese Guy Burgess a avut darul să-l cutremure.

De la data însănătoșirii și reintrării sale în serviciu se scurseseră șase luni, ce i se păruseră că duraseră o veșnicie. După întoarcerea Melindei, ei cumpăraseră o casă mare, izolată într-o grădină frumoasă în afara liniștitului sat Tatsfield de lângă Oxted, comitatul Surrey. Donald și-a început noua lui viață familială cu o ușurință remarcabilă, recăpătîndu-și încrederea în sine, iar Ministerul de Externe l-a primit înapoi și chiar l-a promovat.

Bea foarte rar, și se părea că unul dintre doctori l-a vindecat de alcoolism. În fiecare dimineată, ca orice funcționar respectabil, lua trenul de 8,15 pînă la gara Victoria, întorcîndu-se la Oxted la ora 17,15. Se juca cu băieții și le citea povești pentru a-i culca, insista să o ajute pe Melinda la treburile casei, mai trecea din cînd în cînd și pe la dr. Wilson, dar renunțase de mult la ședințele de psihoanaliză. Donald insista să-și petreacă serile și duminicile în familie, și părea supărat cînd trebuia să participe la recepții ori la cocteiluri oficiale. Casa fiind foarte mare, Melinda era mai tot timpul ocupată cu treburile care nu se mai sfîrșeau niciodată și, pe deasupra, cu-

rind după ce se mutaseră, cei doi băieți s-au îmbolnăvit de oreon. Totuși, ea era increzătoare și își spunea că viața a devenit mai bună decît fusese înainte. Aștepta să-l nască pe cel de-al treilea copil în iunie, ceea ce-l făcea foarte fericit pe Donald, care spunea necontenit că acum trebuia să aibă o fată.

Dar această perioadă pașnică a durat doar cîteva luni. Prin martie, Donald a devenit iar neliniștit și îngrijorat, făcînd-o pe Melinda să bănuiască că bea pe ascuns. A început să-și petreacă nopțile la Londra, iar soției îi telefona spunîndu-i că are de terminat un raport urgent și că nu putea să prindă ultimul tren spre Oxted. Totuși, pînă la începutul lui aprilie, Melinda n-a avut nici o suspiciune în legătură cu revenirea bolii lui Donald.

Unul din primele semne ale recidivei a apărut într-o noapte a lunii martie 1951, cînd niște prieteni vechi, soții Toynbee, l-au invitat pe Maclean să ia masa cu ei la clubul Gorgoyle, locul lor preferat din timpuri mai fericite. Cîteva zile mai înainte, Toynbee publicase un articol în Observer despre cazul diplomatului american Alger Hiss, care fusese acuzat că transmisese secrete ale Departamentului de Stat unui agent sovietic și fusese condamnat pentru spionaj la cinci ani închisoare.

Maclean a venit beat la masă și, fără a se jena de prezența doamnei Toynbee, a început să-și injure prietenii, lovind cu pumnul în masă și aruncînd toate farfuriile și paharele. Cînd Toynbee a încercat să-l liniștească, Maclean a țipat „eu sînt englezul Alger Hiss” și s-a smucit înainte, aruncîndu-l pe acesta în mijlocul orchestrei. În timp ce Toynbee și doi muzicanți se ridicau de jos, administratorul, ajutat de ospătari, încerca să-l imobilizeze pe Maclean care împărțea lovituri în dreapta și în stînga. Pînă la urmă a trebuit să fie chemată poliția. A fost dus în apartamentul unui prieten, ce locuia în apropiere și, după ce a fost identificat, evenimentul a fost raportat Scotland Yardului, care, la rîndul său, a informat Ministerul de Externe, dar incidentul a fost mușamalizat, iar Maclean nu a pătît nimic.

La începutul lunii mai a avut loc un nou incident din care reieșea că Maclean se prăbușea. Acesta s-a întîmplat la el acasă, la cîteva zile după ce-l văzuse pe Burgess, care se întorsese de la Washington. În timpul week-end-ului, la 12 mai, sora Melindei, Harriet, cu care Donald se împăca foarte bine, a venit de la Paris, însoțită de soțul ei, Jay Sheers.

În timpul vizitei făcute de Harriet la Cairo, el îi vorbise despre necazurile sale mult mai deschis decît o făcuse cu soția. În sîmbăta aceea s-a dus cu Sheers, pe care abia-l cunoscuse, la o circumă din Tatsfield și, după ce-au băut cîteva pahare, a început să i se destăinuiască că e disperat, că nu mai poate trăi așa, că s-a hotărît să renunțe la totul, la slujba lui din Ministerul de Externe, la Melinda și la copii și că, foarte curînd, va pune capăt la toate. Sheers, foarte alarmat, a încercat să-l calmeze și l-a dus acasă. Acolo, la masă, Maclean a mai avut o ieșire, blestemînd pe „capitaliștii și ațîțătorii la război americani și englezi”, după care a declarat că el este comunist și că „preferă să mătore străzile Moscovei decît să mai lucreze pentru Ministerul de Externe și să devină criminal din cauza unui război capitalist”. În sfîrșit, atribuind comportarea lui beției, cei din casă l-au dus la culcare. A doua zi dimineața, scuizîndu-se, Maclean a încercat să facă totul pentru a-i determina pe ceilalți să uite „cuvintele urite” din seara precedentă, spunînd că „am vrut să vă necăjesc și să mă iau nițel de americani... dar asta nu înseamnă că ce am spus este serios...”. Totuși, recunoașterea din timpul beției demonstrează că exista deja un plan pe care-l discutase cu Burgess. Cele douăsprezece zile care au urmat după elaborarea planului de fugă au trecut liniștite, Maclean controlîndu-se și nemăîlăsînd să-i scape nici un cuvînt despre intențiile sale.

Ziua lui de naștere era pe 25 mai și, în ciuda unor proteste vagi, Melinda l-a convins să aranjeze, la sfîrșitul săptămîinii, o mică petrecere. Melinda a invitat pentru sîmbătă cîteva rude, iar el, într-o zi, venind acasă în toane foarte bune, i-a spus că a întîlnit un prieten, pe care nu-l mai văzuse de ani de zile,

și că acesta îi va vizita vineri seara. Când Melinda, căreia nu i-a plăcut lucrul acesta, l-a întrebat cine era acest prieten, Donald i-a răspuns: „un tip numit Roger Styles...”, nu l-ai mai văzut până acum“. Aici spunea adevărul. Misteriosul „Roger Styles“ nu era altul decât Guy Burgess, pe care, într-adevăr, Melinda nu-l cunoștea, deoarece în cei unsprezece ani de căsnicie Donald Maclean o ferise cu grijă de orice contact cu acesta.

Atât Donald Maclean, cât și Guy Burgess au avut foarte mult de lucru vineri, 25 mai. Ulterior mișcările lor au fost reconstituite cu multă grijă de ofițerii de la MI-5 și de detectivii Scotland Yardului. Iată ce s-a întâmplat:

Donald a plecat de acasă la ora obișnuită. La birou, s-a uitat prin câteva hirtii urgente și, pe la amiază, i-a spus unui ajutor de-al său că își ia simbătă zi liberă, deoarece îi vin în vizită niște rude. A mai menționat că ceruse să i se dea concediul de odihnă începând cu 2 iunie, intrucât soția sa urma să nască. Apoi s-a dus cu un taxi până la Charlotte Street, la Antoine, unde aranjase să bea ceva cu niște prieteni. Au mîncat stridii și au băut șampanie în cinstea zilei de naștere a lui Maclean, după care s-au dus să ia masa peste drum, la Schmidt. Pe drum, l-au întâlnit pe Cyril Connolly, redactorul de la Horizon, cu care au aranjat ca după ce acesta va lua masa la l'Etoile, să bea și cu el ceva. Mai tirziu, Connolly și-a amintit că Donald Maclean era „destul de încruntat și de galben, nepăsător și nu prea părea în apele lui“. În jurul orei unu, Maclean a luat masa împreună cu prietenii săi la Schmidt, de unde au plecat la ora 2,30, el despărțindu-se de ceilalți, care s-au dus să ia o cafea cu Connolly la l'Etoile. Cîteva dintre aceștia, anchetati după dispariția lui Maclean, au arătat că el fusese în toane bune și le povestise cum terminase cu psihanalistul, menționînd că se simțea foarte bine. De asemenea, le-a mai spus că așteaptă din clipă în clipă ca soția sa să nască un copil.

De la Schmidt, Maclean a plecat la clubul din Pall Mall, de unde a ridicat cinci lire pe un cec. Mica sumă pe care a

luat-o este semnificativă. S-a întors la birou, unde a lucrat pînă aproape de cinci după-amiază, cînd a plecat la gară și a luat trenul pentru a se reîntoarce acasă.

Burgess a fost mult mai ocupat. Miercuri, el își rezervase, printr-o agenție de bilete, două locuri pe vaporul Falaise, care pleca din Southampton în fiecare vineri la miezul nopții pentru o croazieră la St. Malo și în insulele din Canalul Minecii. Vaporul se întorcea luni dimineța.

La întoarcerea din America, pe vasul Queen Mary, Burgess cunoscuse un tinăr student american, Bernard Miller, cu care se împrietenise, iar după sosirea la Londra s-au mai întâlnit de cîteva ori, vizitînd împreună mai multe restaurante și cluburi de noapte.

Cele două locuri de pe vasul Falaise fuseseră rezervate de Burgess unul pe numele său, iar celălalt pe numele lui Bernard Miller. Privită superficial, această reținere nu prezenta nici un fel de suspiciuni, mai ales că Burgess îi propusese lui Miller să facă împreună o excursie în Franța, la sfîrșitul săptămîinii, și au căzut de acord să plece pe data de 25 mai.

Vineri dimineța, Burgess a telefonat unei firme de închiriat mașini, apoi a părăsit apartamentul său din New Bond Street și, după ce l-a luat pe Miller de la hotelul Green-Park, s-a dus împreună cu acesta la garaj, a plătit garanția și a aranjat să dea o probă de conducere. Au servit masa amîndoi, apoi au vizitat cîteva magazine din Bond Street, de unde Burgess a cumpărat o mică valiză de piele, o haină de ploaie și cîteva cămăși de nylon. În timp ce aranja toate acestea în mașină, i-a spus lui Miller că a uitat să-și cumpere niște cravate, astfel că s-au dus la un magazin de îmbrăcăminte de pe Bond Street de unde a cumpărat șase cravate în stilul „vechilor etonieni“. La ora 5,25 după-amiază s-au despărțit și, lăsîndu-l pe Miller la hotel, Burgess s-a dus acasă să-și pregătească bagajele pentru excursie, promițînd că va veni să-l ia în jurul orei 19,30 pentru a putea ajunge la timp la Southampton. La ora optsprezece și treizeci s-a dus cu mașina la Pall Mall, de unde a dat cîteva telefoane, printre care și scriitorului Auden, dar acesta nu era

acasă. Apoi s-a întors din nou acasă, și-a luat valiza și s-a dus cu mașina la Tatsfield, unde a luat masa împreună cu Donald Maclean și cu soția acestuia, căreia i-a fost prezentat ca fiind „Roger Styles”. Ulterior, Melinda a declarat că musafirul i-a făcut impresia unei persoane fermecătoare și foarte interesante, în ciuda nemulțumirilor pe care le-a stîrnit vizita lui. După-masă, în timp ce Melinda era în dormitorul copiilor, bărbatul s-au plimbat prin grădină, apoi, întorcîndu-se în cameră, Donald a chemat-o și i-a spus că el și cu Roger trebuiau să plece la Andover să se întînească cu un prieten în legătură cu o afacere foarte urgentă. Melinda i-a reamintit că rudele soseau a doua zi dimineața și l-a întrebat dacă afacerea lor nu putea fi amînată o zi sau două, la care Donald i-a răspuns că, fiind ceva foarte urgent, nu suferă amîinare, dar va încerca să se întoarcă în cursul nopții sau în primele ore ale dimineții. După aceea s-a dus în pivniță, unde se găsea cazanul pentru încălzirea casei, ca să potrivească debitul de abur pentru noapte. Lăsată singură cu „Roger Styles”, Melinda nu și-a ascuns supărarea, deși Burgess încerca să-i explice în felul său fermecător că, fiind vorba de o afacere extrem de urgentă, era în interesul lui Donald ca ei să facă acest lucru.

Întorcîndu-se din pivniță, Maclean s-a dus în dormitor, și-a luat pijamaua și aparatul de ras, le-a băgat într-o servietă, iar la nedumerirea Melindei i-a explicat că este bine să le aibă pentru cazul în care va fi nevoit să rămînă peste noapte la prietenul său din Andover, deoarece aveau de parcurs, dus și întors, peste o sută șazeci de mile. Trezindu-se din somn, băiatul cel mare a venit în dormitorul părinților, întrebînd: „de ce trebuie să pleci, tătice?”, la care Donald i-a răspuns, mîngîindu-l pe cap: „Du-te și te culcă. Nu plec prea departe și mă întorc foarte curînd”.

Maclean și Burgess au plecat la zece și un sfert. Aveau de parcurs, în mai puțin de o oră și jumătate, mai mult de nouăzeci de mile pînă la Southampton, dacă voiau să mai prindă vaporul Falaise, și, deși s-au grăbit cît au putut, totuși era cît pe ce să-l piardă. Falaise a ajuns la St. Malo la ora 9 dimineața.

Maclean și Burgess au coborît ultimii, lăsîndu-și bagajele în cabine, astfel că, mai tîrziu, poliția a luat servieta lui Maclean, în care se găseau pijamaua și aparatul de ras, și cele două valize ale lui Burgess, cu hainele de-abia cumpărate și cu cravatele etoniene.

Din momentul în care au pus piciorul pe țarm, celor doi le-au dispărut urmele. Cînd au început cercetările, s-a presupus că luaseră trenul de Paris, care pleca din St. Malo la 11,45, și că au plecat spre Europa răsăriteană cu avionul de la Paris. Mult mai tîrziu, Suretê a aflat că ei s-au dus la un hotel din St. Malo, au schimbat lire englezești în franci și au închiriat un taxi, care i-a dus la Rennes, plătînd șoferului patruzeci și cinci de franci.

După optsprezece luni s-au mai reconstituit și alte fapte. Ei au plecat de la Rennes la Dunkerque, cu un tren local. Aici s-au imbarcat pe cargoul polonez Warmia, care pleca duminică seara spre Copenhaga, și apoi spre portul polonez Szczecin, de unde și-au continuat călătoria cu avionul sau cu trenul pînă la Moscova. În lunile care au urmat după fuga lor, în ziare au apărut tot felul de versiuni, relatîndu-se că ar fi fost văzuți în sudul Franței, în Elveția, la Berlin, la Praga, în Sicilia. De fapt, Burgess și Maclean plecaseră pe mare, scăpînd de toți cei care îi căutau pe continent.

Adevărata rută urmată de cei doi a fost stabilită cu certitudine doi ani mai tîrziu. În ianuarie 1953, un marinar german, Edmund Wegner, a fost reținut în zona britanică a Germaniei, unde intrase venind din zona estică. Wegner a declarat că el făcuse parte din echipajul vaporului Warmia, în luna mai 1951, cînd acesta se afla la Dunkerque. A povestit cum căpitanul vasului a luat pe bord doi englezi, pe care i-a debarcat ulterior la Szczecin, unde aceștia au fost luați în primire de doi ruși. El citise apoi în ziarele nemțești despre diplomații dispăruți și, vîzîndu-le fotografiile, i-a recunoscut imediat. Ofițerii englezi care l-au interogat pe Wegner au ajuns la concluzia că cele spuse de acesta erau reale, dar acest fapt n-a fost dat publicității.

Vineri, 25 mai 1951, Melinda Maclean n-a dormit toată noaptea, sperînd că soțul său se va întoarce. Simbătă au venit surorile și cumnatul ei pentru a-l sărbători pe Donald, dar, cum acesta nu se întorsese încă, Melinda le-a spus că fusese chemat cu o treabă oficială la Londra și s-ar putea să nu se întoarcă pînă luni. Au petrecut week-end-ul posomoriți. Rudele au plecat duminică, iar Melinda, disperată, a mai așteptat pînă luni dimineata, cînd, interesîndu-se la serviciu, i s-a răspuns că Donald nu venise la birou. După-masă, ea a telefonat din nou și a vorbit cu G. A. Carey-Foster, șeful securității Ministerului de Externe, pe care-l cunoscuse prin intermediul soțului ei. I-a spus acestuia că Donald lipsește de acasă de vineri seara și a adăugat că îi era teamă să nu fi fost cumva victima unui accident de circulație. Carey-Foster a sfătuit-o să nu-și facă griji și să nu spună nimănui nimic de cele întîmplate, promițîndu-i să întreprindă imediat cercetări.

El cunoștea, desigur, că se făceau investigații cu totul de altă natură în legătură cu Maclean, așa că, după ce i-a raportat imediat lui sir William Strang, subsecretarul permanent, despre dispariția acestuia, l-a anunțat și pe sir Percy Sillitoe, directorul general al lui MI-5. În aceeași seară a fost informat și ministrul de externe, Herbert Morrison. La rîndul său, Scotland Yardul, care-i urmărea discret, deși nu continuu, atît pe Maclean, cît și pe Burgess, primise rapoarte de la detectivii săi din care reieșea că Burgess nu mai fusese acasă de vineri seara, și că ultima dată fusese văzut la hotelul Green Park, de unde plecase cu Miller la masă.

În cursul serii s-au trimis note către serviciile de securitate ale tuturor aeroporturilor și porturilor britanice. De asemenea, s-au trimis note de la postul de transmisie al Ministerului de Externe, aflat la Hanslope Park din Buckinghamshire, către toate ambasadele și consulatele engleze din Europa Occidentală, cerîndu-le să-i caute pe Maclean și pe Burgess, dîndu-le semnalmente. Li se ceruse să dea prioritate acestei probleme, să o rezolve cu cea mai mare urgență și, pentru a economisi timp, să raporteze direct, fără a-și mai cifra mesajele. Nu s-a

putut stabili niciodată de ce Ministerul de Externe a încercat să-i caute pe cei doi diplomați dispăruți alarmînd ambasadele și consulatele, în loc să dea ordin Scotland Yardului să ceară ajutorul Interpolului sau al autorităților franceze, ori ale altor țări continentale.

Prima știre despre diplomații dispăruți a dat-o căpitanul vasului Falaise. La întoarcerea vaporului la Southampton, el a informat poliția locală că doi pasageri, d-l Guy Burgess și d-l Bernard Miller, care aveau rezervate două locuri dus-întors, nu au mai urcat pe vapor la St. Malo, și presupunea că au avut vreun accident sau au fost reținuți de poliția franceză. La început, raportul căpitanului n-a fost considerat ca fiind important. Deseori excursioniștii englezi în Franța se îmbătau și, făcînd scandal în cite un local, erau reținuți citeva zile la o secție a poliției franceze, după care se reîntorceau în Anglia. Luni seara a fost pus în stare de alarmă Scotland Yardul și poliția din Southampton a raportat informația adusă de căpitanul Falaisei. Între timp, și detectivii Scotland Yardului aflaseră despre reținerea locurilor pe vapor și închirierea mașinii, iar cînd i s-a arătat Melindei o fotografie a lui Burgess, aceasta a recunoscut pe „fermecătorul Roger Styles”, cel care plecase cu mașina împreună cu soțul ei. Scotland Yardului i s-a cerut să roage Suretèul din Paris să facă cercetări, iar doi ofițeri MI-5 au luat toate măsurile ca presa să nu afle nimic despre dispariția celor doi.

La 8 iunie, Daily Express, ziarul care a anunțat primul dispariția diplomaților, a putut să-și continue șirul știrilor senzaționale publicînd două telegrame sosite de la Maclean pentru familia sa. Larry Solon, corespondentul din Paris al ziarului Daily Express, reușise să găsească formularele originale la biroul telegrafic din Paris, care fuseseră date la poștă pentru a fi transmise pe data de șase iunie, la ora douăzeci și două și cinci minute. Activitatea desfășurată pînă atunci de ofițerii MI-5 nu merită prea mult credit. La început ei se uitaseră doar la telegramele trimise Melindei și lady-ei Maclean, iar oficiul telegrafic din Londra corectase citeva greșeli flagrante de limbă,

deoarece funcționarul care le primise presupunea că greșelile se datorau transmisiei. În felul acesta a rămas în seama ziarului Daily Express să dea la iveală un indiciu despre locul unde se puteau afla cei doi. Telegramele, în mod clar, fuseseră scrise de un străin, care nu cunoștea prea bine engleza. Mai mult decît atît, funcționarul care fusese de serviciu la oficiul din Place de Bourse în noaptea cînd au fost transmise telegramele, fiind întrebat de Larry Solon dacă își amintește ceva în legătură cu persoana care i le înminase, a răspuns că cele două formulare, numărul 385-47 și 386-47, i-au fost date de o „doamnă solidă”. Funcționarul și-o reamintea, căci aceasta îl întrebase după cît timp le vor primi cei din Anglia. Textul telegramelor, scris de mină, demonstra în mod clar că nu fusese conceput de un englez: în primul rînd numele Melindei urmează și nu precede prenumele, apoi este scris Mac Lean, așa cum se obișnuiește în țările din răsăritul Europei, și nu Maclean și, în sfîrșit, adresa: denumirea Beaconshaw fusese scrisă separat, în două cuvinte: Tatsfield a fost situat în comitatul Surrey, deși Donald trebuia să știe că locuința lui se afla în comitatul Kent. Chiar dacă Donald ar fi compus textul original, el a fost copiat de o persoană care nu era obișnuită să scrie în limba engleză.

Dar, iată cum arată telegrama către Melinda :

„D-na Mac Lean Melinda, Beacon Shaw, Tatsfield. Lingă Westerham, Surrey, Anglia. Trebuie să plec neașteptate. Pare foarte rău. Sint bine acum. Nu fi îngrijorată. Te iubesc. Te rog iubește-mă și-n continuare.

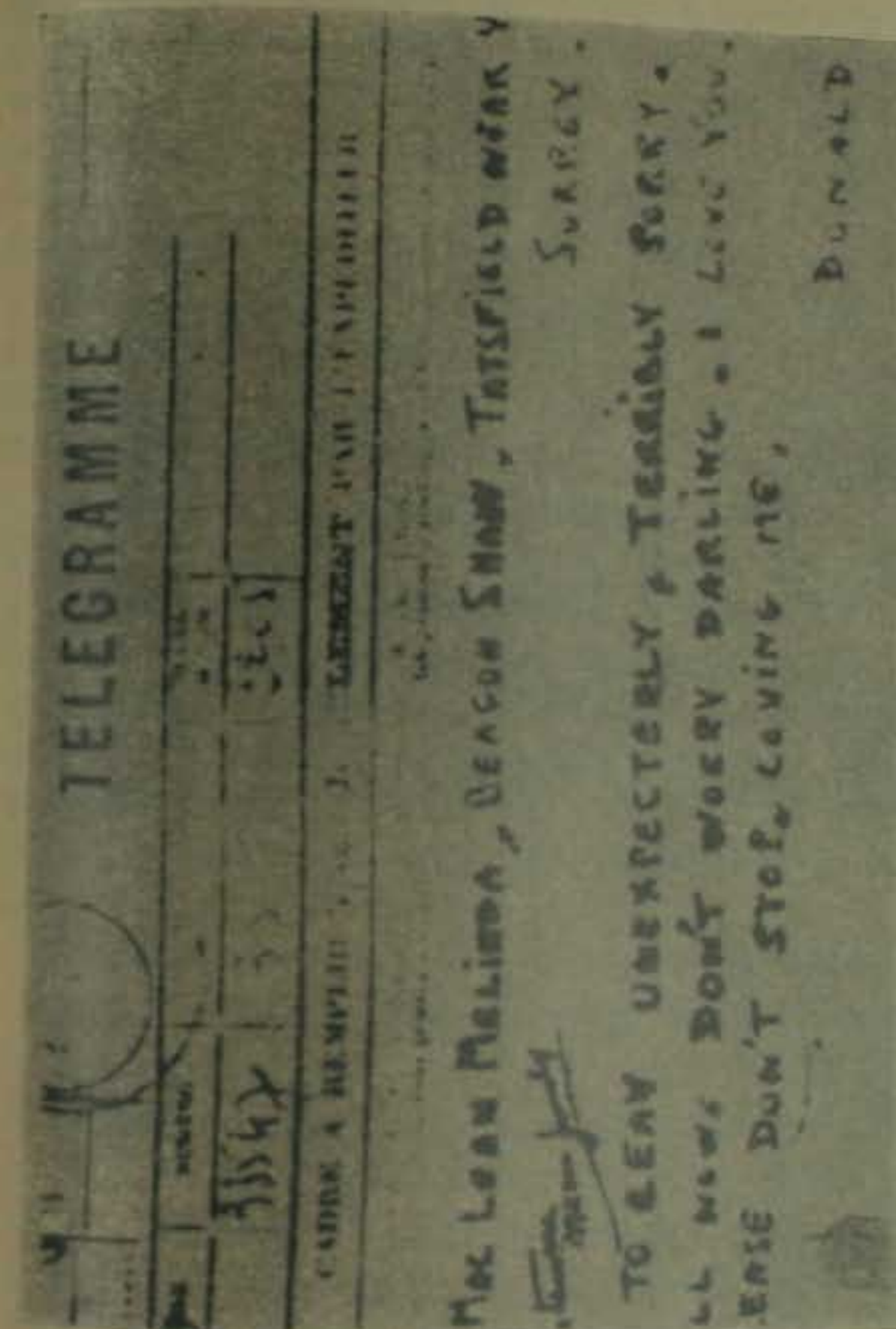
Donald”.

Iată și telegrama adresată mamei sale :

„Lady Mac Lean, 37, Iverna Court, Londra, W. 8. Sint bine. Nu-ți fă griji. Toate cele bune la toți.

Teento”.

Din nou numele este scris despărțit, stilul acesta nefiind folosit niciodată în familia Maclean, iar cifra „7” nu este scrisă

Telegrama trimisă din Paris Melindei după fuga lui Maclean și Burgess din Anglia

ca în engleză, fără liniuța care taie piciorul semnului. Acest lucru se obișnuiește doar în țările de pe continent. Dar și această telegramă se poate să fi fost compusă de Donald, deoarece este folosit diminutivul „Teento”, cu care-l alinta maică-sa în copilărie.

Cînd, după ani de zile, s-a aflat că Maclean și Burgess pleaseră pe mare, greșelile din textul telegramelor arătau că acestea fuseseră pregătite mai înainte ca ei să fi părăsit Londra. Probabil că textul telegramelor a fost dat de Maclean legăturii sale din Londra, care, la rîndul ei, a aranjat cu femeia respectivă pentru a le expedia din Paris. Acest fapt dovedește că fuga celor doi a fost pregătită cu multă grijă de sovietici.

Publicul, aflat încă sub influența dezvăluirilor făcute cu un an în urmă la procesul lui Klaus Fuchs, spionul atomic, și uimit de dispariția profesorului Bruno Pontecorvo, în luna iulie 1950, aștepta explicații complete de la guvernul englez.

Dar, în timp ce Maclean și Burgess deveniseră subiecte de discuții în toată lumea, iar poporul devora vestile senzaționale din ziare, Morrison, ministrul de externe, a hotărît să păstreze în secret ceea ce aflase în urma investigațiilor făcute în legătură cu activitatea lor. În Camera Comunelor opoziția și mulți membri laburiști cereau o dezbatere completă a cazului „diplomaților dispăruți”, însă guvernul, refuzînd acest lucru, a promis să dea o declarație, pe care a făcut-o Morrison, la 11 iunie 1951. El a spus :

„Am puține de adăugat celor declarate deja de Ministerul de Externe la 7 iunie. Dispariția în străinătate a domnilor Maclean și Burgess a fost confirmată marți, 29 mai. Problema a fost imediat trecută în mîna autorităților competente, care primesc întreaga colaborare a ministerului pe care-l conduc. D-l Maclean ceruse să i se dea liber sîmbătă, avînd motive personale pentru aceasta, iar d-l Burgess era în concediu pînă cînd urma să se ia o decizie privitoare la viitorul său. În aceeași zi, 29 mai, s-a aflat că ei pleaseră în seara zilei de 25 mai de la Southampton pentru o croazieră de sfîrșit de săptămînă. Au

debarcat la St. Malo, la 26 mai, iar mai departe nu avem informații certe cu privire la ce s-a întâmplat cu ei.

D-1 Maclean, așa cum s-a mai declarat, a suferit de o depresiune nervoasă, la Cairo, anul trecut. Când s-a însănătoșit, a revenit la Ministerul de Externe ca șef al Departamentului american. D-1 Burgess a fost recent rechemat de la ambasada din Washington, datorită faptului că nu corespundea postului pe care-l deținea, iar problema menținerii sale pe mai departe în serviciul diplomatic se afla în discuție. D-1 Burgess nu face parte dintre funcționarii superiori ai serviciului extern, ci a deținut un rang temporar și local, de secretar II la Ambasada Marii Britanii de la Washington. Nici d-1 Maclean, nici d-1 Burgess n-au fost concediați, ci au fost suspendați din serviciu pînă aflăm rezultatele cercetărilor care se întreprind. Problema demiterii lor depinde de rezultatul acestor cercetări. Aspectele care se referă la securitatea statului, în acest caz, se cercetează în prezent și nu putem să le dezvăluim aici".

S-au pus întrebări ministrului de externe de membrii opoziției și de unii laburiști de pe ultimele bănci, care susțineau că declarația făcută este evazivă, dar Morrison a respins toate încercările de dezvăluire a adevărului. El s-a limitat la declarația făcută, declarație pregătită de cei de la externe, care nu erau pentru nimic în lume dispuși să ridice nici cel mai mic colțisor al voalului pe care îl întinseseră, plini de grijă, peste toată afacerea.

Tot ce s-a putut obține de la Morrison a fost asigurarea, dată ca răspuns la câteva întrebări, că nu există nici o dovadă prin care să se demonstreze că Maclean și Burgess ar fi luat cu ei documente secrete de la Ministerul de Externe. Astfel, s-a lăsat în seama fiecăruia să facă speculații dacă fugarii au putut face copii sau microfilme după documente secrete.

Anthony Eden, purtătorul de cuvînt al opoziției în problema afacerilor externe, a descris postul deținut de Maclean ca fiind „probabil cel mai important și cel mai oneros post din Ministerul de Externe". Morrison a încercat să combată această afirmație, spunind că „multe probleme privitoare la tratativele duse

cu S.U.A. sînt de resortul altor departamente", dar intervenția sa nu a părut deloc convingătoare.

Declarația făcută de ministrul de externe și dezbaterile care au urmat în Camera Comunelor au avut repercusiuni grave și în America. Cîțiva membri ai Congresului au cerut ca guvernul și agențiile sale să înceteze imediat furnizarea de informații guvernului englez, de orice fel ar fi ele.

Ministerul de Externe a încercat să contracareze reacția țărilor N.A.T.O. și a lumii occidentale, dînd, la 12 iunie, o altă declarație, prin care se întăreau cele spuse de Morrison.

Între timp, tocmai cînd interesul pentru această afacere începuse să scadă, la 3 august, ziarele au anunțat că doamna Dunbar, mama Melindei, a primit două cecuri a câte o mie de lire fiecare, trimise de două bănci elvețiene din partea lui Robert Becker, hotel Central, din Zürich.

Doamna Dunbar nu auzise în viața ei de acest Becker și astfel a devenit clar că banii fuseseră trimiși de Donald Maclean sau, la cererea acestuia, de stăpînii săi sovietici, care au socotit că cel mai bine ar fi să facă tranzacția prin filialele unor bănci dintr-un mic orașel elvețian.

Deși băncile elvețiene sînt obligate prin lege să nu divulge detalii în legătură cu clienții și tranzacțiile clienților lor, de data aceasta directorii au fost mai binevoitori cînd ofițerii MI-5 au ajuns la St. Pall și, în colaborare cu poliția politică elvețiană, au stat de vorbă cu ei. Ofițerilor li s-a spus că o persoană cu numele de Robert Becker plătise în bani peșin echivalentul a câte o mie de lire, la ambele bănci, în același timp achitînd și taxele de transfer. El ceruse ca acești bani să fie trimiși doamnei Dunbar, în Anglia. Nimeni nu-și amintea sau nu voia să-și amintească cum arăta omul respectiv și dacă vorbea o limbă străină ori cu accent străin. Totuși, Becker, care-și dăduse adresa temporară la hotelul Central din Zürich, mai indicase și o adresă permanentă din New York. Cînd F.B.I.-ul a fost informat despre acest lucru și s-au făcut cercetări la New York, după cum era de așteptat, s-a aflat că nu exista o astfel de adresă. De asemenea, nimeni de la hotelul Central din Zürich nu-și amintea

de un oaspete cu numele de Robert Becker și nici în registrele hotelului nu s-a găsit numele respectiv. Ca și telegramele de la Paris, originea acestor bani era cu totul și cu totul misterioasă.

Dar suma era semnificativă. Doamna Dunbar îi dăduse lui Donald exact două mii de lire, când acesta și-a cumpărat casa de la Beaconsfield, în 1950, iar restul banilor, până la șase mii cinci sute de lire, îi fuseseră împrumutați de o societate de construcții, pe termen de douăzeci de ani. Deci, Donald Maclean, care plecase cu șase săptămâni în urmă fără nici un ban, se hotărîse să-i înapoieze doamnei Dunbar banii împrumutați cu vreo opt luni mai înainte.

Pe vremea aceea Kim Philby încă mai era la Washington, însă fusese „retras” de la ambasada engleză la 3 iunie, după ce sir Percy Sillitoe, șeful MI-5, însoțit de ofițerul șef al securității Ministerului de Externe și un funcționar S.I.S., au sosit la Washington pentru a-l chestiona în legătură cu Burgess.

Până la sosirea echipei de investigații din Londra, în săptămîna imediat următoare dispariției lui Maclean și Burgess, Dean Acheson, secretarul de stat, îl chemase pe ambasadorul englez, sir Oliver Franks, și-i spusese că Philby nu mai prezenta încredere pentru a fi menținut ca ofițer de legătură al S.I.S.-ului cu C.I.A. Motivul invocat n-a fost o suspiciune directă împotriva lui Philby, ci faptul că el locuise în același apartament cu Guy Burgess, adjunctul său la ambasadă, iar intervenția a fost făcută din partea generalului Bedell Smith, directorul C.I.A. O cerere similară a fost făcută și domnului Herbert Morrison de ambasadorul S.U.A. la Londra, Alfred Sherman Gifford.

În timpul discuțiilor sale cu echipa de investigații sosită de la Londra, Philby a negat că ar fi știut ceva de fuga lui Burgess. A arătat că a fost la fel de surprins și mirat ca toată lumea și i-a asigurat pe anchetatorii săi că el nu-l mai văzuse pe Donald Maclean de doi ani. Deși nu existau nici un fel de dovezi prin care Kim Philby să poată fi asociat cu diplomații dispăruți, ori să fie stigmatizat ca fiind „cel de-al treilea”, totuși,

Morrison a ajuns la concluzia, după discuții lungi cu generalul-maior Menzies și cu sir William Strang, că acesta nu mai prezintă încredere, deoarece a avut prea multe legături cu Burgess. Părerea lui era că Philby trebuie să-și dea demisia din Ministerul de Externe.

Philby a rămas în concediu la Washington până la sfîrșitul lui iulie 1951, după care, împreună cu soția și copiii, s-a întors la Londra, unde și-a prezentat demisia și a primit în jur de două mii de lire cu ocazia ieșirii din serviciu.

PROCESELE LUI PHILBY

Cînd au dispărut Burgess și Maclean, la Ministerul de Externe tocmai se studia activ voluminosul memorandum primit de la Departamentul de Stat al S.U.A., întocmit pe baza rapoartelor C.I.A. și F.B.I. în legătură cu trădarea secretelor atomice și copierea documentelor N.A.T.O. la sediul ambasadei britanice de la Washington.

Dovezile îl indicau ca vinovat principal pe Maclean și, cu toate că oficialitățile Ministerului de Externe nu doreau să ia măsuri împotriva unui coleg de-al lor, de data aceasta, nemai-avînd ce face, au cerut sprijinul serviciilor secrete. Deși faptele erau evidente, totuși se mai purtau discuții în legătură cu mușamalizarea afacerii, cerîndu-i-se lui Maclean să-și dea demisia, din motive de sănătate și în același timp punîndu-se problema numirii lui într-un post neînsemnat în departamentul care se ocupa cu problemele Commonwealthului. Ca și oaia neagră a familiilor aristocratice, care primea un cec ca să-și plătească datoriile la jocurile de noroc, tot așa și Maclean urma să fie exilat într-o colonie îndepărtată sau într-o insulă din Marea Caraibilor. În perioada care a urmat concediului de boală prelungit, el era ținut sub observație și este de-a dreptul uimitor că, în aceste condiții, a fost promovat în funcție. Cîțiva ani mai tîrziu, s-a spus că această numire nu fusese decît un truc, pentru a-i da lui Maclean un sentiment de siguranță în timp ce se făceau cer-

cetările, reieșind astfel că unii din superiorii lui se temeau încă de atunci că ar putea fugi în Rusia.

În orice caz, ei nu și-au atins țelul, eșecul datorându-se și modului greșit în care au acționat ofițerii MI-5, care aveau misiunea să-l supravegheze pe Maclean. La conferința de presă ținută în ziua de 12 mai 1956, la Moscova, Maclean a declarat că, încă înainte de a fi avertizat de Burgess, el observase că era urmărit și că-i fusese interceptat telefonul, după cum bănuia că și scrisorile îi erau cenzurate.

Acuzațiile aduse lui Maclean au fost dezbătute în cadrul unor ședințe care au avut loc la Ministerul de Externe la începutul anului 1951, printre participanți numărându-se sir Stewart Menzies, sir Percy Sillitoe, directorul general al serviciului de securitate, și C. A. Carey-Foster, șeful securității Ministerului de Externe. Printr-un capriciu al soartei, cei care făceau investigații în legătură cu acest caz erau sir Roger Makins, pe atunci subsecretar de stat, și d-l Shuckburgh, cu care Maclean fusese coleg pe când lucra în „biroul spaniol”. Ministrul de externe nu fusese informat în legătură cu aceste investigații, toată afacerea fiind tratată ca „un eveniment nefericit” și ca o „problemă administrativă”, cu care nu face să-l plictisești pe ministru. O scuză ar putea-o constitui faptul că Ernest Bevin era pe moarte.

Cînd Herbert Morrison a fost numit ministru de externe, în luna martie, i-au trebuit cîteva săptămîni pentru acomodare, și abia după acest răstimp, doar cu puțin înainte de fuga celor doi diplomați, i s-a prezentat un raport despre dosarul lui Maclean.

Vineri, 25 mai, în timp ce Maclean părăsea biroul de la etajul II, într-o sală de la etajul I Morrison convocase o ședință, în care discuta cu oficialitățile din conducerea ministerului propunerea făcută de sir Percy Sillitoe ca Maclean să fie interogată și confruntată cu faptele cunoscute de d-l James Skardon, ofițer MI-5, care îl interogase cu foarte mult succes și pe Klaus Fuchs. Dar păreri erau împărțite și se pare că sir Stewart Menzies a fost împotriva acestei propuneri, sfătuindu-l pe ministrul de externe să se abțină și să nu întreprindă nici un fel de acțiune

imediată. El spera ca printr-o supraveghere continuă să afle dacă Maclean avea legături cu agenții sovietici și, în felul acesta, să obțină dovezi concrete. Ședința a fost aminată, iar cei care participaseră la ea aveau să fie scutiți de a mai lua o hotărîre, căci, a doua zi, păsărica și-a luat zborul.

Ce a urmat, se știe.

Șase zile după dispariția lui Burgess și Maclean, sir Percy Sillitoe a plecat cu avionul la Washington, ca să-l interogheze pe Philby. Întîia lui plecare o echipă de anchetatori, condusă de d-l Carey-Foster.

Philby nu era suspectat că ar fi avut vreă legătură cu activitatea de spionaj a lui Maclean și Burgess, însă faptul că el îl recomandase pe Burgess pentru postul vacant de la ambasada din Washington și că fusese prieten cu el, oferindu-i ospitalier locuința sa din Washington, făcea din Philby cel puțin un martor important. Mai mult decît atît, ca om de legătură cu C.I.A., el trebuia să fie consultat în legătură cu acuzațiile pe care le aducea C.I.A. lui Maclean, în speranța că se vor putea afla mai multe de la americani. Ministerul de Externe și anchetatorii serviciului secret nu știau că Philby scăzuse în ochii noilor șefi ai C.I.A. și că era obiectul unor investigații discrete.

Philby știa de mai mult timp de investigațiile care se făceau în legătură cu Maclean, atît la Washington, cît și la Londra, și este o dovadă a uluitorului său singe rece și a stăpînirii de sine faptul că, după ce i-a îndepărtat pe cei doi de sub nasul serviciilor secrete, îl aștepta calm pe sir Percy Sillitoe. În cele din urmă, Philby s-a întors la Londra, dîndu-și demisia din Ministerul de Externe, dar asta nu însemna că el nu mai lucra în S.I.S.

După ce a dispărut și Philby, în 1963, atît oficial cît și în particular s-au dat multe explicații contradictorii acestui fapt, una dintre ele fiind că șefii S.I.S. s-au hotărît să-l țină în serviciu pentru a vedea dacă nu cumva era și el trădător, în caz afirmativ putînd duce la demascarea altor agenți sovietici.

Este posibil ca motivul pentru care Philby a continuat să lucreze în S.I.S. să-l constituie doar convingerea lui sir Stewart

Menzies că acesta nu putea fi amestecat în afacerea Maclean. Menzies avea încredere în Philby și-i părea rău să piardă un colaborator bun. Mai mult decât atât, șefii S.I.S.-ului erau la cuțite cu cei de la MI-5, printre aceștia numărându-se și sir Stewart, care nu putea înghiți „metodele polițiste” folosite de Sillitoe și vorbea cu dispreț despre modul în care MI-5 își desfășura activitatea. În orice caz, Philby devenise o „persoană particulară” și S.I.S. putea să-l urmărească mai ușor, iar dacă era un răufăcător puteau să-l prindă și fără ajutorul lui Sillitoe. În același timp cu luarea hotărârii ca această afacere foarte periculoasă să nu fie rezolvată prin metode polițiste, Philby a fost trecut pe lista rezerviștilor, pînă cînd avea să se uite de afacerea Burgess-Maclean.

După ce și-a dat demisia din Ministerul de Externe, Philby a început să caute o slujbă. Și-a adus soția și copiii cu el la Londra și a început să dea tîrcoale birourilor din Fleet Street, dar, deși toți îl compătimentau, nici unul nu era dispus să-l ajute. A întrebat și la Times dacă au un post de corespondent în străinătate, însă i s-a răspuns negativ, astfel că, sfătuit de Macolm Muggeridge, a făcut o cerere de angajare către redactorul ziarului Observer, unde de-abia în 1952 i s-a promis un post de redactor al unei rubrici. În cele din urmă a fost trimis la Madrid cu sarcina de a trimite corespondențe despre litoralul spaniol și despre „descoperirea” acestuia de către vilegiaturiștii englezi.

În următorii trei sau patru ani, Philby a dus o viață destul de misterioasă. În Spania, s-a lansat în afaceri, făcînd parte dintr-un trust de construcții care intenționa să construiască vile și cabane pentru excursioniștii englezi, dar n-a avut prea mare succes. În cursul unei vizite făcute tatălui său în Arabia Saudită, Kim a încercat să-l convingă pe bătrîn să se angajeze și el în această afacere, dar St. John nu se despărțea ușor de bani, deși era de acord să-și ajute fiul din punct de vedere financiar pînă cînd își va asigura un venit oarecare. Apoi Kim a plecat la Istanbul și Ankara, unde spera să-și reînnoiască vechile legături pe care le avea cu oamenii de afaceri armeni și

turci. S-au făcut planuri în legătură cu unele prospectări geologice în Anatolia, pentru descoperirea de minereuri de metale prețioase, dar compania înființată în acest scop a dat faliment.

În timp ce călătorea prin Spania, Turcia și Orientul Mijlociu, Philby trimitea note informative S.I.S.-ului, dar nu există dovezi care să ateste că el își reluase activitatea în cadrul S.I.S. mai înainte de sfîrșitul anului 1955.

Există o serie de motive prin care se explică de ce S.I.S. a așteptat atît de mult pînă să-l reangajeze, iar unul dintre acestea îl constituie faptul că MI-5 aduna în continuare informații despre activitatea lui și pregătea un raport pentru primul ministru al Angliei.

În 1952, la vîrsta de șaiszeci și cinci de ani, sir Percy Sillitoe a ieșit la pensie, iar Churchill l-a numit pe White în funcția de director general al serviciilor de securitate, dîndu-i și controlul asupra securității diferitelor departamente guvernamentale și a instituțiilor nucleare. Imediat după instalare, White s-a pronunțat pentru o examinare atentă a activității lui Philby, astfel că în doi, trei ani s-au adunat dosare voluminoase, pline de declarații și referințe luate de ofițerii MI-5 de la toți cei care-l cunoșteau, începînd de cînd era la Cambridge și făcea călătorii pe continent, inclusiv activitatea de corespondent al ziarului Times în Spania, pînă la revocarea lui din postul de prim-secretar al ambasadei din Washington. În cele din urmă, s-a pus în scenă un „proces” secret, care a avut loc în clădirea lui MI-5, de pe strada St. James. Philby putea foarte bine să rămînă în Spania și să refuze să ia parte la procesul „Camerei instelate”, dar era atît de sigur că poate să le ridice în nas „judecătorilor” săi, încît s-a declarat bucuros să ia parte la proces. S-a întors la Londra și, în fața întregii conduceri a serviciilor de securitate, timp de două zile a răspuns întrebărilor puse de trei juriști de profesie, toți foști ofițeri MI-5. A fost invitat să participe și sir Stewart Menzies, dar, indiferent ce s-ar fi realizat, din punct de vedere legal acest „proces” era nul și neavenit. Totuși, se pare că răspunsurile date de Philby i-au satis-

făcut pe șefii spionilor și pe juriști, deoarece foarte curînd el a părăsit din nou Londra, plecînd în Spania.

Se pare că el n-a ascuns faptul că în tinerețe a flirtat cu marxismul și nici activitatea pe care a desfășurat-o la Viena, deși e îndoieînic că le-a spus anchetatorilor ceva în legătură cu aventurile de prin canalele Vienei, de pe timpul puciului din 1934.

Pentru a respinge acuzațiile că ar fi avut legături cu comuniștii, Philby a recurs la o serie de argumente ca: activitatea sa în calitate de corespondent de presă pe lîngă Franco; serviciul din timpul celui de-al doilea război mondial; activitatea desfășurată în secția de contraspionaj comunist; activitatea din Turcia și „afacerea albaneză” (deși C.I.A. avea o altă părere în legătură cu această afacere). Philby putea să declare că Burgess era un vechi prieten de la Trinity, un om amuzant, deși era un șarlatan. În definitiv, pe vremea aceea nu existau dovezi palpabile împotriva lui Burgess, exceptînd faptul că a fugit cu Maclean, dar se poate că a făcut acest lucru numai pentru a-l ajuta pe Donald, știînd că, dacă acesta ar fi fost descoperit, și el avea să fie dat afară din Ministerul de Externe.

Philby a fost judecat de șefii săi, iar verdictul a fost „nedovedit”. El n-a fost absolvit în întregime, dar n-a fost nici condamnat. Nu existau motive ca să fie dat afară din S.I.S. În definitiv, era unul din principalii experți în probleme de spionaj din întreg serviciul secret britanic de pe vremea aceea. Poate că ar fi fost absolvit complet, dacă n-ar fi avut loc o altă întimplare senzațională, care a reactualizat vechea afacere Maclean-Burgess.

Din cînd în cînd, în Camera Comunelor se puneau întrebări dacă s-a descoperit ceva nou în legătură cu „diplomații dispăruți”, iar răspunsurile date de guvern erau, în mod invariabil, negative.

La 11 septembrie 1953, Melinda Maclean, în timp ce era cu mama ei la Geneva, a dispărut împreună cu copiii. Nimeni nu se îndoia că plecase la soțul ei, dar tot nimeni, în afară de sovietici, nu cunoștea pe vremea aceea locul unde se găseau Mac-

Melinda Maclean

lean și Burgess. După ce a dispărut Melinda, revista sovietică *Timpuri noi*, în numărul din noiembrie 1953, a repudiat „zvonurile” răspindite de ziarele engleze și americane că „diplomații dispăruți” ar fi în Uniunea Sovietică, susținând că dispariția acestora „n-are nici un fel de legătură cu Uniunea Sovietică”.

Totuși, deși cazul diplomaților dispăruți a revenit pe primele pagini ale ziarelor din lumea întreagă, presa engleză s-a abținut să facă vreo legătură între Philby și această nouă dispariție.

Unii ziariști au mai aflat că, la 23 iulie 1953, Melinda Maclean părăsise Geneva, luind cu ea pe cei trei copii și, plecând la Barcelona, a petrecut o vacanță de cinci săptămâni la Cala Ratjada, în Majorca. Au trecut mai mulți ani pînă cînd s-a aflat că aici Melinda se întîlnise în cel mai mare secret cu Philby și că dispariția ei fusese tot atît de minuțios pregătită ca și cea a lui Maclean și a lui Burgess.

La întîlnirea din Spania, Philby i-a prezentat Melindei planul întocmit de sovietici pentru fuga ei și i-a dat adresa unei legături, al cărei pseudonim era „Robin Muir”, pe care urma să-l întîlnească la Montreux, la întoarcerea ei în Elveția.

Viața Melindei Maclean, după dispariția lui Donald, nu poate fi considerată deloc ușoară. Cît timp a rămas la Tatsfield, a fost agasată de ziariștii care veneau aproape în fiecare zi pentru a-i cere ultimele vești despre soțul ei, casa îi era supravegheată de către detectivii Scotland Yardului, telefonul îi era interceptat, iar scrisorile cenzurate. Deși vecinii și vinzătorii o compătimeau, totuși, de cîte ori trecea pe stradă, vedea cum se uită lumea după ea. Auzea de multe ori femeile șoptindu-și „aia care trece este soția lui Maclean”, dar, ceea ce o durea cel mai mult, era faptul că băieții Fergus și Donald, elevi la școala din Woldingham, erau terorizați de colegii lor răutăcioși.

În cele din urmă, doamna Dunbar a plecat la Londra și a avut o discuție cu un reprezentant al lui MI-5, care i-a spus că nu există obiecții ca familia Maclean să plece în străinătate, însă trebuie să lase adresa unde poate fi găsită și să anunțe MI-5 de orice schimbare a domiciliului. La întrebarea doamnei

Dunbar dacă fiica ei va fi supravegheată, așa cum se întâmplase în timpul vacanței petrecute în Normandia, în 1951, imediat după fuga lui Maclean, i s-a răspuns că acest lucru nu se va mai întâmpla. MI-5 considera că Maclean și Burgess au fugit în Rusia sau în altă țară socialistă și n-au să se mai întoarcă.

În vara lui 1952, familia Maclean a plecat la Paris, unde a stat la sora Melindei, Harriet, apoi la mare, lângă Deauville. În cele din urmă, Melinda și copiii au plecat în Elveția, unde Fergus și Donald au fost înscriși la școala internațională din Geneva.

În septembrie 1952, Melinda și copiii s-au instalat într-un apartament de pe strada des Alpes din Geneva, iar doamna Dunbar a plecat la New York, promițând că va reveni în Europa în vara anului următor. Curînd după plecarea mamei sale, Melinda a acceptat invitația unei prietene și a plecat la schi, în Gstaad. De acolo i-a scris surorii sale, Harriet, mărturisindu-i că, în ciuda bunăvoinței pe care i-o arăta prietenii ei, se simțea destul de stînjinită, după care a făcut remarcă: „dacă aș mai putea să rezist un an !”, această ultimă frază căpătînd mai tîrziu o anumită semnificație. Era clar că aștepta să se îndeplinească ceva.

Pe la mijlocul lunii mai 1953, doamna Dunbar s-a înapoiat la Geneva și i-a propus Melindei să plece împreună în sudul Franței, Italiei sau Spaniei, însă Melinda a refuzat. Se părea că aștepta ceva. Nu se hotăra deloc unde să plece și, deodată, a propus Spania. Doamna Dunbar a procurat bilete de la o agenție de voiaj și au plecat într-un tur al litoralului spaniol, pînă la Majorca. Melinda, care era mult mai veselă și părea nerăbdătoare, a insistat să facă un tur al Spaniei, iar doamna Dunbar a fost de acord să plece cu avionul la Barcelona, apoi au explorat cîteva zile Costa Brava și în cele din urmă au plecat la Valencia și la Majorca. De cîteva ori Melinda își lăsase copiii cu doamna Dunbar și plecase singură cu o mașină închiriată, ceea ce face să se presupună că în cursul acestor excursii singurătatea l-a întîlnit pe Kim Philby sau un emisar al acestuia și au discutat planul plecării ei în Rusia.

La 7 septembrie 1953, doamna Dunbar, Melinda și copiii s-au întors la Geneva, iar în cursul săptămîinii care a urmat, cei doi băieți au reînceput școala. Vineri, 11 septembrie 1953, Melinda, întorcîndu-se foarte veselă de la piață, a strigat încă de la ușă: „Mămicule, s-a întîmplat ceva minunat ! Am întîlnit o veche cunoștință de la Cairo. Are o vilă la Territet, aproape de Vevey, și m-a invitat, pe mine și pe copii, să ne petrecem weekend-ul cu ei”. La întrebarea doamnei Dunbar cine era această cunoștință, Melinda i-a răspuns că se numește Robin Muir, iar la surprinderea mamei sale că n-a fost invitată și ea, i-a explicat că prietenii ei au doar o singură cameră de oaspeți și vor întîmpina dificultăți dacă i-ar primi pe toți. La ora trei și jumătate după-masă, Melinda și copiii au plecat cu mașina ei, de fabricație americană, un cadou făcut de doamna Dunbar, spunînd că se vor întoarce duminică seara. Sărutîndu-și mama, Melinda i-a spus: „Pe curînd, mămicule !”.

Cînd a văzut că Melinda și copiii nu se întorc duminică seara, doamna Dunbar a început să-și facă griji. A luat cartea de telefon și a căutat adresa lui Robin Muir din Territet, dar în carte nu era nici un abonat cu numele acesta, atît la Territet, cît și la Vevey. Melinda n-a apărut nici luni dimineată, astfel că doamna Dunbar s-a dus la consulatul englez, unde i s-a spus că va fi informat Ministerul de Externe. Fiînd foarte îngrijorată, doamna Dunbar s-a hotărît să-i telefoneze domnului Carey-Foster. Acesta, după ce a rugat-o să nu anunțe de cele întîmplate poliția elvețiană, i-a promis că doi ofițeri de la MI-5 vor pleca imediat de la Londra la Geneva. Marți dimineată aceștia erau la doamna Dunbar. Miercuri, doamna Dunbar a primit o telegramă, trimisă din Territet, în care se spunea: „Ne pare foarte rău că am întîrziat atît. Împrejurări neprevăzute ne-au împiedicat să ne întoarcem. Mai stăm. Spune, te rog, la școală că băieții vor reveni după o săptămînă. Toți foarte bine. Trandafirul roșu este într-o formă teribilă. Cu drag, te sărută toți. Melinda”.

Imediat, doamna Dunbar le-a spus ofițerilor de la MI-5 că această telegramă n-a fost scrisă de fata ei, iar referirea la ne-

poată, pe care o chema Melinda, dar căreia i se spunea „Trandafirul roșu“, a fost inserată în telegramă ca să dea o aparență de autenticitate textului. Stilul telegramei nu era cel pe care Melinda l-ar fi folosit ca să-i trimită mamei sale un mesaj. Originalul telegramei se găsea la poșta din Territet, dar scrisul nu era al Melindei. În plus, textul mai conținea câteva greșeli de limbă, pe care le corectase telegrafistul elvețian. Nu încăpea îndoială că telegrama fusese scrisă de un străin.

Marti, cerind ajutorul poliției elvețiene, cei doi ofițeri de la MI-5 au găsit mașina Melindei într-un garaj din Lausanne și au stabilit că ea luase trenul de la Lausanne la Zürich. Având doi băieți și o fetiță cu ea, Melinda nu putea trece neobservată, așa că reconstituirea rutei pe care s-a deplasat n-a constituit o greutate pentru detectivii poliției elvețiene. Din cercetări a rezultat că Melinda era grăbită. Ea nu se oprise la Zürich ca să mănince, ci luase expresul Arlberg, care pleca în Austria. Ofițerii de la MI-5 au luat-o pe același drum și, întrebând la punctul de frontieră Buchs dacă o văzuse cineva pe acolo, grănicerii austrieci și-au amintit imediat de doamna cu trei copii, mai ales că avea un pașaport american neobișnuit, în care erau trecuți toți copiii, cu fotografii cu tot. Acest amănunt este semnificativ, intrucit de obicei Melinda călătorea cu pașaport englez.

Două zile mai târziu, un colonel american, care citise în ziare despre dispariția Melindei, a anunțat biroul C.I.A. din Viena că a călătorit în același compartiment al expresului cu o americană, care avea trei copii și care a coborât la Schwarzach St. Veit, un orașel din provincia Salzburg. Ofițerii de la MI-5 au plecat în acest orașel, unde un hamal, care a recunoscut-o pe Melinda după fotografie, le-a spus că a fost întâmpinată la gară de un individ care vorbea germana cu un accent austriac. Individul respectiv i-a condus pe Melinda și pe copii la o mașină de proveniență americană, care s-a îndreptat apoi în viteză spre răsărit, astfel că nu mai era loc pentru îndoieli în privința destinației: Melinda plecase la soțul ei, undeva în spatele cortinei de fier.

Din investigațiile întreprinse la Geneva, era clar că Melinda și-a pregătit dispariția timp de câteva luni. Câteva săptămîni înainte de a pleca în Spania, ea își dusesse copiii la un fotograf și, folosind numele de doamna Smith, ceruse ca fiecare să fie fotografiat separat. Cu fotografii s-a înțeles ca pozele să fie gata pe data de 21 mai, cu patru luni înainte de dispariție, de unde se poate trage concluzia că a luat fotografiile în Spania, pentru a fi puse pe pașaportul fals. Melinda n-a avut pașaport american după căsătorie, cu toate că depusese o cerere în acest sens la Departamentul de Stat, în care declara că dorește să se întoarcă în America și că, atît ea, cît și cei doi băieți, erau născuți în S.U.A. Din cauza unor complicații legale, ea n-a obținut acest pașaport niciodată, deși doamna Dunbar insistase și încercase să influențeze autoritățile pentru a i-l acorda.

Este posibil ca Melinda, luînd fotografiile cu ea în Spania, să fi primit pașaportul de la Philby cînd l-a întîlnit la Barcelona, după cum tot atît de probabil este că pașaportul să-i fi fost dat la Geneva, înaintea întoarcerii mamei sale din America. Într-adevăr, doamna Dunbar n-a văzut niciodată aceste fotografii, ea fiind zdrobită cînd a aflat că fiica sa i-a pregătit această decepție cu mult timp înainte.

Continuîndu-se cercetările, s-a mai descoperit că Melinda retrăsese, cu puțin înainte de a fugi, suma de șapte sute de franci elvețieni din contul pe care îl avea deschis la o bancă din Geneva. Ea nu pomenise nimic despre acest lucru mamei sale, căreia, de obicei, obișnuia să-i dezvăluie tot felul de secrete.

De asemenea, mai târziu, cînd doamna Dunbar a făcut curățenie în casă, a constatat surprinsă că mai toate hainele Melindei dispăruseră, fapt ce duce la presupunerea că le ascunsese în portbagajul mașinii fie în cursul nopții, fie în dimineața zilei în care a fugit, în timp ce mama ei se ocupa cu îmbrăcatul copiilor. Doamna Dunbar a văzut-o plecînd doar cu o valiză mică și cu o servietă în care avea pijamaua și o rochie de mătase, „pentru eventualitatea că Muir va da o serată simbătă seara“.

Identificarea misteriosului „Robin Muir“ nu s-a făcut nici pînă în ziua de azi, și se pare că nici n-a existat, deși e sigur

că Melinda s-a întâlnit cu cineva în dimineața zilei de 11 septembrie 1953.

La 20 septembrie 1953, poliția elvețiană a anunțat că „nu mai are nici un rost să se facă cercetări în Elveția“, astfel că ofițerii de la MI-5 au continuat cercetările în Austria, dar nu au mai reușit să afle nimic în plus. Se presupune că, împreună cu copiii, Melinda a fost dusă în Austria de Jos și urcată într-un avion sovietic, care a plecat într-o direcție necunoscută.

La sfârșitul lunii octombrie 1953, doamna Dunbar, fiind la Paris, a primit de la Melinda o scrisoare scurtă, dar foarte patetică: „Sper din toată inima că mămicul meu scump nu e supărat. Îmi pare atât de rău pentru durerea pe care ți-am pricinuit-o prin plecarea mea bruscă“. Nu-și justifica în nici un fel dispariția și nici nu arăta locul unde se află, rezumindu-se doar la rugămintea de a fi crezută că nu putea proceda altfel. Nu scria nimic despre soțul ei, dar sublinia că sînt bine cu toții. Scrisoarea se încheia cu cuvintele: „Adio, dar nu pentru totdeauna“.

Nimeni nu se îndoia de autenticitatea scrisorii, întrucît atât scrisul cît și stilul erau ale Melindei. MI-5 a avut multă bătaie de cap cu studierea hîrtiei, cernelii, plicului și timbrului, dar nici un expert nu putea spune cu siguranță dacă hîrtia și plicul erau sau nu de proveniență rusească. Scrisoarea fusese pusă la poșta din Cairo, timbrul egiptean și ștampila poștei egiptene fiind autentice.

Au trecut luni de zile și numele lui Maclean a dispărut din primele pagini ale ziarelor. Din cînd în cînd, ziariștii din Londra, Paris și New York contactau pe lady Maclean și pe frațele lui Donald, pe mama lui Burgess, doamna Bassett, pe doamna Dunbar și pe surorile Melindei, întrebînd dacă mai știu ceva despre rudele lor dispărute, dar răspunsurile erau invariabil negative, și acesta era adevărul. Apoi, în decembrie 1954, Daily Express a anunțat că doamna Bassett a primit o ilustrată de la fiul ei, Guy Burgess, care îi transmitea felicitări și urări

cu ocazia Crăciunului. Ilustrata fusese pusă la poșta din Londra, iar semnătura era autentică.

La 18 septembrie 1955, s-a publicat raportul Comisiei regale din Australia care, începînd din luna mai 1954, investigase cazul rețelei de spionaj trădată de Vladimir și Evdochia Petrov. Raportul conținea și depozitia lui Petrov, în care se arăta că Burgess și Maclean au dat serviciului de informații sovietic fotocopii ale multor documente secrete de la Ministerul de Externe și au furnizat în decursul mai multor ani diferite alte informații.

Petrov a declarat că a aflat acest lucru de la Filip Vladimirovici Kislițin, fost atașat al ambasadei sovietice din Londra în perioada 1945—1951. Kislițin venise la Sidney în luna octombrie a anului 1952, avînd pseudonimul „Gleb“, cu sarcina de a-l ajuta pe Petrov, și el fusese acela care i-a ajutat pe diplomați să plece în Franța, iar de acolo în Rusia. Părăsise Londra puțin mai înainte ca Burgess și Maclean să fugă, pentru a nu fi implicat în această afacere dacă planul ar fi dat greș, după care i-a întîmpinat pe cei doi la Moscova.

Petrov a mai declarat că, după cum îi spusese Kislițin, un al treilea agent, din Washington, îl informase pe colonelul Vasili Raina, director în serviciul de informații sovietic, că Maclean era în pericol de a fi arestat. Acest „al treilea om“ îl avertizase pe Maclean de pericol, trimițînd un prieten de la Washington la Londra. Kislițin nu cunoștea numele celui „de-al treilea om“ din Washington.

Colonelul Raina a convocat imediat o ședință, la care a participat și Kislițin, unde s-a discutat posibilitatea scoaterii din Anglia a celor doi agenți (Maclean și omul care venise de la Washington) și aducerea lor pe teritoriul sovietic. În acest sens, Kislițin a primit ordinul să se întoarcă la Londra, pentru a-i ajuta pe cei ce se ocupau cu pregătirile în vederea dispariției lui Maclean și Burgess.

De îndată ce raportul Comisiei regale australiene a ajuns la Londra, cîțiva membri ai parlamentului s-au adresat cu o

serie de întrebări guvernului, ceea ce l-a determinat pe Harold Macmillan, ministrul de externe, să promită că va publica o carte albă, unde vor fi prezentate toate detaliile acestui caz. Cartea albă care a fost dată publicității la 23 septembrie 1955 conținea descrierea dispariției lui Burgess și Maclean, precum și a Melindei Maclean. De asemenea, mai erau redată o parte din depozițiile lui Petrov, dar, în general, nu se aduceau nici un fel de noutăți, după cum nu se pomenea nimic despre „cel de-al treilea” și nici nu se afirma că Burgess și Maclean ar fi furnizat informații Uniunii Sovietice.

Ultima parte a Cărții albe ataca pe acei membri ai parlamentului care criticaseră rezervele manifestate de miniștrii cabinetului când era vorba de aceste probleme, subliniind că: „Spionajul se execută în cel mai mare secret, iar contraspionajul depinde de conspirarea absolută a metodelor pe care le folosește. Nu-i niciodată de dorit ca partea adversă să știe câte s-au aflat în legătură cu un caz sau ce mijloace au fost folosite pentru a se descoperi cazul respectiv... Aceste considerații mai sînt încă valabile, și ele trebuie să constituie criteriul de bază când se hotărăște ce trebuie și ce nu trebuie să fie publicat”.

Numele lui Philby a fost menționat pentru prima dată în Camera Comunelor la 25 octombrie 1955. Disputa a început cu o întrebare, în aparență nevinovată, a colonelului Marcus Lipton, membru al parlamentului din partea laburiștilor, și adresată primului ministru (sir Anthony Eden). Întrebarea se referea la faptul dacă guvernul intenționează să numească un comitet care să investigheze împrejurările în care au dispărut Burgess și Maclean, în special, și eficiența serviciilor de securitate, în general.

Ridicîndu-se doar pe jumătate, Eden a murmurat: „Nu, domnule!”.

Atunci s-a pus întrebarea explozivă: „A hotărît oare primul ministru să mușamalizeze cu orice preț dubioasa activitate a celui „de-al treilea om”, care este Harold Philby, fost prim-secretar al ambasadei engleze la Washington? De ce înăbușe

primul ministru discuțiile în legătură cu unele probleme foarte grave, menționate în acea porcărie care se numește Cartea albă și care este o insultă adusă națiunii engleze?”

Răspunzînd, Anthony Eden a promis că va iniția o dezbatere asupra acestor probleme. Dezbaterea a avut loc la 7 noiembrie 1955, fiind începută de ministrul de externe, Harold Macmillan, care a ținut o cuvîntare foarte lungă. Prezentînd biografiile lui Maclean și Burgess, el nu a adăugat nici un cuvînt în plus la informațiile care deja fuseseră date publicității, iar spre sfîrșit, întorcîndu-se spre colonelul Lipton, i-a răspuns la întrebarea în legătură cu Philby:

„Posibilitatea unei avertizări (a lui Maclean și Burgess de un al treilea om) trebuie privită foarte serios. Cercetări și investigații speciale au fost deja întreprinse și mai au loc și în momentul de față. În legătură cu această problemă, în Camera Comunelor s-a menționat un nume care nu a mai fost pomenit pînă acum în altă parte. Dumneavoastră așteptați să dau unele explicații. Acest om este domnul H. A. R. Philby, fost prim-secretar al ambasadei engleze din Washington, din octombrie 1949 pînă în iunie 1951, care avea cunoștință despre multe din secretele scurse. D-l Philby era prieten cu Burgess de pe vremea cînd studiau la Trinity College din Cambridge... Se știe, de asemenea, că Philby a simpatizat mișcarea comunistă atît în perioada studenției, cît și după ce a terminat universitatea. Ținînd cont de aceste împrejurări, în 1951 i s-a cerut să-și dea demisia din Ministerul de Externe. De atunci, cazul său a fost supus unei examinări foarte minuțioase, însă nu există nici o dovadă că i-ar fi avertizat pe Burgess și pe Maclean de pericolul în care se găseau. Pe vremea cînd se afla în serviciul guvernului el își îndeplinea conștiincios și cu simț de răspundere îndatoririle. N-am nici un motiv să trag concluzia că domnul Philby a trădat interesele țării ori să-l consider ca fiind „cel de-al treilea om”, dacă a existat vreodată așa ceva. Pot să asigur Camera Comunelor că nimeni nu este protejat în nici un fel”.

În această cuvintare, care a durat mai mult de o oră, Macmillan s-a referit la sistemul îmbunătățit „de supraveghere a funcționarilor civili angajați în activități secrete” și a încheiat spunând că : „se face tot ce-i posibil ca secretele să fie apărute și să nu se dea posibilitatea funcționarilor guvernului să trădeze”.

Dezbaterile a durat șase ore, luând cuvântul mai mult de zece persoane, unele atacând serviciul secret, deoarece n-a descoperit mai din timp trădarea lui Maclean și Burgess, iar alții apărându-l. În cele din urmă, a luat cuvântul colonelul Lipton, care a reușit cu mare greutate să-și expună punctul de vedere, fiind foarte adesea întrerupt. După ce a criticat modul în care guvernul a acționat în acest caz, el a citat, dintr-un săptăminal, următorul paragraf :

„Deși Ministerul de Externe știe că Philby a pus la cale fuga lui Burgess și Maclean, totuși nu i-a dat acestuia pedeapsa pe care o merită”.

El a cerut ministrului de externe să declare că Philby nu avea nici un amestec în această afacere, fiind nevinovat, apoi a declarat că deține unele informații pe care nu le poate prezenta parlamentului, întrucât sînt probleme „legate de activitatea unor agenți secreți”. Cerîndu-i-se să prezinte aceste informații ministrului de externe, Lipton a declarat că le va prezenta unui membru al Consiliului Privat.

Colonelul Lipton a fost întrerupt foarte des în timpul intervenției sale, ceea ce dovedește faptul că Philby avea foarte mulți prieteni în ambele partide reprezentate în Camera Comunelor. Deputatul conservator Richard Brooman-White, etonian, fost coleg al lui Philby la Trinity și coleg în S.I.S. pe timpul războiului, a intervenit în favoarea acestuia : „Care sînt acuzațiile care i se aduc lui Philby ? Că a avut mulți prieteni comuniști la Cambridge ? Nu-i nici o crimă lucrul acesta ! Faptul că Burgess a locuit la el pe cînd erau împreună la Washington ? Poate că Philby nu a fost destul de înțelept cînd și-a ales prietenii, dar cine dintre noi poate spune că toți prie-

tenii lui sînt oameni asupra cărora nu poate cădea nici o umbră de suspiciune ?”

În urma acestor dezbateri s-a tras concluzia că Philby era nevinovat, că el și-a servit țara cu strălucire și că toate ponoasele i se trag că a avut nenorocul să fie prietenul unui șarlatan ca Burgess, în nici un caz că ar fi întreprins vreo acțiune care ar fi lezat interesele țării, deci nu putea fi considerat trădător sau spion comunist.

Trei zile după această dezbateri, la 10 noiembrie 1955, colonelul Lipton a cerut și a obținut permisiunea să facă următoarea declarație :

„Într-o întrebare pe care am pus-o la 25 octombrie, m-am referit la domnul Harold Philby ca fiind cel de-al treilea agent. În dezbaterile de luni am susținut mai departe această afirmație. De atunci, am restudiat cu atenție datele și, în special, cuvîntarea ministrului de externe. Am citit și declarația lui Philby, în care acesta se referă la prietenia cu Burgess și pe care o califică drept o imprudență. Sînt mulțumit că nu există nici o dovadă prin care să se susțină afirmația că domnul Philby i-a avertizat pe Burgess și pe Maclean, sau că el ar fi fost cel de-al treilea agent într-o rețea de spionaj. Consider necesar și de datorie mea să-mi retrag acuzațiile pe care le implica întrebarea și intervențiile făcute în cursul dezbaterii. Mai vreau să adaug că regret profund afirmațiile pe care le-am făcut”.

În felul acesta, Lipton își cerea scuze, iar Philby, care se afla la Londra, după ce l-a ascultat, a golit o sticlă de brandy.

Colonelul Lipton era un om cu suflet bun, cunoscut în Camera Comunelor și în circumscripția electorală pe care o reprezenta ca un om integru și cu simțul dreptății. În fața unei asemenea caracterizări și ținînd cont de faptul că după cîțiva ani el avea să regrete retragerea acuzațiilor aduse lui Philby, se pune întrebarea : de ce a făcut acest lucru ? El fusese sfătuit de către cîțiva membri de frunte ai partidului laburist și, în special, de Herbert Morrison, să-și retragă acuzațiile. Trecuse în mult timp de cînd Morrison își dăduse seama că nu fusese în-

format la timp de subordonații săi despre cele întâmplate și acum dorea să evite un nou scandal, care putea fi exploatat de către adversarii lui politici. Întreaga afacere se consumase în ultimele luni ale guvernării laburiste și pe vremea când Morrison era ministru de externe, astfel că el dorea ca această poveste să fie dată uitării atât din motive personale cât și din motive politice.

În felul acesta, Kim Philby a câștigat și cel de-al doilea „proces”, iar Harold Macmillan a declarat în fața lumii întregi că domnul Harold Philby este un om bun și cinstit, care și-a îndeplinit cu cinste îndatoririle sale.

În urma unei astfel de caracterizări, Philby a putut privi cu mai multe speranțe spre viitor. Și, cum nu avea altceva de făcut, a început să-și caute o slujbă care să-i restabilească creditul în ochii Moscovei și ai Londrei.

DE LA BEIRUT, CU DRAG, SPRE MOSCOVA

După dezbaterile din Camera Comunelor, din noiembrie 1955, Kim Philby putea să iasă din izolarea în care trăise mai mult de patru ani. Este adevărat că în cei patru ani el a continuat să lucreze pentru S.I.S., dar misiunile pe care le primea, rare și neinteresante, nu erau nici măcar plătite. Devenise un agent de rînd, șters și fără nume.

El ar fi vrut să se afirme în 1952, cînd, după înfringerea laburiștilor în alegerile generale din octombrie 1951, Churchill preluase puterea, iar Anthony Eden, ministrul de externe, începuse să acorde o atenție deosebită Orientului Mijlociu și Iranului, hotărît fiind „să pună capăt harababurii de la Abadan”.

De cînd șahul Iranului fusese forțat să numească ca prim-ministru pe excentricul Mohamed Mossadeq, șeful mișcării naționaliste, guvernele englez și american priveau cu neliniște infiltrarea în Persia a agitatorilor, sfătuitoților și tehnicienilor comuniști, precum și a unui rezident al serviciului de informații sovietic. Mossadeq naționalizase terenurile petrolifere ale companiei anglo-iraniene și rafinăria de la Abadan, pe vremea aceea cea mai mare din lume. Ca să-și câștige un ajutor popular, Mossadeq încheiase un pact secret cu conducătorii partidului Tudeh, pe care șahul îl declarase ilegal în 1949. Tot pe vremea aceea, Mossadeq începuse negocierile în vederea încheierii unui tratat economic și de apărare cu Uniunea Sovietică. Londra și Washingtonul erau hotărîte să-i împiedice pe

sovietici să pună mina pe Persia, fapt care ar fi însemnat nu numai pierderea petrolului iranian, dar și o amenințare la adresa țărilor producătoare de petrol din Orientul Mijlociu.

Aceasta era situația când Churchill a ordonat ca un număr de agenți ai S.I.S. să plece în Persia pentru a face o recunoaștere a situației, să-i adune pe politicienii care se opuneau lui Mossadeq și să-i convingă prin toate mijloacele să-l sprijine pe șah. Departamentul de Stat al S.U.A. era gata să cheltuiască zece milioane de dolari numai ca să-l răstoarne de la putere pe Mossadeq și să restaureze politica prooccidentală a șahului. Allen Dulles primise această sarcină, care însemna, în fond, inscenarea unei lovituri de stat, dată de generalii credincioși șahului. O mare echipă de agenți ai C.I.A., condusă de generalul de brigadă Norman Schwartzkopf, expert în problemele Orientului Mijlociu (care, între 1944 și 1948, reorganizase poliția și serviciul de informații al șahului), a fost trimisă la Teheran, însă lucrurile mergeau destul de greu, căci, fiind an de alegeri în S.U.A., trebuia să se evite un scandal politic provocat de C.I.A.

Având mulți prieteni printre agenții C.I.A. din Orientul Mijlociu, Philby auzise de această „afacere” și plecase în grabă la Londra, unde intenționa să-i prezinte generalului Menzies planul lui de acțiune, cu ajutorul căruia spera să-și recâștige poziția ocupată în trecut în S.I.S. Planul consta în asigurarea colaborării ministrului de interne al lui Mossadeq, generalul Zahedi, care era sprijinit de armată și se declarase dispus să-l răstoarne de la putere pe Mossadeq. Pentru Philby, acest plan, în cazul în care ar fi fost aprobat, mai prezenta avantajul că îl putea da și sovieticilor, recâștigându-și astfel stima Moscovei.

Totuși, când a sosit la Londra, la sfârșitul anului 1952, și-a dat seama că lucrurile nu mergeau prea bine la Queen Anne's Gate, unde sir Stewart Menzies își prezentase demisia și dădea în primire generalului maior sir John Sinclair, fost director al informațiilor militare. În cele din urmă însă, Philby a reușit să prezinte planul său noului șef al S.I.S., dar răspunsul pe care l-a primit nu a fost deloc încurajator. Trecând peste acest

insucces, Philby a reușit, ca și altă dată, să transforme înfrângerea într-un succes, el informându-i pe sovietici despre „complotul imperialist din Iran”.

Între timp, din punctul de vedere al englezilor și al americanilor, „afacerea” iraniană evolua foarte bine. Noul președinte al S.U.A., generalul Eisenhower, îl numise ca director al C.I.A. pe Allen Dulles și îi dăduse mină liberă, astfel că lovitura de stat împotriva lui Mossadeq a devenit repetiția generală pe care acesta o făcea în vederea multor „reprezentatii” asemănătoare de mai târziu.

Emisarul lui Dulles la Teheran, generalul de brigadă Schwartzkopf, avea simțul umorului. În ziua de 13 august 1953, o mulțime uriașă, distrată de muzicanți, jongleri, luptători și clovni, mărșăluia prin oraș spre locuința lui Mossadeq, fiecare om sau copil din rândurile acestora primind câte trei dolari din partea Ligii patriotice, care era finanțată de americani. Când Mossadeq a apărut pe balcon, crezând că este vorba de o demonstrație organizată în cinstea lui, mulțimea a izbucnit: „Trăiască șahul!”, „Moarte trădătorului Mossadeq!”. Lovitura de stat a fost încununată de succes. Fără a se trage vreun foc, Mossadeq a fost arestat și închis de generalul Zahedi. Anglia a primit compensații substanțiale, iar compania anglo-iraniană a obținut patruzeci la sută din acțiunile terenurilor petrolifere, nu chiar procentajul pe care îl deținuse înainte de exproprierea făcută de Mossadeq, dar destul de mult pentru acționarii companiei, printre care se numărau și frații Dulles.

Philby a pierdut ocazia să participe la pregătirea acestei lovituri, pregătită în întregime de americani, dar, prevăzând că noul premier iranian va fi generalul Zahedi, a reușit să-și recâștige reputația de care se bucurase mai înainte printre sovietici. Și în fața Londrei începuse să se bucure de un scurt început de glorie, deoarece previziunea lui se dovedise a fi adevărată, dar un alt eveniment i-a acoperit din nou cu nori steaua norocului.

Disparația Melindei Maclean și a copiilor ei a readus în coloanele ziarelor pe cei doi fugari notorii, iar numele lui Phil-

La Cambridge am devenit comuniști. Dacă am renunțat la activitatea politică, am făcut-o nu pentru că nu eram de acord cu analiza marxistă a situației în care ne aflam, ci pentru că am crezut, în mod greșit, că, devenind funcționari de stat, vom putea contribui mai mult la punerea în practică a acestor idei.

Probabil că acțiunea noastră de a renunța la activitatea politică a determinat, în mod neintemeiat, Ministerul de Externe să afirme, prin purtătorul său de cuvânt, că noi am fi fost agenți sovietici. Ministerul de Externe poate să creadă ce pofteste, însă noi știm ce este important azi, și e tragic că cei de la Ministerul de Externe nu-și dau seama de aceasta.

Nici unul dintre noi n-am fost agenți comuniști. Până aici faptele relatate sînt comune pentru amîndoi. Carierele noastre sînt însă diferite și de aceea e bine să le descriem separat.

În ce-l privește pe Maclean, el a lucrat din 1935 pînă în 1951 la Londra, Paris, Washington și Cairo, în calitate de angajat permanent al Ministerului de Externe și, în felul acesta, a fost o piesă a mașinii care, cu excepția perioadei războiului, a dus o politică inacceptabilă nu numai pentru el, ci pentru mulți alții.

El nu este singurul din Ministerul de Externe care a obiectat împotriva politicii externe a Angliei de dinainte de război, în special în problema Abisiniei, a războiului civil spaniol și a Munchenului. Cu timpul, a rămas izolat în acțiunile sale, și aceasta deoarece era din ce în ce mai greu de găsit o persoană dispusă să gîndească sau să vorbească despre altceva în afară de „pericolul comunist” sau care să înțeleagă pericolul ce-l constituie politica americană din Europa și Extremul Orient.

A lucra și-n continuare în Ministerul de Externe devenise imposibil. În luna mai 1951, existau dovezi că, indiferent ce ar fi făcut el, Ministerul de Externe și serviciile de securitate își aveau planurile lor. Telefoanele de la birou și de acasă erau folosite ca microfoane, polițiști îmbrăcați civil îl urmăreau peste tot, iar un coleg era pus să-l tragă de limbă.

În această situație, Maclean a hotărît să plece în Uniunea Sovietică și să facă tot ce-i stă în putință pentru a ajuta la încheierea unei înțelegeri între Est și Vest. Dificultatea părăsirii țării, datorită faptului că era urmărit de poliție, a fost depășită după ce l-a întîlnit pe Burgess, care se întorsese de la Washington. Burgess a fost de acord să se ocupe el de aranjarea plecării și, în același timp, să plece și el cu Maclean.

O astfel de călătorie era riscantă pentru doamna Maclean, care aștepta un copil. Ea și copiii au venit în Uniunea Sovietică în 1953.

În ce-l privește pe Burgess, cînd a plecat de la Cambridge a intrat în serviciul B.B.C.-ului. Ulterior, i s-au oferit o serie de posturi, pe care el le-a acceptat, la început într-un departament al serviciului secret britanic, și apoi la Ministerul de Externe. Tot timpul el a fost un simpatizant al Uniunii Sovietice și-l alarma cursul luat de politica anglo-americană după război. Mult mai alarmat a fost de faptul că a eșuat încercarea de a se găsi un *modus vivendi* între Est și Vest.

Nici pe vremea cînd a fost la B.B.C., nici mai tîrziu, pe cînd lucra în serviciul secret britanic și la Ministerul de Externe, el n-a ascuns faptul că este comunist. Atitudinea lui din această perioadă este incompatibilă cu presupunerea că ar fi fost agent secret sovietic.

Această subliniere e necesară, pentru a se face pe deplin înțeleasă situația care a apărut după ce s-a întors de la Washington la Londra, în 1951. El s-a prezentat la Maclean, care era șef al Departamentului american din Ministerul de Externe. Din discuția avută, amîndoi și-au dat seama că informațiile și părerile pe care le au despre situația politică și despre pericolul izbucnirii unui război sînt identice.

Ce s-a întîmplat ulterior, a fost determinat de următoarele fapte. Burgess, care cu cîteva luni mai înainte inițiasse o serie de aranjamente pentru a obține o slujbă nouă, gîndindu-se să-și dea demisia din Ministerul de Externe, a aflat că Ministerul de Externe voia să se dispenseze de serviciile lui. Deși toată

lumea își dă seama că nici un agent nu ar lua hotărîrea să părăsească Ministerul de Externe, totuși Burgess luase această hotărîre, dar, în urma celor aflate, se îndoia că va mai putea să-și îndeplinească conștiincios noua slujbă.

Deci, cînd Maclean i-a spus lui Burgess că el nu mai poate lucra la Ministerul de Externe din cauza politicii pe care o ducea acest minister și i-a propus să plece împreună în U.R.S.S., Burgess a fost de acord. Era unica posibilitate de a-și pune în practică convingerile din totdeauna.

Rezultatul activității noastre în U.R.S.S. ne întărește convingerea că noi am făcut bine ceea ce am făcut. Dăm această declarație pentru a fi publicată.

A doua zi, în Pravda, Izvestia și Trud se putea citi textul declarației în întregime, iar alte ziare din U.R.S.S. au publicat versiuni prescurtate, adăugînd comentarii privitoare la semnificația pe care o avea părăsirea de către doi diplomați englezi a lumii capitaliste pentru a activa în folosul păcii și socialismului. De asemenea, agenția TASS a făcut cunoscut textul declarației tuturor agențiilor de presă cu care avea legături, în timp ce postul de radio Moscova l-a transmis de mai multe ori integral.

Era evident faptul că reapariția „diplomaților dispăruți” și conferința lor de presă, care a durat doar cinci minute, avuseseră loc cu un anumit scop. Cinci ani de zile sovieticii nu scoaseră un cuvînt în legătură cu locul unde se găseau Burgess și Maclean, pentru ca, după conferință, să nu mai contenească vorbind despre ei.

Momentul în care au fost prezentați presei este semnificativ: După două zile de la apariția lui Burgess și Maclean s-au deschis lucrările Congresului P.C.U.S., la care conducătorii sovietici au vorbit mult despre eforturile pe care ei le depun pentru instaurarea unei păci trainice și acuzau S.U.A. și Anglia că nu vin în întîmpinarea propunerilor lor. În declarația lui Burgess și Maclean se găsea mărturia politicii reacționare duse de Marea Britanie cu privire la Abisinia, la războiul civil spa-

niol și la München. Declarația constituia o dovadă serioasă și o denunțare a politicii imperialiste.

Apariția lui Burgess și Maclean a fost însă efemeră. Luni, toți corespondenții englezi și americani, care lipsiseră de la „conferința de presă” a celor doi, fugeau de la un minister la altul, cerînd permisiunea de a lua legătura cu „diplomații dispăruți”, dar peste tot primeau același răspuns, și anume că cei doi cetățeni nu doresc să dea interviuri și nici să-și întîlnească pe compatrioții lor, iar autoritățile le respectă dorința.

În timp ce ziarele din lumea largă retipăreau și infloreau vechile povești despre Burgess și Maclean, tocmai ei, care erau interesați, tăceau. Au mai trecut aproape cinci ani pînă cînd au început să apară la conferințe de presă, să participe la recepții și să-și invite colegii să le facă vizite acasă, așa cum au procedat cu Tom Driberg și cu John Mossman.

Apariția lui Burgess și Maclean i-a cauzat lui Philby unele neplăceri. Evenimentul avusese loc într-un moment inoportun pentru el, și era clar că nu fusese avertizat de prietenii lui sovietici. Urmarea a fost faptul că negocierile dintre Ministerul de Externe și redactorii de ziare din Fleet Street referitoare la angajarea lui s-au întrerupt, puțini fiind aceia care mai doreau să-l angajeze pe Philby, etichetat încă drept „cel de-al treilea om”. Numai David Astor, redactorul șef de la Observer, un om de o bunătate aleasă, s-a arătat mai caritabil. De la Ministerul de Externe i se spusese lui Astor că intervenția are un caracter pur uman, el neavînd de unde să bănuiască adevăratul motiv, care era acela de a i se procura unui agent al S.I.S. scrisori de acreditare din partea acestui important ziar.

În iunie 1956, Philby a fost angajat colaborator al ziarului, plătindu-i-se 300 de lire pe an, plus cheltuielile făcute în interes de serviciu. Ca să suplimenteze această sumă modestă, a mai intrat în legătură cu Donald Tyerman, de la Economist, care a fost de acord să-i dea 200 lire pe an pentru corespondențele sale, plus cheltuielile făcute în interes de serviciu. Avînd în continuare bani puțini și promisiuni multe, după un timp

și-a lăsat soția bolnavă cu copiii la Londra și a plecat în Liban, cam pe cînd a izbucnit criza Suezului.

La Beirut a locuit în orașul vechi, printre arabii săraci, unde nu se gîdea să trăiască nici un alt european, aranjînd, în schimb, cu portarul șef de la hotelul Normandy ca toată corespondența să-i fie trimisă acolo, de unde el o ridica zilnic. Mîncea foarte frugal, bea mult mai puțin ca înainte și trimitea toți banii soției, care abia reușea să-și hrănească copiii. Cîteva luni mai tîrziu soția i-a murit, iar copiii mai mici i-au fost luați de rude. Celor care au cunoscut-o pe Aileen Philby le este greu să descrie relațiile matrimoniale dintre ea și Kim, deși se pare că, înainte de a se îmbolnăvi Aileen, ei se iubiseră foarte mult, iar Kim se purta foarte tandru cu ea. Deși impenetrabil, Kim Philby era un om bun și curtenitor, dar întotdeauna în gardă, acesta fiind, probabil, rezultatul vieții duble pe care o ducea. Rareori punea întrebări directe și nici nu-i plăcea să i se pună asemenea întrebări, astfel că, în general, relațiile lui cu ceilalți oameni tindeau să devină impersonale.

Kim Philby era un ziarist excelent, deloc inclinat spre „descriptionism” sau melodramă, un reporter de primă mînă, care știa să observe și să aprecieze într-o clipă ceea ce vedea sau auzea, după care descria totul lucid, concis și deseori foarte viu. Niciodată nu se oprea asupra poantelor de efect, de dragul unui început bun sau al unui sfîrșit reușit de articol.

În timpul intervenției anglo-franco-izraeliene din 1956, el a scris cîteva reportaje excelente și a dat ziarelor sale cîteva vești inedite, care au făcut senzație. Pronunțîndu-se împotriva „aventurii Suezului” avea aceeași poziție cu Observer, așa că reportajele sale erau binevenite. În cîteva articole își exprima simpatia față de naționalismul arab, dar condamna excesele acestuia. În iulie 1958 a scris articole bine informate despre revoluția din Irak, care a culminat cu asasinarea regelui și a unchiului acestuia. Articolele îl susțineau pe Kassem, lucru deloc surprinzător, deoarece Kassem era o marionetă a comuniștilor, dar, în același timp, condamnau cruzimea celor care au răsturnat monarhia irakiană.

Deși critica aspru politica internă și externă a S.U.A., mulți dintre prietenii lui erau americani. El îi tachina numîndu-i „mîni juvenile nedezvoltate” și ridea de dorința lor de a fi iubiți. Avea cîteva prieteni buni printre agenții C.I.A. de la Beirut, inclusiv Eugene Burns, ziarist din California și agent principal la Bagdad. Burns a fost ucis în timpul revoluției de oamenii lui Kassem.

În 1958, Philby, văduv acum, era deseori văzut în compania lui Eleanor Brewer, soția corespondentului ziarului New York Times. Sam Brewer călătorea mult prin țările arabe, uneori plecînd și Philby cu el în diferite misiuni.

Între timp, devenind un musafir permanent al casei prietenului său, Philby o însoțea adesea pe soția lui Brewer la petreceri și concerte, cînd acesta era plecat, iar faptul că în cele din urmă Eleanor a divorțat nu a mai mirat pe nimeni. La sfîrșitul lunii octombrie, Philby a închiriat un apartament drăguț lîngă palatul prezidențial, pe care Eleanor l-a mobilat cu foarte mult gust, apoi, în 1959, s-au căsătorit. Kim și-a adus copiii din Anglia, ca și Eleanor, de altfel, care avea o fetiță, astfel că, după cum scria ziaristul american Sheehan, „peste noapte, viața hazardată a lui Philby a devenit prototipul vieții senine de familie”.

Curînd după aceea s-a observat că Eleanor și Kim au început să facă schimb de vizite cu mai-marii Beirutului sau, mai corect spus, cu cei mai importanți oameni din Beirut, printre prietenii lor numărîndu-se profesorii de la Colegiul american, diplomați, scriitori și pictori, intelectuali arabi, oameni de afaceri bogați și, desigur, zariștii acreditați sau care treceau prin Beirut. Iată ce spune despre aceste petreceri Sheehan: „Conversațiile erau la fel de distinse ca la Paris sau Mayfair. O dată, la o petrecere care a avut loc în apartamentul meu, am încercat să-i fac cunoștință lui Philby cu doi atașați de la ambasada sovietică, dar el, făcînd un gest de oroare, mi-a răspuns: „Nu, nu! Nu vreau să am de-a face cu rușii”. Da, Philby era un agent cu multă experiență și știa cum să-și mențină reputația!”.

În lumea restrînsă a serviciului diplomatic, sînt foarte dese întîlnirile dintre anumiți oameni care au mai avut ocazia să se întîlnească și-n alte capitale sau orașe ale lumii, unde au fost trimiși să-și reprezinte țara, așa cum s-a întîmplat și cu Philby, care, fiind la Beirut, a constatat că șef al postului S.I.S. din acest oraș era un vechi prieten de-al său.

În timp ce își consacra majoritatea timpului misiunilor primite din partea S.I.S., Philby făcea tot posibilul să fie considerat de ceilalți un simplu ziarist, și pentru aceasta nu vizita niciodată pe șeful postului S.I.S. sau pe alți reprezentanți ai serviciului secret la locuințele lor. Curînd după ce a ajuns la Beirut, a aflat de marile schimbări care aveau loc la Londra: generalul maior sir John Sinclair își dăduse demisia din S.I.S. după incidentul din 19 aprilie 1956, din portul Portsmouth. Este vorba de încercarea comandorului Lionel Crabbe de a face o cercetare subacvatică a calei crucișătorului Ordjonikidze, cu care veniseră în Anglia conducătorii sovietici Hrușciiov și Bulganin. Se presupune că Crabbe s-a înecat, deși au circulat tot felul de zvonuri că ar fi fost pescuit de marinarii sovietici și dus în Rusia. După o încercare nereușită de a nega cele întîmplate, primul ministru, sir Anthony Eden, a fost nevoit să ceară scuze guvernului sovietic, printr-o notă în care se menționa că „scafandrul care s-a aflat în vecinătatea distrugătoarelor sovietice ce însoțeau crucișătorul Ordjonikidze nu avea nici un fel de ordin să facă așa ceva. Cu toate acestea, guvernul Marii Britanii își exprimă regretele sale pentru cele întîmplate“.

Este adevărat că guvernul englez nu știa nimic de „afacerea“ aranjată de S.I.S. și de „Informațiile navale“, care i-au prilejuit lui Anthony Eden unul din cele mai neplăcute momente din cariera lui politică. Întrebat în Camera Comunelor, el repeta că „totul s-a făcut fără aprobarea guvernului și fără ca guvernul să știe de așa ceva“ și promitea că va lua măsuri disciplinare împotriva celor răspunzători de acest incident. Măsurile disciplinare îi vizau pe trei ofițeri din „Informațiile navale“, dar mînia lui Eden s-a extins și asupra S.I.S.-ului. De

data aceasta vechea ceartă dintre S.I.S. și directorul general al Serviciului de securitate a atins apogeul, iar conflictul dintre gemenii MI-6 și MI-5 s-a încheiat cu victoria absolută a lui sir Dick White, șeful lui MI-5. După un interval de trei sau patru luni și după ce postul de șef al S.I.S.-ului fusese refuzat de trei oameni din Ministerul de Externe și doi generali, primul ministru i-a cerut lui White să ia el conducerea acestui serviciu, ceea ce White a și făcut, după cum se spune, cu o satisfacție deosebită.

Senzaționala schimbare, care însă n-a fost niciodată dată publicității, a avut mari repercusiuni asupra poziției lui Philby, deoarece sir Dick White îl suspecta de ani de zile ca fiind complicele lui Maclean și al lui Burgess. White era unul din inițiatorii „procesului secret“, astfel că a fost foarte infuriat cînd a aflat de Philby că încă mai lucrează în S.I.S. În nici un caz, el n-ar fi permis ca Philby să fie trimis la Beirut. Cînd a ajuns șef al S.I.S.-ului, White putea să-l dea afară pe Philby și se fac multe speculații de ce nu a făcut acest lucru. O explicație a fost aceea că Philby, la fel ca George Blake, era agent dublu, deși nu poate fi vorba de așa ceva, căci Philby lucra pentru ruși, fapt pe care el însuși l-a recunoscut cu foarte multă mîndrie. White l-a luat în lucru pe Philby de îndată ce a avut ocazia, dar acesta, fiind un agent cu experiență îndelungată, și-a dat repede seama că este urmărit de colegii săi, inclusiv de un vechi prieten.

Edward Sheehan a arătat, în 1964, că el și alți membri ai ambasadei americane din Beirut au fost avertizați încă din 1957 că Philby era suspect și că nu trebuia să i se dea nici un fel de informații secrete, deși lucra pentru S.I.S. Philby nu fusese încă dat afară și datorită faptului că noul șef al S.I.S. nu voia să se mai facă de ris. El căuta acum dovezile cu care Philby urma să fie confruntat și silit să mărturisească.

În felul acesta a început un fantastic joc de-a șoarecele cu pisica între Londra și Beirut. Philby, care continua să fie un liber profesionist în cadrul S.I.S.-ului și să primească o alocație

modestă, își desfășura activitatea nestingherit. Șefii săi așteptau cu răbdare clipa în care acesta va face o mișcare greșită, dar el era prea deștept pentru a se lăsa prins, astfel că aproape trei ani de zile s-a amuzat, jucind feste următorilor săi. Conform celor spuse de Sheehan, Philby s-a întâlnit de mai multe ori, noaptea, cu legăturile lui de la K.G.B., fără ca următorii săi să poată observa ceva, dar, chiar dacă ar fi observat, ar fi făcut o mare prostie oprindu-l pe arabul respectiv, deoarece acesta le-ar fi putut spune că el l-a rugat pe domnul englez să-i dea un foc.

În același timp, Philby continua să fie în atenția C.I.A., care îl urmărea de mult, iar acum șeful S.I.S. de la Beirut era informat de tot ce aflau americanii despre acesta. Șeful poliției libaneze era colonelul Tewfik Jalbout, un aliat de încredere al C.I.A., căreia îi făcuse multe servicii în trecut. El simpatiza și S.I.S.-ul, dar, având ca principală sarcină să asigure securitatea Libanului împotriva agenților comuniști, a fost rugat de agenții C.I.A. să le dea o mină de ajutor în urmărirea lui Philby. Într-o noapte, Philby era gata să fie prins în flagrant delict, el fiind văzut de un agent al poliției secrete libaneze pe când făcea semne, de pe terasa casei, cu un obiect întunecat. Agentul i-a raportat cele observate lui Jalbout și, dându-i-se o pereche de ochelari polaroid pentru a urmări în continuare terasa în cursul nopții, peste două zile l-a observat din nou pe Kim Philby făcând semne cu un obiect. Presupunându-se că Philby transmitea mesaje cu o lanternă cu raze infraroșii, și pentru a afla cine primea aceste semnale, colonelul Jalbout a pus în mișcare toți agenții pe care îi avea disponibili. Greutatea consta în faptul că Philby avea locuința pe o colină, casa lui putând fi văzută din mai multe puncte ale orașului, astfel că oricare din cele câteva sute de cetățeni care locuiau în acea parte a Beirutului putea să recepționeze semnalele. Totuși, până la urmă, cercul de suspecti s-a redus la două sau trei persoane, printre care și un armean bănuțat a fi agent sovietic, dar împotriva căruia nu existau probe suficiente pentru a-l aresta.

Percheziția efectuată în casa armeanului, sub pretextul că se căutau stupeficante, n-a dat rezultatele dorite.

Altă dată, un detectiv al lui Jalbout l-a văzut pe Philby schimbând două taxiuri pînă cînd a ajuns la un chioșc cu dulciuri aparținînd unui armean din orașul vechi. Curînd după ce Philby a intrat în chioșc, a venit și adjunctul atașatului militar al ambasadei sovietice, care, de asemenea, a intrat înăuntru, dar detectivul n-a îndrăznit să-i rețină pe cei doi de teama unui scandal diplomatic. Faptul că atât Philby cît și diplomatul sovietic s-au dus la același chioșc, unde mergeau doar copiii murdari ai arabilor, este semnificativ. Se părea că el începea să desconsidere regulile de bază ale conspirativității, transmitînd mesaje cu ajutorul obiectelor luminoase și întîlnindu-se cu diplomații străini, în loc să procedeze mult mai rafinat.

Între timp, s-a produs demascarea lui George Blake, care intrase în atenția S.I.S.-ului încă de pe cînd lucra ca agent dublu în Berlinul occidental, respectiv din perioada mai 1955 — aprilie 1959. În 1959, Blake a fost rechemat la Londra și i s-a dat de lucru la Ministerul de Externe, sperîndu-se că el va căuta să ia legătura cu agenții sovietici din Londra, dar, cum acesta era un spion cu multă experiență, planul a eșuat. În 1960, sir Dick White s-a hotărît să-l trimită la Beirut, ca să studieze araba la institutul M.E.C.A.S. și să se familiarizeze cu obiceiurile popoarelor din Orientul Apropiat, avîndu-se în vedere, zice-se, numirea într-un post diplomatic din Orientul Mijlociu. Deși s-ar putea ca acesta să fie adevărul, avem toate motivele să credem că el a fost trimis în Orientul Apropiat pentru a-i întinde o cursă lui Philby. Comunitatea britanică din Beirut avea un club, terenuri de sport, bazine de înot și alte condiții de recreere pentru englezi. Se spera că Philby și Blake se vor întîlni la club, însă din nou planul făcut de S.I.S. a dat greș, deși Blake a fost demascat ca agent sovietic în 1961, iar la proces a declarat că Philby este agent sovietic. În procesul de la Old Bailey, Blake a fost condamnat la 42 de ani de închisoare.

Philby a devenit foarte îngrijorat în urma celor întâmplate. Pînă atunci dusesse o viață respectabilă, căsătoria lui cu Eleanor se dovedise a fi fericită, bucurindu-se în același timp și de prezența copiilor, Harry, Miranda și Annie. Kim s-a purtat întotdeauna atent cu soția lui, deși uneori devenea îngrijorat de activitatea pe care o ascundea față de Eleanor. Cîteodată combina afacerile cu distracțiile, luîndu-și familia în Iordania și Siria, de unde trimitea reportaje excepționale ziarului Observer. În Iordania, Philby a fost primit de regele Hussein, care i-a acordat un interviu atît de candid, încît a atras atenția asupra ziarului.

În vara anului 1961, Philby a devenit nervos, iritabil și, pentru prima dată, Eleanor l-a auzit țipînd și l-a văzut plecînd de acasă, ceea ce dovedea că începea să-și piardă controlul, lucru care nu i se mai întîmplase pînă atunci. Cînd Eleanor l-a întrebat dacă are ceva pe suflet, el i-a răspuns că n-are nimic, iar prietenilor le spunea că moartea tatălui său îl afectase foarte mult. Într-adevăr, tatăl lui murise la 30 septembrie 1960, pe cînd vizita Beirutul, și el fusese impresionat de această moarte, dar își revenise după două sau trei luni, considerînd că un om de șaptezeci și șase de ani nu putea trăi la infinit. Nervozitatea de mai tirziu a lui Philby n-are nici o legătură cu moartea tatălui său.

În toamna lui 1962, deși se simțea și mai rău, Kim s-a hotărît să facă o călătorie prin Yemen pentru a trimite ziarelor din Londra reportaje în legătură cu războiul dintre regaliști și guvernul pronasserian al lui Salan. Eleanor s-a opus, însă el a încercat să o liniștească spunînd că pleacă împreună cu Eric Dawnton, corespondent special al ziarului Daily Telegraph. Dawnton, care-l cunoștea pe Philby de mai bine de douăzeci și cinci de ani, a avut grijă de el în timpul călătoriei, dar Philby era într-o stare proastă, suferea de insomnie, fuma țigară după țigară și bea din greu.

Deznodămîntul se apropia cu pași mari. Puțin înainte de Crăciun, doi ofițeri superiori ai S.I.S.-ului au sosit la Beirut. Unul din ei, fost șef al postului S.I.S. din Beirut și prieten al

lui Philby, fusese numit consilier de ambasadă și urma să predea vechiul post, iar celălalt venise să ia în primire rezidentura S.I.S. De fapt, amîndoi veniseră să-l interogheze pe Philby și să-i prezinte dovezile lor. Aceste dovezi se bazau mai puțin pe depoziția lui George Blake și mai mult pe cele spuse de un trădător sovietic, Anatoli Alexeevici Dolnițin, fost ofițer superior în serviciul de informații sovietic, care se predase americanilor în Berlinul occidental. În momentul predării, Dolnițin avea asupra lui un dosar din care reieșea foarte clar activitatea trădătoare a lui Philby, iar mai tirziu a furnizat și alte detalii pe care le memorizase la sediul din Moscova.

Rusul a fost dus cu avionul de la Berlin la Washington și interogat acolo mai multe luni, fiind ținut închis la sediul din Langley, Virginia. În toamna lui 1962, John A. McCone i-a trimis lui Dick White informații detaliate și s-a oferit să i-l trimită și pe Dolnițin la Londra. Dolnițin, cu părul vopsit, cu mustață și ochelari, a fost adus la Londra de patru ofițeri ai C.I.A.; deghizarea lui era necesară, deoarece existau unele informații că agenții sovietici urmăreau să-l lichideze.

În Anglia, Dolnițin a fost ținut ascuns la țară, unde sir Dick White, împreună cu două ajutoare și cu sir Martin Furnival-Jones, șef al MI-5, l-au interogat cîteva zile.

În urma acestor interogatorii, la 12 septembrie 1962, a fost arestat William John Christopher Vassal, funcționar al Amiralității britanice, și s-a redeschis dosarul lui Philby. Problema era cum să fie adus Philby în Anglia, el neputînd fi arestat la Beirut, mai ales că nu exista între cele două țări nici un acord privind extrădarea persoanelor căutate de poliție. În această situație, agenții S.I.S. au luat legătura cu colonelul Jalbout, care s-a oferit să-l aresteze pe Philby și să-l predea pe ascuns pentru a-l transporta cu avionul la Londra. Această propunere fiind respinsă, colonelul Jalbout s-a oferit să-l „lichideze”, dar din nou agenții S.I.S. s-au opus.

În cele din urmă, s-a hotărît să se procedeze ca și în cazul lui Blake, în sensul că să se trimită agenți S.I.S. la Beirut pentru a-l convinge să se predea și să se întoarcă la Londra.

Prima întâlnire între Philby și cei doi agenți ai S.I.S. s-a desfășurat într-o atmosferă amicală, lui nespunându-i-se nimic despre scopul călătoriei lor la Beirut. Ceva mai mult chiar, pentru a-și ușura cât mai mult misiunea, fostul șef al postului S.I.S. din Beirut l-a invitat pe Kim cu soția la restaurantul Lucullus. După câteva zile însă, cei doi ofițeri i-au spus care era misiunea lor și i-au arătat dovezile. La început, Philby a negat acuzațiile, spunind că mai fusese invinuit și înainte de așa ceva, dar întotdeauna acuzațiile s-au dovedit a fi false.

Pus în fața declarației date de Dolnițin și pierzindu-și controlul, pînă la urmă Philby a recunoscut aproape totul, declarînd că a fost comunist încă din tinerețe și crede că e de datoria lui să dea unele informații politice importante guvernului sovietic, pe care îl consideră ca fiind singurul apărător al păcii mondiale.

Cîteva săptămîni s-a desfășurat un adevărat duel de inteligențe între el și emisarii lui White care îi cereau, apelînd la conștiința lui, să se întoarcă la Londra. Philby refuza mereu, spunînd că trebuie să se gindească bine la ceea ce face, nu atît pentru el, cît mai ales pentru soția și copiii lui. În timpul acesta, de cîte ori apăreau împreună în public ei discutau în continuare, dar cînd se apropia cineva începeau să spună bancuri și să bea, pîrînd că sînt cei mai buni prieteni.

La 23 ianuarie 1963, Philby a fost invitat la cină, împreună cu soția, de familia Balfour-Paul. El a plecat de acasă după-masă, iar mai tîrziu a telefonat și a vorbit cu fiul său Harry, în vîrstă de treisprezece ani, spunîndu-i să-i comunice lui Eleanor, care făcea baie, că el o să întîrzie.

Văzînd că nu s-a întors pînă la ora opt seara, doamna Philby s-a dus singură la familia Balfour, spunîndu-și că va veni și el ceva mai tîrziu. Dar Philby n-a apărut nici mai tîrziu, astfel că Eleanor, din ce în ce mai îngrijorată, și-a cerut scuze și a plecat mai devreme acasă, unde l-a așteptat pînă la miezul nopții. Cînd a văzut că Philby nu apare, ea a telefonat unui om de afaceri american, care îi era prieten foarte bun și o

ajutase de mai multe ori. Americanul, la rîndul său, i-a telefonat colonelului Jalbout, pe care-l cunoștea bine, și a întrebât dacă Kim nu fusese cumva victima unui accident. Au trecut patruzeci și opt de ore și nici poliția libaneză, nici reprezentanții S.I.S. și nici ambasada engleză, care făceau investigații, n-au reușit să afle nimic despre Philby.

Știînd că Philby primea corespondența la hotelul Normandy, Eleanor s-a dus să o ridice. Printre altele, a găsit și cîteva rînduri de la Kim, care îi scria doar atît: „Să nu-ți faci griji. Totul este în regulă. Sînt bine și o să-ți scriu curînd. Spune colegilor mei că am plecat într-o lungă călătorie prin Orientul Mijlociu”.

Eleanor Philby, care nu părea convinsă că totul era „în regulă”, a informat ambasada că a primit o scrisoare de la Philby prin care era anunțată că a plecat într-o călătorie de cel puțin două săptămîni pentru a culege unele date necesare reportajelor sale. Dar, cum Philby nu trimisese în tot acest timp nici o știre ziarelor din Londra, redactorul șef al ziarului Observer s-a adresat Ministerului de Externe cu rugămintea de a-i fi găsit corespondentul. Dispariția lui Philby devenind publică, ziaristii au început să o asalteze pe Eleanor cu tot felul de întrebări, iar zvonurile despre răpirea și asasinarea lui nu mai puteau fi oprite de nimeni. Ziarul Al Ahram, purtătorul de cuvînt al președintelui Nasser, a publicat știrea că Philby ar fi fost răpit de agenții regelui Feisal al Arabiei Saudite. Motivul acestei răpiri, așa după cum reieșea din ziar, erau acuzațiile pe care Philby le adusese Arabiei Saudite pentru intervenția acesteia în favoarea contrarevoluționarilor iemeniți.

Ulterior, doamna Philby a primit mai multe scrisori de la soțul ei, dintre care cea mai interesantă mi se pare a fi aceea din aprilie 1963, care conținea planul reîntîlnirii lor. Planul avea patru puncte:

1. Să ia bilete de avion, pentru copii și pentru ea, de la agenția B.O.A.C., și să spună că pleacă la Londra la o anumită dată.

2. Să se ducă la biroul agenției de aviație a Cehoslovaciei, unde i s-au rezervat bilete de avion.

3. Avionul ceh pleacă la Praga cam în același timp cu avionul B.O.A.C. pentru Londra. Urma ca ea să se alăture pasagerilor pentru Praga și să urce în avionul ceh. După ce se va urca în avion, va afla unde o să meargă.

4. Dacă este de acord, trebuie să pună o vază de flori în geam, într-un anumit fel. Va primi vizita unui intermediar de încredere.

Eleanor Philby, deși își dădea seama că viitorul sau poate chiar viața îi erau în joc, a hotărît să nu urmeze instrucțiunile date de Philby. În disperarea ei, a așezat vaza de flori la geam, astfel că după o oră a venit un tânăr blond, care a întrebat-o: „Ați dorit să discutați cu mine ceva urgent, doamnă Philby?” El i-a spus că este reprezentant al guvernului sovietic și că Philby ajunsese în siguranță în una din „țările prietene din Europa răsăriteană”.

La sfârșitul lui mai 1963, Eleanor s-a întors la Londra, luînd cu ea pe fiica sa Annie și pe Harry și Miranda, cei doi copii ai lui Philby. În vara lui 1963 a rămas la Londra, apoi a plecat la New York, de unde s-a reîntors la începutul toamnei. În cele din urmă, a plecat la Moscova, se pare cu asentimentul S.I.S.-ului.

Kim și Eleanor au mai trăit împreună aproape doi ani, însă, cum lui Eleanor nu-i plăcea viața în Rusia, s-a întors în 1965 la Londra, fără să aibă prea multe dificultăți din partea autorităților sovietice. Ulterior, ea s-a stabilit în S.U.A.

REUNIREA „PĂGINEI TREIMI”

În 1963, „Pagina treime” s-a reunit la Moscova. Acum, toți erau mai bătrîni cu treizeci de ani.

În seara zilei de 23 ianuarie 1963, pe timpul uraganului din Beirut, Kim Philby s-a dus în port și, în timp ce soția și prietenii îl așteptau la masă, el se îmbarca pe cargoul polonez Dalmatova, care pleca în zorii zilei spre Odesa.

Disparația lui n-a mai fost atît de dramatică ca cea a lui Burgess și Maclean. Știînd că este plecat într-o țară vecină, ca să adune material pentru reportaje, nimeni nu s-a îngrijorat prea mult, nici chiar S.I.S., care mai spera încă să pună mina pe el. Așa s-ar fi întîmplat dacă Philby s-ar mai fi întors la Beirut.

În cele din urmă, Eleanor a informat S.I.S.-ul și pe ambasadorul englez, sir Moore Crosthwaite, despre scrisoarea pe care a primit-o de la Kim și despre planul privitor la fuga ei cu avionul cehoslovac, iar guvernul englez s-a hotărît să nu mai aștepte ca Philby să fie prezentat lumii la Moscova, cum se întîmplase cu cei doi complici ai lui.

La 1 iulie 1963, Edward Heath, lordul Sigiliului Privat, s-a ridicat în Camera Comunelor și a cerut permisiunea Speaker-ului să facă o declarație: „Am informat Camera Comunelor, la 20 martie, că doamna Philby a primit anumite știri de la soțul ei, domnul Harold Philby. Guvernul a făcut cercetările nece-

sare, cerînd guvernelor din Beirut și Cairo să-l ajute. N-am aflat nimic.

Pot să informez Camera Comunelor că, recent, doamna Philby a primit o scrisoare dintr-o țară de dincolo de cortina de fier. Deși nimic nu este sigur, această scrisoare face puțină lumină în acest caz. La 7 noiembrie 1955, prietenul meu, primul ministru (Harold Macmillan), care pe atunci era ministru de externe, v-a informat că se aflase deja că Philby, în tinerețea sa, fusese comunist și că i se ceruse să-și dea demisia din Ministerul de Externe. A mai spus atunci că nu existau dovezi că Philby i-ar fi avertizat pe Burgess și Maclean de pericolul care-i păștea sau că ar fi trădat interesele țării noastre.

Serviciul secret nu a închis niciodată dosarul acestui caz. În prezent avem și alte informații. Cei de la serviciul secret știu că Philby a lucrat pentru sovietici și că el l-a avertizat pe Maclean, prin intermediul lui Burgess, despre faptul că serviciile de securitate îl urmăreau și voiau să-l aresteze.

Informațiile pe care le avem, împreună cu scrisorile primite de doamna Philby, indică că Philby a fugit în una din țările blocului comunist.

S-au pus multe întrebări, dar cea mai pertinentă a fost cea pusă de colonelul Lipton, care, cu opt ani mai înainte, fusese determinat să-și ceară scuze după ce-l acuzase pe Philby ca fiind „cel de-al treilea om” din conspirația Burgess-Maclean. Lipton a întrebat: „Adică, lordul Sigiliului Privat vrea să spună că domnul Philby a fost de fapt „cel de-al treilea om”, despre care discutăm noi pe vremea dispariției lui Burgess și Maclean, nu-i așa?” Lordul a răspuns: „Da, domnule!”.

La 8 iulie s-au mai pus și alte întrebări. Deputații cereau lămuriri în legătură cu intervenția Ministerului de Externe pe lângă redactorul de la Observer și voiau să știe dacă Philby fusese folosit ca agent dublu etc. Dar, cum domnul Heath n-a mai răspuns la întrebări, după o săptămână, deputații, foarte furioși, i-au cerut lui Macmillan să răspundă el. Acesta a răspuns că a dat toate informațiile necesare șefului opoziției, care le-a acceptat, apoi, adresîndu-se unui deputat, a afirmat că:

„dacă ați ști ceva despre acțiunile pe care agenții noștri sînt forțați să le întreprindă în actualele condiții internaționale, n-ați pune astfel de întrebări...”. În felul acesta, în mod oficial, cazul Philby s-a încheiat, dar, în decursul anilor, multe povești, dintre care unele fanteziste, au fost publicate în presă. La Moscova au fost trimiși ziariști ca să ia interviuri de la membrii „Păginei treimi”, iar Philby, Burgess și Maclean au început să vorbească.

Burgess era tratat foarte bine. În ciuda crizei de locuințe, prietenii săi sovietici i-au dat un apartament cu trei camere, într-un bloc modern din sud-vestul grădinii Voreoblievo. Apartamentul are un balcon imens, de unde se poate vedea turnul aurit al mănăstirii „Sfînta Fecioară”, clădită în secolul XVI.

În primăvara lui 1962, John Mossman, distinsul corespondent la Moscova al lui Daily Mail, l-a invitat pe Burgess la el la masă. Deși bolnav de ulcer, Burgess mai impresiona și acum prin mintea lui strălucită. I-a spus lui Mossman că lucra la Editura pentru publicații în limbi străine și era mulțumit de viața pe care o ducea. „Tot ce-mi mai doresc este un concediu de trei luni, ca să-mi văd mama. Îmbătrînește, săraca, și e bolnavă”. Apoi l-a invitat pe Mossman la el acasă, unde i-a prezentat o bătrînică, care avea grijă de apartamentul mobilat corespunzător și cu gust. Avea o mulțime de cărți. De la Londra i-au fost trimise o orgă veche, niște mese și scaune bătrînești, cîteva tablouri bune și fotografii de familie. I-a spus lui Mossman că el are și acum cont la banca Lloyds din St. James, dar nu are nevoie de bani, deoarece are dreptul să ia tot ce dorește de la un magazin, unde nu plătește nimic. A vorbit nostalgic despre trecut, despre Cambridge, despre agapele vesele de la universitate, despre activitatea de la B.B.C. și Ministerul de Externe. S-a referit la primul ministru de pe atunci, spunîndu-i „prietenul meu Macmillan”, și a întrebat despre vechii lui prieteni și colegi. A spus că nu mai vorbește cu Donald Maclean, dar n-a spus pentru ce s-au certat.

Philby mai era pe atunci la Beirut, iar Burgess nu l-a mai văzut niciodată, deoarece după sosirea în Uniunea Sovietică

Philby a stat mai multe luni la Kuibîșev, un oraș la o mie de mile de Moscova, pentru o „discuție completă”. La 1 septembrie 1963, la vârsta de cincizeci și doi de ani, Burgess a murit din cauza insuficienței cardiace. A fost îngrijit de profesorul doctor Vișinevski, specialist de reputație mondială, și a murit după ce s-a întors de la Soci, stațiunea balneară de pe malul Mării Negre. A lăsat un testament prin care cerea să fie incinerat, iar cenușa să fie împrăștiată peste o grădină sau pajiște din Anglia. O dorință stranie, romantică, care nu se potrivea deloc cu hedonismul său.

Cu câteva luni înainte de moarte, Burgess a avut plăcerea să revadă un vechi prieten, de pe vremea când era la Cambridge. Domnul Whitney Straight, vicepreședinte al firmei Rolls Royce, fiind într-o călătorie de afaceri la Moscova, l-a invitat pe Burgess la hotelul Metropol. Ulterior, Straight a declarat ziariștilor englezi: „Burgess purta vechea cravată etoniană și a vorbit ca un adevărat patriot. Orice ar fi făcut, cred că el și-a menținut interesul față de Anglia. El își iubește vechea patrie”.

Ultima dorință a lui Guy Burgess i-a fost îndeplinită. După moarte, fratele său, Nigel, a plecat cu avionul la Moscova și i-a adus cenușa în Anglia. Burgess fusese destul de bogat, averea lui din Anglia, în principal bani și acțiuni, fiind evaluată la 6 200 de lire. El i-a lăsat lui Philby 2 000 de lire, biblioteca în care avea peste patru mii de cărți și tot ce se mai găsea în apartamentul său, iar restul a fost dat familiei Burgess. I-a lăsat toate aceste lucruri lui Philby nu numai din prietenie, ci și pentru a-și exprima recunoștința că l-a avertizat de pericolul în care se găsea, ajutându-l să fugă, împreună cu Maclean, în 1951.

Correspondentul agenției Reuter la Moscova, John Miller, a trecut pe la Maclean. Știa că Maclean își luase pseudonimul de Marc Frazer și locuia într-un apartament mult mai modest ca al lui Burgess, la etajul VI al unei clădiri uriașe din centrul Moscovei, cu vedere spre râul Moscova și doar la câțiva pași de parcul Kremlin. Băiatul cel mare al lui Maclean i-a deschis ușa

lui John Miller și apoi l-a chemat pe tatăl său. Dar Maclean a spus doar atât: „N-am chef să vorbesc cu tine, nici cu un alt ziarist englez”. Era prost îmbrăcat și părea îngrijorat și îmbătrinit. Se pare că rușii nu-l răsفătau ca pe Burgess și, mai târziu, pe Philby. După un an, Maclean a avut amabilitatea să-i invite pe ziariștii englezi la el acasă. Avea un apartament cu trei camere: un dormitor micuț pentru „Trandafirul roșu” (acum îi ziceau și „Mimoza”), o cameră mai mare pentru cei doi băieți, care erau elevi la un liceu din Moscova, și o sufragerie mobilată cu piese disparate. Se găseau aici și două divane, pe care dormeau Melinda și Maclean. Melinda n-avea servitoare și făcea toate treburile gospodăriei singură. Făcea cumpărături de la un magazin de stat din piața Kutuzov. În fiecare dimineață, soțul ei pleca cu Volga-i învechită la editură, unde lucra cîte douăsprezece ore pe zi. E curios că rușii i-au plătit foarte puțin acestui om, care le-a furnizat unele din cele mai mari secrete ale Occidentului.

Kim Philby este, probabil, singurul om fericit dintre cei trei. Are un apartament mare, mobilat în stil rusesc, cu mobilă nefinisată, dar de calitate excelentă, făcută de comandă, dulapuri construite în zid, covoare de Buhara și Kiva, perdele de mătase și fețe de masă din catifea.

Are servitoare și o gardă personală, un ofițer K.G.B. care vorbește englezește.

După câteva luni de la sosirea lui în Uniunea Sovietică a început să lucreze ca redactor al secțiilor engleză și americană ale agenției de știri Novosti, primind, după cum el însuși a declarat unui ziarist englez, un salariu excepțional, în jur de două sute optzeci de lire pe lună. Deși mai lucra în mod oficial la agenția Novosti, în 1967 el a devenit funcționar superior în K.G.B. și se tutuiește cu generalul Paniușkin, șeful spionajului sovietic. Philby lucrează la sediul K.G.B. din piața Dzerjinski nr. 2. În felul acesta și-a atins țelul mai vechi de a ajunge șef al lui MI-6. În prezent este unul din principalii șefi ai K.G.B., deși are modestul titlu de „consilier șef” al directorului care se ocupă de spionajul împotriva Marii Britanii, țărilor Common-

wealthului și S.U.A. Nu mai bea, pare tânăr față de cei cincizeci și șase de ani pe care îi are și arată mult mai bine ca înainte.

Spre deosebire de Maclean, el duce o viață modernă, alăturându-se cu plăcere ziariștilor englezi, americani și francezi, mergând la restaurantele și cafenelele pe care le frecventează aceștia. Deși nu vorbește despre serviciul lui, toată lumea știe unde lucrează. Poziția lui oficială a fost clarificată cu ocazia decorării lui, în 1965, cu Ordinul Steagul Roșu. Este o decorație mult mai mare ca Ordinul Imperiului Britanic și este acordată numai miniștrilor, generalilor, amiralilor, funcționarilor de stat cu funcții foarte înalte, citorva actori de teatru și balet, precum și citorva muzicieni de renume, ca Șostakovici și David Oistrach.

Ordinul i-a fost acordat „pentru servicii remarcabile aduse, în decursul unei perioade îndelungate, popoarelor Uniunii Republicilor Socialiste Sovietice”.

Eleanor l-a părăsit, în toamna lui 1965, și s-a întors în S.U.A. Căsătoria lor, care părea atât de fericită la Beirut, a rămas doar o amintire fugară din viața aventuroasă a acestui om ascuns și straniu.

În ultimii doi ani a trăit cu Melinda Maclean, care s-a despărțit de Maclean cam în perioada când soția lui Philby părăsea Uniunea Sovietică. Melinda, „mica burgheză americană”, cum o numea Donald în zilele lor fericite, lucrează ca traducătoare la o editură și a devenit o comunistă înflăcărată. Se presupune, în general, că Philby și Melinda sunt căsătoriți, ceea ce n-ar fi de mirare, întrucât divorțul în Uniunea Sovietică e o simplă formalitate. Se cere doar puțin mai mult decât completarea unui simplu formular.

Kim Philby, care și-a petrecut cea mai mare parte a vieții chibzuind ce să facă cu fiecare bănuț și a fost de multe ori pe cale de a se prăbuși din cauza vieții duble pe care o ducea, este în prezent fericit și bogat. Dar Guy Burgess e mort, iar Donald Maclean, care a dat cu piciorul unei cariere strălucite, este o umbră palidă a tânărului diplomat de odinioară.

Kim Philby acordând un interviu ziariștilor străini aflați la Moscova

AM FOST SOȚIA UNUI SPION

de ELEANOR PHILBY

(Articol publicat în revista vest-germană Der Spiegel nr. 5,
din 29 ianuarie 1969)

Traducere de
căpitan GHEORGHE VANCEA

Eleanor Philby

La 23 ianuarie 1963, asupra Beirutului s-a abătut o furtună puternică care a devastat, pur și simplu, orașul. În seara aceea, fuseserăm invitați în familia unor prieteni buni, respectiv Glenn Balfour-Paul, secretarul ambasadei britanice, și soția sa, Mary. După-masă, tirziu, Kim s-a sculat din pat, și-a luat haina de ploaie și mi-a spus că are o întâlnire. Mi-a promis că în jurul orei șase va fi înapoi.

După aproximativ o oră, în timp ce eram în bucătărie și pregăteam cina pentru copii, a sunat telefonul. La telefon a răspuns Harry, băiatul lui Philby, care, pe atunci, avea 13 ani. Îmi amintesc și acum că Philby mi-a comunicat că va întârzia puțin și m-a rugat să merg singură la familia Balfour-Paul, unde va veni și el în jurul orei 8. A fost o seară plăcută, petrecută în compania unor vechi prieteni. M-am scuzat pentru întârzierea lui Kim, spunându-le că el va veni mai tirziu.

L-am așteptat cu masa o jumătate de oră, dar, când am văzut că Philby nu mai venea, am rugat-o insistent pe Mary să nu mai așteptăm după Kim și să servim masa. Între timp, eu întrebam mereu copiii la telefon dacă nu cumva a telefonat Kim. Încetul cu încetul, am început să mă îngrijorez, temându-mă ca nu cumva să-l fi călcat vreo mașină sau să fi căzut în mare și să se fi înecat. M-am pregătit de plecare. La despărțire, prietenii au încercat să mă liniștească.

— Nu-ți face probleme !

— A fost reținut, precis, pe undeva.

Eu însă îl cunoșteam bine pe Kim. Se ținea întotdeauna de cuvânt, iar când se întâmpla să nu fie așa, îmi făceam griji și preferam să plec acasă.

Dacă am văzut că nici pînă la miezul nopții nu se întoarce, am dat telefon la X, șeful serviciului secret din ambasadă. Știam că Philby întreține legături cu serviciul secret britanic, avîndu-se bine, mai ales, cu X. Y, predecesorul lui X, era un fost coleg de școală al lui Kim și, în afară de asta, fuseseră colegi de serviciu în timpul războiului.

X însă nu era acasă. Mai tîrziu am aflat că el se afla la ora aceea la ambasadă, la o conferință care fusese convocată pe neașteptate și în care se discuta despre Philby. Spunîndu-i soției lui X că vreau să vorbesc neapărat cu soțul ei, după aproximativ zece minute mi-a telefonat el, astfel că i-am povestit tot ce s-a întîmplat și l-am întrebat dacă e cazul să anunț spitalele sau poliția. El mi-a recomandat să aștept pînă a doua zi la prînz.

Am petrecut restul nopții pe balcon, pînă dimineța, cînd a răsărit soarele și lumina lui a pătruns pe străzile pustiite de furtună. Eram stăpînită de îngrozitorul gînd că viața mea fericită cu Kim s-a sfîrșit. Să mă fi părăsit ? Imi aduceam aminte de clipele acelea în care neliniștea lui sufletească mă copleșea. În ultimele săptămîni observasem la el o anumită nervozitate pe care nu mi-o puteam explica și îmi era frică să nu i se fi întîmplat ceva.

Astăzi îmi dau seama că în zilele acelea el își pregătea fuga la Moscova și aștepta doar semnalul rușilor.

Îi era teamă că englezii și americanii ar putea să-l împiedice să fugă.

A fugit în seara zilei de 23 ianuarie, seară în care deasupra Beirutului se abătuse o mare de nori întunecoși, ce prevesteau furtuna.

A doua zi, la orele 7,30, mi-a telefonat X de la ambasadă.

Am căzut de acord să anunțăm poliția și, nu după multă vreme, în locuința noastră au intrat, fără nici o formalitate, doi

inspectori libanezi, cărora le-am explicat amănunțit cele întîmplate. Am trăit atunci 24 de ore de chin, apoi, deodată, pe neașteptate, am primit o scrisoare de la Kim. „Să nu-ți faci griji. Totul este în regulă. Sint bine și o să-ți scriu curînd. Spune-le colegilor mei că am plecat într-o lungă călătorie prin Orientul Mijlociu“.

În următoarele săptămîni, am primit de la el mai multe mesaje secrete. Unele din ele le arătam ziariștilor, care începuseră să dea tîrcoale casei, altele le arătam numai cunoscuților de la ambasada britanică, iar o parte le păstram numai pentru mine. Tuturor vizitatorilor le spuneam cu încăpăținare că Philby a primit o misiune urgentă și că nu există motive de îngrijorare, dar, în realitate, eram complet derutată. „L-au răpit ? A plecat singur, de bună voie, sau e mort ?“ În această perioadă am mai primit o scrisoare de la el, cu data de 4 februarie, fără însă a fi indicată localitatea.

„Iubita mea scumpă,

Ar fi trebuit să-ți scriu mai de mult, dar presimțeam că în presa din Beirut se vor scrie fel de fel de ineptii în legătură cu dispariția mea. După cum vezi, eu sint teafăr și mi-e teamă că o să mă ingraș și nu voi mai fi așa de atrăgător pentru tine. În orice caz, te asigur că nu am intenția să dispar din viața ta.

Personal îmi fac reproșuri că am plecat așa cum am plecat, dar despre asta o să vorbim mai tîrziu. Te rog să nu-ți pierzi curajul.

Toate cele bune, scumpa mea, de la al tău, Kim“.

După o săptămînă, pe la mijlocul lunii februarie, am primit de la Kim o scrisoare nedată, al cărei plic purta timbru sirian. Aceasta a fost ultima scrisoare pe care am primit-o prin oficiile poștale libaneze. Începînd de la această dată, scrisorile mele au început să fie interceptate de organele secrete și să-mi fie reținute pe nedrept.

S-au emis diverse teorii în legătură cu modul în care a reușit Kim să părăsească Libanul fără a fi descoperit. Cea mai răspîndită presupunere era aceea că ar fi reușit să pătrundă pe teritoriul portuar din Beirut cu un pașaport fals și s-ar fi

îmbarcat pe un vas sovietic, care se afla atunci în port. Alți fan-teziști ziceau că ar fi fost răpit de vreun submarin. La Moscova, i-am pomenit lui Kim de vasul sovietic, dar el a zîmbit și a dat din cap în semn de regret. El nu mi-a povestit niciodată cum s-au întîmplat lucrurile în realitate, ci s-a mulțumit doar să-mi spună că a trebuit să parcurgă o distanță mare pe jos, distrugînd o pereche de pantofi. Cu X mă întîlneam de două ori pe săptămîină, tot cam în perioada primirii ultimei scrisori, și cu aceste prilejuri eram supusă unor adevărate interogatorii.

— Cred că v-ați lămurit că soțul dumneavoastră a fost un om deosebit — mi-a spus X odată, în felul său de a fi oficial, însă nu mi-a dat niciodată de înțeles că Philby era spion rus.

Apoi, cam pe la mijlocul lunii aprilie, într-o dimineată, a sunat cineva la ușă. În prag stătea un arab mic de statură și modest îmbrăcat. M-a privit, mi-a înmînat un plic gros și, fără a spune un cuvînt, a coborît repede scările. Am luat plicul tremurînd de emoție, m-am dus repede în baie și am închis ușa. Era o scrisoare pe trei pagini de la Kim, care mă ruga să o citesc, să memorez totul și apoi să o ard. Scrisoarea însă n-a dezlegat enigma și nici nu m-a liniștit sufletește. Dimpotrivă, eram și mai derutată. Gîndurile lui Philby, exprimate în această scrisoare, mi se păreau complet străine lui și aveam impresia că era victima unei curse care i-a fost întinsă. În plic mai erau 2 000 de dolari, în bancnote. El îmi spunea în scrisoare să cumpăr bilete de la agenția aeriană B.O.A.C., pentru Londra, mai precis, pentru mine un bilet dus și întors, iar pentru copii numai bilete de dus. Toate acestea nu erau decît o manevră pentru a induce în eroare serviciile secrete, căci, în fapt, eu nu trebuia să fac uz de bilete, ci trebuia să mă pregătesc pentru un zbor spre Praga.

Din fața casei noastre, drumul se bifurca spre o uliță pe care noi o foloseam deseori cu scopul de a scurta drumul pînă în oraș. La capătul ei, era un zid fără ferestre. În scrisoare, Kim mi-a spus să scriu pe acest zid data plecării mele la Praga. Eu trebuia să transmit această dată cu cel puțin 10 zile înainte.

În cazul în care s-ar fi întîmplat să am greutăți, trebuia să fac o cruce în dreapta zidului. Mai preciza că trebuia să scriu cu cretă albă.

În această scrisoare, Kim mi-a mai făcut cunoscut că o să mă viziteze un foarte bun prieten de-al lui, un om influent, care poate să mă ajute și în care eu va trebui să am încredere deplină. Kim adăuga că s-ar putea să-l recunosc. Totuși, pentru orice eventualitate, respectivul va veni la mine cu bonul de plată a cărților pe care i le cumpărasem lui Kim cu cîteva luni mai înainte. Acest vizitator va folosi acest bon de casă drept semn de recunoaștere.

Un impediment important pe care îl aveam totdeauna cînd făceam călătorii — indiferent dacă era vorba de Est sau de Vest — consta în aceea că fiul lui Kim, Harry, nu avea nici pașaport și nici un altfel de legitimație. Pînă atunci el fusese trecut în pașaportul tatălui său, însă acum eu trebuia să-i procur o legitimație proprie. Această problemă fusese omisă de Kim. În acest sens, aveam o singură posibilitate: să vorbesc cu englezii și cu americanii, dar, după cum prevăzusem, reacția lor nu era spre un compromis. Ei ziceau că îmi vor elibera o legitimație pentru Harry, dacă accept să plec cu copiii direct la Londra, fără nici o escală. Le-am promis să colaborez cu ei.

Era nevoie să-l anunț pe Kim ce hotărisem. Într-o noapte, cam pe la ora 3, cînd copiii dormeau adînc, m-am furișat ușor pe scări. N-am folosit liftul, deoarece îmi era frică să nu trezesc portarul care dormea la parter, într-o cămăruță, chiar vizavi de lift.

Pe uliță nu era nimeni. M-am dus la zidul din capătul uliței și am desenat în dreapta o cruce mare. Acesta era semnul care îi spunea atotputernicului prieten al lui Kim să vină la mine. Trecuse aproximativ o săptămîină de la primirea acelei scrisori aduse de arab.

După ce am desenat crucea, am început să aștept. Poate că nu îndrăzneam să se apropie de casă, fiindcă eram supravegheată permanent de ziariști, de englezi, de americani, de autoritățile de securitate libaneze și Dumnezeu mai știe de cine!

Între timp, prietenii mei, Balfour-Paul, de la englezi, și Dick Parker, de la ambasada americană, au reușit să-mi procure acte de călătorie pentru Harry, așa că am început să fac pregătiri în vederea plecării la Londra.

Cu vreo opt zile înainte de proiectata plecare la Londra, am auzit soneria. Era ora 7,30, acel mic interval de timp dintre plecarea autobuzului cu copiii la școală și sosirea femeii de serviciu.

La ușă era un bărbat înalt, blond și cu un fizic mai plinut. Vorbea fluent engleza, dar înfățișarea era, neîndoielnic, a unui rus. L-am recunoscut pentru că îl vizitase pe Kim cu câțiva ani mai înainte și zicea că este corespondentul unei agenții germane de știri.

— Vin de la Kim — mi-a șoptit el. L-am poftit repede în casă. Era nervos, nerăbdător și examina mereu tot ce era în jur, parcă voia să se convingă că, într-adevăr, sint singură. — Kim o duce bine și vă transmite salutări. Ar dori să veniți la el. Sint aici ca să vă ajut.

— Unde este bonul de casă ? — l-am întrebat eu.

Făcînd un semn cu mîna, mi-a răspuns că nu-l are și nici nu-i așa de important acest lucru, de vreme ce l-am recunoscut. L-am condus pe sovietic pe terasă și i-am făcut o cafea, cu toate că era agitat și se grăbea. M-a rugat să plec împreună cu el.

— Veniți cu mine chiar acum sau, dacă nu, să ne vedem la strand. Am posibilitatea să vă ajut. Dacă veniți acum cu mine, se rezolvă toate.

Aproape că a izbucnit în plîns.

— Nu pot veni. E prea tîrziu. Trebuie să-l duc pe Harry în Anglia.

La afirmația mea, rusul a rămas pe gînduri. A scos din buzunar o pungă cu bani, spunîndu-mi să iau cîți doresc.

— Veniți cu mine și totul se va aranja — a repetat el. Am refuzat banii. El s-a ridicat.

— Am să vă mai văd ? — l-am întrebat eu. Omul a dat din umeri și a plecat.

I-am dat un avans de 10 minute, apoi i-am telefonat lui Y, de la ambasada engleză, căruia i-am comunicat că vizitatorul mult așteptat a sosit și cred că l-am recunoscut.

Y a venit repede la mine, aducînd cu el o mapă plină cu fotografii, și m-a rugat să mă uit atentă la toate. Într-adevăr, printre ele se afla și fotografia rusului.

Kim mi-a spus mai tîrziu că aș fi distrus cariera omului respectiv. La Moscova, am vorbit cu Kim pe larg în legătură cu acest episod. I-am spus că planul fusese prost organizat.

— Omul acela mi-a lăsat impresia că te-au răpit.

— Le-am spus că așa o să se întîmple, dar ei n-au crezut și au insistat.

La 30 mai, cînd au venit copiii de la școală, le-am spus că a doua zi dimineață, la ora șase, vom pleca la Londra. Copiii au fost încîntați, dar eu am petrecut toată noaptea cu pregătirile de plecare și n-am reușit să dorm decît două ore.

Exact la ora 5 dimineața, în fața casei s-au oprit două mașini. Era Balfour-Paul, cu o mașină de la ambasada britanică, și Dick Parker, de la ambasada americană. Pentru a nu-l trezi pe portar, ei s-au furișat sus în vîrfurile picioarelor. Noi îi așteptam cu bagajele gata pregătite și în cîteva minute eram deja în drum spre aeroport, unde am oprit pe locul de parcare destinat mașinilor oficiale.

Balfour-Paul și Dick Parker s-au ocupat de formalitățile de la aeroport. Noi n-am stat de vorbă nici cu vameșii și nici cu cei care controlează pașapoartele. După ce am servit ceva, mașina ambasadei americane a intrat cu noi pe pistă pînă la avion, unde, urcîndu-ne, am ocupat un compartiment gol de clasa I. La Londra, cînd avionul a aterizat, am văzut îndreptîndu-se spre noi o ceată de oameni agitați. Presa londoneză fusese informată de către corespondenții din Beirut despre sosirea noastră. Văzîndu-i pe reporteri, căpitanul avionului mi-a spus :

— Sintem încercuiți, doamnă Philby. Ați putea să mai așteptați puțin pînă cînd vor coborî ceilalți pasageri ? După aceea o să vină o mașină să vă ia.

Cind a sosit mașina după noi, pe aeroport, la avion nu mai era nici un om. La rugămintea mea, mașina trimisă de serviciul secret britanic m-a dus la sora lui Kim, Patricia, care mi-a oferit azil și unde speram să pot locui fără să știu prea multă lume.

A doua zi, la 1 iunie 1963, m-am trezit din somn tîrziu. Mă simțeam mai sigură pe mine și aproape fără griji. Presa îmi pierduse urma. La prînz, am servit masa împreună cu Y și soția lui. Abordînd din nou discuția despre Philby, Y mi-a zis că Philby este agent comunist și că ar fi bine să nu-mi treacă prin cap să plec la Moscova. Eu consideram argumentele ca fiind neîntemeiate. Apoi, Y mi-a recomandat să stau de vorbă cu șeful său, sperînd că acesta va reuși să mă convingă de faptul că Philby a lucrat multă vreme pentru Rusia. Am fost de acord, iar Y i-a telefonat imediat șefului, care a venit și el.

Mi-am susținut punctul de vedere cu toată convingerea și în fața acestui șef, spunîndu-i că mi-e cu neputință să înțeleg cum a putut Kim să se complice așa de mult fără ca eu să fi observat ceva și mi-am exprimat părerea că Philby a fost, pur și simplu, răpit.

Șeful însă a rămas ferm pe poziție. „Eu știu că Philby lucrează pentru ruși“, a declarat el. Mai spre seară, n-am mai rezistat și am început să plîng. Nu mi-a mai rămas altceva decît să ajung încetul cu încetul la aceeași concluzie. La începutul lunii august, am plecat cu avionul la New York ca să-mi văd fetița (care era la primul meu soț, Sam Brewer). Ne-am întîlnit toți în casa vărului meu, de pe Long Island. Aci am așteptat să primesc vești de la Kim. La începutul lunii septembrie, am primit o scrisoare expres. Scrisoarea lui Kim era adresată surorii sale din Londra și de acolo mi-a fost trimisă mie, la New York. În fine, aveam deja o dovadă certă că Philby se afla în Rusia și că o duce bine cu sănătatea.

Acum știam și o adresă, unde puteam să-i scriu, ceea ce de multe luni îmi doream. Adresa lui Philby era: „Căsuța poștală 509, Oficiul Poștal Central-Moscova“. Începînd de atunci, îi scriam aproape zilnic. Kim mă presa să vin la Moscova cît mai repede posibil, promițîndu-mi că dacă n-o să-mi convină să stau

la Moscova mă voi putea întoarce oricînd în S.U.A. sau în Anglia. Mi-a scris că, pentru a mă convinge, să merg la ambasada sovietică din Londra și că o să-mi transmită apoi toate amănunțele în legătură cu călătoria la Moscova.

I-am trimis imediat două scrisori, în care îi vorbeam de toate dificultățile pe care le întîmpinam, iar el mi-a confirmat primirea scrisorilor printr-o telegramă: „Am primit ambele scrisori. Mă bucur. Vei primi răspuns“.

Am primit scrisoarea promisă în telegramă. Philby îmi scria :

„Îmi scrii să mă întîlnesc cu tine pe ascuns în Austria, ca să discutăm despre viitorul nostru. Mă tem că acesta ar fi un risc mult prea mare. O întîlnire în ascuns ne-ar putea aduce daune amîndorura.

Pentru tine, Austria ar fi un punct ideal de escală, iar la Viena ai putea primi o viză de la ambasada sovietică pentru a veni direct la Moscova sau la Praga.

Și acum despre mine. Tu poți ignora, fără nici un risc, o-rice vei auzi discutîndu-se despre mine. Există mulți oameni care vor să profite de faptul că situația mea poate fi prezentată în mod denaturat. Personal am fost primit excelent și tratat cu o extraordinară generozitate, iar colegii mei s-au dovedit a fi adevărați prieteni.

Vezi tu, draga mea, aceasta este situația. Mai mult curaj, draga mea, deoarece un pic de foc mai ai în suflet !“

La începutul lunii septembrie 1963, am primit încă o scrisoare :

„Dacă am abandona varianta cu Austria, am putea economisi săptămîni sau chiar luni de zile. N-ar fi mai ușor pentru tine să ieși un taxi și să mergi la consulatul sovietic din Londra, de unde apoi să pleci la o anumită dată în mod discret ?

Adresa consulatului sovietic este : Bayswater Road, Londra W.1. Cel mai bine ar fi dacă ai face vizita respectivă între orele 10 și 12.

În afară de aceasta, noi am putea să rugăm consulatul să procure bilete de avion pentru tine“.

Hotărîrea mea fiind luată și avînd sentimentul că pentru cumnata mea ar fi fost prea mult dacă aș fi locuit la ea, la 17 septembrie 1963 am plecat la Londra și m-am instalat la o veche prietenă, în St. John's Wood.

Am luat legătura cu Y, căruia i-am vorbit de scrisorile primite de la Kim, dar, deși nu i-am dat amănunte și am trecut sub tăcere intențiile mele, el a bănuț ce am de gînd, pentru că mi-a recomandat să nu părăsesc, în nici un caz, Occidentul.

Într-o zi, Y a avut o idee groaznică. După ce m-a invitat la o gustare, m-a dus la un cinematograful, propunîndu-mi să vizionez filmul lui Hitchcocks, „Păsările“. Povestea aceea îngrozitoare cu păsările care atacau și sfîșiau oamenii se desfășura într-o localitate din California, pe care eu o cunoșteam bine. Y mi-a spus că trebuie să văd acest film, dar el, după ce mi-a cumpărat bilet, s-a despărțit de mine. Eu nu știu ce urmarea prin aceasta. Poate că voia să mă descurajeze.

I-am scris lui Kim că intenționez să țin seamă de indicațiile sale și am primit răspuns imediat.

„S-au făcut toate pregătirile. Pleacă cît mai repede, așa cum ți-am propus“. Telegrama aceasta era expedită din Londra, probabil de către ambasada sovietică. După telegramă a urmat imediat o scrisoare. „Ești așteptată în fiecare zi la consulat. Sper să te duci în curînd acolo. Fă-ți bagajele și vino aici. Noi putem să-ți procurăm imediat o garderobă completă de iarnă. Pînă la mijlocul lunii noiembrie, îmbrăcămîntea ta obișnuită de toamnă și iarnă este suficientă. Poți să-mi trimiți o telegramă la căsuța mea poștală, care este o căsuță poștală obișnuită“.

La 25 septembrie, am luat metroul de la St. John's Wood spre centrul orașului, apoi am sărit într-un taxi, așa cum numai agenții se pricep (în timpul războiului, pe cînd lucram la serviciul de informații american, am fost instruită cum să scap de filaj. Atunci am învățat și cum să omor un om în cîteva se-

cunde). Apoi am luat un alt taxi și am indicat adresa din Bayswater Road, pe care mi-o trimisese Kim.

Scrisesem pe o carte de vizită: „Excelenței sale, ambasadorului Uniunii Sovietice“, iar pe verso: „Aș dori să vorbesc cu dumneavoastră, dacă-mi puteți acorda măcar un minut“. După cîteva minute, un rus înalt, cu ochii albaștri, m-a condus într-un birou, unde se afla un om, care s-a ridicat politicos și m-a salutat. Știa totul.

— Vreți să plecați în Uniunea Sovietică? m-a întrebat el, iar la răspunsul meu afirmativ, a continuat: Cînd ați dori să plecați?

I-am răspuns că mai am de făcut ceva cumpărături și de rezolvat unele chestiuni.

— Ar fi convenabil să fiți pregătită de plecare pentru poimîine — mi-a spus el. Spunîndu-i că voi fi pregătită, mi-a explicat că pe data de 27 septembrie, exact la ora 11, să fiu la aeroportul din Londra. Acolo o să mă aștepte cineva care se va ocupa de mine. Apoi a deschis o casetă și a scos un plic pe care mi l-a înmînat. Mi-a mai spus să-mi cumpăr haine foarte călduroase.

La 27 septembrie 1963, la orele 10, am plecat și am ajuns cu 20 minute mai devreme la aeroport. Am rămas în taxi și am așteptat. Cu două minute înainte de ora 11 am coborît cu toate bagajele.

Apoi am observat un bărbat înalt, solid și gras, care se plimba încoace și încolo prin holul aeroportului, privind mereu în jur. Presupunînd că este rus, am mers la el, i-am pus mîna pe umăr și l-am întrebat:

— Pe mine mă așteptați?

— Sînteți doamna Philby? Unde vă sînt bagajele și pașaportul?

I le-am dat pe amîndouă.

M-a condus într-un bar cu lumină obscură, ne-am așezat în cel mai întunecos colț și, cu un ton amabil, m-a întrebat:

— Ce băutură ați dori să serviți?

Pentru că era abia ora 11 dimineața, am preferat bere Guinness. A servit și el o bere, apoi s-a scuzat, explicându-mi că merge să se ocupe de bagaje și de pașaport. După un sfert de oră s-a întors și, oftând, mi-a comunicat că a rezolvat totul, apoi am plecat direct la avion. Nimeni nu m-a întrebat de acte sau de bagaje. Rusul m-a condus într-un compartiment liber de clasa I, după care mi-a strâns mîna.

După trei ore, am aterizat în Uniunea Sovietică. Tocmai se însera. Pe pista de aterizare, în acest amurg, vocea lui Kim parcă îmi suna în urechi.

— Eleanor, tu ești ?

Șezînd alături de el, în mașina de culoare închisă care ne-a dus de la aeroport spre o prăvălie frumoasă, Kim mi-a strâns mîna. Eu îl iubeam. Părea slăbit și puțin schimbat, mai să nu-l recunosc. Încă nu-l văzusem niciodată cu pălărie. Pălăria neagră și moale, pe care o purta, era a lui Burgess, care murise cu șase săptămîni înaintea sosirii mele la Moscova.

În mașină, pe locul de lingă șofer, stătea un bărbat tinăr. Poate că nimeni din lume nu cunoștea mai bine decît el tainele vieții lui Kim. Eu l-am cunoscut numai cu numele de Iuri, dar, în curînd, am înțeles că acesta a fost cel mai important om de legătură al lui Kim cu serviciul de informații sovietic.

Acesta avea aerul că ar fi fost mulți ani de zile șeful lui Kim. Eram deseori vizitați de el și se ocupa de noi ușurîndu-ne primii pași prin acea lume străină, în care trăiam la acea dată. Șeful lui Kim avea un farmec aparte. Avea ochi negri și era mereu amabil. N-avea mai mult de 40 de ani.

În prima seară de la sosire, plecînd la locuința lui Kim, aveam impresia că în urma noastră mai era o mașină.

Iuri a venit cu noi înăuntru și a băut un pahar de șampanie, care fusese pusă la gheață de Kim, apoi ne-a lăsat singuri. Eram foarte fericiți.

— Sînt convins că mi-ai adus o sticlă de whisky — mi-a spus Kim.

I-am explicat că la Londra n-am fost lăsată să fac cumpărături pentru care se plătește vamă.

— Ei, drăcie ! — a exclamat Kim. — I-am rugat pe toți să-mi aduci o sticlă de whisky. El a spus acest lucru oarecum în glumă, dar am văzut că era vorba și de un reproș.

Kim locuia sub un nume fals într-o clădire cenușie și mare, dintr-un cartier al Moscovei de unde, ca să ajungi în centrul orașului, trebuia să mergi 15 minute cu metroul. Locuința era foarte mare și bine aranjată, Kim dispunînd de mai multe încăperi : salon, birou, sufragerie și un dormitor uriaș. În salon se aflau o sofa de culoare verde, fotolii, o masă joasă și un samovar mare de aluminiu; în sufragerie se aflau o masă grea și masivă, scaune și un dulap, iar în dormitor erau două șifoniere furniruite, o masă de bărbierit cu o oglindă în opt colțuri și alte lucruri specific rusești.

Dacă la prima vedere Kim părea că se simte bine în îmbrăcămintea lui rusească, în realitate el nu era în cea mai bună dispoziție. După frământările sufletești de la Beirut, a urmat fuga aceea plină de chinuri. El a părăsit Beirutul în ianuarie 1963, dar la Moscova a sosit abia în luna iunie. Cel puțin așa afirma el.

Prima dată i-au dat o locuință mică, cu vedere spre riul Moscova. Kim a purtat multe discuții cu cei de la serviciul secret sovietic, iar cînd era liber se plimba prin Moscova pentru a o cunoaște și se înțelege că era supravegheat de ruși.

Cu vechii lui prieteni nu avea nici o legătură. Guy Burgess, care știa de activitatea lui Kim pentru Rusia, murise în august 1963. Donald Maclean a participat la festivitățile de dooliu, unde a ținut un scurt discurs. O fanfară a cîntat Internaționala. Kim, însă, n-a avut voie să participe. El l-a văzut pe Burgess numai o dată, cînd acesta era pe moarte, la spital, și cînd acesta i-a lăsat lui Kim biblioteca și acordeonul.

În primele săptămîni după sosirea mea am purtat discuții nesfîrșite cu Kim. El voia să cunoască toate amănuntele referi-

toare la copii și la dificultățile pe care le-am avut de întâmpinat înainte de a pleca la el.

Despre evenimentele din viața lui, Kim vorbea mai puțin. Lui totul îi părea normal și, deși s-a bucurat de venirea mea, între noi se întinsese o țară a nimănui, care nu existase înainte.

Ne-am așezat la masă și am scris un raport detaliat despre toate câte s-au întâmplat între mine și autoritățile anglo-americane. Kim voia să aibă acest raport, pentru a-l preda partenerilor săi sovietici.

I-am povestit lui Kim că îmi pusesem toată încrederea în englezi, vorbindu-i și despre fotografiile pe care mi le-a prezentat Y, printre care am identificat pe misteriosul prieten al lui Kim, care mă vizitase la Beirut. Aceasta a fost, poate, cea mai mare greșală pe care am făcut-o, iar Kim, care voia să manifeste o înțelegere omenească față de acest gest al meu, a rămas descumpănit. Soției lui Kim i se datora pierderea unui valoros spion al rușilor !

— Ce nenorocire ! S-a terminat cu el !

Prăpastia dintre mine și Kim a început să se adâncească.

Într-o zi i-am pus o întrebare care mă frământa mult :

— Ce e mai important în viață pentru tine, eu și copiii sau partidul comunist ?

Și Kim, fără a ezita nici măcar o clipă, mi-a răspuns :

— Partidul.

Acest răspuns m-a derutat puțin și m-am căit că l-am întrebat. Niciodată în viața mea n-am întâlnit un comunist mai convins, deși Kim mi-a vorbit foarte rar de convingerile sale. El nu deschidea niciodată cu mine discuții pe tema convingerilor sale ideologice.

— Tu trebuia să te căsătorești cu o comunistă convinsă și nu cu altcineva — i-am spus eu odată.

— Sigur, tu ai dreptate — mi-a răspuns el.

Bineînțeles că astfel de discuții aveau urmări asupra relațiilor noastre. Eu am crezut totdeauna că putem fi legați unul

de celălalt numai atunci când nu există secrete între noi, dar acum nu mai puteam să mă agăț de această iluzie !

Am ajuns repede la convingerea că nu voi afla niciodată deplinul adevăr despre viața misterioasă a lui Kim. Activitatea lui propriu-zisă va rămâne totdeauna o enigmă pentru mine.

Din când în când, în mod inevitabil, eram stăpinită de ideea că omul în care avusesem o încredere oarbă și căruia nu-i puteam reproșa nimic era, în realitate, un mincinos. Mi-e greu să exprim prin cuvinte cât de dureroasă a fost pentru mine această descoperire.

Între noi doi s-a ridicat un zid. Am fost nevoită să recunosc că nimic nu l-ar fi determinat pe Kim Philby să fie altceva decât ceea ce a fost o viață întreagă : un spion de elită al Rusiei.

Kim Philby odihnindu-se pe o bancă
dintr-un parc moscovit

CUPRINSUL

	Pag.
— Din partea redacției	3
— Să trăiești, tovarășe Philby !	9
— Extrase din cartea „Cel de-al treilea om”	25
— „Păgina treime”	27
— Emisar comunist la Viena	37
— Asociația de prietenie anglo-germană	49
— De partea generalului Franco	63
— Din mascarada de război, în serviciul secret	75
— Serviciul secret de informații	89
— Infiltrarea	99
— A fost șantajat Maclean ?	113
— Lupii ciobani la oi	131
— Ofițer de legătură cu C.I.A.	145
— Philby îl scapă pe Maclean	159
— Diplomații dispăruți	171
— Procesele lui Philby	187
— De la Beirut, cu drag, spre Moscova	205
— Reunirea „Păginei treime”	225
— Am fost soția unui spion	231

*Responsabil de carte: mr. ISUTIN PETRICĂ
Corector: STOIAN RADU*

*Dat la cules: 15.03.69. Bun de tipar: 15.04.69.
Tiraj 1500 ex., din care 1400 ex. hirtie semlve-
lină și 100 ex. pe hirtie velină, format 16/61x86.
Lucrarea conține 232 pagini + 9 planșe.*

CONSILIUL SECURITĂȚII STATULUI
DIRECȚIA ÎNVĂȚĂMÎNT

PENTRU UZ INTERN

MOMENTE
DIN
ACTIVITATEA CU
A - 54

0802
Seria _____

1968

Traducere de lt. maj. ROLAND TATARU

A - 54

DIN PARTEA REDACȚIEI

În cartea sa, intitulată „A-54”, cu subtitlul „Spionul cu trei fețe”, Rudolf Ströbinger, pe baza investigațiilor făcute, prezintă aspecte din activitatea desfășurată de către Paul Thümmel, om de încredere al „Abwehr”-ului, în slujba serviciului de informații militare al Cehoslovaciei, în perioada 1936—1942.

Autorul prezintă acest caz real în contextul luptei pe care poporul cehoslovac a dus-o pentru apărarea țării sale de invazia hitleristă și, ulterior, pentru eliberarea ei de sub ocupația nazistă.

A-54 și-a făcut apariția în luna februarie 1936. Printr-o scrisoare semnată F. M., pe care a adresat-o Serviciului de informații al Ministerului Apărării Naționale din Cehoslovacia, el s-a oferit să furnizeze date în legătură cu activitatea rețelei de spionaj germane din Cehoslovacia și cu planurile militare ale Germaniei hitleriste, solicitând în schimb suma de 15.000 mărci germane, în bancnote noi. În plus, el mai punea o serie de condiții, între care și aceea ca numele său să rămână necunoscut la Praga.

La acea dată, Hitler își pregătea pe indelete loviturile împotriva Cehoslovaciei. În acțiunile pe care le organiza pe teritoriul acestei țări — sabotaj, culegere de informații, conflic-

te între naționalitățile conlocuitoare — se sprijinea pe elementele naziste și naționalist-șovine din rîndul populației de origine germană din Cehoslovacia.

Ca om de încredere al „Abwehr”-ului, în cadrul căruia deținea o funcție importantă, și avînd legături cu cele mai înalte cercuri hitleriste, A-54 a avut largi posibilități de informare. În același timp, el a dispus de calități personale deosebite, dintre care subliniem: pasiunea și pregătirea pentru munca de informații, perspicacitatea, memoria, curajul, prezența de spirit și buna sa orientare în situații dintre cele mai critice.

Prin valoroasele informații pe care le-a furnizat, A-54 a adus o contribuție de seamă la lupta împotriva hitlerismului. Rînd pe rînd el a dezvăluit, cu lux de amănunte și cu o precizie uimitoare, toate acțiunile îndreptate împotriva Cehoslovaciei, precum și planurile de agresiune îndreptate împotriva Iugoslaviei, Poloniei, Belgiei, Franței, Angliei, U.R.S.S. și împotriva altor țări.

Atunci cînd informațiilor sale li s-a dat crezare și au fost luate măsurile corespunzătoare, unele dintre planurile hitleriste au putut fi dejucate, creîndu-se derută și stupefacție în cercurile conducătoare naziste.

★

Autorul cărții a surprins momente dintre cele mai semnificative ale activității desfășurate de către ofițerii de informații cehoslovaci cu valorosul lor A-54, în care curajul, imbinat cu prudența necesară și cu o inteligență scîlpitoare de ambele părți, au asigurat succesul, precum și momente de nesiguranță, de teamă și suspiciune reciprocă, care au putut fi însă depășite prin eforturi comune.

Posibilitățile largi de informare ale lui A-54 și calitățile lui personale deosebite au putut fi valorificate pe deplin ca urmare a muncii desfășurate cu el de către ofițerii de informații cehoslovaci.

De la început ei au analizat cu atenție oferta lui F. M., apreciînd cu discernămint atît valoarea ei, cît și riscurile pe

care le implica. În cele din urmă, au acționat cu curaj și cu prudență în întîmpinarea ei, prin satisfacerea dorinței lui F. M. de a obține bani, condiționată de furnizarea informațiilor promise.

Inițiativa ofițerilor de informații de a-l contacta personal, deși contravenea intrucitva condițiilor formulate de F. M. în oferta sa, constituia totuși cea mai eficientă cale de a-l cunoaște, de a-l apropia și de a-l dirija în mod corespunzător. Prin modul judicios în care au organizat prima contactare, asigurînd și garantînd toate condițiile de conspirativitate, ofițerii de informații l-au determinat să accepte întîlnirea.

Pregătirea și desfășurarea acestei contactări evidențiază precauția cu care au acționat ofițerii de informații cehoslovaci și priceperea lor în conducerea discuțiilor, arate cu precădere pe obținerea de informații și cunoașterea viitorului lor agent.

După întîlnire ei au analizat cu atenție toate constatările făcute. Numeroasele aspecte care la data respectivă nu le erau clare, fără a fi trecute cu vederea, au fost totuși subordonate problemei esențiale pentru munca de viitor, sintetizată în afirmația locotenent-colonelului Moravec: „Domnilor, doar n-o să ajungem să ne certăm. Timpul va lămuri lucrurile... Important este să obținem de la el tot ce avem nevoie și să nu-l lăsăm să ne vadă cărțile”.

În adoptarea hotărîrii de a acționa cu prudență în întîmpinarea ofertei, ofițerii de informații au avut în vedere, pe de o parte, posibilitatea ca aceasta să constituie o încercare de penetrare a serviciului de informații nazist, o provocare la adresa serviciului de informații cehoslovac, iar pe de altă parte, posibilitatea ca oferta respectivă să fie totuși sinceră. De aceea, ei au hotărît să nu o respingă pînă cînd nu se vor edifica asupra mobilului ei.

Profunzimea cu care ofițerii de informații au analizat situația creată, curajul de care au dat dovadă și prudența cu care au acționat în întîmpinarea ofertei, constituie exemple demne de urmat în soluționarea unor cazuri similare ce se ivesc uneori și în activitatea ofițerilor noștri de securitate.

De-a lungul celor șase ani de colaborare, ofițerii de informații au pus un accent deosebit pe organizarea în cât mai bune condiții a legăturii cu A-54. Atât înaintea ocupării Cehoslovaciei de către trupele naziste cât și după aceea, prin eforturi deosebite, au reușit să mențină legătura, în principal, prin contactarea personală. Totodată, în primii ani de colaborare, au folosit cu succes transmiterile codificate pe calea poștei la adrese conspirative și căsuțe poștale. Deși la un moment dat s-a pus problema instruirii agentului asupra utilizării mijloacelor tehnice pentru transmiterea informațiilor, nu s-a ajuns totuși la folosirea acestei căi.

În întreaga muncă pe care au desfășurat-o cu agentul, ofițerii de informații s-au preocupat îndeaproape de asigurarea conspirativității lui. Pe lângă organizarea legăturii în condiții de strictă conspirativitate, au întreprins și alte măsuri, cum au fost: scoaterea din țară cu puțin timp înainte de cucerirea acesteia de către trupele naziste a întregului material referitor la A-54; refuzul de a-l preda pe agent în legătura serviciului de spionaj englez; exploatarea cu grijă a informațiilor pe care el le-a furnizat; schimbarea frecventă a numelui său conspirativ etc.

Acționând cu tact și perseverență, ofițerii de informații au reușit să-l cunoască și să și-l apropie pe agent. Treptat, între ofițeri și agent s-au dezvoltat relații de încredere și stimă reciprocă, care le-au permis să și unească priceperile și eforturile, reușind astfel să facă față situațiilor dificile în care s-au găsit deseori.

Priceperea în muncă, patriotismul fierbinte, fermitatea și spiritul de sacrificiu de care au dat dovadă ofițerii de informații cehoslovaci în lupta pentru apărarea și eliberarea patriei lor au exercitat o puternică influență asupra lui A-54, determinându-l să lucreze fără rezerve, să lupte pentru o cauză dreaptă, pentru victoria asupra fascismului.

PLICUL VERDE

Un om într-un palton simplu, de culoare gri, se opri lângă cutia de scrisori și cercetă împrejurimile. Strada era pustie; numai la câteva ferestre se aprinseseră luminile. Un vânt rece sufla de după colțurile clădirilor, spulberind fulgii de zăpadă murdari. Omul își ridică gulerul, își îndesă capul mai adânc între umeri și duse mina în buzunarul de la piept de unde scoase un plic verde; colțul de sus din stînga era îndoit. Omul îl îndreptă între palme, mai cercetă încă o dată strada în susul și în josul ei și abia pe urmă aruncă plicul în cutie, lovind cu pumnul în tinicheaua albastră.

Necunoscutul surise abia perceptibil și coti apoi după primul colț, cu pași scurți și repezi. Peste câteva minute ajunse la gară. La ghișeu nu erau decît cîțiva oameni. Nerăbdător, omul așteptă pînă ajunse la rînd.

— Weipert, spuse el în germană.

— Trenul pleacă abia peste o jumătate de oră, mormăi funcționarul adormit.

— Știu, răspunse scurt omul în palton gri.

În restaurantul gării bău un ceai cu un rom dublu; n-avea deloc chef să rămînă în localul nu tocmai curat și ieși pe peron, cu toate că vîntul se întetise.

Trenul se opri și locomotiva scoase un nor alb de aburi. Cîțiva pasageri coborîră din vagoane, alții le luară locurile. Printre ei se afla și omul care aruncase scrisoarea în cutie. Se

așeză într-un colț al compartimentului pentru nefumători și-l privește pe conductorul cu chipiul roșu. În timp ce trenul se pune în mișcare, citește pe clădirea gării numele acesteia : Most-Brüx *).

Adresa de pe plic era scrisă de mână. La prima vedere nu spunea nimic deosebit : M.N.O. (Ministerul Apărării Naționale) — Serviciul de informații — Praga.

Aici scrisoarea a fost deschisă de un funcționar oarecare de la registratură și i s-a aplicat o ștampilă roșie cu numărul de înregistrare 2130, scris cu cerneală albastră. Pentru că scrisoarea era totuși oarecum neobișnuită, i s-a mai adăugat o ștampilă care pare să fie întrebuintată de toate autoritățile : „CONFIDENTIAL !”

La Serviciul de informații (Secția 2) — la „a doua” cum i se spunea pe scurt — scrisoarea din Brüx a creat surprindere : scrisori de acest fel nu se primeau în fiecare zi.

Autorul acestei scrisori își oferea serviciile sale organului de informații cehoslovac. În continuare enumera șapte obiective pe care promitea să le divulge. Așa erau, de exemplu, date privind transmiterea de informații din Cehoslovacia în Germania, făcând și mențiunea că în viitor va fi greu să se prindă un agent german, noua organizare a Serviciului german de informații din Cehoslovacia, nume, nume conspirative chiar, numere de telefon și adrese de la care se trimit știri cu caracter de spionaj din Cehoslovacia. La urmă, expeditorul se oferea să furnizeze și materialul auxiliar aflat în dotarea agenților germani. Apoi făcea o mențiune : pentru munca lui, depusă în folosul Serviciului de informații cehoslovac, va avea nevoie de un aparat de fotografiat care, din motive de siguranță, va trebui să fie cumpărat din Germania.

Urmau condițiile, expuse în cinci puncte. Necunoscutul comunica că la Praga nu se va afla niciodată numele său și niciodată nu se va întâlni pe teritoriul cehoslovac cu ofițeri ai Serviciului de informații cehoslovac. Amenința că va întrerupe imediat orice

*) Localitățile cu populație germană din Cehoslovacia erau denumite în două limbi : întâi în cehă și apoi în germană.

colaborare în momentul în care se vor comite greșeli care ar putea duce la arestarea lui. Formula apoi pretenții bănești foarte ridicate.

„Cer 15 000 de mărci în valută germană (numai în bancnote noi). În decursul următoarelor săptămâni să mi se asigure 4 000 de mărci pentru a putea plăti o datorie”. În încheiere, menționa că va întrerupe munca pentru un an, după ce va preda întregul material. „Punctual, după un an, voi da din nou de știre, comunicându-vă cele mai noi rezultate. Din motive de securitate, refuz să muncesc neîntrerupt”, declara el categoric.

Omul care își oferea serviciile dorea ca scrisorii de răspuns la oferta făcută de el să i se anexeze o parte a sumei necesare cumpărării unui aparat de fotografiat, precum și bani pentru alte cheltuieli. Va aștepta scrisoarea de răspuns pînă la 14 februarie. „De răspunsul dv. depinde, sublinia autorul, dacă vă voi sta la dispoziție sau dacă voi oferi materialul serviciului de informații francez”. Nu urma nici o semnătură, ci doar „al dv. F. M.” Adresa la care Praga trebuia să dea răspunsul era : F.M. 137, Post restant, Annaberg/Erzgebirge.

Se pare că Serviciul de informații al Statului Major n-a stat prea mult pe gînduri. După ce a primit traducerea scrisorii, locotenent-colonelul František Moravec a convocat imediat o consfătuire cu colaboratorii săi cei mai apropiați.

Moravec era puțin iritat. Instinctul lui îi spunea că în spațiile scrisorii era mai mult decît oferta unui agent neînsemnat.

— Domnii mei, cred că nu trebuie să ezităm. Este o ofertă bună, trebuie s-o acceptăm.

Cineva ridică mîna. Lui Moravec nu-i plăcea să fie întrerupt de subordonații săi.

— Poftim, zise el agasat.

— Nu cunoaștem absolut nimic despre expeditorul scrisorii, domnule locotenent-colonel. Nu putem ști dacă n-avem de-a face cu o capcană. Cine este acest necunoscut ? Ar putea exista unele răspunsuri. Cred însă că este vorba de o provocare a nemților.

Locotenent-colonelul Moravec îl întrerupse.

— Nu cred să fie o provocare. Dacă ar fi fost provocare, ar fi conceput-o altfel. Cine este acest om nu mă interesează deocamdată. Poate că este cineva de la „Abwehr”^{*)}, poate fi și de la poliție sau cineva din partidul lui Hitler — dar, domnii mei, aceasta nu mă interesează absolut deloc! Nu vreau decît informații și acest „Domn Cineva” îmi oferă aceste informații!

În birou se făcu liniște. Sub tavan se încolăcea fumul albastru al țigărilor.

— Nu mai are nimeni nimic de spus, domnilor? întrebă locotenent-colonelul ceva mai liniștit.

Nu se auzi nici un cuvînt. Moravec dădu din umeri și-și mîngîie obrazul.

— Atunci putem termina. Voi rezuma din nou: oferta o acceptăm. Deocamdată nu ne vom interesa de persoana celui care ne-a scris. Îl lăsăm să plutească liniștit în ceață. Am spus deocamdată. Aceasta pentru cei care sînt de altă părere. Cred că este bine să-i răspundem acum. Imediat. Și, întorcîndu-se către un bărbat în costum cenușiu, îi spuse:

— Domnule căpitan de stat major, pregătiți ciorna răspunsului și — se uită la ceas — să spunem la ora unsprezece și jumătate să-mi fie prezentată. Întrebuințați adresa de acoperire „Schimek”.

Moravec se ridică.

— La revedere, domnilor. Avem fiecare suficient de lucru.

Cei prezenți plecară. Locotenent-colonelul se îndreptă spre fereastră, deschise și lăsă aerul rece de februarie să pătrundă în cameră. Cîteva secunde rămase nemișcat și privi jos în stradă. Apoi se întoarse brusc, se îndreptă spre masa lui de lucru și luă încă o dată în mînă traducerea scrisorii din Brûx. Un suris de mulțumire flutură o clipă în colțul buzelor sale. „Nu-i rău”, își spuse.

Ștampila roșie de pe plicul lui „F.M.” dovedea că acesta a sosit la Praga pe 10 februarie. Chiar în aceeași zi s-a și expediat răspunsul la Annaberg:

^{*)} „Abwehr” — serviciul militar de informații al Germaniei naziste.

„Stimate domn, oferta dv. mă interesează. Cu toate că n-am nici o garanție din partea dv., vă anexez acotul cerut. În caz că nu veți putea face față cerințelor, dispuneți de bani cum doriți. Întreaga sumă o veți primi în trei săptămîni, dacă pînă la acest termen veți prezenta sau eventual veți trimite o parte a materialului oferit. Răspunsul dv. scris trimiteți-l pe adresa: K. Schimek, Praga, str. Dostál 19”.

Dacă necunoscutul „F.M.” l-ar fi căutat în str. Dostál nr. 19 pe „domnul Karl Schimek” cu greu l-ar fi găsit. Nu locuise niciodată acolo, nimeni nu-l cunoștea la această adresă. Poștașul însă înmîna imediat scrisorile „domnului Schimek” la adresa amintită, primind pentru aceasta cu regularitate o mică indemnizație din partea Serviciului de informații.

Dintr-un anumit punct de vedere era o acțiune care a comportat un risc imens — căci, de obicei, nu se procedează în acest fel cînd se stabilește contactul cu un agent nou. Riscul a meritat însă cheltuielile făcute...

Conform dorinței lui „F.M.”, pînă la 14 februarie i se trimisese o scrisoare și un acot destul de substanțial, iar acum, tot ceea ce s-a primit în schimb de la el era doar o informație nu tocmai interesantă, potrivit căreia „domnul Schimek” va trebui să fie atent în minister, deoarece serviciul de informații nazist aflase, după numai trei zile, că șeful Serviciului de informații cehoslovac era prezent la Paris pentru o consultare. După aceasta, „domnul Schimek” a aflat că necunoscutul va colabora cu el timp de doi ani și că, pentru cazul în care va fi nevoit să părăsească Germania, ar dori să depună banii la una din băncile Cehoslovaciei, adăugînd că primise suma cerută.

Urmau apoi cîteva nume de persoane. Chiar dacă unele din acestea erau cunoscute la Praga, era totuși o consolare că „F.M.” comunica pe acei care în Germania se ocupau cu spionajul împotriva Cehoslovaciei.

Apoi, „domnului Schimek” i-a fost dat să afle numele a trei persoane „care sînt cele mai periculoase pentru Cehoslovacia”. Necunoscutul „F.M.” socotea că acestea ar fi fost Jost, Fleischer

și Timmel. „Timmel și Jost au dispărut probabil în decembrie și se află acum cu siguranță în Cehoslovacia“. Cu această constatare se încheia scrisoarea.

„Jost, Fleischer, Timmel, mormăi nemulțumit „domnul Schimek“. Ce-i cu ei ? Nimic deosebit“.

Se așază la masă și redactă răspunsul. Era indignat. Dăduse dovadă de atîta bunăvoință și acum se alege cu rezultate nesemnificative. Totuși, pentru ca necunoscutul să se convingă că la el nu contează cîteva sute, i-a mai anexat încă cinci sute de mărci. În scrisoarea de răspuns a precizat că i-ar face plăcere dacă s-ar putea întîlni personal cu „F.M.“ și că poate garanta o securitate absolută. Mai mult chiar, ar fi gata să vină la „F.M.“, undeva în străinătate.

După cîteva zile, „domnul Schimek“ a expediat o a doua scrisoare lui „F.M.“, prin care îi trimitea alte o mie de mărci, menționînd că în viitor nu se va zgîrci la bani, dar că așteaptă să primească informații corespunzătoare.

Pe copia scrisorii păstrate la dosar a fost scris un șir de cifre, sub care figurau două semnături : Fryč și Tichí. Prin aceste cifre se notaseră cu exactitate la Serviciul de informații seriile bancnotelor de o sută de mărci care au fost trimise prin intermediul „Mătușii“ în Germania, pentru „F.M.“.

În Germania, scrisorile erau duse la poștă de către „Mătușa“. Dar cine putea să fie aceasta ? Abia după aproape 30 de ani, anonimul ei a fost descoperit. Maiorul Alois Frank, fost membru al Serviciului de informații, declară : „Mătușa“ era numele conspirativ al biroului nostru din Aussig pe Elba“.

Dar era într-adevăr „Mătușa“ la Aussig ?

Declarația dată de un alt membru al Serviciului de informații cehoslovac, František Fryč, diferă de amintirile maiorului A. Frank :

„Eu cred că „Mătușa“ era la Reichenberg“. Azi, după o distanță în timp atît de lungă, va fi greu să se stabilească locul în care se fixase „Mătușa“.

„Mătușa“ intermedia trimiterea răspunsurilor din Praga. Dar nu o făcea întotdeauna spre completa mulțumire a lui „F.M.“,

care, la 24 februarie, a scris din Weipert : „Scrisorile sînt prea grele. Francați-le cu timbre de 24 de pfennigi“. Scrisoarea însă conținea și altceva în afară de reproșurile privind francarea necorespunzătoare. Expeditorul accepta să vină la o întîlnire, dar nu în Cehoslovacia, ci în Germania, undeva pe o șosea sau la o autoritate susținută de Cehoslovacia. În plus, dorea ca întîlnirea să nu aibă loc între 12 și 21 martie și atrăgea din nou atenția asupra măsurilor de precauție. Aprecia chiar că va fi nevoit să rupă relațiile, deoarece secția din Dresda a Serviciului de informații german obținuse copia unui caiet de notițe al unui ofițer de informații cehoslovac conținînd, notate cu grijă, diferite întîlniri cu agenții, nume, nume conspirative, pe scurt, tot ceea ce n-ar fi trebuit să cadă niciodată în mîna acelor care erau de „partea cealaltă“. „După toate aparențele, firele „Abwehr“-ului se întind pînă în Ministerul Apărării Naționale. Cercetați imediat chestiunea“, cerea necunoscutul „F.M.“, comunicînd și noua lui adresă : R.V. 137 — Post restant, Chemnitz/S.a., Gara Centrală.

Se pare că „domnul Schimek“ era din ce în ce mai mulțumit. În Germania însă nu va pleca. Membrii Serviciului de informații au considerat ca fiind prea riscant. Au acceptat însă întîlnirea în oricare altă țară. „R.V.“ — după cum se numea acum necunoscutul — va fi oare de acord cu aceasta ? „Da, sînt de acord“, răspunse el în scrisoarea din 17.III.1936, expediată din Katharinenberg, în care a propus data, între 6 și 10 aprilie, iar ca loc : Elveția, Belgia sau Franța. Pentru călătorie avea însă nevoie de devize. Locul întîlnirii urma să-l hotărască „domnul Schimek“.

În scenă intră și o femeie :

„Colaboratoarea mea, soția unui ofițer german aflat în a doua căsnicie, o compatriotă de a dv., și-a exprimat dorința de a asista la predarea materialului. Întreaga chestiune a fost inițiată de ea. Doriți ca dînsa să participe ? Dacă nu, voi veni singur“.

Nimeni nu știe dacă cei de la Serviciul de informații și-au făcut probleme asupra bruștei apariții a unei femei. „Domnul

Schimek" a cerut însă ca „R.V.” să trimită întregul material pînă la 26 martie 1936, menționînd că numai în această situație va fi posibilă o întîlnire personală la data de 6 aprilie.

„R.V.” și-a dat seama că trebuie făcut ceva. Ce-i drept, materialul nu l-a trimis, dar, în scrisoarea expediată la 28 martie din Weipert, el a menționat că i-a fost imposibil să treacă peste granița puternic păzită de unitățile S.A. și S.S. În Germania tocmai aveau loc „alegeri”; naziștii se străduiau să prindă toate manifestele strecurate în Reich de antifasciștii germani din Cehoslovacia. „Ar fi o nebunie ca tocmai acum să mă apropii de graniță cu acest material”, declara „R.V.”.

„Ne întîlnim luni, 6 aprilie 1936, la orele 20,30...”. El mai cerea ca la locul întîlnirii să fie așteptat cu o mașină. La scrisoare a anexat o schiță desenată cu creionul pe care era fixat cu precizie locul întîlnirii.

PAROLA : ALTVATER

Întîlnirea urma să aibă loc pe șoseaua spre Karlsbad, între Weipert și Böhmisch Hammer, în locul în care șoseaua se intersecta cu drumul ce venea din Saxonia, ducînd în Cehoslovacia.

„Eu sau femeia vom aștepta acolo. Vă rog să găsiți în apropiere de Weipert o încăpere sigură în care să se poată discuta totul. Trebuie să ne întoarcem neapărat pînă în zorii zilei”, a scris „R.V.”, cerînd din nou să se procedeze cu precauție. Socoțind că ofițerii Serviciului de informații ar putea să găsească locul propus pentru întîlnire ca fiind necorespunzător, necunoscutul îi întrebă în continuare dacă nu cumva le convine mai mult un alt loc în apropiere de Weipert.

Cei de la Praga au fost imediat de acord. Cu toate că „R.V.” aștepta răspunsul la propunerea lui pînă la cel tîrziu 5 aprilie, deja la 1 aprilie „domnul Schimek” i-a trimis o scurtă scrisoare, confirmîndu-i primirea știrii și comunicîndu-i că în mod sigur va merge la întîlnirea din 6 aprilie, orele 20,30 seara, la intersecția șoselei cu drumul, lîngă Weipert. După aceasta a indicat parola conform căreia urmau să se recunoască reciproc. Ea suna : „Altvater”.

Datorită timpului, prima întîlnire a avut un caracter oarecum romantic. Era atît de întuneric, încît abia dacă îți puteai desluși mîna înaintea ochilor. La intersecția amintită, locotenent-

colonelul Moravec, împreună cu doi oameni din secția lui, se plimbau nerăbdători în sus și în jos. Veniseră mai devreme. Voiau să recunoască locurile, cu toate că încă de la Praga studiaseră cu atenție pe hartă locul de întâlnire.

În drum spre Weipert se opriseră la cazarmile din Komotau. Aici, pe o tablă neagră din sala soldaților, locotenent-colonelul Moravec prezentase planul de acțiune și modul în care trebuiau să fie plasați ofițerii informativi în jurul punctului de întâlnire. La graniță mai stăteau pregătite unități de jandarmi, oameni făcând parte din S.O.S. („Stráž obrany statu“ = Paza securității statului) și soldați înarmați cu mitraliere ușoare.

În fiecare moment, cite unul din cei care așteptau își privea cadranul fosforescent al ceasului de mină. Timpul trecea anevoie.

Îi interesa omul care își anunțase sosirea pentru orele 20,30. Până acum, colaborarea nu dăduse rezultate deosebite. Cu toate acestea, din cele câteva scrisori se putea deduce că „R.V.“ era un om umblat. Nu era exclusă însă posibilitatea ca „Abwehr“-ul să le dea de furcă. „Trebuie să riscăm“, spusese locotenent-colonelul Moravec — și întâlnirea aceasta, la numai câteva zeci de metri de graniță, era mai mult decât riscantă.

Cunoșteau prea bine metodele spionajului nazist. De mai multe ori se întâmplase ca nemții să încerce ademenirea la graniță a unor ofițeri din Serviciul de informații cehoslovac, pentru ca de aici să-i transporte în Germania unde — cu binele ori cu răul — să afle de la ei tot ceea ce prezenta interes pentru spionajul german.

„Luați pistoalele cu voi“, le-a spus subalternilor săi locotenent-colonelul Moravec înainte de a o porni spre Weipert.

Între timp cerul se acoperise complet de nori.

— În două minute va fi 20,30, murmură unul din ei.

Pindiră în direcția graniței.

— Acolo ! murmură Moravec.

O licărire scurtă. Cineva aprinsese o lanternă de buzunar, stingând-o apoi imediat.

Încă o dată.

Se apropia încet, precaut.

Era de statură mijlocie. În mantaua lui cenușie și simplă părea cam îndesat, aducând întruieva cu un morar. Ochii puțin bulbucați, o bărbie energică cu o cută la mijloc, părul de o tăietură tipic prusacă.

— „Altvater !“

— „Altvater“, răspunseră ofițerii.

Moravec înaintă cu un pas.

Omul îi dădu mîna.

Moravec mormăi ceva de neînțeles.

— Totul este în ordine ? întrebă unul din însoțitorii lui Moravec.

— În ordine ! răspunse bărbatul. Unde aveți mașina ? Sînt singur. „Yvonne“ n-a putut veni.

— Puțin mai încolo. Putem pleca, răspunse cel care întrebă mai înainte dacă totul se desfășurase conform programului. Locotenent-colonelul Moravec examinează profilul necunoscutului și tăcu.

Se îndreptară cu repeziciune spre mașina neiluminată. Luară loc și vehiculul porni spre interiorul țării. Încă tot nu rostise nimeni nici un cuvînt.

Drumul i-a purtat prin sate și orașe mici. Necunoscutul privea în jur, dar nu punea nici o întrebare asupra punctului final al călătoriei. Îl află, de altfel, curînd, fără să mai fie nevoie de întrebări. Înainte de a intra în oraș putu să citească : Chomutov-Komotau.

În cazarma Masaryk a Regimentului 46 infanterie au fost lăsați să intre fără multe întrebări. Fuseseră anunțați.

Mașina s-a oprit în fața unei clădiri cu o intrare neiluminată, unde au intrat. Abia după trei ore au părăsit cazarma.

Ce s-a întîmplat în aceste trei ore ? Despre aceasta relatează consemnările făcute de locotenent-colonelul František Moravec.

„...a refuzat să-și spună numele. A semnat cu numele probabil exact : Jochen Breitner. Conform declarațiilor sale, nu poartă

acte asupra lui. Abia cu timpul vom reuși să-i verificăm declarațiile privind numele, respectiv să-l aflăm pe cel adevărat. Pretinde că este angajat civil la sediul „Abwehr”-ului din Dresda, secția radio-telefon-telegraf, condusă de căpitanul Gert. În această secție lucrează de doi ani. Este desenator și fotografiază și documente. Salariul lunar : 350 mărci, după rețineri 320 de mărci.

Își oferă serviciile nu dintr-un scop murdar, ci pentru a plăti niște datorii și pentru a se căsători cu o angajată civilă care lucrează în aceeași secție. Ea lucrează la registratură, secția I a „Abwehr”-ului, la căpitanul Noak, șeful acestei secții. Logodnica știe de oferta lui și colaborează cu el. După cum declară, ea a fost aceea care a inițiat această acțiune. Declarațiile lui scot în evidență că sus-amintita „are mari pretenții de la viață”, cum de obicei se întâmplă la femei. Prin natura serviciului, are acces la cele mai diferite materiale...”.

Raportul menționează apoi materialul informativ adus de „Jochen Breitner” : planurile de organizare ale Serviciului de informații și ale Gestapoului din Dresda, o schiță a rețelei de agenți din zona de frontieră cu Cehoslovacia, o schiță în adâncime a rețelei de agenți și a razei de acțiune a acestora, precum și alte câteva informații. Interesante au fost și cele spuse de el în legătură cu colaborarea dintre germanii sudeți și serviciul de spionaj nazist. Despre acestea, locotenent-colonelul Moravec a menționat în raportul lui următoarele :

„...Rețeaua agenților din zona de frontieră corespunde în adâncime aproximativ cu teritoriul locuit de populația germanilor sudeți și este numită Rețeaua I. Este organizată de secțiile anexă ale Serviciului de informații și este subordonată direct și nemijlocit centralei din Dresda. Oamenii care fac parte din această rețea au fost aleși cu grijă din rândurile celor mai zeloși adepți ai Reich-ului, la propunerea unor persoane de vază din mișcarea germană. Legăturile nu se fac decât prin verigile intermediare ale Serviciului de informații ; numai în cazuri excepționale agenți deosebit de importanți vin în contact cu centrala din Dresda.

...Rețeaua din zona de frontieră și-a creat o mulțime de ascunzători sigure. Pentru această rețea se aleg agenți care vor intra în acțiune la începerea războiului. Organizația se pare că este abia în stadiul de constituire.

Printre agenții acestei rețele, în ultima vreme, se aleg persoane corespunzătoare care sînt dotate apoi cu aparate de emisie-recepție pe unde scurte (agentul a amintit chiar și de unde ultrascurte !).

„...„Jochen Breitner” speră să obțină cu timpul informații și în această direcție și să reușească, probabil, să fixeze localitățile sau, după caz, și persoanele care au primit un emițător... La Praga activează un agent foarte important, după toate aparențele, depinzînd de centrală. La această concluzie a ajuns „Jochen Breitner” cu aproximativ 6—8 săptămîni în urmă, cînd a trebuit să fotografieze noaptea o schiță, în mare urgență. Pe această schiță erau însemnate — atît cît își mai poate aminti — capetele liniilor de apărare ; își amintește exact că una din aceste linii era trasată peste localitățile Hohenmauth-Iglau. Din cele ce s-au discutat în secție a aflat că reprezintă o linie de apărare a armatei cehoslovace în caz de pericol. Apoi „Jochen Breitner” și-a mai amintit despre o a treia linie, pornind la vest de Praga... Ne-a comunicat că de la acest agent — care are simbolul 2426-Franzl — se primesc foarte des informații și că sînt considerate secrete...”.

Consemnările locotenent-colonelului Moravec nu omit nici cel puțin caracteristicile generale privind persoana necunoscutului. „După cele trei ore de discuție se poate ajunge la concluzia că avem de-a face cu un om care este foarte bine informat asupra unor amănunte privind secția din Dresda a „Abwehr”-ului. Intențiile provocatoare pot fi aproape excluse, deoarece respectivul a dat dovadă de prezență de spirit și competență chiar și cu ocazia unui interogatoriu rapid. Ar fi fost imposibil să se prezinte astfel în cazul în care ar fi memorat lucrurile sau i-ar fi fost sugerate”.

Lunga și animată discuție s-a sfîrșit, conform celor amintite în raport, la ora 12,30 noaptea. Mașina neagră l-a dus înapoi

la Weipert și aici ofițerii din Serviciul de informații și-au luat rămas bun de la necunoscut. Acesta, ajuns în partea cealaltă a graniței, avea asupra lui trei mii de mărci și două sute de coroane. Începînd cu această întîlnire, în toate însemnările ofițerilor informativi cehoslovaci, el va figura sub simbolul „A-54”.

Omul care abia de cîteva minute se afla în Germania nu putea bănuî că ofițerii cu care se întîlnise în biroul cazărzii din Komotau au discutat tot timpul drumului, la întoarcere spre Praga, numai despre el.

— N-am deloc impresia că ar putea fi doar fotograf. Pentru un fotograf are mult prea multe cunoștințe, spuse nervos Moravec, în timp ce străbăteau șoseaua asfaltată care strălucea cu reflexe mate în lumina farurilor.

— În schimb, cu siguranță că n-are nici figura unui provocator. La toate întrebările noastre a răspuns mult prea repede și convingător. De altfel, cu greu ar fi putut ști dinainte ce-l puteam întreba, se auzi o voce din semiobscuritatea mașinii.

— E clar că n-a învățat nimic dinainte, consimți Moravec. Și nici n-a avut de gînd să ne găsească descoperiți. Dar de ce o face? De multe ori folosește expresiile unui nazist.

— Și eu am observat asta. Naiba știe ce mai zace în spatele acestor lucruri..., spuse o a doua voce.

— Cred că vă legați în chestiunea asta de prea multe amănunte. Vrea bani și noi îi dăm destui, se amestecă din nou prima voce.

— Adică își riscă capul pentru niște bani... și dacă îl dibuiesc cei de acolo!... Chiar el ne-a spus că ăia știu o mulțime din lucrurile care se petrec la noi. N-aș risca nici dacă aș primi de zece ori pe atîta.

— Bani și muieri, stărui a doua voce.

— Nu pot crede asta, opinie prima voce.

— Domnilor, doar n-o să ajungem să ne certăm. Timpul va lămuri lucrurile, fiți siguri de aceasta, îi liniști Moravec. Important este să obținem de la el tot ce avem nevoie și să nu-l lăsăm să ne vadă cărțile.

— Aș vrea însă să știu totul despre el, ripostă cu încăpăținare prima voce. Aș fi mai liniștit.

La cîteva zile după întîlnirea cu A-54, pe cunoscuta adresă a „domnului Schimek” a sosit o scrisoare expediată la 16 aprilie cu trenul Teplice-Komotau. A-54 comunica că în ziua de 9 mai, la orele 20,30, va veni la biserica din Neugeschrei, de lîngă Weipert. Dorea să fie luat de o mașină căci, contrar planului stabilit, nu va putea rămîne mult, duminică trebuind să fie deja la ora 3 dimineața din nou pe teritoriul german, la Bärenstein. Promitea, în primul rînd, că va aduce materialul privind pe spionul 2426-Franzl.

Totul s-a desfășurat din nou în mod precis, conform programului. A-54 a fost punctual și la orele 20,30 era la biserică. De data aceasta însă ofițerii și agentul nu s-au mai îndepărtat spre Komotau, ci s-au abătut de la șosea, intrînd în pădurea de lîngă Schmiedeberg.

Informatorul a avut din nou multe de spus și s-a despărțit de ofițeri abia la ora 1,15 noaptea. A-54 le-a furnizat în primul rînd răspunsurile la chestionarul privind pe agentul 2426-Franzl; după declarațiile lui era vorba de un oarecare Knahl, din Praga 7, str. Bubentsch 19.

În afară de aceasta, „Jochen Breitner” a prezentat o hartă pe care era marcată poziția și desenată casa pădurarului din Reichenberg, în care susținea că ar fi instalată o stație radio a spionajului militar nazist, a indicat numele unui cetățean cehoslovac la care urma să se instaleze cît de curînd o stație asemănătoare și a descris un inginer care conducea instalarea stațiilor de emisie-recepție în zona de frontieră cehoslovacă.

Locotenent-colonelul Moravec și colaboratorii săi aveau însă unele rezerve față de aceste informații căci, reproducînd cuvintele lui Moravec, „nici chiar agentul nu era suficient de informat asupra materialului, deoarece susținea că provine de la logodnica lui, secretara căpitanului Noak”.

A fost preconizată o nouă întîlnire pentru înlăturarea anumitor neclarități, dar nu s-a fixat nici o dată precisă. La întîl-

nire urma să vină și acea misterioasă „Yvonne”, pentru a aduce unele materiale informative.

Ceea ce a urmat acestor evenimente poate fi caracterizat printr-o neîncredere reciprocă. După întâlnirea de la Schmiedeburg, „domnul Schimek” a primit o scrisoare expediată din nou cu vagonul poștal ce circula între Weipert și Komotau.

A-54 se plîngea amarnic. Nu era mulțumit de primirea ce i se făcuse. Tot ceea ce spusese fusese imediat bagatelizat. Susținea că înțelege bine ceha, că o cunoștea mai bine decît germana acelora care tratau cu el. Făcea aici aluzie la locotenent-colonelul Moravec, care nu vorbea bine germana. A-54 știa însă cît sînt de valoroase informațiile sale. La întâlnire a avut asupra lui adresele persoanelor care lucrau pentru spionajul german. Dar, văzînd desfășurarea tratativelor, s-a hotărît să nu le predea. S-a gîndit serios la ruperea legăturilor. Totul însă ar putea fi reparat dacă pînă sîmbătă, 16.V, i se vor trimite bani în două scrisori pe adresa R.V. 13, Chemnitz, Post restant, Gara Centrală. În aceeași zi va trimite adresele și numele agenților, ofițerilor și a mijlocitorului lor din Praga, care lucrau pentru Germania.

„Karl Schimek” a răspuns scurt la 14 mai, confirmînd primirea scrisorii și a făcut reproșuri lui A-54 că are pretenții prea mari. Unii oameni pe care îi prezentase ca spioni naziști — cum ar fi Barovschka și Talout — erau deja de multă vreme în închisoare.

Și din nou scrisorile au început să circule de colo-colo. A-54 cerea 2500 de mărci, afirmînd că, dacă nu le va obține, va trebui să ajungă la concluzia că Serviciul de informații cehoslovac nu se mai arată interesat în colaborarea cu el. Din Praga i s-a răspuns că va primi banii mai tîrziu. La 27 mai „domnul Schimek” i-a trimis pe adresa din Kamenz două plicuri. În fiecare erau cîte 1000 de mărci, cu 500 de mărci mai puțin decît ceruse A-54. „Domnul Schimek” a explicat că nu intraseră mai multe bancnote în plicuri, propunînd în același timp o întâlnire cu A-54 și cu domnișoara „Yvonne” pentru 13 sau 20 iunie. Dacă A-54

va aduce materialul privind aruncătorul de mine german cu o traiectorie de 4 000 de metri — atunci va primi din nou bani.

Întîlnirea propusă nu a avut loc. În scrisoarea expediată la 1 iunie din Weipert, A-54 a comunicat că va trebui să participe la un exercițiu militar de două luni, la Freiburg, în cadrul companiei a doua din batalionul 22 de rezervă. În plus, a mai comunicat următoarele: spionajul german a stabilit o legătură cu Ministerul Căilor Ferate din Cehoslovacia. Învățătorul Pleyl, din Sorgenthal, — lîngă Weipert — a fost însărcinat de un oarecare Prokop, din Praga, să ia legătura cu Serviciul de informații german. Prokop obține material informativ de la un ofițer al armatei cehoslovace, locotenentul-major Herbst; socrul acestuia, colonelul R, este angajat în Ministerul Apărării. Pentru informațiile sosite de la sursa lt. maj. Herbst, serviciul de spionaj nazist a plătit deja suma de 30 000 de coroane.

A-54 a mai indicat precis numele unui agent. Era Karl Seifert, care venea la Dresda în fiecare vineri și sîmbătă. „Pentru a putea fi arestat va fi suficient dacă în zilele amintite organele de siguranță ale Cehoslovaciei vor aștepta la punctele de trecere a frontierei. Seifert aduce cu el informații privind construcțiile de șosele, gările de marfă și aeroporturile militare.

Informațiile lui A-54 s-au confirmat și spionajul militar nazist a pierdut o serie întreagă dintre cei mai buni și mai prețioși agenți ai săi.

La o întîlnire personală nu s-a ajuns nici în perioada următoare. În schimb, s-a primit o nouă scrisoare, expediată din comuna Katharinaberg, în care A-54 scria: „Azi dimineată a venit la Dresda un om din Praga, comunicînd că oamenii care lucrau pentru căpitanul Noak la Praga, Leitmaritz și în alte părți, vor fi arestați în următoarele zile. Știrea aceasta a produs o mare neliniște la Dresda. Se crede că informatorul a fost un funcționar al poliției din Praga”.

În același timp, A-54 atrăgea atenția asupra unei scrisori, care a fost probabil aruncată în cutie la poșta din Bodenbach sau Weipert. Scrisoarea era adresată domnului Herbst, Praga-Brevnov, Bělohorská 199; expeditor: Anton Dvůrák, Komotau,

Piața Masaryk. Această scrisoare trebuia interceptată de ofițerii informativi, căci conținea importante informații cu caracter de spionaj. În cele din urmă îi avertiza : „În interesul colaborării noastre, vă rog să fiți precauți. Într-un post de răspundere, la Praga, se află cineva care divulgă totul la Dresda“.

Pentru aceste informații A-54 a primit 500 de mărci, iar încrederea în informațiile furnizate de el a crescut din nou. A-54 a amuțit însă brusc. Abia la 1 septembrie a dat din nou semn de viață. Avusese o mulțime de treburi legate de Jocurile Olimpice de vară care se organizaseră la Berlin. Sub pretextul participării la Olimpiadă, mulți agenți din Cehoslovacia sosiseră la Berlin și el ajutase la valorificarea știrilor aduse de aceștia.

Cea mai mare bucurie însă a făcut-o ofițerilor informativi știrea că A-54 împreună cu domnișoara „Yvonne“ aveau de gând să vină la 20 septembrie la Praga. Ea va trece granița undeva în Elveția Saxonă și va veni apoi la Praga, luând trenul din Badenbach. A-54 va face o excursie cu motocicletă în Munții Metalici, trecând frontiera pe la Weipert. Materialul îl va aduce el. Domnișoara pune însă o condiție. Va veni doar dacă va primi înaintea călătoriei la Praga, în două plicuri, 3500 de mărci și 200 de coroane.

Domnul „Karl Schimek“ a trimis imediat suma cerută. Aceasta demonstrează că, pe lista agenților Serviciului de informații cehoslovac, rangul lui A-54 crescuse foarte mult. Întilnirea urma să aibă loc la 19 septembrie în hotelul de lux Srovbek din piața Wenzel. Aici a fost rezervată o cameră pentru A-54 pe numele Ronsenfeld, iar pentru domnișoara „Yvonne“ pe numele Werner. La hotelul Srovbek cei doi vizitatori din Germania erau așteptați.

Dar nici A-54 și nici domnișoara „Yvonne“ n-au venit la Praga. În arhive s-a păstrat doar o vedere din Dresda, datată 20 septembrie 1936 și adresată „domnului Schimek“. Textul este scurt, dar spune multe :

„Din păcate nu pot veni deoarece domnișoara noastră a avut un accident la A. în timp ce transporta bagajele. Mai mult am să-ți scriu în curînd. Nepotul tău, Rudolf V.“.

Cei din Praga știau că una din scrisori fusese trimisă la adresa conspirativă a agentului, la Annaberg, în Saxonia. După conținutul vederii, ajunseseră la concluzia că domnișoara „Yvonne“ a fost probabil arestată de Gestapo sau de Serviciul de informații german, în timp ce încerca să ridice scrisoarea. Ofițerii de informații ajunseseră deja să creadă că colaborarea cu A-54 va înceta, înainte de a ajunge să capete o dezvoltare deplină, așa cum promiteau ultimele informații. Și tocmai atunci a sosit o nouă vedere, purtînd ștampila : Potsdam, 15 noiembrie 1936.

„Dragă unchiule, după cum vezi, mă aflu la Berlin. Eu n-am pățit nimic cînd a fost accidentul, dar domnișoara se reface cu greu de pe urma rănilor. După Crăciun vei primi vești de la mine. Salutări, al tău nepot, Rudolf Valter“.

După Crăciun însă nu a venit nici o știre. Se încheia oare pentru Serviciul de informații cazul A-54 ? Cu siguranță că nu, căci în dosarul lui A-54 se află o scrisoare, în plic galben, datată în 3 aprilie 1937. Este extrem de interesantă și ridică unele semne de întrebare.

PLICUL GALBEN

„Înainte de Crăciunul anului 1936 m-am oferit să colaborez cu dv. Propunerea mea a fost primită de dv. într-un mod foarte straniu, așa încît a trebuit să cred că nu sînteți interesați în această direcție. Între timp evenimentele v-au determinat să ajungeți la o altă părere. Aș vrea doar să vă amintesc că ați pierdut în Saxonia cîțiva agenți excelenți :

- comisarul de jandarmi Olbricht din Steinbach ;
- un funcționar și un tînăr angajat de la Serviciul de informații din Dresda ;
- domnul Zappe de la Serviciul de control al germanilor sudeți.

Sînt în stare să-i înlocuiesc pe acești oameni. Dacă la timpul potrivit n-ați fi refuzat oferta mea, ați fi evitat cel puțin să-l pierdeți pe domnul Zappe ; știam ce i se va întîmpla.

V-am anexat diferite materiale din care veți putea constata ce date vă pot furniza. În afară de aceasta, dețin două documente care sînt pentru dv. de mare importanță : 1. Un act de sabotaj pregătit pentru una din localitățile dv. importante din punct de vedere strategic ; 2. Destinația lucrărilor de fortificații începute în primăvară”.

Scrisorii îi erau anexate informații privind datele ce le deținea „Abwehr”-ul, de la un ofițer cehoslovac, care nu le furniza decît de două ori pe an, de Crăciun și de Paști. De fiecare dată

aducea mult material, iar plata n-o accepta în coroane cehoslovace, ci numai în bancnote austriece.

În continuare, autorul scrisorii a anexat copiile unor informații primite din regiunea Leusitz. Despre sursa acestor informații nu cunoștea deocamdată nimic precis. Dădea date cu privire la Divizia 4-motorizată și despre sarcinile primite de omul de încredere al spionajului nazist din Asch, adăugînd și alte comunicări interesante. La sfîrșitul scrisorii explica în ce fel se ajunsese la arestarea agenților Serviciului de informații cehoslovac.

„Jandarmul Olbricht din Steinbach a fost arestat pentru că un oarecare funcționar cehoslovac a comunicat unui agent al Serviciului de informații din Dresda că Olbricht se află la Praga. Arestarea a fost făcută de oamenii Gestapoului din Annaberg, Fleischer și Mathaus. Olbricht a recunoscut totul.

Cei doi membri ai Serviciului de informații din Dresda au fost demascați separat. Funcționarul a fost arestat după ce a fost văzut la Annaberg ridicînd o scrisoare. Se susține că la percheziția de la domiciliul său ar fi fost găsite materiale. În ceea ce-l privește pe tinărul angajat, a fost arestat mai tîrziu, la Berlin, unde fusese transferat. Din procesele verbale ale interogatoriilor se poate constata că amîndoi au recunoscut foarte puține lucruri.

Zappe a căzut în cursa pe care i-au pregătit-o șeful Serviciului de informații din Dresda și agentul lui, Thümmel. Zappe credea că nu i se va întimpla nimic dacă va recunoaște și dacă, în același timp, va scrie la Praga din însărcinarea Serviciului de informații german. Ultimul bilețel pe care vi l-a scris, de exemplu, a fost trimis cu știrea Serviciului de informații. În baza acestui bilețel, i-ați trimis — prin intermediul surorii sale — un chestionar. Trecerea peste frontiera sileziană a fost supravegheată de Noak și Thümmel... Tot ce ați hotărît sau ați realizat cu ajutorul lui Zappe a fost de fiecare dată fixat într-un proces-verbal. S-a putut constata astfel că sînteți bine informați asupra organizării Gestapoului și a altor organe. Din această cauză, conducătorul S.S. al Reichului, șef al Gestapoului și al

S.D.-ului, Himmler, a fost la 19 martie la Dresda unde a purtat discuții cu conducătorii Serviciului de informații al armatei, ai Gestapoului și ai S.D.-ului asupra necesității luării unor măsuri de reorganizare. Sînt informat asupra felului în care se va face reorganizarea. Depinde de răspunsul la această scrisoare dacă am să vă mai comunic și în viitor chestiuni interesante... Sper că informațiile trimise vă vor dovedi că este avantajos pentru dv. să colaborați cu mine. Condițiile puse de mine vă sînt cunoscute. Nu le voi schimba. Aștept răspunsul dv., într-un plic sau în mai multe, pînă joi, 15 aprilie, pe adresa Erika, Post restant, Dresda-Gara Centrală”.

Scrisoarea nu are semnătură și este scrisă la mașină foarte dezordonat.

Și iată că ne aflăm în fața unei enigme.

În dosarul pe care locotenent-colonelul Moravec a scris mare, cu albastru, A-54, se află și scrisoarea din plicul galben. Ceva însă nu este în ordine. „Erika” scrie că s-a oferit să colaboreze cu Serviciul de informații cehoslovac înainte de Crăciunul anului 1936. A-54 lucra însă cu Secția a doua încă din 8 februarie 1936. De ce oare a urgentat oferta colaborării în aprilie 1937? În oferta pe care o făcea la 8 februarie 1936 anunța că după un oarecare timp de colaborare va întrerupe orice legătură pe timp de un an, după care va da din nou de știre. Scrisoarea din 3 aprilie 1937 înseamnă oare că a dat din nou de știre?

Există apoi un alt semn de întrebare: domnișoara „Yvonne”. Inseși datele care o privesc conțin deja contradicții. Prima oară este amintită ca fiind soția unui ofițer și că vine din Cehoslovacia, ea fiind aceea care l-a cîștigat pe A-54 pentru spionaj. Acestea sînt afirmate de el în scrisoarea din 17 martie 1937, cînd este menționată pentru prima oară femeia necunoscută. A doua oară ea apare în cuprinsul declarațiilor personale făcute de „Jochen Breitner” cu ocazia primei întîlniri de la cazarma Masaryk din Komotau. În raportul întocmit de locotenent-colonelul Moravec privind această întîlnire se spune că: A-54 își oferă serviciile pentru a plăti datoriile și pentru a se putea căsători cu o angajată civilă care lucrează la registratura „Abwehr”-ului, la că-

pitanul Noak. Chiar aici se află deja o contradicție. O dată este nevasta unui ofițer, altă dată logodnica agentului. Dacă presupunem că domnișoara „Yvonne” — fie ca soție a unui ofițer sau logodnică — nu a existat, atunci aceasta spune ceva. De ce totuși a inventat-o A-54? Două explicații par a fi cele mai plauzibile.

Creînd iluzia că are o colaboratoare, putea cere sume mai mari; trebuia doar să satisfacă financiar și o a doua persoană. Sau a doua posibilitate: cu ocazia primei întâlniri el amintea că este doar un simplu fotograf, că majoritatea materialului îl are de la „Yvonne” care, ca secretară a secției principale, avea mai mult acces la anumite materiale secrete. Informațiile furnizate dovedesc efectiv că ele n-ar fi fost accesibile unui simplu fotograf. Voia deci A-54, care o inventase pe domnișoara „Yvonne”, să țină în secret față de Serviciul de informații cehoslovac, cel puțin pentru cîtva vreme, adevărata lui funcție?

Mai există încă o chestiune care nu este în ordine. Să ne amintim de întâlnirea prevăzută pentru 19 septembrie 1936 la hotelul praghez Srovnok. Aceasta nu s-a putut realiza deoarece „domnișoara” suferise, chipurile, un „accident” la Annaberg. După două luni se primea o vedere din Berlin, expeditorul ei fiind transferat acolo. Și în scrisoarea din 2 aprilie 1937 putem citi: „Cei doi membri ai Serviciului de informații din Dresda au fost demascați separat. Funcționarul a fost arestat după ce a fost văzut la Annaberg ridicînd o scrisoare... tînărul angajat, a fost arestat mai tîrziu, la Berlin, unde fusese transferat...”. Ce trebuie să credem despre toate acestea?

Prin discuția purtată în iunie 1964 cu fostul membru al Serviciului de informații cehoslovac, colonelul Alois Frank, n-am mai reușit să rezolvăm această enigmă. De la aceste evenimente au trecut un șir întreg de ani și multe se uită. Se pare că unele puncte din istoria lui A-54 vor rămîne pentru totdeauna neclarificate.

Totuși, există ceva care dovedește că este vorba de o singură persoană. În documentele de arhivă s-au găsit unele scrisori și notițe scrise de A-54 în anul 1936, deci înaintea ofertei din

3 aprilie 1937. S-au păstrat și scrisorile celui care cerea răspuns la Dresda sub numele de „Erika”. Comparînd ambele scrisuri se poate constata o mare asemănare.

Se poate afirma aproape cu certitudine că ele aparțin unui singur om. În acest fel, motivul pentru care A-54 a oferit colaborarea sa pentru a doua oară rămîne, evident, o enigmă.

SE PREGĂTEȘTE O NOUĂ ACȚIUNE

Cu siguranță că la scrisoarea din 3 aprilie s-a răspuns repede. După câteva zile a sosit din nou o scrisoare fără semnătură. În plicul mare, galben, se afla un al doilea plic pe care era scris de mână : „Pentru șef“. Expeditorul confirma primirea scrisorii de răspuns și comunica cumpărarea unui aparat de fotografiat și a unor plăci fotografice pentru care cheltuisese 240 de mărci. În același timp trimitea unele informații — obținute prin intermediul serviciului de spionaj nazist — privind colaborarea aviației cehoslovace cu aviația sovietică. Și din nou cerea bani. O sumă mai mare pentru a putea face față obligațiilor. Nu vrea totul odată, dar de o sumă oarecare avea nevoie imediat. Din nou avertiza : „Atenție ! Rețeaua Serviciului de informații german se întinde pînă în Ministerul Apărării, la Praga“.

Activitatea mereu crescîndă a serviciului de spionaj german împotriva Cehoslovaciei dovedea clar că această țară le era dragă naziștilor ca sarea în ochi. Acțiunile de sabotaj căpătau proporții tot mai mari. Într-una din scrisorile sale, A-54 scrie : „Se plănuiește un act de sabotaj asupra marelui depozit de muniții de lingă Deutschbrad, a cărui poziție și conținut sînt precis cunoscute aici. Urmează să se ajungă în interiorul lui la o autodetonare. Acțiunea urmează să fie executată de membrii Komandourilor permanente de pază“.

Serviciul de informații a primit de la A-54 copia unei directive strict secrete prin care o formație specială din „Luft-

waffe" *), purtînd denumirea conspirativă de „Grupa de recunoaștere a O.D.L.” (Comandamentul suprem pentru Luftwaffe), sub conducerea locotenent-colonelului Rowehl, era însărcinată să facă fotografii aeriene deasupra teritoriului Cehoslovaciei. Escadrila lui Rowehl era un ajutor de neprețuit pentru Serviciul de spionaj german.

La sfîrșitul celui de-al doilea război mondial, unități americane au capturat documentele secrete ale grupei de recunoaștere Rowehl. Este ușor de presupus că spionajul american executat de cunoscutele avioane de tip U-2 a fost inspirat de rezultatele obținute de escadrila lui Rowehl.

Organele militare cehoslovace au fost însă primele care — datorită informațiilor lui A-54 — au cunoscut încă din primăvara anului 1937 această acțiune strict secretă a naziștilor. În baza experiențelor realizate deasupra teritoriului Cehoslovaciei, s-au organizat ulterior astfel de zboruri deasupra Franței, Poloniei, Iugoslaviei, Uniunii Sovietice și a altor țări.

Tot de la A-54 s-a primit informația că la 11 martie 1937 a fost predată în Elveția, căpitanului de aviație Häuser, o colecție de documente privind organizarea la sol a forțelor aeriene cehoslovace.

A-54 adăuga imediat că poate informa de unde provine acest material, contribuind prin aceasta la înlăturarea unui pericolos agent al spionajului nazist. În respectiva scrisoare el menționa: „Cercetați pe toți aceia care, în interes de serviciu sau prin relații de rudenie, sînt apropiați directorului ministerial P. Din aceste cercuri se așteaptă la centrala din Dresda a Serviciului de informații materiale politice de extremă importanță. La următoarea adresă conspirativă, un ofițer din Praga trimite lunar informații: Siegfried Davidsohn, Dresda-N, Depozitul de țigări, Căsuța poștală nr. 65. Respectivul ofițer pune pe o sticlă o hîrtie umedă pe care scrie apoi informațiile și după aceea scrie cu mașina de scris pe aceeași hîrtie diferite chestiuni juridice. La expeditor figurează un birou de avocatură din Praga.”

*) „Luftwaffe” — denumirea aviației naziste.

După cîtva timp A-54 a comunicat și adresa agentului nazist Franz Iosef Klement, montor auto la Pilsen, strada Legiunilor cehe nr. 24, la familia Procházka.

Din cînd în cînd, A-54 schimba numele și adresa locurilor unde trebuiau trimise scrisorile. Alături de „Erika”, una din aceste adrese suna „Heribert Korn”, Post restant, Dresda-A, Gara Centrală și apoi „Hans Ioachim Warher”, Post restant, Oberwiesenthal/Erzgeb. La ultima adresă, el a cerut ofițerilor informativi să-i confirme în scris acordul lor pentru întîlnirea care urma să aibă loc la Karlsbad, în 5 iunie 1937.

A sosit cu trenul devreme, la 8,30 dimineța. Cu ofițerii informativi s-a întîlnit la Hotel Post. A-54 adusese cu sine nu numai acte privind reorganizarea Gestapoului și a spionajului militar pe timp de război, ci și extrase din declarații secrete făcute de Hitler și de generalul von Blomberg asupra inamicului numărul 1 — Cehoslovacia.

„Declar că am intrat de bună voie în slujba Serviciului de informații cehoslovac. Voi executa conștiincios sarcinile care mi se vor da și voi pune la dispoziție tot materialul documentar la care am acces. Lt. maj. Ioachim Wedel, Dresda-N, Carola — Alee 14.”

O semnătură și o adresă. Ambele erau false. De acest lucru nu se îndoia nici unul din ofițerii informativi. Dar nu asta îi interesa acum. Ce spusese oare locotenent-colonelul Moravec înainte de întîlnire?

— Nu-i trece nimănui prin minte să-l întrebe acum despre datele lui personale. Cînd și unde s-a născut nu ne interesează deocamdată.

— E clar că este de la „Abwehr”, adăugase căpitanul de stat major Fryč.

— Clar sau neclar, rîsesse locotenent-colonelul, oricine ar fi, principalul este că ne furnizează informații. Nu credeți?

Căpitanul de stat major Fryč dăduse încurcat din mină.

— Totuși, am vrea ca de acum înainte să avem mai multe date despre el în cartotecă. Un anonim nu mi-e deloc agreabil. Nu pot să suport ideea să nu știu cu cine am onoarea să vorbesc.

— Fryč, te gîndești doar la cartotecă. Știu, ordinea în acte este foarte importantă, dar în acest fel vom reuși doar să-l speriem. Pentru înregistrări în cartotecă avem suficient timp. Oricum, el este într-adevăr o sursă nesecată de informații excelente.

Locotenent-colonelul nu se înșelase deloc, căci sacul de informații al lui A-54 era fără fund. Scrisorile lui către Secția a doua conțineau informații amănunțite asupra activității de spionaj a naziștilor.

În toamna anului 1937, A-54 a comunicat: la centrala din Dresda a Serviciului de informații a fost înființat Biroul VII, condus de căpitanul Dehmel. Oamenii de încredere ai acestui birou sînt reprezentanți ai minorităților politice din Cehoslovacia. Sarcina lor constă în influențarea politică a minorităților și în confiscarea broșurilor partidelor politice, ba chiar și a afişelor privind manifestările culturale. Căpitanul Novak (pur-tînd înainte numele de Noak) a fost avansat la gradul de maior; misiunea lui constă în pregătirea unor măsuri speciale îndreptate împotriva Cehoslovaciei. Din Berlin s-au primit ordine ca în termen de un an să se organizeze o rețea informativă contra Cehoslovaciei în așa fel încît, în cazul unei mobilizări, să corespundă tuturor cerințelor.

La 16 septembrie 1937, cei de la Secția a doua din Praga știau deja că maiorul Novak, împreună cu un membru al Serviciului de informații din München, plecaseră la 15 septembrie în Austria, Ungaria și România.

În Austria trebuia să încerce să obțină un schimb de informații privind Cehoslovacia. În perioada respectivă exista deja înțelegerea ca Austria și Germania să nu lucreze una împotriva alteia în sectorul informațiilor.

La Budapesta, Novak a tras la hotelul Gellert și cîțiva oameni de încredere din Cehoslovacia l-au vizitat acolo. Apoi Novak a plecat și în România. Voia să reactiveze acolo vechi legături

informative, să înființeze o celulă avînd menirea să transmită informații cu caracter de spionaj.

După reîntoarcerea maiorului Novak la Dresda, A-54 a trimis o informație asupra rezultatelor călătoriei. Tratatativele cu ungurii s-au încheiat cu succes și se pare că și în România Novak a fost bine primit.

Conform informațiilor lui A-54, în Austria, Ungaria și România s-au înființat celule de la care vor fi trimise știri cu caracter de spionaj pentru Germania.

Informațiile asupra țelurilor serviciului de spionaj nazist în Cehoslovacia produceau neliniște. Abia acum a ieșit la iveală adevăratul scop al noului Birou VII, care s-a dovedit a fi o oficină de sabotaj împotriva Cehoslovaciei. El instruia oameni aleși, de încredere, care, în cazul unui conflict armat, urmau să execute acte de sabotaj în toate punctele strategice.

Printre acești oameni nu exista nici un ceh. Naziștilor le era limpede faptul că cehii, într-un caz extrem, n-ar fi executat niciodată misiuni de sabotaj împotriva propriului lor stat; din această cauză Biroul VII atrăsese mai ales germani sudeți sau străini care prezentau absolută încredere și locuiau în Cehoslovacia. Biroul VII stabilise în fiecare întreprindere mai mare sau obiectiv în construcție punctele cele mai sensibile în cazul unui sabotaj. Centrala din Dresda a Serviciului de informații pusese mîna pe aproape tot planul privind alimentarea cu curent electric a orașului Praga.

Din regiunile de frontieră au fost aleși pădurari germani care se bucurau de încredere și au fost invitați la Berlin la o expoziție de vînătoare. Li s-au plătit toate cheltuielile din Germania, ei trebuind să furnizeze în schimb date despre stadiul lucrărilor de fortificații de la granița cehoslovaco-germană. „Acțiunea pădurarilor” a fost condusă de căpitanul Hemprich, sub numele conspirativ „dr. Kirchbach”. Maiorul Novak s-a întîlnit la Zittau cu un ofițer cehoslovac, plătindu-i acestuia suma de 80 000 de coroane pentru informațiile furnizate.

Novak a plecat apoi imediat la Berlin, dovadă că era vorba de materiale foarte importante.

Existau unele semne că A-54 era receptiv față de femei. În timp ce „Yvonne” era, după cum susținea el, originară din Praga, nutriend din această cauză simpatii pentru Cehoslovacia, noua descoperire a lui A-54 venea din Rusia. Se numea Lidia Goroșkovova și era stenodactilografă în serviciul maiorului Novak.

Cele consemnate la 16 decembrie 1937 demonstrează că Serviciul de informații era interesat de persoana domnișoarei Goroșkovova. Se amintește aici, în urma unei întâlniri avute cu A-54, că acesta are relații intime cu Goroșkovova, secretara lui Novak. Propunerea lui de a o cîștiga pe această femeie i-a fost însă refuzată, în interesul securității sale.

În legătură cu cazul Lidiei Goroșkovova sînt interesante următoarele: Lidia era stenodactilografă la maiorul Novak, domnișoara „Yvonne” era secretară la maiorul Novak. Oare Lidia nu era una și aceeași cu domnișoara „Yvonne”? Cert este însă că n-a avut cunoștință de relațiile lui A-54 cu Serviciul de informații cehoslovac. Aceasta demonstrează precauția cu care a lucrat A-54.

Dar să ne întoarcem la activitatea nemijlocită de spionaj a agentului A-54. Într-una din informații el a dezvăluit chestiuni interesante asupra vizitei făcute lui Adolf Hitler, la Obersalzberg, de fostul rege britanic Eduard al VIII-lea. (N.T.—ducele de Windsor). Acesta îl asigură pe Hitler că este 70% german și că este încredințat că națiunea engleză îl va rechema odată înapoi pe tron.

S-a discutat și chestiunea abdicării sale. Aceasta a fost forțată de primul ministru Baldwin, sub pretextul că o căsătorie cu divorțata doamnă Simpson ar fi de neconceput. Dar dedesubturile disputei dintre Eduard al VIII-lea și Stanley Baldwin erau de natură pur politică; Baldwin nu era de acord ca pe tronul britanic să se afle un om care să se arate entuziasmat de ideile lui Adolf Hitler.

La întâlnirea de la Obersalzberg s-a discutat cu totul confidențial asupra posibilității ca în anul 1938 ducele de Windsor să se mute definitiv în Germania.

Locotenent-colonelul Moravec făcuse haz și afirmase atunci:

„Cu Windsor asta Hitler a avut griji. Urma să sosească la el după-masă, la ora trei și jumătate; dar cum mai era vreme, după ce a mîncat, Führerul s-a întins pentru a ațipi puțin. Trenul special cu ducele a sosit cu o oră mai devreme. S-au temut să-l trezească pe Hitler, așa că ducele, împreună cu doamna Simpson au fost duși la lacul Königsee, la plimbare. Doamna Simpson și-a stricat tocurele de la pantofi pe pietrișul de acolo, iar ducele aproape că s-a infuriat. În cele din urmă însă toate s-au terminat cu bine. Ducele a fost atît de impresionat de întâlnirea cu Hitler, încît a uitat să se mai plîngă...”

Moravec nu spusese de unde cunoștea atîtea amănunte. Incontestabil, A-54 era într-adevăr foarte bine informat. „E ca și cînd ar fi fost de față”, își spunea locotenent-colonelul, gîndindu-se de multe ori prin ce canale ajungeau toate aceste informații amănunțite pînă la agentul său. Astăzi avem confirmarea că A-54 nu inventase aceste informații, căci sîntem în posesia declarațiilor fostului aghiotant al lui Hitler, F. Wiedemann. În memoriile sale, apărute la sfîrșitul anului 1964 la Hamburg, el descrie întâlnirea lui Hitler cu ducele de Windsor. Cele povestite de locotenent-colonelul Moravec cu ani înainte în legătură cu sosirea ducelui sînt reproduse aici aproape cu aceleași cuvinte. După cum afirmă Wiedemann, Hitler a discutat între patru ochi cu ducele aproximativ o oră. După plecarea acestuia, în prezența lui Wiedemann, Hitler l-a ridicat în slăvi pe duce pentru că, susținea el, ducele „are sentimente deosebit de prietenești față de Germania”. Apoi, reflectînd, Hitler a remarcat cît de bine s-ar fi putut dezvolta relațiile dintre Anglia și Germania nazistă, dacă ducele nu ar fi fost silit să renunțe la tron.

De o deosebită importanță pentru Cehoslovacia a fost informația asupra tratativelor purtate în Germania de președintele Consiliului secret de stat, ministrul de externe de mai tîrziu, lordul Halifax. Oficial, lordul Halifax venise în Germania ca în-

vitat al lui Göring la expoziția de vinătoare. Adevăratul motiv însă era întâlnirea cu Hitler, care a avut loc la Obersalzberg. Hitler și Göring au stăruit asupra retrocedării coloniilor. Ambii au promis însă să nu ridice această problemă înainte de trecerea a șase ani, dacă și Anglia va ține cont de „interesele Germaniei în Austria și Cehoslovacia”. Halifax n-a obiectat cu nimic și în cele din urmă a acceptat, declarând că Marea Britanie va duce în Europa o politică a neamestecului.

Faptul că această înțelegere a devenit apoi un fir conducător al politicii premierului N. Chamberlain, o demonstrează cele consemnate de acesta în jurnalul lui personal: „Vizita în Germania, după părerea mea, a fost un mare succes...”.

Așadar, încă de la sfârșitul lui noiembrie 1937, Serviciul de informații cehoslovac deținea materiale care solicitau tratarea cu precauție a relațiilor cu Marea Britanie. Încă de pe atunci guvernul britanic renunțase să intervină împotriva cuceririi de către Germania a Europei Centrale, arătând dezinteres față de soarta ulterioară a Republicii Cehoslovace. Viitorul apropiat avea să demonstreze cât de exacte fuseseră cele raportate de A-54.

La 9 decembrie a sosit de la A-54, care acum semna „Voral”, o scrisoare prin care anunța că va veni joi, 16 decembrie 1937, în jurul orei 19, în pădurea de lângă Neugeschrei. Promitea, de asemenea, că va aduce știri interesante, mai ales asupra consfătuirilor importante ținute de la 1 la 6 decembrie la Dresda, conduse personal de șeful Serviciului militar de informații, amiralul Wilhelm Canaris.

Scrisoarea lui „Voral” a dezlănțuit la Secția a doua a Statului Major o adevărată agitație. În mințile ofițerilor informativi se mai învălmășeau încă știrile pe care A-54 le transmisese în ultimele săptămâni.

Cine era acest agent necunoscut care putea avea acces la astfel de documente?

— Pun pariu că are pe cineva foarte bine informat, undeva sus, la Berlin, obișnuia să spună pe atunci locotenent-colonelul František Moravec. Vocea lui lăsa să se întrevadă o ușoară mul-

țumire. Să ai pe cineva sus, la Berlin, de unde îți veneau informații, era într-adevăr un fapt îmbucurător.

„Dar cine ar putea să fie?” se întrebau toți de la „a doua”, în timp ce în capetele lor se învîrteau aceleași nume.

Himmler...

Canaris...

Blomberg...

Sau nici unul din cei trei, ci numai un necunoscut X.

Dar cine era?

— Trebuie să-l cercetez mai îndeaproape, spunea la vremea aceea căpitanul de stat major Fryč colaboratorilor săi. Participa acum cu regularitate la fiecare întâlnire cu A-54.

— S-o faci cât mai discret și să nu spui nimănui nimic despre asta, îl sfătuiau prietenii.

— Nu vă temeți, îi liniștea „Faci”, cum îi spuneau prietenii lui; doar nu sînt novice.

Și-ntr-adevăr, la Secția a doua el nu mai era de mult un începător. Cu experiența pe care o avea, a început, încetul cu încetul, să adune fapte mărunte ce trebuiau să formeze o imagine clară asupra aceluși „Voral” care continua deocamdată să rămână o apariție fantomatică.

ÎNAINTEA FURTUNII

Pe străzile Berlinului se cuibăriseră umezeala și frigul.

La Cancelaria Reichului, în dosul geamurilor închise, avea loc o consfătuire strict secretă ; doar puține persoane fuseseră invitate : Hermann Göring ; ministrul de război, Blomberg ; comandantul suprem al armatei, general-colonelul von Fritsch ; comandantul suprem al marinei, amiralul Raeder ; ministrul de externe, von Neurath ; într-o parte ședea colonelul Hossbach, secretarul conferinței.

Fix la ora patru, Hitler a pășit în încăpere. Din capul locului el a dat consfătuirii un aer mistic : „Dacă într-un timp mai mult sau mai puțin apropiat îmi va fi dat să mor, atunci vă rog să considerați aceste cuvinte ca fiind ultima mea dorință”. Acestea au fost primele lui cuvinte, după care Hitler trecu la dezvoltarea planului „extinderii spațiului vital german”.

„Pentru îmbunătățirea politicii noastre de apărare, primele ținte, în cazul unor complicații de natură războinică, vor trebui, în mod concomitent, să fie Cehoslovacia și Austria, pentru ca, în eventualitatea unei înaintări spre vest, să înlăturăm pericolul unui atac din flancuri...”

Dacă Cehoslovacia va fi supusă și vom realiza o graniță comună germano-ungară, în cazul unui conflict germano-francez, putem să contăm pe o atitudine mai curînd neutră a Poloniei... Personal cred că Anglia, poate și Franța, după toate probabilitățile, au renunțat deja la Cehoslovacia, obișnuindu-se cu

ideea că Germania, mai devreme sau mai târziu, va rezolva această chestiune".

Cei prezenți au primit cu satisfacție declarația lui Hitler. Când consfătuirea, care durase mai mult de patru ore, luă sfârșit, fiecăruia îi era clar ce plănuia Hitler: să zdrobească întâi Austria și, în același timp sau imediat după aceea, Cehoslovacia.

În procesul lui verbal, colonelul Hossbach a menționat data de 5 noiembrie 1937.

La o lună după aceasta, șeful Serviciului de informații al armatei, amiralul Canaris, a sosit la Dresda pentru a supraveghea personal intensificarea spionajului nazist împotriva Cehoslovaciei. „Nu economisiți nici bani, nici oameni; folosiți toate mijloacele, chiar și spargerile sau omorul, pentru a obține materiale documentare despre armata cehoslovacă!” Aceste ordine ale lui Canaris au fost aflate de ofițerii Serviciului de informații cehoslovac de la A-54, cu ocazia întâlnirii pe care o avuseseră cu acesta în ziua de 16 decembrie, seara, la jandarmeria din Schmiedeberg.

Devenea clar că lupta dintre cele două servicii de informații atinsese apogeul. Naziștii mizau totul pe o carte. Să atace și să pună mâna pe material cât mai mult posibil. Iată de ce erau acum atât de importante informațiile lui A-54.

Știrea plasării de către serviciul nazist de informații, în noiembrie 1937, a unor stații de radio la Praga, Brno, Pilsen, Kaschau a produs neliniște. Urmău să se adauge altele și la Komotau, Brüx, Leitmeritz și Budweis. Erau stații mici de emisie-recepție pe unde scurte, nu mai mari decât o mașină de scris, puse în funcțiune cu o antenă lungă de aproximativ 8 metri. Cu ajutorul acestor stații, în cazul unei mobilizări, spionii națiști urmau să ia legătura cu Dresda.

A-54 a adus adresele unor persoane către care se trimiteau informații cu caracter de spionaj. În Austria era J. Guenter din Viena, str. Belvedere 6; în România un oarecare Feldman din Brașov, str. Traian 81, la Antal Szakacz; în Iugoslavia știrile erau trimise pe adresa Sarajevo, str. Voievodului Putnik 21. Pentru recrutarea ca spioni a unor ofițeri cehoslovaci, el l-a

amintit pe atașatul militar al ambasadei germane din Praga, locotenent-colonelul Toussaint; serviciul de informații nazist era foarte mulțumit de activitatea lui. Toussaint reușise să-l cîștige ca spion pe căpitanul de stat major Loeffler din Praga, strada Apărării naționale 6.

În activitatea informativă a fost inclus și postul de radio Leipzig. Prin intermediul unei știri fictive el urma să indice celor 264 de oameni de încredere care lucrau în Cehoslovacia, pentru Dresda, momentul în care să înceapă transmiterea informațiilor. Prețios era faptul că A-54 promisese adresele acestor persoane.

Contactele personale cu A-54 se realizau din ce în ce mai greu. S-a hotărât ca întâlnirile personale să aibă loc la intervale de două luni; la fiecare întâlnire se va stabili localitatea în care va avea loc următorul contact, termenul urmînd să-l fixeze doar A-54 printr-o carte poștală sau scrisoare adresată lui Emil Schwarz, Praga 12, strada Belgiană 18.

Scrisoarea sosită în 28 februarie din Gebirgsneudorf a dezlănțuit la Secția a doua o activitate febrilă. Au fost convocați imediat tehnicieni, iar serviciul goniometrie a primit sarcini strict secrete. Ca urmare a celor comunicate de A-54, trebuia să se stabilească de unde va emite în ziua de 1 martie, între orele 5 și 5,30, un emițător de spionaj. Toți cei care erau antrenați în această acțiune așteptau cu nerăbdare rezultatul. Vor reuși să determine poziția emițătorului? Decepția a fost mare cînd, cu toate străduințele, încercările de a capta emisiunea nu au dat nici un rezultat. Locotenent-colonelul Moravec s-a consolat cu ideea că agentul poate încă nu începuse să lucreze cu emițătorul. Slabă consolare. Singur A-54 putea da lămuriri, motiv pentru care ofițerii se îndreptară foarte nerăbdători spre întâlnirea cu „cincizeci și patru”, care urma să aibă loc în seara de 4 martie, în pădurea de la Neugeschrei. Abia așteptau să-l vadă, plimbîndu-se nerăbdători de colo-colo, privind în jur, pînă cînd A-54 și-a anunțat prezența prin licărirea lanternei. Era punctual ca întotdeauna. Mașinile porniră imediat, îndreptîndu-se spre inte-

riorul țării, de data aceasta în direcția Laun, la comandamentul jandarmeriei de război.

— Emițătorul din Praga se află precis în funcțiune, a susținut A-54. Am asistat personal la interceptarea informațiilor.

— Și cu celelalte emițătoare ? Care-i situația lor ?

— Sînt gata pentru expediere, în ambalaje care nu bat la ochi, de exemplu în lădițe de margarină. Locul de destinație va fi scris în cehă, pentru ca pachetul să nu atragă atenția în timpul transportului.

— Cînd se va face aceasta ?

Și la această întrebare A-54 a putut să răspundă :

— Între 25 martie și 1 aprilie în împrejurimile Weipertului.

— Și în ce fel vor ajunge aceste emițătoare pe teritoriul Cehoslovaciei ?

A-54 descrie amănunțit planul Serviciului de informații german pentru furișarea în Cehoslovacia a acestor emițătoare. Un agent nazist va veni cu o lădiță la hanul „Turnhalle” din Bärenstein. Fără a atrage atenția, se va întîlni la un pahar de bere cu omul de încredere venit din Cehoslovacia. Sub supravegherea agentului, omul de încredere va duce emițătorul peste graniță ; în prima gară îl va da în păstrare la magazia de bagaje. În aceeași noapte, omul de încredere va trece din nou frontiera și va preda agentului, la Bärenstein, recipisa magaziei de bagaje. Abia acum va începe activitatea propriu-zisă a agentului. La Neugeschrei, va trece cu recipisa peste graniță și după ce va scoate emițătorul de la magazia de bagaje îl va expedia la adresa pregătită.

— Și cine va fi acest agent ? îl întrebă locotenent-colonelul pe A-54 în germana lui stricată.

Omul așezat în spatele biroului rîse amuzat :

— Eu, spuse el privindu-i țintă în ochi pe ofițerii de informații care erau nedumeriți. Eu o să vă aștept la Neugeschrei. Veți putea să examinați în amănunțime emițătorul, îl veți putea fotografia, o să vă notați adresa și veți putea să-i urmăriți drumul în continuare prin Cehoslovacia. De altfel, activitatea agenților dotați cu emițătoare este condusă de ofițerul S.S. Brett-

schneider. Acesta este atît de convins de securitatea lui încît, cu un pașaport al Reichului — emis pe propriu-i nume — va veni în Cehoslovacia prin Oberplan, Viena sau Brno, pentru a controla emițătoarele.

Discutară apoi încă o vreme despre stațiile de emisie, după care agentul scoase dintr-un mic geamantan un teanc de documente pe care le sortă cu grijă.

— Va trebui să le fotografiați imediat, întrucît trebuie să le duc înapoi.

În timp ce unii ofițeri au început să fotografieze, A-54 povesti alte noutăți : „căpitanul Dehmel, de la centrala din Dresda, se află la Viena și poartă tratative cu slovacii avînd orientări de dreapta în privința unei colaborări la acțiunile de zdrobire a Cehoslovaciei. Chestiunea modalității de atragere a slovacilor din partidul populist preocupă în mod intens, în ultima vreme, organele de informații naziste. Un oarecare Jungbach din Kamenzen se deplasează cu regularitate în Cehoslovacia, conducînd acolo, cu ajutorul unor manifeste scrise în cehă, propaganda împotriva cehilor. În acest fel naziștii se străduiesc să exploateze la maximum nemulțumirile din Slovacia și Ucraina subcarpatică și să cîștige de partea lor, pentru colaborarea cu Germania nazistă, toate elementele cu vederi de dreapta.

Spionajul nazist intenționează să antreneze în acțiunile lui și înalți funcționari de stat care, impresionați de instigările politice împotriva Cehoslovaciei, au căzut pradă unei stări generale de depresiune. Aceștia urmează să livreze informații de spionaj în schimbul unor sume de bani depuse în conturi secrete în țări neutre.”

Întîlnirea s-a prelungit pînă noaptea tîrziu. Înainte ca A-54 să treacă din nou pe teritoriul german, a primit 3 700 de mărci și 300 de coroane. În timp ce așeza cu grijă banii în buzunar, A-54 a declarat, spre surprinderea ofițerilor, că de acum înainte va colabora cu Serviciul de informații cehoslovac numai în schimbul unor sume care îi sînt necesare pentru acoperirea cheltuielilor reale ce le va avea.

Sora agentului A-54, doamna Martha Helbig, trăiește azi la Neuhausen, în Saxonia. Ne-a povestit despre o vizită a fratelui ei făcută aproximativ în perioada în care avusese loc întâlnirea de la Laun.

„Fratele meu, își amintește doamna Helbig, venise pe atunci să viziteze părinții. În timpul unei discuții, el a spus : „Nu-mi place că Germania vrea să acapareze teritoriul statului vecin, că tinde să-l distrugă”.

Unii din ofițerii de informații care se întâlneau cu A-54 își puneau adeseori întrebarea asupra motivului care-l determina să colaboreze cu ei. Este posibil oare ca A-54 să fi început să recunoască, încă din anul 1938, adevăratele țeluri ale nazismului ?

În ziua de sâmbătă 10 martie 1938, la șase zile după întâlnirea de la Laun cu A-54, la Schärding, lângă Passau, trupe germane au trecut, la orele 5,30 dimineața, peste granița Austriei. Ziarul englez „Daily Telegraph” a anunțat că 100 000 de oameni ai Corpului 8 de armată german, având în frunte pe generalul Hauptmann, mășlăuiau în Austria, alături de alți 5000 de S.S.-iști și alte unități ale formațiunilor partidului nazist.

La Ambasada Republicii Cehoslovace din Berlin, în ziua de duminică 11 martie, încă din primele ore ale dimineții, domnea o activitate febrilă. Știrea ocupării Austriei de către trupele germane sosise cu totul pe neașteptate. Nimeni nu știa ce se va întâmpla pe mai departe. Se vor opri coloanele germane în fața frontierei cehoslovace ? Vor trece mai departe ?

Cînd funcționarul de serviciu a înregistrat comunicarea de la radio, ambasadorul Mastný a fost trezit imediat. Somnoros, el stătea în camera lui de lucru. Apoi a început să se plimbe nervos de colo-colo. Ambasadorul se simțea ca un prizonier aflat în arest individual.

Deodată Mastný se hotărî. Deschise ușa și însărcină secretarul să solicite o convorbire cu unul din reprezentanții guvernului german. Hitler era la München ; trebuia să fie cineva la Berlin care îl înlocuia.

Ambasadorul se reîntoarce în birou, începînd din nou să se plimbe în sus și-n jos. I se făcu poftă de cafea și o comandă telefonic. După cîteva minute ceașca aburîndă se afla pe biroul lui. Mastný amestecă distrat cu lingurița, ascultînd atingerile argintului de porțelanul fin.

Secretarul intră.

— Göring vă primește, domnule ambasador. Puteți să mergeți imediat la el. Mi s-a spus că a fost treaz toată noaptea și că va rămîne cel puțin pînă la ora 12 la birou.

Mastný sorbi de cîteva ori din cafea. Fără a-și încheia mantaua fugi în fața ambasadei ; mașina lui îl aștepta deja. O luară pe străzile încă adormite ale centrului orașului, căci abia mîjca de ziuă. Pe clădiri fluturau steaguri cu zvastică.

Göring îl primi zgomotos :

— Intrati, intrati ! Vin, coniac, whisky ? Azi trebuie să bei cu mine. Este o zi mare. Sau doriți cafea, ceai... ? Preferați poate votcă — doar aveți priză la ea, sau nu ? — spuse el făcînd aluzie la tratatul cu Uniunea Sovietică.

— Nu, nu, se bilbii ambasadorul surprins.

Göring rîse puternic :

— Bine, bine, știu doar.

— Domnule președinte al Consiliului de Miniștri, ce se va întâmpla cu Cehoslovacia ? Sper că trupele germane nu-i vor vătăma suveranitatea ?

Voluminosul Göring nu-l lăsă să termine :

— Dar bine, ce vă închipuiți ? Cu Cehoslovacia vrem să trăim în cele mai bune relații de prietenie. Puteți fi încredințat că n-avem gînduri ascunse.

Mastný îl privi neîncrezător pe Göring. Își bătea joc de el sau cuvintele lui exprimau adevărul ?

Göring se îndreptă atunci spre fereastră și, arătînd cu un gest larg spre stradă, spuse :

— Priviți această liniște. Doar n-o s-o tulburăm din cauza unei oarecare Cehoslovacii.

Bătu cu degetele în geam. Apoi declară solemn :

— Vă dau cuvîntul meu de onoare că nu vom întreprinde nimic împotriva Cehoslovaciei.

Mai discutară un timp împreună, dar practic nimic important. Gîndurile lui Göring zburau de la o temă la alta.

Mastný își luă rămas bun.

În mașină îl aștepta secretarul cu știrea că și von Neurath îl va primi pe ambasador, ca locțiitor al lui Ribbentrop, care se afla în Marea Britanie. Se îndreptară într-acolo. Și von Neurath îl primi politicos pe Mastný, ba, chiar prea politicos.

„Nu, Germania n-are decît sentimente de prietenie pentru Cehoslovacia“. Tratatul de arbitraj germano-cehoslovac de la Locarno, încheiat cu ani în urmă, mai era doar încă în vigoare.

Pe deplin liniștit, Mastný se reîntoarce la ambasadă. Göring și von Neurath îi restabiliseră echilibrul. Se așeză mulțumit la birou și începu să redacteze un raport către Ministerul de Externe. Era liniște, absolută liniște...

În Cehoslovacia însă, toți acei care cunoșteau planurile germane știau cu siguranță un lucru : de data aceasta era rîndul Republicii Cehoslovace.

Conform intențiilor lui Hitler, în această acțiune Polonia fascistă a lui Beck urma să joace un rol important. Faptul este dovedit și de telegrama expediată la 15.03.1938 de centrul din Dresda a Serviciului de informații către comandantul suprem al „Abwehr“-ului la Berlin, telegramă predată de A-54 Serviciului de informații cehoslovac. Conținutul ei se referea la poziția Poloniei în cazul unui conflict între Germania și Cehoslovacia. Semnatarul telegramei, Platzo, ofițer al „Abwehr“-ului, atrăgea atenția asupra următoarelor : în opoziție cu guvernul, populația Poloniei este ostilă Germaniei. În rîndul polonezilor s-a ajuns la concluzia că după anexarea Austriei va urma atacul asupra Cehoslovaciei, după care îi va veni rîndul Danzigului. Platzo reamintea vizita regentului Ungariei, Horthy, în Polonia ; cu această ocazie se pare că s-a ajuns la o înțelegere asupra

felului în care va putea fi îndepărtată „rima slovacă“ *). În cazul unui conflict, Polonia va fi împotriva Cehoslovaciei.

În afară de această comunicare, A-54 a mai furnizat și date din rapoartele secrete ale Comandamentului suprem al Wehrmachtului privind progresele făcute în ocuparea Austriei ; se mai aminteau aici unitățile care au participat la această acțiune, consemnîndu-se și reacțiile produse în Anglia, Franța, Italia și Cehoslovacia de marșul nazist din Austria.

Totul se desfășura deocamdată conform planului stabilit la 16 decembrie 1937 : la fiecare două luni urma să se realizeze o întîlnire personală. În scrisoarea din 5 aprilie 1938, A-54 îi comunica lui Emil Schwarz : „Ne întîlnim la 10 mai. Deoarece aduc cu mine un material greu, trimiteți o mașină sau luați doi oameni pentru a transporta materialul. De asemenea, mai am nevoie de o șurubelniță, de un ghem de sfoară rezistentă, de toate cele trebuincioase fotografierii și de un specialist care să se priceapă la emițătoare. Aduc un emițător și un receptor cu toate anexele. În jurul orei trei trebuie să mă reîntorc“.

Scrisorii îi era anexat un mic plan. În locul marcat cu un „x“ roșu urma să aștepte „Voral“, cum semna A-54 pe vremea aceea, la ora 9,45. „Aproximativ în același loc în care ne-am întîlnit prima oară“, scria A-54. Interesant este faptul că micuțul plan era foarte asemănător cu acea schiță pe care „dl. Schimek“ o primise la 28 martie 1936, pe cînd se pregătea prima întîlnire a ofițerilor informativi cu cel care devenise acum cel mai bun agent al lor : A-54.

Avură însă ghinion. La 10 mai așteptară în zadar. „Voral“ venise la întîlnire mai devreme. Însoțit de bagajul lui voluminos scruta împrejurimile pentru a vedea dacă nu se zărea unul din ofițeri. În locul lor apărură din pădure o santinelă a poliției vamale.

— Stai sau trag ! strigă grănicerul către omul cu două geamantane. A-54 șovăi doar o clipă.

*) Forma geografică a Cehoslovaciei înainte de Dictat.

— Du-mă la postul de jandarmi, spuse el în germană și apucă bagajele. Ai putea să mă ajuți, rugă apoi santinela. Omul poliției apucă unul din geamantane, fiind ferm convins că ajuta la transportarea unor materiale de contrabandă la postul de jandarmi.

La Weipert, „Voral” a cerut comandantului postului de jandarmi, Mácha, să telefoneze la Ministerul Apărării și să raporteze totul. Din fericire, Mácha știa de la ofițerii informativi de existența lui „Voral”. A păstrat deci bagajele la el și l-a ajutat să treacă, fără să fie observat, peste frontiera cehoslovacă. Santinela care îl arestase pe „Voral” s-ar fi mirat cu siguranță dacă l-ar fi văzut pe comandantul jandarmilor din Weipert cum se furișează prin pădure cu contrabandistul abia prins, conducându-l pe un drum sigur peste graniță.

În dimineața zilei de 11 mai, geamantanele lăsate de A-54 la postul de jandarmi din Weipert au fost transportate cu mașina la Praga. Ele conțineau un emițător secret pentru spionul german Hans Kosche, din Mukatscewo. Agentul A-54 urma să expedieze emițătorul secret prin colet poștal expres, din Lom pe adresa Beno Weiss Herkovitz, Mukatscewo, str. Nedecey. Aparatul era plasat într-o cutie solidă de carton, sub un strat de săpun.

La Ministerul Apărării, atât aparatul cit și modul lui de întrebuințare au fost studiate și fotografiate, după care expediate din Lom la destinație. Bineînțeles că în timpul transportului aparatul a fost sub permanenta supraveghere a ofițerilor de informații, așa cum a fost supravegheat apoi și proprietarul lui, radiofonistul Hans Kosche. Împotriva acestuia s-au luat măsuri abia la câteva luni după primirea emițătorului. Concomitent cu arestarea lui a fost confiscat și aparatul.

Kosche a rămas foarte uimit când a constatat că funcționarii care-l arestaseră au mers la sigur, prezentându-i dovezi de ne tăgăduit asupra activității lui de spionaj în favoarea Germaniei naziste.

„Voral” nu s-a lăsat influențat de eșecul din 10 mai. Două zile mai târziu, la 12 mai, ora nouă seara, el aștepta din nou la locul stabilit. Împreună cu František Moravec, care între timp fusese avansat colonel, și însoțiți de colaboratorii acestuia au plecat din nou spre Laun. Discuția ofițerilor cu A-54 a durat câteva ore.

Știrile primite din Germania dovedeau că deasupra Cehoslovaciei se adunau nori întunecați.

În acele neliniștite zile ale primăverii și verii anului 1938, la granița cehoslovaco-germană era mare agitație. La adăpostul unor păduri adânci, prin prăpăstii și peste cărări se furișau ca niște umbre agenții germani cu misiuni secrete. Dacă întâlneau santinele germane se legitimau printr-o parolă și, fără nici un control, erau lăsați să treacă imediat. Pentru a se asigura o securitate absolută, în diferite sectoare parola era schimbată în fiecare lună. Astfel, în zona Sebnitz, în luna mai 1938 fusese aleasă parola „Teacă de sabie”.

Agenții erau ajutați mai ales de germanii care făceau parte din partidul lui Konrad Henlein. Aceștia s-au dovedit a fi cei mai utili colaboratori ai căpitanului Dehmel, conducătorul acțiunilor de sabotaj și al propagandei în Cehoslovacia. Din ordinul „Abwehr”-ului din Berlin, oamenii de legătură ai lui Dehmel au transportat clandestin din Dresda, Berlin și Viena șase pachete conținând manifeste antistatale, care urmau să fie răspândite pe teritoriul cehoslovac. Ele erau destinate membrilor partidului sudeților al lui Henlein. Alte manifeste au fost răspândite în Slovacia, precum și printre cetățenii care vorbeau maghiara din Republica Cehoslovacă. Soldați de naționalitate slovacă sau maghiară erau îndemnați la dezertări în masă.

Manifestele conțineau indicații asupra felului în care se pot produce tulburări în armată. Naziștii n-au omis să se folosească și de vederile naționaliste ale celor făcând parte din partidul slovac de dreapta; în spiritul poziției lor, ei cereau în mod demagogic constituirea unui „stat slovac” independent.

A-54 a înștiințat însă despre acțiuni mult mai periculoase ale spionajului militar nazist. În imediata apropiere a graniței — la Löbau, Pirna și Kamenz — se construiseră depozite de armament. Destinația acestor arme era ca, pe căi ocolite, să ajungă în Cehoslovacia. Ele au fost transportate în republică în vagoane de marfă și cu vasele de pe Elba. Materialele explozive erau ambalate în cutii de o jumătate de kilogram, purtând inscripția „compot” sau „marmeladă”. În vagoane de cale ferată erau ascunse lăzi cu puști și mitraliere ; oamenii de încredere ai „Abwehr”-ului le însoțeau pînă la locul de destinație. A-54 a indicat cîteva depozite secrete de muniții ale naziștilor aflate pe teritoriul Cehoslovaciei : la Reichenberg, Niemes, Aussig pe Elba, Brüx, Kaaden. Un mare depozit exista la Hannersdorf, altele se aflau în orașe mai mari sau mai mici din zona de frontieră.

La acțiunile teroriste și de sabotaj participau și personalități din posturi de conducere din Germania. Cu pașapoarte false, ei călătoreau în Cehoslovacia, băteau toba propagandei și constituiau grupe subversive de germani sudeți. Grupele nu aveau prea mulți membri, de multe ori nu erau mai mulți de patru. Cu toate acestea, Serviciul german de informații își punea mari speranțe în ele. Una din aceste grupe, recrutată în împrejurimile Komotaului de agentul Sedmidubsky, urma să întrerupă legăturile telefonice dintre cazărțile Stefanik din Komotau și micile fortărețe din jur. Două grupe aveau misiunea să arunce grenade asupra unităților cehoslovace care mărșăluiau pe străzile Komotaului. Alte trei grupe primiseră însărcinarea să omoare pe reprezentantul administrației politice, pe ofițerii de poliție și pe conducătorii Pazei securității statului.

De-a lungul străzilor din Komotau, spre interiorul țării, se căutau poziții secrete pentru plasarea mitralierelor grele ; ele trebuiau să facă imposibilă o eventuală retragere din oraș a unităților militare. Din informațiile primite de la A-54, ofițerii Serviciului de informații au aflat că armele, munițiile și mate-

rialele explozive destinate acestor grupe teroriste erau păstrate la o fermă din Sportitz ; totul fusese transportat pînă acolo în sacose și geamantane. Munițiile și explozivele erau plasate în cutii de conserve de cireșe, sparanghel, prune și pere.

Autoritățile cehoslovace au aflat și numele persoanelor care pregăteau în Germania aceste acțiuni. Unui bărbat, purtînd numele conspirativ „Mock”, din Zittau, îi fusese încredințat sectorul începînd de la granița sileziană pînă la Elba. Un fost ofițer cehoslovac, cu numele conspirativ „Waag”, lucra la vamă din Altenberg și locuia la Dresda, strada Pillnitz. Acest „Waag” se „îngrijea” de sectorul începînd de la Elba și pînă la Georgenthal, districtul Brüx. Inginerul Seifert, care se ascundea sub numele conspirativ „Sieg”, locuia la Annaberg, în Saxonia, avînd telefonul numărul 2314. El controla sectorul de la Georgenthal pînă la granița bavareză. Grupele teroriste urmau să între în acțiune în momentul în care, datorită neînțelegerilor dintre Cehoslovacia și Germania, s-ar fi ajuns la folosirea forței armelor. Acțiunea putea fi însă declanșată și ca urmare a unui semn primit de la Berlin.

Oamenii de încredere ai naziștilor erau în permanentă gata de acțiune, străduindu-se să afle amănunte despre rețelele de căi ferate, uzinele electrice, depozitele de muniții și, mai ales, despre progresele făcute la lucrările de fortificații de la graniță. Unul din agenți, un oarecare Jauernig, din Podersam, primea informații din cercurile aviatorilor. Mulțumită altui spion, Serviciul de informații german a aflat despre sosirea în Cehoslovacia a unor avioane sovietice ; ce-i drept, a cunoscut acest lucru abia după ce unul din avioane a fost nevoit să facă o aterizare forțată în România, din cauza unor defecțiuni tehnice.

Centrala din Dresda a Serviciului de informații german arăta mare interes pentru depozitele de muniții înființate de „Apărarea Roșie” în zona de frontieră cehoslovacă. Din această organizație făceau parte mai ales comuniști și social-democrați germani, precum și cetățeni devotați Republicii Cehoslovace.

Conform aprecierilor unui agent, existau cam trei sute de astfel de depozite. Unele din ele se găseau, se pare, în incintele școlilor minorităților naționale, în clădirile unor asociații muncitorești sau direct în locuințele comuniștilor germani ori ale social-democraților din Oberleutensdorf, Tisa, Weipert și din alte localități.

Se presupunea că în zona de frontieră vor crește încercările de puciuri ale coloanelor „Freikorps”-ului lui Henlein. Serviciul de informații german se aștepta ca aceste acțiuni să atingă punctul culminant în zilele de 21 și 22 mai 1938. În zilele respective urma să aibă loc atacul legiunilor sudeților germani, în zona Bodenbach — Tetschen — Bilin. Aceste legiuni, formate în Germania, erau compuse din transfugi sudeți de naționalitate germană.

Pe toate acestea le-a aflat colonelul Moravec de la A-54, în noaptea de 12 spre 13 mai, la postul de jandarmi din Laun. Nu mai exista nici o îndoială că Germania nazistă se pregătea să acționeze împotriva Cehoslovaciei în următoarele săptămâni sau chiar zile. Din acest motiv la Laun s-au discutat amănunțit cu A-54 posibilitățile unui contact în condițiile unor tensiuni politice și a unei mobilizări. S-a hotărât ca în cazul unei tensiuni politice „Voral” să telegrafieze de la Dresda un text oarecare pe adresa : E. Schwarz, Praga 12, strada Belgiană 18, firma de expediții Schenker. Dacă exista însă posibilitatea ca A-54 să vină la Weipert în ziua în care se va comunica știrea creșterii tensiunii, atunci acesta să ceară comandantului postului de jandarmi să telegrafieze la Praga, la Serviciul de informații al Ministerului Apărării, textul „Firma de expediții Schenker — verde — roșu — alb”.

Un și mai mare interes îl aveau ofițerii informativi pentru stabilirea la timp a datei în care se va declara în Germania mobilizarea generală. Numai în acest caz A-54 urma să telegrafieze din Dresda pe adresa lui Schwarz. În numele unei edituri cunoscute el trebuia să comunice că sint gata pentru a fi expediate cărțile solicitate. Dacă se indica printr-o cifră numărul cărților, atunci această cifră însemna data primei zile

a mobilizării generale. Data zilei de expediere a telegramei trebuia să fie astfel aleasă încât să fie identică cu ziua în care la centrala de la Dresda ar fi sosit știrea privind declarația mobilizării generale.

Evenimentele din zona de frontieră se desfășurau exact așa cum le anunțase „Voral”. Teroarea împotriva populației cehice a crescut, înmulțindu-se atacurile asupra posturilor de jandarmi, clădirilor de poștă, instituțiilor și chiar asupra școlilor. La granița cu Cehoslovacia au fost deplasate numeroase unități militare ale Reichului.

Pe biroul generalului Krejci, șeful Marelui Stat Major al armatei cehoslovace, se afla însă o știre strict secretă venită din partea colonelului František Moravec, la care erau anexate informațiile agentului A-54. Pentru general era clar faptul că provocările naziste nu trebuiau să ajungă la realizarea punctului lor culminant, planificat pentru 21 și 22 mai. Din acest motiv el se strădui să-i convingă pe membrii guvernului cehoslovac că trebuie să se întreprindă ceva înainte de a fi prea târziu. În ziua de 20 mai 1938, guvernul cehoslovac s-a întrunit și a analizat situația din zona de frontieră. La ora 19,15 Marele Stat Major decretă starea de alarmă pentru toate comandamentele armatei. La mai puțin de două ore după aceasta s-a ordonat închiderea granițelor și mobilizarea unui contingent de rezerviști. Aviația și unitățile antiaeriene au primit ordinul de a trece în stare de alarmă. În ziua de 21 mai, unități ale Pazei securității statului au ocupat poziții de luptă la frontieră. La prânz, infanteria a ocupat poziții de apărare în cuprinsul fortificațiilor, iar după-amiază a urmat-o artileria. Luni, 23 mai, toate regimentele ocupară poziții ferme pentru a întări puterea de apărare a centurilor de fortificații.

Berlinul s-a văzut în fața unei probleme dificile și a ordonat amânarea acțiunii. În ziua de sâmbătă, 21 mai, Înaltul comandament al Wehrmachtului a analizat situația : „Canaris informează asupra evenimentelor din cursul nopții : nimic deosebit de consemnat. În Cehoslovacia se continuă măsurile ordonate privind mobilizarea generală. Sint mobilizate în întregime con-

tingentele 1913 și 1914, iar dintre specialiști numai contingentele din 1894 până în 1911, cu excepția anilor 1904, 1906, 1909".

Luni, 30 mai 1938, Hitler a luat o hotărâre gravă, semnând documentul cu numele „Războiul pe două fronturi cu centrul de greutate în sud-est”. Documentul a intrat în istorie sub denumirea de „Cazul Grün” și începe cu cuvintele: „Este hotărârea mea nestrămutată ca în viitorul apropiat să lichidez Cehoslovacia printr-o acțiune militară”.

Va fi Praga oare informată la timp asupra planurilor germane? Și de data aceasta „Voral” — A-54 dădu un ajutor de neprețuit.

O ȚARĂ TRĂDATĂ

Mobilizarea generală în Cehoslovacia, măsurile de siguranță luate la graniță, creșterea tensiunii în Germania — toate acestea au îngreuiat considerabil întâlnirile cu A-54. Chiar și schimburile de corespondență au devenit mai rare în vara anului 1938. După o tăcere de câteva săptămâni, la 27 iulie, Emil Schwarz a primit o nouă scrisoare de la A-54. Era expediată din Katharinaberg, un semn că avusese norocul să poată trece pe teritoriul cehoslovac. „Voral” transmitea că după evenimentele din 21 mai, activitatea de informare a fost oprită temporar pentru a nu se atrage inutil atenția asupra agenților Serviciului de informații german. Abia între 10 și 30 iunie activitatea agenților a fost din nou intensificată: aveau misiunea să afle totul în legătură cu măsurile Cehoslovaciei privind mobilizarea generală.

Amiralul Canaris venise personal la Dresda pentru ca, în spiritul îndrumărilor lui Hitler privind „Cazul Grün”, să elaboreze planuri pentru noua activitate a Serviciului de informații. Secția VII — sabotaje — a căpitanului Dehmel a fost transformată în Secția principală II. Conform informațiilor lui A-54, această secție dispunea acum de o armată uriașă de colaboratori care lucrau cu febrilitate pe teritoriul cehoslovac. Au fost înființate „Sonderkommando”-uri (grupe de asalt cu destinație specială — N.T.) având misiunea distrugerii în Cehoslovacia a obiectivelor strategice, a rețelilor de cale ferată și a șoselelor. Până la sfârșitul lunii iulie urmau să fie transportate în Ceho-

slovacia arme într-o cantitate nemaiîntilnită pînă acum. Unități militare germane făceau zilnic exerciții de atacare a unor mici forturi, copii fidele ale fortificațiilor cehoslovace.

În sfîrșit, a sosit la Praga și știrea mult așteptată. „Voral“ va veni la 4 august, seara, la postul de jandarmi din Weipert. În același timp a cerut să fie expediată suma de 1000 de mărci, pe adresa Heinz Welten, 123 Chemnitz, Post restant-gară, deoarece, pînă la sfîrșitul lui iulie, el trebuia să plătească o sumă mai mare.

Nu s-a ajuns însă la realizarea planificatei întîlniri și a fost amînată pentru ziua de 10 august, ora 9 seara, în pădurea de lîngă Neugeschrei. Dar și această întîlnire a fost amînată și abia după două zile s-au putut întîlni.

Cei din Praga s-au pregătit minuțios pentru întîlnirea cu A-54. La hotelul „Zlatá Husá“ („Gîsca de aur“, un hotel de lux, de faimă internațională), din piața Wenzel, i s-a rezervat lui A-54 o cameră; scontau pe faptul că „Voral“ va rămîne două zile în Cehoslovacia. Deoarece pînă acum în listele de evidență lipsea o fotografie a lui „cincizeci și patru“ și pentru că majoritatea ofițerilor se împotriveau ca să i se ceară direct lui „Voral“ o fotografie, s-a pus la cale fotografierea lui prin surprindere.

La 12 august, noaptea tîrziu, ofițerii au sosit cu „Voral“ la Praga. Discuțiile au avut loc într-o locuință de pe strada Apărării naționale. A-54 a fost însă primul care îi surprinse pe ofițerii ce-l fotografiau.

— Poftim, aici aveți actul meu de naștere. Nici nu știți, cel puțin, cum mă cheamă.

Le-a întins o hîrtie îngălbenită, plină cu timbre vechi și stampile. Căpitanul de stat major Fryč a luat actul și a ieșit din încăpere. Fotografierea lui n-a durat decît cîteva secunde.

O zi mai tîrziu, pe biroul colonelului Moravec se afla o fotografie a certificatului de naștere al lui A-54. În jurul biroului se adunaseră mai mulți ofițeri ai Serviciului de informații.

— Ar trebui să știm dacă certificatul este valabil, spuse Moravec încet și privi pe rînd, cu ochi întrebători, expresiile celor din jur.

— Unele date corespund, își dădu părerea Fryč. Vîrsta, de exemplu, și accentul lui clar de saxon.

— Desigur, îl întrerupse Moravec nerăbdător. Acestea corespund, dar numele...

Care era numele de pe certificatul de naștere pe care „Voral“ îl dăduse ofițerilor la 12 august 1938 ?

Datele sînt diferite.

Un ofițer informativ e de părere că pe acest certificat era scris numele adevărat al lui A-54.

Un altul, întrebând fiind cînd au aflat ofițerii numele celui mai bun agent al lor, răspunde : „Cîndva, între 1939 și 1940“. Se pare însă că deja mai înainte de acești ani, anumite urme și indicii rezultate din discuțiile cu A-54 au dus la presupunerea că ar fi vorba de...

În cele din urmă a apărut și a treia informație. Conform acesteia, numele adevărat al lui „Voral“ a fost aflat abia după sfîrșitul războiului, în anul 1945.

Iată și un moment important. La începutul verii anului 1945, M. Böswart *) a predat Ministerului Apărării documente care rămăseseră în locuința lui. Printre acestea se afla și fotografia unui bărbat pe care pînă acum nu-l cunoaștem decît sub numele de „Voral“ și A-54. Fotografia aceasta a fost privită de unul din ofițeri. Un altul l-a întrebant : „Acesta este Paul ?“ Ofițerul, un colonel, dădu afirmativ din cap : „Da, el este !“

Paul era adevăratul nume de botez al lui A-54. Bineînțeles că există și posibilitatea ca ofițerii informativi să fi aflat acest nume abia după reîntoarcerea lor la Praga, în mai 1945, din exilul de la Londra. Dar faptul că-l numeau atît de familiar Paul demonstrează că numele le era cunoscut de mai multă vreme. De aceea este foarte probabil ca actul de naștere al lui A-54, fotocopiat de căpitanul Fryč la 12 august 1938, să fi fost

*) M. Böswart, sculptor, proprietarul casei în care a locuit A-54 în timpul șederii lui la Praga.

original. Este posibil însă să se fi aflat numele lui A-54 și în perioada din 1939 până în 1940. Mai târziu, în decursul războiului, ar fi fost desigur greu sau chiar imposibil.

Ofițerii țineau foarte mult la informațiile furnizate de A-54. În același timp însă, sub nici un motiv, securitatea lui nu trebuia să fie periclitată, mai ales că în ultimul timp pierduseră o serie întreagă de agenți având simbolul A și indicative cu numere care mergeau de la cincizeci în sus.

Doar cu un an în urmă A-50, un maior din Dresda, a fost prins de contraspionajul german și, la puține zile după demascarea lui, a fost executat ca spion. Motivele arestării n-au putut fi clarificate la Secția 2. Ca atare, s-a cerut cîtorva agenți să le afle. Din fericire, temerile existente nu s-au adeverit — nu imprudențele ofițerilor informativi cehoslovaci fuseseră cauza. A-50 fusese descoperit din cauza propriei sale imprudențe. Primind odată 2 000 de mărci pentru activitatea lui, a organizat o petrecere cu prietenii. Fiind cu siguranță amețit, nu-și ținuse limba și spusese mai mult decît ar fi trebuit.

A-51 era tipul caracteristic al spionului care vinde informații. Lucra la Serviciul de informații al „Abwehr”-ului din Weiden, în Bavaria; legătura cu el era, în general, menținută prin ofițerul Palecek, din Serviciul de informații. Pentru sume respectabile A-51 furniza informații prețioase care, cu toate că erau de calitate, nu atingeau niciodată valoarea informațiilor lui A-54. Acest A-51 trecea de cele mai multe ori frontiera sub cele mai fanteziste deghizări, venind odată la o întâlnire îmbrăcat cu sutana unui franciscan.

A-52 era ofițer în aviația germană. Legătura cu el era ținută din Elveția, de căpitanul de stat major K. Sedláček — nume conspirativ „Kazi”. În mod oficial activitatea lui se desfășura sub masca de „ziarist”. Înainte de plecarea în Elveția, unde și-a început activitatea în 1936, el a fost trecut oficial în rezervă, cerindu-i-se apoi, conform unui contract de muncă, să scrie articole de ziar pentru o agenție de presă din Praga. Mai târziu, K. Sedláček a stabilit o strînsă legătură cu șeful Serviciului de informații elvețian, Hausmann.

Și, în sfîrșit, a mai fost și A-53, un ofițer superior german, care a lucrat însă un timp relativ scurt pentru Serviciul de informații cehoslovac, după care a dispărut. Poate fusese demascat, poate se temuse de urmările activității lui.

Nici unul din agenții purtînd simbolul A — și erau din cei mai buni — nu a atins nivelul de informare al lui A-54. Din această cauză se ținea atît de mult ca, oricare ar fi fost împrejurările, să i se asigure toate condițiile pentru a putea transmite informațiile. La o întîlnire s-au stabilit următoarele: pe timp de pace va trimite informațiile nu numai la adresa care îi era cunoscută, adică Emil Schwarz, Praga 12, strada Belgiană 18, ci și la noua adresă de acoperire, J. Antonin Orlik, Praga 16 — Smichov, str. Smetana 7. În cazul unor întîlniri personale, acestea trebuia să aibă loc numai la gara din Neugeschrei și întotdeauna la ora 9 seara.

Întîlnirea urma să se stabilească în felul următor: „Voral” va trimite din Dresda o carte poștală cu un text oarecare, în care însă trebuie să apară cuvîntul „Dresda”; semnătura va începe cu litera V. A doua zi după expedierea cărții poștale, va avea loc întîlnirea în gara Neugeschrei, unde ofițerii de informații îl vor aștepta pe „Voral” cel mult un sfert de oră. Dacă nu venea, ofițerii urmau să-l aștepte la jandarmeria din Weipert și la postul vamal care era lingă gara Neugeschrei; poate că îi aștepta întîmplător acolo. Dacă nu se va întîmpla aceasta, atunci însemna că întîlnirea devenise imposibilă în ultimele momente.

Legătura cu A-54 nu trebuia să se întrerupă nici pe timp de război. „Voral” a fost de acord să preia un emițător cehoslovac. Urma să învețe să-l manevreze și, în caz de conflict, să emită cu regularitate știri pentru Praga. În afară de aceasta, o persoană intermediară urma să mențină contactul cu A-54 în Germania, în caz de război; o să-i scrie pe adresa Arno Poppitz, Chemnitz, Alterheinerstrasse 15/I și din cînd în cînd o să se întîlnească cu el, mai ales la Leipzig. Dacă va eșua și această

legătură, atunci mai exista și a treia posibilitate : să trimită o știre scrisă cu cerneală simpatică la o adresă de acoperire aflată într-unul din statele neutre.

Împreună cu ofițerul de informații A. Frank, „Voral” ieși din casa de pe strada Apărării naționale. Frank o luase înainte.

— Priviți, spuse el ridicînd repede mina, acolo se află mașina dv. „Voral” se opri o clipă. Nu putea să bănuiască nimic. Acesta era momentul așteptat de trei bărbați aflați într-o mașină postată în cealaltă parte a străzii. Perdelele erau trase, aparatele de fotografiat pregătite. Erau ofițerii Tauer și Fort de la Secția 2 și un lucrător din laboratorul foto.

Fotografiile reușiră excepțional. Una din ele a fost inclusă în lista de evidențe ; celelalte, dintre care și fotografia în care Frank îi arată lui „Voral” mașina care îl aștepta, au fost depuse în arhivă. Acolo au rămas pînă astăzi.

Mașina se îndreptă spre centrul orașului.

— Iubesc Praga, spuse „Voral”. Este un oraș minunat. Aș vrea să locuiesc aici.

— Și aceasta va fi cîndva posibil, îi răspunse un ofițer îmbrăcat în costum închis — dar nici el nu credea. Nici unul din ei nu putea bănuî în acea clipă că nu peste multă vreme situația se va schimba. Cel care astăzi era aici acasă se va afla undeva departe peste graniță, în timp ce „Voral” își va vedea dorința împlinită.

Se opriră în fața restaurantului Mánes, se așezară sub coroana largă a unui castan și priviră cerul care începea să se întunece. Un chelner tinăr le aduse cina pe o tavă de argint.

— Povestiți-mi ceva despre Germania, îi ceru lui A-54 cel care-l invitase.

A. Frank își amintește și astăzi, aproape cuvînt cu cuvînt, răspunsul lui „Voral” :

— În Germania sînt S.S.-iștii în uniformele lor negre. Îi urăsc de moarte.

Nu spusese însă de ce.

Discuția s-a referit apoi la alte chestiuni. Discutară despre contul pe care „Voral” îl va avea la o bancă elvețiană, în caz că va trebui să se refugieze din cauza celor în uniformă neagră pe care îi ura atît de mult.

Și colonelul František Fryč își amintește de o discuție avută cu A-54, din întîmplare, tot la cafeneaua Mánes.

— Luam cina la Mánes și discutam despre diferite lucruri. Deodată A-54 amuți un timp. „Știți, domnule Fiedler, de ce colaborez cu dv. ?” Nu așteptă însă ca domnul „Fiedler” — așa mă numeam oficial pentru „cincizeci și patru” — să-i dea răspunsul. Răspunse singur întrebării sale : „Am în mine sînge slav și aparțin și de voi. Mama mea e originară din regiunea Lausitz”.

Aici, ori A-54 a spus cu bună știință un neadevăr, ori F. Fryč nu-și mai amintește, după atîția ani, afirmația exactă a lui „Voral”.

Am întrebat-o pe doamna Helbig de originea mamei sale. Și răspunsul ? „Nu, mama noastră era originară direct din Neuhausen, dar părinții ei erau din Lausitz”. Deci, în ceea ce privește originea slavă, era totuși ceva adevărat.

Trei zile după întîlnirea de la Praga, din însărcinarea colonelului Moravec, căpitanul de stat major Fryč și căpitanul de stat major Rybar au plecat la Weipert. Aici au luat legătura cu comandantul postului de jandarmi și i-au ordonat că dacă vor aresta eventual pe cineva care se va legitima cu parola „Voral”, să-l elibereze imediat. În caz că „Voral” ar avea asupra lui materiale scrise sau va dori să comunice ceva, atunci jandarmii din Weipert urmau să raporteze acestea imediat la Praga, la telefonul cu numărul 716—35 sau 715—05. Pînă la sosirea ofițerilor, materialul trebuia păstrat cu grijă. Un ordin similar au primit și președintele poliției de stat, dr. Benes, inspectorul șef al poliției vamale, Cerný, conducătorul patrului de noapte pe șoseaua spre Karlsbad, precum și comandantul Pazei securității statului din Neugeschrei, inspectorul șef Habada, a cărui coloană patrula de-a lungul șoselei spre Karlsbad. În același timp, cei doi ofițeri cercetară dacă printre membrii poliției

vamale sau ai Pazei securității statului nu se găseau elemente care nu prezentau încredere. Singurul membru de naționalitate germană al Pazei securității statului era, după informațiile culese de inspectorul șef Habada, un element care prezenta încredere absolută.

Totuși, la două zile după vizita ofițerilor, omul fu mutat la controlul vamal din motive de siguranță.

Nimeni nu cunoștea ziua sau ora în care naziștii urmau să dea lovitura. La 15 august, serviciul lor de recunoaștere declara că situația politică este încordată. La 12 septembrie a început la Nürnberg congresul partidului nazist al lui Hitler. Fanaticul Führer s-a folosit de ocazie pentru a ataca Cehoslovacia într-o cuvîntare pătimasă, ținută în fața a mii din adepții săi, amenințînd deschis că se va socoti el cu Cehoslovacia.

Exact în același timp în care Hitler tuna și fulgera de la tribuna congresului din Nürnberg, în încăperile unei case de întîlnire a Serviciului de informații cehoslovac dintr-o vilă din Praga-Podbaba, avea loc una din cele mai interesante convorbiri cu A-54. Spre surprinderea tuturor ofițerilor, el adusese spre examinare unele mostre ale celor mai noi substanțe explozive germane. Acestea au fost date specialiștilor spre cercetare.

Rezultatul cercetărilor a fost comunicat Serviciului de informații al Marelui Stat Major din Ministerul Apărării de către Institutul tehnico-militar al aviației, sub numărul J. 23812 secret /IV/2 1938.

„Voral” le povesti apoi din ce cauză fusese silit să restrîngă contactele cu Cehoslovacia. Primise ca ajutor un tînăr ofițer din Berlin. „Cît era ziua de lungă era cu mine” spuse supărat A-54. „Mai mult chiar, seara trebuia să merg cu el la cazinou sau în diverse societăți. În plus, pînă la 1 septembrie a locuit la mine, așa că n-am putut nici măcar să dorm ca lumea. Acum, în sfîrșit, a plecat” — oftă ușurat „Voral”.

La aceeași întîlnire el a învățat să manevreze și aparatul de emisie cu care urma să transmită informațiile pe timp de război. În scrisoarea pe care o trimisese lui Emil Schwarz cu patru zile înaintea acestei întîlniri, îi rugase să-l instruiască

în radiotehnică. „A sosit vremea să învăț și asta”, le scria el, făcînd indirect aluzie la faptul că se apropie ziua pe care Hitler o hotărîse pentru atacul asupra Cehoslovaciei.

Este posibil ca „Voral” să fi învățat să mînuiască aparatul de emisie construit de un oarecare inginer Budik, dar este mai mult ca sigur că nu l-a primit niciodată. Afirmatia este întărită de două ipoteze. În primul rînd, nu s-a consemnat nicăieri că s-au primit de la A-54 știri pe calea undelor, venite de pe teritoriul german și, în al doilea rînd, Serviciul de informații cehoslovac nu avea nici un interes ca emițătorul lui Budik să ajungă în Germania. Pentru timpurile respective aparatul era perfect și ar fi fost foarte neplăcut dacă ar fi căzut pe mîna Serviciului de informații german.

Discursul lui Hitler la congresul partidului nazist de la Nürnberg a fost semnalul care a dus la intensificarea activității grupurilor „Freikorps”-ului lui Henlein. În noaptea de 12 spre 13 septembrie au avut loc numeroase atacuri, dezordini și acte teroriste. Guvernul cehoslovac a instituit legea marțială asupra districtelor Falkenau, Eger, Karlsbad, Elbogen, Neudeck, Kaa-den, Böhmisch, Krumau, Graslitz, Joachimstahl și Bischofteinitz.

În noaptea cînd se vărsase sînge în multe localități de frontieră și pe unde patrulau acum înarmați membrii partidului sudeților germani al lui Henlein, ofițerii Frank, Fryč și Tauer plecaseră din Praga pentru a-l conduce pe agentul „Voral” înapoi la Weipert. A fost un drum plin de aventuri. Maiorul Alois Frank se gîndește deseori și astăzi la acea noapte; memoria i-a reținut fiecare amănunt, de parcă ar fi fost abia ieri.

„Am părăsit Praga cam în jurul orei 9,30 seara — își începe amintirile A. Frank. La volanul mașinii era Tauer, lîngă el ședea A-54 iar în spate eram eu și Fryč. Cînd am ajuns în apropiere de Weipert se lăsase deja noaptea. Știam că se petrece ceva. Pe străzile orașelor prin care trecuserăm mărșăluiau adepți fanatici ai lui Henlein; auzeam strigătele lor. Speram însă să ajungem cu bine la graniță. Deodată Tauer frînă brusc. Strada era barată de un lanț compus din aproximativ cincisprezece oameni înarmați. Unul din ei a tras de cîteva ori. E de rău, mi-am

spus eu. Dezamorsarăm pistoalele din buzunare și așteptarăm desfășurarea evenimentelor. Cel care salvă situația a fost însă A-54. Sări din mașină și strigă ceva oamenilor. Unul din ei ieși din rînd și discută un timp în șoaptă cu „Voral”. Apoi omul îl salută și ceilalți rupseră rîndul. Mașina se puse în mișcare și „Voral” sări din nou în ea; trecurăm pe lângă oamenii înarmați ai lui Henlein și aceștia ne salutară foarte respectuoși. Nouă însă nu ne venea deloc să ridem. Știam cu toții că fără prezența de spirit a lui „Voral”, Serviciul de informații cehoslovac ar fi pierdut nu numai pe trei din membrii săi, dar și pe cel mai bun agent al lui.

La Weipert sosirăm apoi cu bine. Cînd ne luarăm rămas bun de la „Voral”, acesta ne spuse parola care ne garanta o întoarcere sigură la Praga: „Langer Max” (N.T.—Max Lunganul). Și într-adevăr, am întrebuițat parola. Am mai fost opriți odată, dar Tauer le strigă deja de departe cuvintele „Langer Max”. Fără să fim controlați, am fost lăsați să trecem și din nou am fost salutați și ni s-au făcut semne prietenești.

Acțiunea „Freikorps”-ului a dat însă peste cap planificarea timpului nostru. La Praga, unde se adunau toate știrile privind evoluția situației din zona de frontieră, erau deja îngrijorați de soarta noastră. Se dăduse chiar alarma. În zori însă am ajuns teferi la Praga și măsurile luate pentru găsirea noastră au fost revocate.

În acest fel deci s-a sfîrșit întîlnirea din septembrie cu A-54.

După aceea, evenimentele au năvălit ca o avalanșă.

În timp ce oamenii din Cehoslovacia se pregăteau să-și apere patria, lovitura a venit din spate. La 28 septembrie 1938, cu o oră înainte de prînz, Benito Mussolini l-a chemat la telefon pe Attolico, ambasadorul lui la Berlin.

Mussolini: Aici Ducele. Mă auziți?

Attolico: Da, vă înțeleg.

Mussolini: Prezentați-vă imediat la cancelar și spuneți-i: guvernul britanic mi-a cerut prin lordul Perth să intermediez

în chestiunea germanilor sudeți. Dezacordurile sînt minore. Spuneți-i cancelarului că eu și Italia fascistă sîntem de partea lui. El trebuie să hotărască. Dar spuneți-i că eu sînt de părere să accepte propunerea. Mă auziți?

Attolico: Da, vă aud.

Mussolini: Grăbiți-vă!

La cîteva ore după aceasta s-a comunicat că în ziua următoare urmau să se întrunească la München: Hitler, Mussolini, premierul britanic N. Chamberlain și șeful guvernului francez Daladier, pentru a purta tratative asupra relațiilor germano-cehoslovace.

La 29 septembrie, ora 13,45, la Braunes Haus (Casa brună—N.T.) din München, în jurul unei mese joase ședeau Hitler, Mussolini, Chamberlain și Daladier.

Începeau tratativele privind Cehoslovacia, fără a fi de față nici un reprezentant al Cehoslovaciei.

Plin de sine, Hitler declară că nu mai este dispus să aștepte în continuare. În Germania se află 240 000 de refugiați din Sudet. Cehoslovacia amenință pacea Europei. Prelungirea tergiversărilor ar fi o crimă.

Mussolini aprobă dînd din cap și își trecu mîna peste capul pleșuv.

Daladier și Chamberlain îi mulțumiră lui Hitler pentru că-i invitasese la conferință. Apoi declarară amîndoi că ar dori să-l primească pe reprezentantul Cehoslovaciei. Hitler și Mussolini refuzară. Erau amîndoi de aceeași părere: nu era necesar.

La ora 3 plecară cu toții să ia prînzul. În timpul mesei, Hitler și Daladier schimbă impresii despre primul război mondial, în timp ce Chamberlain discuta cu Mussolini. Apoi continuă tratativele.

La sfîrșit, Mussolini prezintă textul dictatului gata pregătit dinainte.

Îl citi și așteptă să fie tradus.

Punctul unu fu acceptat în unanimitate.

La celelalte puncte se aduseră unele modificări de ordin stilistic, dar care nu schimbă cu nimic textul dictatului.

La zece seara conferința de la München luă sfârșit. Cehoslovacia era obligată ca pînă la 10 octombrie să cedeze Germaniei naziste teritoriile de la frontieră.

Patru semnături.

Hitler... Mussolini... Chamberlain... Daladier...

În timp ce Hitler îi povestea lui Daladier despre cele trăite de el în primul război mondial, un avion, avînd la bord delegația cehoslovacă, lua startul din Praga-Ruzyn, îndreptîndu-se spre München. După o oră și douăzeci de minute, la 16,20, ateriză. La aeroport, delegația era așteptată de o mașină a poliției și de cîțiva funcționari ai Gestapoului. Delegații fură duși la hotelul „Regina”. Li se spuse să aștepte că acum nu are nimeni timp pentru ei.

Apoi delegația a fost condusă la Braunes Haus, unde a fost întîmpinată de cîțiva funcționari corecți.

Abia tîrziu, după miezul nopții, delegația era chemată în camera conferinței. Se mai aflau acolo Daladier, Chamberlain și mai mulți membri ai delegațiilor lor...

În cameră domnea o căldură înăbușitoare. Reprezentanții cehoslovaci Mastný și Masaryk stăteau în fața britanicilor și a francezilor ca niște delicvenți care își așteaptă condamnarea la moarte.

— Domnii mei, cu cîtva timp în urmă am ajuns la un acord privind cedarea teritoriilor locuite de germani, din zona de frontieră, spuse cu o voce monotonă Chamberlain și privi în gol. Dădu apoi lui Mastný textul acordului, se retrase cu un pas și oftă.

Daladier plecă jenat capul.

Audiența luase sfârșit.

Cehoslovacia era trădată de aliații ei.

O ȘTIRE SOSITĂ LA TIMP

După Dictatul de la München s-a emis un ordin care interzicea activitatea de informare împotriva Germaniei naziste. În principiu, ordinul s-a executat la toate diviziile, corpurile și comandamentele trupelor terestre. Aceste măsuri nu-l determinară însă pe colonelul Moravec să rupă legăturile cu A-54 — cel mai important agent al său. Și el știa de ce n-o face: calitatea informațiilor lui „Voral” era de un nivel atît de înalt, încît, fără colaborarea lui, n-o putea scoate la capăt.

După München, timp de cîteva săptămîni, A-54 n-a mai dat nici o știre. Au fost săptămîni pline de evenimente dramatice. La 5 octombrie, dr. E. Beneš a demisionat și Cehoslovacia a rămas fără un conducător al statului. Abia la 30 noiembrie a fost ales noul președinte, dr. Emil Hacha. Ca președinte al Consiliului de Miniștri a fost desemnat Rudolf Beran, șeful partidului agrar. Unul după altul, partidele politice intrară de bună voie în „Partidul Unității Naționale”. La 20 octombrie, printr-un decret guvernamental, activitatea Partidului Comunist Cehoslovac a fost interzisă în provinciile Boemiei.

La Berlin suna clopotul de înmormîntare a Republicii Cehoslovace.

Adolf Hitler a emis noi directive: „...va trebui să devină oricînd posibilă distrugerea restului Cehoslovaciei. Ținta acțiunii va trebui s-o constituie o ocupare fulgerătoare a Boemiei și a Moraviei, izolîndu-se Slovacia. În cadrul pregătirilor trebuie

să se cuprindă și măsurile care să asigure — în același timp — securitatea graniței de vest". La aceste directive, generalul Wilhelm Keitel, șeful Înaltului comandament al Wehrmachtului, mai adăugă la 17 decembrie următoarele: „Cazul va trebui să fie prelucrat sub rezerva că nu va fi de așteptat o rezistență demnă de consemnat. Pentru străinătate trebuie să reiasă clar faptul că este vorba doar de o acțiune de pacificare și nu de o operațiune războinică".

La sfârșitul lui februarie 1939, a sosit la Ministerul Apărării o nouă scrisoare de la A-54. Semnaliza pericol. „S-a decretat starea de tensiune — scria „Voral". Situația este foarte serioasă!"

La câteva zile după aceasta, Serviciul de informații a primit o scurtă știre. A-54 comunica că la 10 martie 1939, ora 7 dimineata, va fi la gara din Turnau, în sala de așteptare a clasei a II-a. Conform înțelegerii prealabile, din data stabilită trebuiau să se scadă șapte zile; termenul întâlnirii era deci ziua de 3 martie. La Turnau a plecat Fryč, care participase mai înainte la cele mai multe întâlniri cu A-54.

Ca întotdeauna, și de astă dată „Voral" fu punctual. La graniță se legitimase cu pașaport emis la 18 ianuarie 1939 de autoritățile din Sayda/Saxonia, pe numele Paul Hans Steinberg, reprezentant comercial.

Căpitanul Fryč se întâlnește cu A-54 în restaurantul gării. „Voral" aștepta la o masă bînd o cafea neagră. De cum intră, Fryč observă nerăbdarea lui „Voral". Tot timpul arunca priviri în jur. Zărindu-l pe ofițer, i se luminează figura. Se ridică imediat și veni în întâmpinarea vechiului lui cunoscut. Își dădură tăcut mîna.

— Bine că ați venit, în sfîrșit. Astăzi era foarte important!

— Am întîrziat puțin pe drum, se scuză Fryč. Am fost siliți să circulăm mai încet.

„Voral" dădu din cap.

— Știu. E un ger tare neplăcut și peste zi se topește zăpada. Ieșiră. În fața gării îi aștepta mașina. Căpitanul deschise portiera și-i dădu întîietate lui „Voral"; acesta se așeză comod

în fotoliile capitonate. Fryč trînti portiera și mașina se puse în mișcare în direcția șoselei spre Praga.

— Despre ce-i vorba? întrebă nerăbdător ofițerul și-l privi pe „Voral".

— La Berlin hotărîrea decisivă a fost luată. Cel tîrziu pînă la 15 martie Cehoslovacia nu va mai exista!

Căpitanul Fryč simți că respiră cu greu. Aerul din mașină i se păru deodată înăbușitor. Știa că „Voral" a spus adevărul și totuși nu-i venea să creadă. Atît Anglia cît și Franța avertizaseră cu cîteva săptămîni înainte: „se pune ceva la cale, pregătiți-vă să faceți față celor mai grele încercări." Știrile sosite din Germania nu făceau decît să confirme toate acestea. Și iată că acum zvonurile, mai mult sau mai puțin credibile, deveneau un adevăr datorită celor spuse de A-54. Nu, A-54 nu mințea. De nenumărate ori se putuseră convinge că „Voral" nu inventază.

A-54 a informat foarte amănunțit pe ofițerii de informații, divulgîndu-le toate planurile germane, care prevedeau: în jurul datei de 13 martie naziștii intenționau să producă tulburări la Brno, Iglau și în alte orașe cu populație germană. Se stabilise ca agenții lui Heydrich din Serviciul de siguranță chiar să omoare unele notabilități din rîndul minorităților germane. Aceste omoruri urmau să fie puse pe seama autorităților cehoslovace și să fie folosite ca motiv în acțiunea Germaniei naziste îndreptată împotriva Cehoslovaciei.

Și de data aceasta informațiile lui A-54 s-au confirmat în întregime. La 13 martie, 600 de germani atacară postul de jandarmi Stannern, de lîngă Iglau. Doi jandarmi fură grav răniți și alți doi mai ușor. Mai mulți polițiști au fost de asemenea răniți în timp ce au încercat să împiedice marșul spre centrul orașului al unor germani din împrejurimile Brno-ului. La Iglau naziștii au smuls steagul cehoslovac de pe clădirea primăriei, înălțînd în locul lui steagul cu zvastica. La Praga, studenții germani s-au dedat la provocări.

Cu siguranță că încă de la 3 martie colonelul Moravec ajunsese la concluzia că de acum înainte menținerea legăturilor cu

A-54 nu se va mai putea realiza decit din străinătate. Din această cauză, „Voral“ a primit cîteva adrese la care urma să furnizeze informațiile. Două din acestea erau din Anglia, alte două din Olanda.

Care a fost reacția guvernului cehoslovac față de informația primită de la A-54 privind ocuparea iminentă a Cehoslovaciei? Era informat guvernul asupra acțiunilor puse la cale de Germania nazistă împotriva Republicii Cehoslovace?

În perioada dintre 3 și 7 martie mai mulți membri ai guvernului au fost informați asupra pregătirilor germane privind ocuparea Cehoslovaciei. La 7 martie această știre a ajuns la Praga și pe calea Serviciului de informații francez.

În loc să ia măsuri pentru apărarea securității Republicii, mai mulți reprezentanți ai guvernului și-au închipuit că aceste zvonuri sînt lansate de propaganda nazistă pentru a produce confuzii și nesiguranță în Cehoslovacia. Abia la 11 martie a aflat întregul guvern cehoslovac planurile naziste îndreptate împotriva Republicii Cehoslovace.

În acele zile, colonelul Moravec s-a prezentat la palatul Kolovrat, în care guvernul își ținea ședința, și a cerut ca ministrul apărării, generalul J. Syrový, să fie chemat în anticameră, în cunoștință asupra situației. Syrový s-a reîntors în sala de ședințe pentru a informa guvernul.

Despre cele ce s-au întîmplat pe atunci în sala de ședințe ne relatează vicepremierul J. Havelka, prieten intim al președintelui din vremea aceea, dr. E. Hacha:

„Cînd Syrový ne comunică cele aflate de la colonelul Moravec, ministrul de externe, dr. František Chvalkovský, nu-i dădu crezare. Cu asentimentul celorlalți miniștri prezenți am cerut imediat legătura telefonică cu Ambasada Cehoslovaciei la Berlin. Pe atunci, ambasador ad-interim era cumnatul meu, consilierul de legație Schubert. I-am spus: la Praga circulă zvonuri în legătură cu pregătirile germanilor pentru o ocupație militară a Cehoslovaciei. Am cerut să-mi spună care e părerea lui și dacă e ceva adevărat din toate acestea. Schubert m-a asigurat însă că la Berlin este liniște deplină și că, hotărît, nu

se va putea întîmpla nimic din cele presupuse. După primirea acestei asigurări nici unul din miniștri nu se mai îndoia de faptul că informațiile armatei nu se bazau pe adevăruri.”

Generalul de armată Syrový i-a comunicat lui Moravec, care-l aștepta, știrea primită de la consilierul de legație Schubert, interesîndu-se apoi de unde avea Moravec aceste informații. Colonelul Moravec n-a indicat sursa lui, ci a subliniat doar că știrile erau de proveniență absolut sigură și verificată.

Dar acest avertisment n-a fost ultimul. Prin intermediul generalului Syrový, guvernul era informat în mod sistematic asupra investigațiilor Serviciului de informații. Tauer, un membru al acestui serviciu, îl vizita aproape în fiecare noapte pe generalul Syrový la locuința lui. Chiar și cu două zile înainte de 15 martie, în 13.III, guvernul cehoslovac a fost avertizat cu insistență. Termenul precis al ocupației naziste era cunoscut acum. A-54 comunicase că, în după-amiaza zilei de 14 martie, trupe de parașutiști vor fi lansate deasupra aeroportului Praga-Ruzyn, iar seara urmau să fie ocupate orașele Pilsen și Ostrava. Cu o zi mai tîrziu, la 15 martie 1939, se va trece la ocuparea propriu-zisă a teritoriului Boemiei.

În ziua de 13 martie 1939, dis-de-dimineață, ofițerul Frank, din Serviciul de informații, s-a prezentat cu aceste știri la palatul Kolovrat.

„Ajuns în palatul Kolovrat, povestește A. Frank, am cerut unui funcționar să-l cheme imediat pe generalul Syrový. După oarecare vreme, în micul salon în care mă aflam apărură Syrový, premierul Rudolf Beran și ministrul de externe dr. Chvalkovský. I-am raportat generalului Syrový cele comunicate de „cincizeci și patru”. Pentru o clipă toți rămaseră stupefiați. Apoi Chvalkovský se răsti la mine, spunîndu-mi că toate acestea sînt imposibile. Informațiile pe care le are din Berlin sînt de cu totul altă natură. În Germania domnește o liniște deplină. În această clipă interveni Syrový, străduindu-se să atenueze afirmațiile lui Chvalkovský. Atrase atenția asupra faptului că nu departe de granița cehoslovacă sînt concentrate trupe germane. Chvalkovský îl întrerupse însă imediat.

Singurul care n-a scos o vorbă a fost Beran. Stătea lângă ei, asculta atent și trăgea din țigară. M-am retras. Generalul Syrový mă mai rugă însă să-l informez imediat ce aflu alte știri.

Evenimentele care au urmat s-au desfășurat foarte rapid. În privința celor mai importante știri, A-54 nu se înșelase nici de astă dată. Vremea nefavorabilă a împiedicat Înaltul comandament german să realizeze acțiunea de atac a parașutiștilor asupra aeroportului de la Ruzyn. Din ce cauză n-a fost ocupat orașul Pilsen, nu este clar. Ostrava însă a fost într-adevăr ocupată la 14 martie de unități germane și aceasta tocmai în timpul în care un tren special al președintelui Hacha, aflat în drum spre Berlin, nu depășise nici măcar frontiera de stat a Cehoslovaciei.

Poziția guvernului cehoslovac dovedește cu claritate că cercurile conducătoare se resemnaseră cu soarta pe care Hitler o hărăzise Cehoslovaciei. Aceasta nu mai reprezenta o simplă nehotărîre; aceasta era o capitulare, o adevărată trădare a națiunii!

DECOLAREA

Colonelul Moravec îl vizită pe atașatul pentru aviație al ambasadei britanice la Praga. La discuția strict confidențială care a avut loc participă și maiorul Gibbson, împuternicitul Serviciului de informații britanic în Cehoslovacia. Activitatea lui fusese camuflată sub masca unui funcționar al biroului de pașapoarte din cadrul Consulatului general britanic la Praga.

Cei doi ofițeri englezi și-au dat seama că li se oferea o ocazie excelentă de a crea obligații ofițerilor Serviciului militar de informații din Cehoslovacia.

— Vom face tot ce ne va sta în putință, spuse plin de înțelegere Gibbson, în timp ce atașatul militar îl aproba dînd din cap.

— Ar fi bine, îi ceru maiorul Gibbson colonelului Moravec, dacă ați lua toate măsurile pentru a pleca cît mai curînd din Praga pe calea aerului.

Moravec nu așteptă să i se spună de două ori. A dat imediat ordinul să se scoată din arhiva Serviciului de informații cele mai importante materiale și listele de evidență. Totul depindea acum de felul în care se va reuși ținerea în secret a acestor măsuri față de agenții S.D.-ului (Serviciului de siguranță) și ai Gestapoului. Se cunoștea faptul că încă de la începutul lui martie membrii Serviciului de informații erau supravegheați.

Până și locuințele ofițerilor erau ținute sub observație. Întimplarea a făcut însă ca unul din ofițeri, Alois Frank, să se mute doar cu puțin timp în urmă din locuința sa situată în piața Ural, într-o altă locuință pe strada Piave. Din acest motiv, el era singurul care — deocamdată — nu se afla sub controlul direct al agenților germani. Aceasta a fost cauza pentru care colonelul Moravec i-a încredințat lui A. Frank misiunea de a transporta cu mașina lui personală documentele de arhivă la vila din Podbaba, folosită mai înainte pentru întâlnirile cu agenții.

Din ziua de 12 martie, A. Frank a început să facă zilnic mai multe transporturi de material din cartierul Dejwitz în cartierul Podbaba, aflat în apropiere. Intrarea în garajul vilei se făcea direct din stradă. Era suficient deci să intre cu mașina în garaj, să descarce materialele și să plece apoi după alte pachete. Timp de două zile au fost transportate documente secrete în acest garaj.

În ziua de 14 martie s-a oprit în fața garajului un mic camion acoperit cu o prelată impermeabilă. Șoferul și însoțitorul lui, fără să scoată vreun cuvânt, au descuiat garajul, au intrat cu mașina înăuntru și au început să încarce materialul. În mai puțin de două ore camionul a ieșit din garaj, a străbătut în viteză cartierul de vile al Pragăi, a cotit prin străzile din Mala Strana și după câteva clipe a dispărut în dosul porților ambasadei britanice. Însoțitorul șoferului și-a frecat satisfăcut palmele. Era maiorul Gibbson. O importantă parte a documentelor Serviciului de informații din Ministerul Apărării al Cehoslovaciei se afla acum în mâinile Serviciului secret britanic.

Colonelul Moravec a fost însă atât de prevăzător încât n-a cedat britanicilor cele mai prețioase documente. Printre acestea se aflau și rapoartele privind-l pe A-54. Bănuia că informațiile lui A-54 îi vor fi de folos pentru consolidarea poziției sale în exil.

Termenul zborului a fost stabilit pentru ziua de 14 martie 1939, cu douăzeci și patru de ore înainte de ziua care le fusese comunicată că ar fi aleasă de naziști pentru ocuparea Republicii Cehoslovace. Ofițerii care trebuiau să părăsească Cehoslovacia

împreună cu colonelul Moravec n-au vorbit nici celor mai apropiați membri de familie — în cele mai multe din cazuri — despre intenția lor. Folosindu-se de situația extrem de încordată care domnea în Slovacia, unde exista pericolul unui puci al extremiștilor de dreapta, ei au declarat că se pregătesc să plece în misiune la Bratislava, Zilina, Trencin sau în alte orașe slovace.

Cu pregătirile propriu-zise ale zborului a fost însărcinat tot Alois Frank, care își amintește și azi foarte bine de acel 14 martie 1939.

„În jurul orei 13 am sosit la aeroportul Ruzyn, povestește A. Frank. Pe drum m-am uitat tot timpul cu atenție în jurul meu căci, cu toate că agenții Gestapoului nu cunoșteau locuința mea, nu era imposibil ca unul din ei să mă fi descoperit din întâmplare. Dar toate păreau să fie în cea mai perfectă ordine. Aveam sarcina să raportez de îndată colonelului Moravec dacă la aeroport se va prezenta cineva la mine vorbindu-mi în engleză sau germană.

Mă plimbam nervos prin hala aeroportului în sus și în jos. Nu se zărea nimeni care părea să mă caute. Cam după un ceas am ieșit și dintr-o cabină telefonică am chemat Secția a doua. Deoarece mă temeam să nu fiu interceptat am vorbit în germană. Am raportat că deocamdată nu mișcă nimic și am rugat să mi se dea noi indicații. Răspunsul a fost scurt și cuprinzător : așteaptă în continuare, se va prezenta cu siguranță cineva !

Minutele s-au scurs ca orele. În fiecare om care pășea în hală credeam că-l recunosc pe englezul așteptat. Apoi apărut un bărbat mic, puțin indus și am bănuț imediat : acesta este ! Am trecut de câteva ori unul pe lângă altul și ne-am observat cu atenție. Apoi el se apropie, uitându-se întrebător la mine : „Maiorul Frank ?“ Am dat afirmativ din cap. Ne-am îndreptat amândoi spre ieșirea din hală și ne-am oprit în fața aeroportului. Englezul nu punea nici o întrebare, eu de asemenea. Un pilot spătos, îmbrăcat în uniforma companiei aeriene olandeze KLM a venit alergând spre noi și i-a comunicat englezului că totul este pregătit pentru zbor. Abia acum am telefonat din nou la Secția a doua și le-am spus că pot veni la aeroport“.

Printr-o ieșire de serviciu a clădirii în care era Marele Stat Major, zece membri ai Serviciului de informații s-au îndreptat spre aeroportul Ruzyn. Nimeni n-a observat plecarea celor trei mașini. Itinerariul lor a fost diferit. După scurtă vreme s-au regăsit cu toții în siguranță pe aeroport. Formalitățile de pașaport și cele vamale au fost rezolvate repede. S-a creat doar un mic incident: unul din funcționarii vamali l-a recunoscut pe căpitanul Fryč și l-a întrebat unde pleacă. Fryč a mormăit ceva neinteligibil și s-a îndreptat grăbit spre ceilalți care îl așteptau deja nerăbdători. Dar nici această convorbire n-a fost auzită de urechi nedorite.

Când avionul special al companiei KLM a luat startul în jurul orei 5,30 seara, n-a bănuț nimeni că la bordul lui se aflau ofițeri ai Serviciului de informații cehoslovac care, alături de bagajele lor personale, duceau cu ei și niște pachete sigilate cu mare grijă. Acestea conțineau, printre altele, toate scrisorile lui „Voral”, rapoartele întocmite asupra întâlnirilor cu A-54 și alte documente care se refereau la „cincizeci și patru”.

Zborul a fost dramatic. Să-l lăsăm pe colonelul Fryč să ne povestească:

„În timp ce treceam în zbor peste granița Cehoslovaciei, un soare de un roșu sîngeriu apunea în spatele Munților Metalici saxoni. Cineva dintre noi a remarcat că-i semn rău, noi însă am preferat să ne facem că nu-l auzim. Deasupra Erfurtului am nimerit în plin viscol. Furtuna scutura avionul din toate încheieturile și de undeva din adîncuri tentacula luminoasă a unui reflector căuta să ne prindă. Zburam fără lumini pentru a nu atrage atenția „Luftabwehr”-ului *). Ar fi fost mai mult decît neplăcut dacă ne-ar fi silit să aterizăm în Germania nazistă cu documentele noastre. Ni se părea că acest zbor nu se va sfîrși niciodată.

Deasupra bazinului Ruhrului viscolul s-a transformat într-o ploaie torențială. Căpitanul Tichy nu slăbea din ochi altimetru din cabina pilotului; cînd acesta începu să indice valori sub

*) „Luftabwehr” — trupele de apărare antiaeriană naziste.

3000 de metri, Tichy, foindu-se agitat în scaunul lui, a început să strige: „Bineînțeles. E mai mult ca sigur că tot pe teritoriul german va trebui să aterizăm!”

Nervii noștri erau încordați la maximum, așa că am răsuflat ușurați cînd pilotul anunță: „Sîntem în siguranță, zburăm acum peste granița germano-olandeză”. Inițial fusese prevăzut să facem escală la Amsterdam, dar din cauza timpului nefavorabil am continuat zborul pînă la Rotterdam. Oprirea a fost scurtă. Am mîncat repede ceva, pilotul a alimentat avionul și după o oră ne-am continuat zborul spre Londra.

Noaptea tîrziu am aterizat la Craydon, aeroportul londonez. Eram așteptați de colonelul J. Kalla, atașatul militar al ambasadei cehoslovace, care ne-a condus la hotelul „Victoria” de pe Grosvenor Road. Totul s-a desfășurat în mare secret. Nu doream să atragem în mod deosebit atenția. Dar cu flerul lor, ziariștii descoperiră că un avion special aterizase la Londra. Cu toate acestea ei nu puteau să bănuiască cine erau pasagerii care veniseră la Londra. Reporterii au asediat hotelul nostru. Din fericire, era o clădire pe colț, avînd intrări din trei străzi diferite. Prin una din acestea am putut să dispărem la timp, fără să mai încăpem pe miinile ziariștilor. Cu toate acestea, în presa britanică au apărut cele mai fantastice presupuneri. Subtitluri care sunau „Cine a fost oare?” am aflat cum că guvernul cehoslovac s-ar fi refugiat la Londra; alții susțineau că avionul ar fi adus la Londra tezaurul cehoslovac. E surprinzător însă că nimănui nu-i trecuse prin cap ideea că pasagerii avionului ar putea să fie ofițeri ai Serviciului de informații cehoslovac”.

Imediat după sosirea la Londra, colonelul Moravec a devenit foarte activ. Mai întîi s-a întîlnit cu ambasadorul de atunci al Cehoslovaciei în Marea Britanie, Jan Masaryk *), apoi i-a scris dr. Beneș, care tocmai se afla în S.U.A., comunicîndu-i sosirea grupei ofițerilor cehoslovaci la Londra. I-a raportat că se află la dispoziția lui și dr. Beneș a acceptat cu satisfacție oferta, fiind conștient de faptul că în acest fel va putea fi salvat un impor-

*) Fiul primului președinte al Cehoslovaciei, T. G. Masaryk.

tant material informativ din patrie. A fost deci de acord ca ofițerii din Serviciul de informații cehoslovac să constituie în Marea Britanie „o grupă militară proprie”.

În amintirile sale, dr. E. Beneš dă o înaltă apreciere inițiativei ofițerilor informativi cehoslovaci. El amintește: „Pentru noi a fost de o deosebită importanță faptul că un grup de ofițeri ai Serviciului de informații cehoslovac a reușit să scape cu majoritatea materialelor lui de lucru, în ajunul ocupației Pragăi de către nazisti. Toți acești ofițeri, care sub conducerea colonelului Fr. Moravec au ținut o legătură strânsă și neîntreruptă cu patria, au declarat că sînt la dispoziția mea la scurt timp după sosirea lor la Londra, scriindu-mi la Chicago, și apoi, o dată cu sosirea mea la Londra, am stabilit în ce fel vom colabora. Activitatea lor pentru cauza comună a început imediat — de comun acord cu armata britanică și apoi cu cea franceză”.

Colonelul Moravec a stabilit imediat contacte cu ofițeri informativi cehoslovaci din unele țări europene. S-au restabilit legăturile cu Turcia, Elveția, Iugoslavia și Suedia; în alte state a trimis ofițerii care veniseră cu el la Londra. La Paris activau Bartik, Fryč și Fort, la Haga maiorul Frank, care a intrat într-o mică rețea de agenți formată mai înainte de un membru al Serviciului de informații cehoslovac, căpitanul Rudolf Siman, sub numele de „Libuse”.

În ziua de 15 martie 1939, ora șase dimineața, trupele germane au trecut granița Republicii Cehoslovace. Cu două ore înainte, dr. Emil Hacha și ministrul lui de externe, dr. František Chvalkovsky, semnaseră documentul conform căruia „soarta națiunii cehoslovace este pusă în mîna Führerului Adolf Hitler”.

Semănînd cu revărsarea unui roi de lăcuste verzui, unitățile germane mărșăluiau în direcția Pragăi. La Raudnitz, mai multe autoturisme negre depășiră primele trupe motorizate germane. Circulau cu viteză maximă, atît cît le permitea neprietenosă vreme de martie. Formațiunile armatei erau la cîțiva kilometri de piața Wenzel, cînd mica coloană a autoturismelor negre a apărut în fața clădirii Marelui Stat Major din Pragă.

Înainte ca șoferul primei mașini să aibă timp să deschidă portiera, un om cu păr cărunt și cu o pălărie bine îndesată pe frunte, coborîse deja pe trotuar. Intră imediat în clădire și ceru să vorbească cu șeful Marelui Stat Major. Nu era acolo. „În cazul acesta, chemați-l imediat pe colonelul Moravec”, ordonă nerăbdător omul cu părul cărunt. Dar nici colonelul Moravec nu putea fi găsit.

Omul scoase dintr-un buzunar al paltonului o listă, se întoarse spre unul din însoțitorii lui și-i spuse: „Pînă la ora 12 am nevoie de acești oameni”. Îi citi cîteva nume, dar nici unul din cei amintiți nu era la Praga.

Bărbatul cărunt a cerut să fie dus în camerele Secției a doua. A străbătut toate încăperile și a fost foarte surprins că nu întîlnește pe nimeni. A cerut apoi ca toate camerele să fie sigilate.

Amiralul Canaris se grăbise. Dorise să fie primul la Praga pentru a pune mîna pe materialele informative ale Secției a doua, dar a trebuit să consemneze un eșec. Cele mai importante materiale dispăruseră fără urmă, ca și cei unsprezece ofițeri care se ocupau cu spionajul împotriva Germaniei naziste.

Amiralul Canaris era furios, dar nu a lăsat să se întrevadă decepția lui. Nu și-ar fi putut închipui niciodată că eșecul se datora unui subordonat direct al său care, atît la Berlin cît și la Dresda, era deosebit de bine cotate pentru activitatea sa. Colonelul Moravec și toți cei care la Londra se pregăteau pentru noi misiuni îl numeau A-54.

La Praga, ocupanții s-au simțit foarte curînd ca la ei acasă. Konstantin von Neurath a fost numit de Hitler în noul post de „protector”. În aceeași perioadă în care Neurath își prelua funcția, la hotelul „Gîsca de aur” dr. Paul Hans Steinberg completa formularul de evidență. Nimeni din personalul hotelului nu cunoștea adevărata profesiune a oaspetelui; mai mult chiar, nimeni nu-și mai amintea că cu cîteva luni în urmă locuise la același hotel, purtînd un cu totul alt nume. Dr. Steinberg părăsea hotelul destul de tîrziu, în schimb rareori se întorcea înainte

de miezul nopții. Era întotdeauna foarte corect și personalul hotelului primea de la el bacșișuri foarte mari. Din când în când îl întreba pe funcționarul de la recepție dacă nu cunoaște undeva o locuință corespunzătoare. După cum spunea el, intenționa să se stabilească pentru totdeauna la Praga. Dar nu era lucru ușor să găsești la Praga o locuință care să corespundă din toate punctele de vedere pretențiilor dr. Steinberg. Proprietarul vilei din Praga-Brevnov, strada Bateriei, nr. 8 — sculptorul M. Böswart — nu știe nici până în ziua de azi în ce fel a aflat dr. Steinberg că în această vilă este liber un apartament compus din trei camere. Într-o zi a lunii mai a apărut dr. Steinberg și l-a rugat pe Böswart să-i permită să vadă locuința care era liberă. Dar s-o lăsăm pe doamna Böswart să ne povestească :

„Era către sfârșitul lunii mai. Luam masa de seară în grădină, când deodată sună cineva. La poartă se afla un necunoscut care începu să vorbească cu noi în germană. Zicea că aflase că am avea un apartament de închiriat. Soțul meu îl invită să intre și-i spuse că într-adevăr avem la parter un apartament liber.

L-am condus prin toate încăperile. Dr. Steinberg — sub acest nume s-a recomandat — ni s-a părut a fi foarte mulțumit ; apartamentul îi plăcea. Ne declară că se va muta la noi.

„Dar sintem cehi“, i-am atras eu atenția soțului meu. Noul nostru chiriaș l-a bătut însă ușor pe umăr și i-a spus surizând că acest lucru nu-l deranjează. Pentru a nu ne răzgîndi, ne-a dat apoi un avans de 1 200 de coroane“.

Mutindu-se, doctorul Paul Steinberg și-a aranjat un interior de-a dreptul luxos. La timplarul Vyletel din strada Lungă a comandat mobilă nouă, iar magazinul de textile Frank din Karlin i-a furnizat covoarele. În evidența populației el s-a înregistrat sub numele de dr. Paul Steinberg, născut la 15 ianuarie 1902 la Freital în Saxonia, de profesie funcționar. La rubrica colocatari a indicat pe soția lui, Elsa.

În aceeași perioadă în care dr. Steinberg cu soția s-au mutat la Praga, Alois Frank și-a început activitatea la Haga, ca reprezentant al firmei engleze de importuri pentru cărbune, „Foster and Co“. Se pare că avea inclinații artistice, căci de cele

mai multe ori era musafir al firmei „De Favorit“, aparținând soților Jelinek. La Haga și la filiala din Rotterdam ei vindeau obiecte de artă, sticlărie și încă multe alte obiecte de artizanat existente în depozitele unei firme purtînd pomposul nume „De Favorit“. Încă de la prima vizită, reprezentantul comercial Alois Frank îl înștiință pe Jelinek că va primi, probabil, în curînd, vești de acasă. Și într-adevăr, n-a trebuit să aștepte prea mult pînă cînd a primit o vedere, ce-i drept, nu din Praga, ci din Dresda, avînd un conținut cît se poate de banal. Un oarecare „Voral“ mulțumea pentru o scrisoare și promitea că în cursul săptămînii va da din nou de știre. Spre informare, el mai amintea și de faptul că preluase o reprezentanță la Praga.

Aceste cuvinte obișnuite au fost imediat comunicate telefonic la Londra de Alois Frank. Aflîndu-le, cei de aici s-au bucurat neobișnuit de mult. Ce putea să fie mai avantajos pentru colonelul Moravec decît faptul că noua sferă de activitate a lui A-54 se afla acum la Praga ! În afară de informațiile cu caracter militar, ei puteau afla prin intermediul lui și știri amănunțite privind viața în „Protectorat“.

La 30 mai 1939 a sosit la Haga o nouă știre din Kamenz, Saxonia. Era foarte laconică : „Te voi vizita la 3 sau 4 iunie. Karl“.

Birourile firmei „De Favorit“ din Haga ar fi putut povesti multe despre A-54, căci acesta era locul în care „Voral“ se întâlnea cu Alois Frank și cu Emil Strankmüller, care de fiecare dată lua avionul din Londra pentru a fi prezent la aceste întâlniri.

Una din cele mai importante întâlniri cu A-54 a avut loc la începutul lunii august. Știrile comunicate erau de-a dreptul senzaționale : „pentru următoarele săptămîni se pregătește atacul asupra Poloniei. Înaltul comandament german preconizează să acționeze cu cel puțin 50 de divizii. Dacă Franța va intra în război, nu va fi atacată imediat, vor fi apărute doar fortificațiile germane din vest. După declanșarea ostilităților împotriva

Poloniei, Gestapoul urmează să treacă la arestări masive în „Protectorat“.

Data atacului asupra Poloniei n-a fost încă stabilită de Hitler. Poloniei i se va oferi încă o dată soluția unei „rezolvări pașnice“ a litigiului. Dacă întimplător Polonia va fi de acord cu propunerea germană, atunci Germania speră ca în Europa să ia naștere succesiv noi „protectorate“ — după modelul celui al Boemiei și al Moraviei — care vor sta sub protecție germană și respectiv italiană. O parte din pregătirile de atac împotriva Poloniei vor fi îndreptate și contra Serviciului de informații polonez. În acest sens, A-54 amintește că doi agenți nazisti cu numele conspirativ de Naniek și Hahn au comunicat „Abwehr“-ului că Serviciul de informații din Cieszy, strada Klimskiego, este condus de colonelul polonez Byarsecki și cel din Odarbeg, str. Pilsudski 102, de dr. J. Baczinsky.

Știrile s-au confirmat. La 1 septembrie Gestapoul a executat o razie cuprinzătoare: peste 2000 de persoane au fost arestate.

Conform informațiilor lui „Voral“, în cazul unui conflict armat, „serviciul de spionaj nazist pregătește și ocuparea zonei petrolifere din România. Încă de pe acum în România activează mai mulți agenți nazisti. Ei lucrează ca marinari pe vasele de pe Dunăre, sînt angajați ca montori la rafinăriile de petrol și la sonde sau activează ca reprezentanți comerciali ai firmelor germane. În întreprinderile în care băncile și concernurile germane își exercită influența, Secția a doua a centralei „Abwehr“-ului și-a plasat agenții sub masca unor maiștri și paznici. Cu Moruzov, șeful Siguranței române, s-a perfectat un acord: în cazul unei situații deosebit de critice vor fi trimiși în România cîțiva membri special pregătiți ai regimentului cu misiune specială „Brandenburg“ (Acest regiment fusese pregătit pentru întrebuintarea lui de către serviciul de informații nazist). În legătură cu ocuparea zonei petrolifere din România se poartă tratative secrete cu Ungaria; în caz că maghiarii vor accepta ca trupele germane să treacă prin Ungaria, vor primi o parte din teritoriul României.

Se duce o intensă activitate de spionaj și în Marea Britanie. Serviciul de informații nazist mizează mai ales pe concursul unor reprezentanți ai armatei republicane irlandeze (I.R.A.). Membrii I.R.A. urmează să treacă la executarea unor acte de sabotaj, să organizeze atacuri împotriva soldaților englezi și să furnizeze informații cu caracter de spionaj, în care scop importante sume de bani au fost date unor personalități de vază din cadrul I.R.A. Pe timp de război — și în realitate s-a întîmplat întocmai — contactul cu Irlanda va fi menținut prin intermediul submarinelor germane.

Aceste acțiuni au fost mai tîrziu în mare parte realizate, nazistii reușind să ducă la îndeplinire mai multe acte de sabotaj de mare anvergură, cum au fost, de exemplu, aruncarea în aer a uzinei electrice din Lancashire și a unui tren cu muniții la Leicester. Serviciul de informații nazist se sprijinea atît pe elementele din mișcarea fascistă irlandeză a „Bluzelor albastre“, cît și pe naționaliștii din Wales și Scoția.

În cele din urmă Londra a aflat de la A-54 și despre măsurile luate de nazisti pentru înființarea unor servicii ale „Abwehr“-ului în Maroc, Tunis, Portugalia, Spania, Belgia și Olanda. În privința calității informațiilor transmise, agenții germani reușiseră să depășească pînă și Serviciul secret britanic. Cea mai bună rețea de agenți în Franța era deținută de „Abwehr“.

Lui A-54 îi revenea o sarcină importantă: să afle cît mai urgent posibil termenul declanșării atacului asupra Poloniei. S-au stabilit diferite forme prin care A-54 să anunțe declararea stării de tensiune sau a mobilizării generale.

În caz de „tensiune“, „Voral“ urma să trimită firmei „De Favorit“ o telegramă cu textul: „Expediez marfa P. la...“. Data din telegramă trebuia să fie indicată cu două zile mai tîrziu față de data cunoscută a decretării „tensiunii“.

În caz de mobilizare generală sau a declanșării unui atac, A-54 urma să expedieze o scrisoare avînd semnătura „Joseph Koehler“ sau să trimită din nou o telegramă firmei „De Favorit“

cu textul : „Marfa. O va fi expediată în ziua de...”. Data indicată urma să fie identică cu ziua fixată.

Toate datele pe care le deținem ne demonstrează că în perioada 15—20 august A-54 a furnizat informații precise asupra pregătirilor care se făceau pentru atacul împotriva Poloniei. Astfel, el a dat de știre că la 15 august a fost decretată starea de „tensiune” pentru toate serviciile „Abwehr”-ului, atrăgând atenția asupra perioadei 20—30 august în care urma să se ia hotărîrea.

La 23 august, A-54 a trimis o știre din Komotau care era de multă vreme așteptată la Londra : „Termenul este fixat pentru ziua de 26 august !”

La 25 august, către prînz, Hitler a scris lui Mussolini că s-a hotărît să atace Polonia. La ora 15,20 Mussolini a primit scrisoarea lui Hitler. Reacția lui nu a fost însă conform așteptărilor lui Hitler. Mussolini l-a asigurat că îl va sprijini din punct de vedere moral și politic, dar nu a amintit nimic despre un ajutor militar. Știrea aceasta a fost predată cancelarului Reichului în jurul orei 6 seara de către Attolico, ambasadorul Italiei la Berlin. La scurtă vreme după aceasta s-a primit o altă știre zdrobitoare. La Londra se semnase pactul de prietenie dintre Marea Britanie și Polonia.

Hitler l-a chemat imediat pe generalul Keitel și i-a ordonat să înceteze de îndată pregătirile pentru începerea operațiilor militare împotriva Poloniei. Trupelor, aflate deja în marș, li s-a transmis, în ultima clipă, ordinul prin care atacul împotriva Poloniei — prevăzut pentru ziua următoare — a fost revocat.

Dar a doua zi Hitler trecuse deja peste „criză”.

General-colonelul F. Halder, șeful Marelui Stat Major al armatei germane, nota la 26 august în jurnalul său : „Führerul este foarte liniștit și vesel. Ne pregătim pentru 7. M-T. (ziua mobilizării generale)... Data atacului 1.9”.

Cinci zile mai târziu, la 1 septembrie 1939, ora 3,45 dimineața, armata germană a trecut peste frontiera de stat a Poloniei.

Începuse al doilea război mondial.

SCRISORI PESTE FRONTIERE

A-54 trimitea informațiile cu precizia unei mașini.

Scria la Haga, Stockholm, Londra și la adresa din Elveția. Scrisorile le expedia din Aussig pe Elba, Teplitz, Brûx și din alte orașe care aparținuseră pe vremuri zonei de frontieră. El însă primea puține știri din partea ofițerilor Serviciului de informații. În scrisoarea din 10 septembrie, „Voral” transmitea că expediasse deja 7 scrisori. Prin cuvinte aspre el îi critica pe cei din Londra care nu avertizaseră anumite persoane din „Protectorat” asupra pericolului de a fi arestate de Gestapo. Pe bună dreptate, el protesta : „De ce nu i-ați avertizat pe cei de la C.T.K. *) ? Toți au fost arestați ! Și cei de la cinematograful „Baical” au fost luați”. Aluzia făcută cu cinematograful „Baical” — situat în apropierea Marelui Stat Major — era desigur un indiciu că și restul ofițerilor informativi fuseseră arestați.

În repetate rînduri A-54 a informat că trupele germane — după cîmpirea Poloniei — sînt dislocate spre vest. „Din 7 septembrie au început să se facă transporturi din Polonia spre vest, mai ales artilerie, arme de apărare antiaeriană și aviație”. Apoi, într-o scrisoare, el adaugă : „Unități puternice sînt masate la granița franceză. Alte trupe se află la granița olandeză și belgiană”. La 26 septembrie 1939 el a informat că „toate unitățile disponibile și în primul rînd cele de artilerie se află în vest.

*) C.T.K. — Agenția de presă cehoslovacă.

La Aachen sînt prezente formații puternice ale aviației“. Apoi A-54 promitea că va căuta cu orice preț să vină la „De Favorit“.

Nu era deloc ușor să i se expedieze lui „Voral“ scrisori din Haga. Timbrele și ștampilele olandeze ar fi dat precis de bănuît autorităților germane. Din această cauză trebuia găsită o altă cale pentru trimiterea scrisorilor.

În aceeași perioadă, în Olanda, A. Frank reuși să-l recruteze pe emigrantul german Karl Hespers pentru Serviciul de informații cehoslovac. Era un om avînd cam 35 de ani și emigrase din Germania din cauza politicii antibisericești dusă de Hitler. Din această cauză a primit și numele conspirativ de „Catolicul“. În scurtă vreme a dovedit aptitudini cu totul deosebite. Din Eindhoven, unde locuia, el și-a format o rețea largă de agenți care ajungea aproape pînă la Berlin. Știrile culese erau cu regularitate predate lui A. Frank.

„Voral“ primea acum instrucțiunile prin intermediul „Catolicului“. În majoritatea cazurilor erau folosite două căi. Lîngă Aachen, la granița olandezo-germană, „Catolicul“ se întîlnea în secret cu o călugăriță care ducea scrisoarea în Germania, de unde, dintr-un oraș oarecare, aranja trimiterea ei la destinație. A doua cale trecea prin Luxemburg. În orașelul Heerlen exista o colonie de mineri cehoslovaci. Pentru copiii lor aveau o școală de două clase la care, de două ori pe săptămînă, își ținea orele de cehă învățătoarea Slavickova. Și ea ducea în Germania scrisori care erau destinate lui A-54. Este posibil ca una sau alta din aceste scrisori să nu fi fost expediată, după cum nu este deloc exclus ca unele din scrisorile lui „Voral“, și mai ales cele pe care le trimitea de la adresa lui conspirativă din Aachen, să nu fi ajuns în mîna lui A. Frank.

Karl Hespers a rămas în Olanda și după ocuparea acesteia de către trupele germane. Cu puțin timp înainte, în urma unei dispoziții venite direct de la Londra, el a primit un emițător și a urmat un scurt curs de radiotehnică. De cîteva ori a mai dat de știre, apoi legătura cu el a fost întreruptă. Poate fusese descoperit, poate se temuse de urmările activității sale. Nu este ex-

clusă nici posibilitatea morții lui. Urmele sale au fost șterse de furtuna războiului.

Întîlnirile din Olanda se realizau din ce în ce mai greu. La începutul lui octombrie, A-54 s-a întîlnit din nou cu ofițerii informativi în locuința soților Jelinek. De data aceasta venise la Haga în interes de serviciu. Se preconiza transferarea lui la secția din Mûnster a „Abwehr“-ului, unde urma să se dedice mai ales recunoașterii zonei de frontieră olandeză. Controalele care se făceau la graniță erau deja atît de minuțioase încît nu putea să mai ia nici un document cu sine. Dar memoria lui era de-a dreptul ieșită din comun. „Voral“ se așeza în fața unei mașini de scris și timp de cîteva ore scria toate informațiile pe care le cunoștea.

Cu ocazia întîlnirii din octombrie el a comunicat următoarele: „șeful „Abwehr“-ului, amiralul Canaris, întreprinde tot ce este posibil pentru ca Italia să intre în război alături de Germania. Străduințele sale, se pare, au fost răsplătite printr-un succes parțial. Mussolini nu respinge această idee; la granița italo-franceză sînt masate trupe italiene. Cu toate acestea, în Germania nu se acordă prea multă încredere Italiei — motiv pentru care consulatele italiene și ambasada sînt strict supravegheate.

Pe de altă parte, Serviciul de informații caută să recruteze cît mai mulți informatori din rîndul funcționarilor.

În domeniul muncii informative, activitățile se îndreaptă acum mai ales împotriva României, Iugoslaviei, Turciei și Greciei. Din Königsberg, Prusia, „Abwehr“-ul își trimite acum agenții în Suedia, Norvegia și Finlanda. La serviciul din Praga al „Abwehr“-ului a fost înființată Secția specială III f. Lucrătorii ei se ocupă cu supravegherea acelor funcționari ai serviciilor consulare ale S.U.A., Elveției, Turciei, Suediei, Greciei și Iranului care sînt desemnați de Berlin ca fiind importanți.

Se lucrează cu febrilitate la desăvîrșirea unor noi arme care urmează să fie folosite în războiul aerian cu Anglia. Una din aceste arme este o torpilă aeriană care poate fi declanșată de pe bordul avioanelor, avînd o mare rază de acțiune. Totul se

află în stadiu experimental, căci eficacitatea armei este încă redusă."

Între 25 și 27 noiembrie 1939 a avut loc o nouă întâlnire la Haga. A-54 sosea în Olanda din însărcinarea secției din Münster a „Abwehr“-ului. Bineînțeles că primul lui drum l-a condus la soții Jelinek. Ofițerii informativi erau foarte interesați să afle dacă se va mai ajunge încă în anul 1939 la atacul împotriva Franței. În raportul întocmit de A. Frank putem citi: „...atacul în vest este puțin probabil în acest an. „Voral“ a promis să ne anunțe cât mai curînd posibil în ce direcție se va desfășura atacul german. De îndată ce va ajunge în Germania și după ce va afla noi amănunte, conform unei înțelegeri prealabile, va trimite la Haga o carte poștală sau o vedere. Dacă în text se va aminti numele „Hilda“, înseamnă că mai întîi va fi atacată Olanda. Numele „Bubi“ reprezintă Belgia, „Emil“ — Anglia și „Franz“ — Franța...".

— Dar dumneavoastră cum veți scăpa de aici dacă Olanda va fi invadată de germani, îl întrebă deodată „Voral“ pe A. Frank. Oricum, aici nu puteți rămîne.

— Eu? întrebă surprins A. Frank. Cred că voi trece peste Rin, în Belgia. Pe urmă mă descurc eu cumva.

— Pe această cale nu veți putea fugi de aici. Trupele germane vor ataca de-a lungul canalului Albert. Din Olanda nu veți putea ajunge niciodată în Belgia, domnule Frank.

— Am avea deci nevoie de o informație amănunțită privind intențiile Înaltului comandament german, replică N. Strankmüller. Ați putea să ne transmiteți ceva?

A-54 surise abia perceptibil.

— Bineînțeles. Veți primi în curînd știri.

Și știrile sosiră. „Voral“ indica țelurile Marelui Stat Major german, descria atacul plănuir de-a lungul canalului Albert, dădea date despre capacitatea probabilă a trupelor germane de atac.

Astăzi, la un sfert de veac de la consumarea evenimentelor asupra cărora A-54 furniza informații și după ce s-au publicat documentele care la vremea lor erau strict secrete, pu-

tem constata că „Voral“ nu s-a înșelat. Încă din timpul campaniei în Polonia, Hitler întrevedea posibilitatea unui viitor atac asupra Franței, Olandei și Belgiei. La 25 septembrie, general-colonelul F. Halder, șeful Marelui Stat Major al armatei germane, nota în jurnalul său: „Hitler vrea să atace în vest“. Două zile mai tîrziu, la 27 septembrie 1939, Hitler convoca pe toți comandanții Wehrmachtului la cancelaria Reichului și le aducea la cunoștință intenția lui de a începe cît mai curînd posibil ofensiva pe frontul de vest. După cele declarate de feldmareșalul von Brauchitsch, Hitler ar fi amintit cu ocazia acestei consfătuiri și data atacului: 12 noiembrie 1939. În ciuda obiecțiilor făcute de mai mulți generali în privința începerii unei campanii pe timp de iarnă, Hitler n-a renunțat la hotărîrea lui. Printre generalii care își exprimaseră rezervele în legătură cu o campanie de iarnă se afla și feldmareșalul von Reichenau. Din statul major al acestuia făcea parte și căpitanul Paltzo, autorul unei analize privind situația din Polonia după anexarea Austriei.

La 6 noiembrie, Hitler a redactat o proclamație către populația Olandei și Belgiei, în care a invocat încălcarea neutralității. La 7 noiembrie Keitel amintește: „Atacul a fost deocamdată amînat cu trei zile“. La 9 noiembrie începutul ofensivei a fost amînat pentru ziua de 19 noiembrie și după aceea pentru 22 noiembrie. În cele din urmă s-a hotărît ca atacul asupra Franței să nu mai aibă loc în anul 1939.

Prin informațiile lui A-54 s-a confirmat și contribuția lui Canaris la intrarea Italiei în război. Faptul că amiralul Canaris a exercitat presiuni asupra Italiei rezultă din cele consemnate în jurnalul lui de către contele Galeazzo Ciano, pe vremea aceea ministru de externe al Italiei. La 1 decembrie 1939 el consemnează: „Noul șef al S.I.M. *), generalul Carboni, urmează să se întâlnească la München cu amiralul Canaris. L-am sfătuit să nu-și ia nici o obligație față de germani, chiar și în privința unor chestiuni mărunte, pentru a putea fi în măsură să refuze în caz că este vorba de probleme majore“. Deci afirmația biografului

*) S.I.M. — Serviciul secret militar italian.

lui Canaris, K. N. Abshagen, care susține că încă din toamna anului 1939 Canaris ar fi depus eforturi în privința terminării războiului, nu mai stă în picioare.

Londra a fost informată și despre planurile lui Karl Hermann Frank, care, după von Neurath, intenționa să preia postul de protector. În vederea realizării intențiilor sale, Frank a încercat să se folosească de demonstrațiile din 28 octombrie 1939 de la Praga și de înmormântarea studentului Jan Opletal. Evenimentele desfășurate în octombrie-noiembrie la Praga și în alte câteva orașe cehe au avut grave urmări pentru studenții și intelectuali cehi.

La 11 octombrie au apărut la Praga manifeste în care populația cehă era chemată ca în ziua de 28 octombrie, sărbătoarea națională, să poarte haine negre, să umble cu pălăria în mână și alte asemenea fapte. Munca urma să fie întreruptă și timpul liber trebuia să fie folosit pentru vizitarea monumentelor comemorative. Primele ore ale dimineții de 28 octombrie au fost liniștite. Abia cu puțin timp înainte de ora zece au început provocările premeditate ale germanilor care începuseră să atace pietonii cu cocarde. Scandalurile luară proporțiile unei demonstrații care a cuprins tot centrul Pragăi. Împotriva demonstranților a fost angajată poliția cehă. Funcționarii germani fură însă nemulțumiți văzând blindetele cu care acționa aceasta, așa că spre seară a apărut poliția germană, care a trecut la atac. Ea a deschis focul, a împușcat un demonstrant, a rănit grav 15 persoane și a arestat în cele din urmă vreo 400 de oameni.

Karl Hermann Frank a participat personal la această acțiune. Pe una din străzi a atacat un trecător și l-a trântit la pământ. Puțin mai departe a procedat în același fel cu o femeie bătrână, lovind-o cu cravașa. S.S.-iștilor care-l însoțeau le-a dat apoi ordin să atace demonstranții.

În timpul demonstrației de la 28 octombrie s-a tras și în Jan Opletal, un tânăr student la medicină, în vîrstă de 24 de ani. Transportat la spital, studentul a murit câteva zile mai târziu din cauza rănilor.

K. H. Frank, avansat în 7 noiembrie la gradul de Gruppenführer-S.S. *), se conducea în acțiunile sale conform îndrumărilor primite de la Himmler. Din informațiile lui A-54 reieșea că Himmler i-a dat lui Frank sfatul de a proceda în așa fel încît să provoace noi demonstrații antigermane care să fie folosite apoi ca pretext pentru luarea unor măsuri împotriva cehilor. Din această cauză K. H. Frank a permis ca lui Jan Opletal să i se facă o înmormîntare publică.

Intonarea, cu ocazia înmormîntării, a imnului ceh și slovac și a unor cîntece cehe a fost pretextul folosit de poliția germană pentru a trece la noi acțiuni drastice împotriva participanților la înmormîntare. În după-amiaza aceleiași zile, la Praga a domnit însă din nou liniștea.

Cu toate acestea, planul a reușit. A doua zi, după înmormîntare, K. H. Frank, „protectorul” von Neurath și generalul Friderici au luat avionul de Berlin pentru a-i raporta lui Hitler. Se pare că în urma propunerii făcute de K. H. Frank, Hitler a ordonat închiderea instituțiilor de învățămînt superior cehe pe timp de trei ani.

La 17 noiembrie, începînd cu ora 3,30 dimineța, toate facultățile din Praga au fost ocupate. Unități militare au ocupat spitalul general și clădirile Facultății de medicină. În paralel s-au luat aceleași măsuri și la institutele de învățămînt superior din Pribram. Studenții care nu reușiseră să fugă au fost arestați; majoritatea acestora au fost internați pînă în anul 1943 în lagărul de la Oranienburg. Nouă studenți au fost executați la Praga-Ruzyn.

De închiderea institutelor de învățămînt superior au fost afectați 1223 profesori universitari, 15 172 studenți cehi și 2394 studenți de alte naționalități, zece universități, politehnici și facultăți, inclusiv Academia de arte frumoase. Termenul închiderii pe timp de trei ani n-a fost respectat. Abia după eliberarea Republicii Cehoslovace, institutele de învățămînt superior și-au putut relua activitatea.

*) Gruppenführer S.S. — general de armată.

Conform informațiilor lui A-54, și înființarea „Clubului literar” a fost o măsură provocatoare îndreptată împotriva intelectualilor cehi și mai ales a ziariștilor. Inspiratorul acestui „Club literar” a fost Hermann Glessgen, însărcinatul pentru producția de filme și teatru din „Protectorat”. Din caracterizarea făcută de „Voral” rezulta că acesta era un element descompus moralicește care, din însărcinarea lui K. H. Frank, urma să-i spioneze pe membrii clubului și să raporteze apoi atitudinea lor.

Multe din informațiile lui „Voral” se refereau la măsurile luate de Gestapo împotriva Rezistenței cehă.

A-54 a furnizat informații amănunțite în legătură cu descoperirea unei organizații de rezistență la Agenția cehoslovacă de presă, condusă de J. Schmoranz. El știuse dinainte că această grupă este în pericol și ceruse avertizarea ei, lucru care din motive necunoscute nu s-a făcut. Atunci A-54 completa informațiile anterioare precizând că descoperirea grupului se datora unui periculos agent al Gestapoului la Praga, Karl Prokop. Acesta avea acces în cercurile ofițerești și la persoane cu funcții de răspundere din cadrul „Comunității de interese naționale”. Pentru bani era în stare să facă orice. Karl Prokop devenise încă din 1937 agent al Serviciului de informații german; A-54 comunicase aceasta la timpul său. Prin declarațiile făcute de arestații din rândurile Agenției cehoslovace de presă au fost descoperite și o serie de alte persoane, printre ele fiind și premierul „guvernului de protectorat”, generalul ing. Alois Elias; acesta era amenințat de cel mai mare pericol. Fiind arestat, colonelul Havel a recunoscut la interogatoriul făcut de Gestapo că prin intermediul unui mijlocitor dăduse generalului A. Elias un milion, pe care acesta îl putuse pune în siguranță în primăvara anului 1939. K. H. Frank și câțiva funcționari superiori ai Gestapoului au cerut arestarea imediată a lui Elias. Propunerea lor a fost mai întâi respinsă chiar de Hitler; se mai temea pe atunci că aceasta va avea un ecou neplăcut, deloc dorit în străinătate.

Generalul A. Elias a fost arestat abia la 27 septembrie 1941, ziua sosirii lui Heydrich la Praga. În octombrie 1941, Elias a fost condamnat la moarte.

În actul de condamnare se amintea: „Generalul Elias n-a fost de acord cu existența protectoratului, stabilind legături cu alți cehi care, de asemenea, n-au fost de acord cu acesta. Din această cauză el a permis multor cehi să fugă în străinătate sau să intre în legiuni^{*)}. A sprijinit cu sume mari mișcarea de rezistență și pe soțiile celor arestați, executați sau aflați în legiunile străine. El tindea — ca pe vremea existenței Austriei — să submineze puterea germană. În momentul prăbușirii sale, generalul Elias era pregătit pentru un puci împotriva Reichului. În acest scop dispunea de diferite mijloace materiale de propagandă, arme și muniții ascunse, posturi de emisie prin intermediul cărora stabilea legătura cu străinătatea. A furnizat dușmanului informații privind mișcările de trupe germane în timpul marșului împotriva Poloniei. Transmiterea informațiilor pentru centrala lui Schmoranz a fost, de asemenea, condusă de Elias. Trebuie subliniat că pentru colaboratorii lui constituia o încurajare, acuzatul sprijinind și aprobând tendințele lor trădătoare. Din această cauză, pentru trădare de patrie, înaltă trădare și favorizarea dușmanului, cel amintit este condamnat la pedeapsa cu moartea”.

Dr. E. Beneș și alți membri ai guvernului în exil de la Londra vedeau în generalul Elias exponentul vederilor lor politice. Cu știința și acordul lui Beneș, generalul Elias exercita funcția de premier în cadrul așa-numitului „guvern de protectorat”.

Abia după atacul asupra Uniunii Sovietice, Beneș a cerut demisia lui Hacha și Elias. Motivul: comuniștii să nu poată acuza pe cei de la Londra că ar fi sprijinit colaborarea cu ocupanții nazisti.

Acestea sînt confirmate de scrisoarea lui Beneș din 24 iunie 1941, în care el cerea lui Havel (Hacha) și Prorok (Elias)

^{*)} Unități de trupe cehă înființate în statele care se împotriveau Germaniei, mai ales în Franța, iar mai târziu în U.R.S.S.

următoarele: „În interesul onoarei națiunii, în interesul unității ei după război și în interesul viitorului care să nu ne facă ca la sfârșitul războiului să ajungem la dispute aprige și, mai ales, pentru a nu da ocazia comuniștilor să vină la putere în baza unor reproșuri îndreptățite pe care ni le-ar putea face în sensul că l-am sprijinit pe Hitler, va trebui să analizăm politica noastră luând hotărâri definitive... În nici un caz, pentru noi, cei de aici, nu ar fi suportabilă ideea că ați putea sprijini într-un fel oarecare regimul nazist, că ați putea emite proclamații sau că v-ați putea exprima — direct sau indirect — în favoarea Reichului”.

În timp ce generalul A. Elias se străduia să mențină cel puțin parțial contacte cu grupele de rezistență de stînga, Hacha se punea din ce în ce mai mult în slujba ocupanților nazisti. Generalul Elias a fost executat la nouă luni după pronunțarea sentinței — la 19 iunie 1942. Hacha, în schimb, a devenit un reprezentant tipic al păturii colaboraționiste.

După descoperirea grupei de rezistență a lui Schmoranz, Gestapoul a reușit să mai distrugă și alte organizații ale Rezistenței, să identifice și grupele care dețineau posturi de emisie clandestine, cum au fost cele din Jungbunzlau, Praga-Podoli, Praga-Dejwitz, Praga-Zizskov și din alte localități.

Unul din cele mai importante puncte în discuțiile purtate la Londra era cum să i se asigure lui „Voral” contactul în scris cu Haga. A-54 era foarte interesat să primească regulat răspunsuri la scrisorile sale, așa că tot el a făcut propunerea să i se răspundă pe adresa prietenei sale Libuše Hubalkova din Praga, str. Lungă 37 (la d-na Flegrova). În scrisoarea pentru Libuše urma să se pună un al doilea plic, purtînd mențiunea: „Rog a-l transmite lui František”.

Numele „František” nu era ales la întâmplare. În ziua de 27 noiembrie 1939, la birourile firmei „De Favorit” din Haga, „Voral” fusese rebotezat cu numele de „Franta”.

În raportul întocmit cu ocazia întîlnirii cu A-54 nu se amintește nimic despre evenimentul care a intrigat în vre-

mea aceea întreaga lume: răpirea unor ofițeri făcînd parte din Serviciul de informații englez, maiorul R. S. Stevens și căpitanul S. Payne-Best, cît și a locotenentului-major D. Klopp, la granița olandezo-germană, lângă localitatea Venlo.

Răpirea lor fusese organizată de Walter Schellenberg, locuitorul șefului secției de spionaj pentru străinătate din cadrul Biroului central al Siguranței Reichului (R.S.H.A.) condus de Himmler. Prin intermediul agentului german F. 479, dr. Franze, care activa de mai mulți ani în Olanda, Schellenberg a luat legătura cu Stevens și Best. Prima lor întîlnire a avut loc la 30 octombrie în orașul olandez Arnheim. Schellenberg se dădu drept căpitanul Schemmel, afirmînd că face parte din curentul de opoziție din rîndul ofițerilor care luptă împotriva lui Hitler. Schemmel urma să informeze Londra prin intermediul lui Stevens și Best asupra țelurilor acestei opoziții.

Încă de la prima întîlnire a fost de față și locotenentul-major D. Klopp, care se dădea drept locotenentul-major Clopper. Stevens și Best i-au predat lui Schellenberg și însoțitorilor săi — locotenentul Grosch, în realitate obersturmführerul S.S. Bernhard Christensen, și maiorul Martini, în spațiile cărui se ascundea identitatea profesorului Max de Crinis de la secția de psihiatrie a spitalului berlinez „Charité” — un post de radio emisie. A doua zi, emițătorul a fost pus în funcțiune la sediul Gestapoului din Berlin. Cu ajutorul aparatului a fost stabilită o nouă întîlnire pentru ziua de 8 noiembrie la cafeneaua Bachus din Venlo, la granița olandezo-germană. Ofițerii britanici erau însă nerăbdători. Londra era foarte interesată să poarte discuții cu conducătorul grupei de opoziție care — după afirmațiile lui Schemmel-Schellenberg — era un cunoscut general, așa că la cafeneaua Bachus condiționară o nouă întîlnire de participare a acestui misterios general.

În ziua de 8 noiembrie s-a încercat un atentat asupra lui Hitler la marea berărie Bürgerbraukeller din München. Într-unul din stilpii sălii festive, timplarul Georg Elser montase o mașină infernală. Aceasta a explodat la cîteva minute după

plecarea lui Hitler care părăsise mai devreme decât era de așteptat adunarea organizată.

Heydrich, informat în mod sistematic de către Schellenberg asupra tratativelor lui cu ofițerii din Serviciul secret britanic, adulmecă imediat ocazia care se ivea de a pune atentatul în seama Serviciului secret britanic. În ziua de 8 noiembrie, noaptea tirziu, Heydrich îl chemă la telefon pe Alfred Naujocks, un prețios colaborator al Serviciului de siguranță. Acesta avea deja la activul său câteva acțiuni reușite: uciderea, la 23 ianuarie 1935, a emigrantului german R. Formis, la hotelul „Zahori” din apropierea Pragăi; conducerea, în 1939, a transportului ilegal de explozive pentru trupele de șoc germane și pentru extremiștii slovaci în Slovacia; dirijarea atacului asupra postului de radio german Gleiwitz, folosit apoi ca pretext pentru a declara război Poloniei. De data aceasta Naujocks avea o nouă misiune: să-i răpească pe Stevens și Best.

După discuția avută cu Heydrich, Naujocks luă imediat legătura cu Schellenberg; împreună cu acesta el a elaborat planul răpirii.

Sub conducerea lui Naujocks, un grup de S.S.-iști, aleși, vor sta ascunși în dosul clădirii vămii germane și în desisurile de-a lungul șoselei. Schellenberg și Christensen îi vor aștepta pe englezi pe șosea. De îndată ce Schellenberg va constata că ofițerii se află într-o mașină își va scoate pălăria. Acesta va fi semnalul pentru Naujocks și oamenii săi care vor intra pe teritoriul olandez, imobilizându-i pe Stevens și Best.

În dimineața zilei de 9 noiembrie, la ora 9, Schellenberg și Christensen pleacă din Düsseldorf spre Venlo. După două ore îi urmară, în două mașini, Naujocks și grupa lui. La ora 14, în cafeneaua Bachus, aflată la aproximativ o sută de metri de graniță, Schellenberg și Christensen așteptau sosirea englezilor. Aceștia întârziău însă. Locotenentul-major olandez Klopp, răspunzând de securitatea englezilor, fusese reținut la Marele Stat Major. Chiar atunci se primise știrea — neconfirmată

încă — că Germania pregătește în următoarele zile un atac asupra Olandei.

Șoferul Jan Lemmens încerca acum să recupereze din timpul întârziat. Mașina gonia cu viteză maximă spre graniță. Best și Stevens fuseseră nervoși tot drumul; parcă ar fi presimțit ce-i așteaptă.

Aproape de ora patru, mașina opri în fața cafenelei Bachus. Schellenberg-Schemmel se apropie și-i salută pe englezi scoțându-și pălăria. Primul care a coborît a fost Stevens. În aceeași clipă se auziră împușcături. O mașină descoperită se apropia în mare viteză: era Naujocks cu grupa lui. Încă din depărtare Naujocks strigă la englezi să se predea. Apoi doi S.S.-iști ținură asupra capetelor lor, în timp ce alți doi îi legară. Deodată aerul a fost din nou biciuit de gloanțe. Locotenentul-major Klopp, trăgând în jurul lui, fugea spre cafenea. Dar după primul schimb de focuri a fost lovit și a rămas întins pe șosea, grav rănit. Patru din oamenii lui Naujocks alergară spre el și-l țiră în mașina în care se aflau Stevens, Best și șoferul olandez Lemmens.

Atacul n-a durat decât câteva minute. Înainte ca grănicerii și funcționarii vamali să se poată dumiri, germanii se aflau deja pe teritoriul lor. La 21 noiembrie, Himmler a făcut cunoscut că atentatul asupra lui Hitler a fost organizat de Serviciul secret britanic și că agenții acestuia, Stevens și Best, au fost prinși a doua zi după atentat la granița olandezo-germană.

Naziștii se folosiră și de arestarea locotenentului-major Klopp. În scurtă vreme acesta a murit din cauza rănilor grave. Înainte însă el a fost silit să semneze un document prin care declara că Marele Stat Major olandez a colaborat cu Serviciul secret britanic, lezând prin aceasta neutralitatea olandeză.

Maiorul Stevens se întâlnea la Haga adeseori cu colonelul Alois Frank, care-l vizita la biroul lui din Nieuwe Parklan 57. Stevens știa și de existența agentului A-54 și în scurtă vreme și-a dat seama că acesta trebuia să fie o înaltă personalitate, foarte bine informată, din cadrul armatei germane. Din această

cauză Stevens s-a străduit multă vreme să înduplece organele informative cehoslovace să-i creeze posibilitatea unei întâlniri cu „cincizeci și patru”. Este de la sine înțeles că ofițerii cehoslovaci nu erau deloc dispuși să împartă cu Serviciul secret britanic știrile primite de la cel mai bun informator al lor. Din acest motiv s-au opus oricărei legături nemijlocite a lui A-54 cu britanicii. Colonelul Moravec ținea foarte mult să fie unicul „furnizor” al informațiilor primite de la agentul A-54; în acest fel își putea consolida poziția lui la Londra. Dar nu este deloc exclus ca maiorul Stevens sau căpitanul Best, independent de voința ofițerilor informativi cehi, să se fi întâlnit cu A-54.

Chiar și surescitarea lui Stevens din ziua răpirii este în strânsă legătură cu activitatea colonelului Frank la Haga. În ziua călătoriei la Venlo, dimineața, Stevens s-a întâlnit cu Frank, au discutat amănunțit despre întâlnirea care urma să aibă loc în ziua aceea după-amiază, la cafeneaua Bachus.

„I-am spus atunci lui Stevens — își amintește Frank — că este o adevărată sinucidere să te întâlnești chiar lângă graniță cu agenți germani care pînă acum n-au fost niciodată verificați. Stevens însă s-a străduit să combată obiecțiunile mele susținînd că totul este în cea mai deplină siguranță. În afară de aceasta, superiorii lui se interesau în mod deosebit de această chestiune. Cele întimplate cîteva ore mai tîrziu au dovedit cu prisosință că avertizările mele au fost întemeiate. S-a dovedit astfel că, față de britanici, posedam o experiență mai mare în privința metodelor naziste de răpire”.

Alois Frank nu putea însă să bănuiască, la vremea aceea, că ambii ofițeri britanici vor contribui mai tîrziu la demascarea de către Gestapo a lui „Franta” — cum se numea A-54 pe atunci — ca informator al Serviciului de informații cehoslovac.

În materialele privindu-l pe A-54 nu se face absolut nici o mențiune asupra intențiilor Serviciului secret german în Olanda, nu se amintește nici un cuvînt despre răpirea lui Stevens și Best. Abia mai tîrziu numele celor doi englezi apare

de mai multe ori, în informațiile lui A-54. Cu toate acestea, nu este exclus ca în planurile serviciului secret nazist privind Belgia și Olanda, A-54 să fi jucat un rol bine determinat.

În cartea lui despre Canaris, K. H. Abshagen scrie: „La sfîrșitul lui octombrie sau la începutul lui noiembrie 1939, generalul Keitel l-a rugat pe amiralul Canaris să ceară „Abwehr”-ului să procure uniforme ale grănicerilor olandezi și belgieni. Canaris a ordonat „Abwehr”-ului din Münster să obțină aceste uniforme. Ordinul a fost imediat executat. Furtul uniformelor n-a rămas însă neobservat. Despre misterioasa dispariție a unor uniforme au apărut articole în presa olandeză și belgiană, făcîndu-se aluzii la eventualii făptași care ar trebui căutați în Germania. Mai mult chiar, o revistă olandeză a publicat o caricatură a lui Göring în uniformă olandeză”.

În perioada în care secția din Münster a „Abwehr”-ului procura uniforme olandeze, fusese repartizat în această secție și A-54. Chiar el amintește aceasta într-o scrisoare trimisă la Haga, adăugînd că misiunea lui constă în recunoașterea teritoriului de frontieră olandez.

Ordinul lui Canaris suna: „Procurați uniforme ale grănicerilor!” Se pare deci că participarea lui A-54 la răpirea de la Venlo este puțin probabilă.

În orice caz, asupra acestei perioade a vieții lui „cincizeci și patru” plutește astăzi un mister. Este totuși foarte curios că „Franta” putea să călătorească atît de ușor în Olanda — chiar dacă ținem cont de poziția lui în cadrul „Abwehr”-ului. Care erau oare adevăratele lui misiuni în această țară? Cunoaștem că ceva mai tîrziu el a făcut o foarte sugestivă descriere a Amsterdamului. Înseamnă deci că orașul îi era bine cunoscut, mai mult chiar, îi erau cunoscute și obiceiurile olandezilor. De ce ar fi fost necesar să se preocupe de aceste probleme dacă drumurile lui la Haga le făcea doar pentru a se întâlni cu Frank și Strankmüller? Ceva nu este în ordine aici! A-54 trebuia să îndeplinească în Olanda și alte misiuni decît cea a vizitelor la firma „De Favorit” sau — după cum presupunem — să participe la furtul uniformelor olandeze.

Între Haga și Praga se dezvoltă o intensă activitate epistolară. În scrisori conținând cele mai banale texte, erau codificate informații foarte importante. Dar „Franta” nu scria doar la Haga. Unele scrisori ajungeau la destinatar cu mare întârziere, după ce străbăteau în prealabil cele mai întortocheate căi intermediare. Aceasta a fost și soarta scrisorii expediate de „Franta” din Dresda, la 22 octombrie 1939. Scrisoarea a fost oprită de Serviciul secret britanic, descifrată și predată grupelor informative cehe de la Londra cu aproape trei luni mai târziu, adică la 18 ianuarie 1940. Din Paris, Londra a fost înștiințată telefonic la 15 decembrie 1939 asupra conținutului unei alte scrisori care se referea mai ales la aviația germană.

„Franta” informa că pe aeroporturile din Brno și Praga-Ruzyn se află gata de zbor bombardiere și avioane de vânătoare. Aviația nazistă instruieste cu rapiditate rezervele, căci se preconizează atacuri de uriașă anvergură asupra Angliei. Mai târziu, la 18 ianuarie 1940, A-54 furnizează din nou o informație importantă: atacul asupra Franței nu se va desfășura înainte de luna martie.

Pentru sfârșitul lui martie, A-54 propune o întâlnire în Iugoslavia, căci întâlnirea care inițial fusese prevăzută în Ungaria i se părea prea puțin sigură. Avertiza, în continuare, asupra activității agenților din Zürich și Stockholm, amintind că serviciul secret nazist obține rezultate bune și în Olanda. Aceste afirmații nu sînt dovedite numai de cazul agentului dr. Franze, cel care împreună cu așa-numitul Schemmel au pregătit capcana pentru Stevens și Best. Trebuie să se țină cont că la Haga apăruse un agent a cărui prezență era deosebit de periculoasă pentru Serviciul de informații cehoslovac.

În timpul unei plimbări prin oraș, A. Frank a zărit un bărbat pe care-l cunoștea încă de la Praga. Se numea Mürz, era un german din teritoriile de la frontieră și lucrase, la timpul său, ca agent pentru Secția a doua. După ocuparea regiunilor din Boemia, Mürz a trecut la Serviciul de informații german. A fost trimis apoi în Olanda și în alte țări vest-europene pen-

tru a stabili legături cu ofițeri informativi cehoslovaci, cărora le era rezervată o soartă similară cu cea a celor doi englezi, Stevens și Best. La Londra, activitatea agentului Mürz era cunoscută; din această cauză, prin intermediul lui Strankmüller, A. Frank a fost avertizat în scris: „Atenție la Mürz! Cunoaștem cu precizie că naștii te cunosc pe tine și activitatea pe care o duci”. Și tocmai atunci A. Frank aproape că se ciocni cu Mürz pe străzile Hagăi. „Nu știu sigur dacă Mürz nu m-a recunoscut atunci. M-am străduit să dispar în mulțime”. Îndată după apariția lui Mürz se luă măsuri pentru ca în nici un caz „Franta” să nu-i iasă acestuia în cale în timpul prezențelor lui la Haga.

Una din cele mai interesante scrisori ale lui „Franta” a sosit la Haga în primele luni ale anului 1940. Ea conținea știri în legătură cu pregătirile atacului german împotriva Danemarcei și Norvegiei, făcute de Înaltul comandament german sub indicativul „Wesermündung”. A-54 amintea localitățile în care se făcuseră concentrările de trupe, numărul și numele diviziilor care urmau să participe la atacul din nord, menționind în cele din urmă și data probabilă a atacului — în jurul zilei de 10 februarie. În aceeași zi în care scrisoarea a ajuns la Haga ea a fost trimisă mai departe pentru exploatare grupelor informative de la Londra.

Pentru întâlnirea din Iugoslavia a fost fixată ziua de 12 mai 1940, căci încă din 15 aprilie „Franta” propusese ca la 12 mai, la ora 12, ofițerii informativi să aștepte la Agram, în fața teatrului.

Răpirea maiorului Stevens și a căpitanului Best aduse serviciului de informații nazist o bogată recoltă. În scrisoarea din 15 aprilie „Franta” atrăgea atenția asupra faptului că Stevens și Best ar fi declarat tot ceea ce cunosc despre activitatea în Olanda a Serviciului de informații cehoslovac. A doua zi a sosit o nouă scrisoare. „Franta” raporta în legătură cu pregătirile febrile ce se făceau în vederea atacului aerian asupra Angliei, avertizînd din nou: „Înlăturați materialele din Olanda. Best și Stevens au trădat toate adresele”.

Știrea privind trădarea ofițerilor Best și Stevens face parte din seria acelor informații care sînt oarecum stranii.

Răpirea ofițerilor informativi britanici s-a făcut cu știința lui Himmler și a lui Heydrich. Acest lucru este confirmat de însuși răpitorul celor doi englezi, Alfred Helmut Naujocks. Imediat după răpirea lor, Best și Stevens au fost interogați multă vreme și în mod foarte amănunțit; după cum lesne ne putem închipui, acest lucru a fost făcut de către membri ai S.S.-ului și ai Serviciului de siguranță. Este clar că — cel puțin în prima fază a interogatoriilor — englezii n-au venit în contact cu membrii Serviciului militar de informații. Divergențele care existau între Himmler și Canaris sînt bine cunoscute. Atunci de ce le-ar fi permis Heydrich oamenilor lui Canaris să-i interogheze pe ofițerii britanici?

Făcînd această deducție foarte probabilă, putem constata că rezultatele interogatoriului nu puteau fi cunoscute decît de un cerc restrîns de înalte personalități din rîndurile S.S.-ului și ale Serviciului de siguranță și, în orice caz, de către Himmler și Heydrich. Să presupunem acum că pînă în aprilie 1940 putea și Canaris să citească procesele verbale ale interogatoriilor. Trăgînd aceste concluzii logice putem ajunge la prezumția că dacă în scrisoarea din 15 aprilie trimisă de A-54 la Haga, acesta scria că Stevens și Best au făcut declarații asupra activității lui A. Frank în Olanda, atunci el nu putea poseda aceste informații decît din trei surse: din cercurile din preajma șefului S.S., Heinrich Himmler; din cele din preajma șefului Biroului central al Siguranței Reichului, obergruppenführer-ul S.S. Reinhard Heydrich; din cele din preajma conducătorului Serviciului de informații al armatei, amiralul Canaris.

Sau, personal, de la unul din cei trei.

Dar de la care din ei?

Întîlnirea din Iugoslavia nu s-a mai putut realiza. În actele de arhivă privindu-l pe A-54 găsim această notiță purtînd data 1 mai 1940: „Azi dimineată, la ora 9 s-a predat următoarea telegramă găsită în căsuța poștală pentru Jelinek: „FIRMA DE

FAVORIT VAN JANSEN NOORDEINDE 148 HAGA 663 PRAGA 719 18.30 1 805. LIVRAREA ÎN 12.5 CĂTRE FIRMA JUGO IMPOSIBILA URMEAZĂ SCRISOARE. KARL“.

La 10 mai, Olanda a fost atacată. Fără o avertizare prealabilă, trupe germane au năvălit pe teritoriul olandez și belgian. Mulțumită informațiilor transmise de „Franta“, ofițerii informativi cehoslovaci au fost din timp orientați asupra acestei acțiuni a Germaniei naziste.

„Începînd cu luna aprilie 1940, din surse inspirînd absolută încredere, am primit zilnic știri din Praga și Berlin că Germania pregătește un atac asupra Franței și Angliei prin Belgia și Olanda“, scrie dr. Beneș în amintirile sale. Apoi el continuă: „Încă de la izbucnirea războiului nu m-am îndoit că Germania pregătește și va duce la îndeplinire acest plan“.

Operațiile militare împotriva Belgiei și Olandei au început printr-un atac puternic al unităților de „Panzer“ (blindate — N.T.), bombardarea intensă a orașelor olandeze și belgiene și lansarea unor unități de parașutiști. Datorită atacului aerian din 14 mai 1940, aproape întreg Rotterdam-ul a fost transformat într-un morman de ruine; bombardamentului i-au căzut victime mii de oameni din populația civilă. La 16 mai, la nici o săptămînă de la atacul trupelor germane, Olanda capitulă. Planul german însă, care prevedea zădărnicierea plecării reginei Olandei, Wilhelmina, eșuă. Astăzi cunoaștem că în baza informațiilor pe care Serviciul de informații cehoslovac le-a primit de la „Franta“, regina a putut fi avertizată la timp. Cu puțin timp înainte de atacul german, ea și-a părăsit patria plecînd la Londra.

Atacul asupra Olandei puse capăt activității colonelului Alois Frank la Haga. În zorii zilei de 10 mai, bombardamentul îl trezi din somn. La aproximativ doi kilometri de locuința lui se afla aeroportul forțelor aeriene olandeze — ținta bombelor germane. La lumina exploziilor se puteau vedea umbrele deschise ale parașutelor care pluteau spre pămînt; erau membrii diviziei 22 de parașutiști germani.

O parte din documente a fost trimisă la Londra, alta arsă. Acum urma să caute posibilitatea de a părăsi cât mai urgent țara. Abia ajuns dincolo de Rin și Mensa, pe teritoriul belgian, A. Frank a trebuit să facă cale întoarsă. Pretutindeni se aflau deja parașutiști germani. Reîntors la Haga, s-a dus la ambasada britanică. Cei de acolo au ezitat însă să-l ajute. Nici la ambasada franceză nu a avut mai mult noroc; i s-a comunicat că în nici un caz ambasada nu va părăsi orașul. Nemaivînd de ales, Frank s-a adresat lui Hendriks, consilier comercial la Ambasada Marii Britanii și colaborator al „Secret Service”-ului. Hendriks i-a promis un loc în autobuzul care urma să plece la Amsterdam cu cetățeni britanici.

Autobuzul n-a ajuns însă pînă la Amsterdam, ci doar pînă la Noord-Zee-Kanaal. Din fericire, aici se afla ancorată o veche ambarcațiune de transport pentru vite. De data aceasta a fost bună și pentru a transporta oameni din Olanda în Marea Britanie. Aproape 400 de refugiați s-au înghesuit în încăperile strîmte și urît mirositoare.

Vasul a ieșit încet în larg. Țărmul era încă foarte aproape, cînd se auzi o explozie asurzitoare. La cîteva sute de metri în fața ambarcațiunii olandeze, un vapor cu prizonieri germani atinsese o mină și se scufunda acum.

Supraincărcat, vasul se îndreptă spre coasta engleză. În după-masa celei de a doua zile, căpitanul zări la orizont o diră de fum. Izbucni panica. Dacă erau germani, atunci...

Dar norocul era de partea refugiaților. Era un distrugător britanic care conduse apoi vasul în tot timpul traversării pînă la portul Harwich.

Refugiații n-au putut păși pe pămînt britanic decît în grupe mici. Murdari, în zdrențe și flămînzi, ei fură preluați de polițiști și soldați și cercetați amănunțit, fiecare în parte. Teama de spionii germani îi silea să fie precauți. Nu se putea ști cine reușise să se refugieze pe vas în învălmășeala care domnise la îmbarcare.

Chiar a doua zi, A. Frank se prezintă din nou la serviciu. Capitolul olandez al stabilirii legăturii cu A-54 luase sfîrșit.

Apoi s-a primit ultima știre scrisă de la „Franta”. Scrisoarea era expedită în iunie 1940 de Karl Bekers, reprezentant comercial din Aussig pe Elba, Uferstrasse 21 și era adresată la Belgrad, strada Kralja Aleksandra 43. Din această scrisoare ieșea în evidență fraza: „Ce fac Franz și Emil? În ce direcție vor să călătorească în concediu?”

La Belgrad, scrisoarea lui „Franta” a fost primită de ofițerul informativ ceh, maiorul Aleksander Fritscher, un om cu o bogată experiență în Serviciul de informații. Acesta comunică imediat la Londra conținutul scrisorii.

Aici fiecare a înțeles ce a vrut să spună „Franta”, căci acesta se folosisese de cele două nume conspirative fixate la întîlnirea care avusese loc la Haga, la 27 noiembrie 1939: „Franz” era Franta, „Emil” Anglia. Planurile Înaltului comandament german erau acum clare: după cucerirea Franței urma să-i vină rîndul Angliei.

Dar una din cele mai importante știri transmise de A-54 a fost cea sosită la Paris în prima jumătate a lunii februarie 1940. Să-l lăsăm însă mai bine pe colonelul Fryc — care în vremea aceea activa în capitala Franței — să ne povestească cele întîmplate:

„Locuiam într-o vilă în Avenue Victor Hugo 13, în apropiere de Bois de Bologne. Ajutat de cehul parizian Hugo Vejrych, am descifrat împreună, într-o după-amiază de februarie, o știre venită de la „Franta” care, după părerea mea, făcea parte dintre cele mai importante informații primite de la el. În această știre, el comunica planul exact de atac al armatei germane împotriva Franței, așa-numita mișcare de rocadă de-a lungul „liniei Maginot”. Mesajul descifrat l-am predat de îndată superiorului meu, colonelul Tichy. Și el a fost vădit impresionat de informația sosită de la „Franta”, și a plecat imediat la „Biroul doi” din cadrul Marelui Stat Major francez. Dar decepția lui a fost foarte mare cînd a constatat că francezii — cu toate că le era cunoscută sursa demnă de încredere a informațiilor noastre — s-au îndoit de adevărul afirmațiilor lui „Franta”, nedîndu-le crezare. Seara am telefonat

informația la Londra ; Moravec s-a entuziasmat, în același timp însă s-a indignat, auzind că am comunicat deja știrea francezilor. Oricum, Serviciul secret britanic îi era mult mai simpatice lui Moravec ; dacă ar fi mers după el, englezii ar fi trebuit să primească această informație extrem de importantă înaintea francezilor. Englezii posedau o optică mai largă ; au dat absolută crezare informațiilor lui „Franta”.

Numai după câteva săptămîni, realitatea a demonstrat francezilor că neîncrederea lor a avut urmări tragice pentru desfășurarea ulterioară a războiului”.

MESAJUL DIN LONDRA

Ocuparea provinciilor Boemiei, la 15 martie 1939, și reperiunile împotriva cehilor au dat naștere la reacții cu totul contrare celor scontate de ocupanți. Largi pături ale populației au făcut front comun ; la numai câteva săptămîni după invazia trupelor germane, rezistența generală, avînd mai întîi un caracter pasiv, a căpătat un caracter activ. La începutul verii anului 1939, în zona Kladno și Rakovník au avut loc primele greve de protest ale muncitorilor.

Încă din 15 martie 1939, conform unui ordin venit de la Berlin, s-a trecut la o razie pentru a-i descoperi pe comuniști. În cele câteva ore ale „Acțiunii Gitter” („Acțiunea Zăbrele” — N.T.) au fost arestate sute de persoane, dintre care multe au fost transportate în lagăre de concentrare. Au apărut alte grupe de rezistență ; conducătorii acestora subapreciau însă adeseori situația. Își închipuiau că vor putea duce o luptă ca cea purtată de organizația secretă a Mafiei în timpul monarhiei austro-ungare. Din această cauză, adeseori, cele mai fundamentale reguli ale conspirativității — atît de vitale într-o acțiune ilegală — erau neglijate. Gestapoul acționa însă cu mai multă scrupulozitate și asprime împotriva nașterii unei mișcări de rezistență, decît fosta poliție austro-ungară.

Una din grupele de rezistență a fost și organizația ilegală „Obrana národa” (Apărarea poporului — N.T.), compusă mai ales din foști ofițeri cehoslovaci. Și în acest caz s-au repetat

greșeli de neiertat. Ca urmare a unei indicații primite de la colonelul Moravec, au fost cooptați în acțiune și numeroși foști ofițeri informativi. Aceștia însă erau urmăriți de Gestapo și la scurtă vreme activitatea majorității membrilor organizației a fost demascată.

Cam în același timp în care, în vila sculptorului Böswart, se stabilea funcționarul dr. Paul Hans Steinberg, un alt funcționar anunța stabilirea lui definitivă la Praga — în strada Iernii. Se numea Vaclav Moravek *) și în formularul de evidență trecuse în dreptul rubricii „data și locul nașterii” indicația : 8 august 1904, la Kolin.

Nimeni nu-și mai amintea că „funcționarul” Vaclav Moravek devenise în 1925, la Olmütz, locotenent în armata cehoslovacă, apoi comandant de baterie la regimentul 107 artilerie, ajungând în cele din urmă la gradul de căpitan de stat major.

În martie 1939, nu a reușit să se refugieze în Polonia, așa că scurtă vreme a lucrat la Oficiul muncii din orașul natal. Dar nu se putea complăce în situația de a sta la birou servind puterea de ocupație. S-a mutat la Praga cu intenția de a intra aici în Rezistență. A luat legătura cu organizația ilegală „Obrana národa” și a făcut parte din grupele de informare, distrugere și de radiotelegrafie. Conducătorii acestora au fost locotenent-coloneii Josef Balaban (nume conspirativ „Bohus”), Josef Churovy (nume conspirativ „Crap”) și Josef Mașin (nume conspirativ „Pohera din Lom”). Tocmai această grupă — și mai ales viteazul patriot Vaclav Moravek (nume conspirativ „Vojta”) — au jucat în următoarele luni un important rol în stabilirea de către Londra a legăturii cu A-54.

Bineînțeles că Gestapoul praghez se străduia să pătrundă în mișcarea ilegală cehă. Dintr-un act de acuzare al procurorului Reichului împotriva unui grup din Rezistență compus din 12 persoane, reiese că Gestapoul cunoștea încă din februarie 1939 numele locotenent-colonelului Mașin ca fiind unul din membrii conducători ai organizației „Obrana národa”.

*) A nu se confunda cu colonelul František Moravec (citește Moraveț).

Josef Mașin și colaboratorul său, căpitanul de stat major Moravek, s-au pregătit minuțios pentru acțiunile lor ilegale. La Praga au fost înființate câteva locuri de depozitarea armelor și explozivelor, unul din cele mai mari depozite aflându-se la maestrul tinichigiu Josek Likar. Și în alte părți mai existau asemenea depozite.

Grupa de informații din cadrul organizației „Obrana národa” plănuia în vremea aceea un atentat asupra lui Adolf Hitler. Ca termen fusese fixată luna noiembrie 1939.

Mașina infernală a fost asamblată la Likar și, după ce a fost terminată, a fost fotografiată în prezența locotenent-coloneliilor Balaban și Mașin. Fotografiile s-au păstrat pînă azi.

Apoi a sosit știrea că avusese loc un atentat al cărui autor era Georg Elser. Locotenent-colonelul Mașin a fost foarte decepționat. Se spune că ar fi zis pe atunci : „Oamenii noștri nici nu aveau cum să ajungă pînă acolo. Cineva ne face concurență”.

Asupra plănuirii atentatului de la München nu există dovezi concrete. Este adevărat că grupa de rezistență a locotenent-colonelului Mașin nu se dădea înapoi de la acțiuni legate de folosirea explozivelor. Cum în cadrul grupei de rezistență lucrau și cîțiva angajați ai căilor ferate, care, prin natura serviciului lor, plecau la München, nu este exclusă posibilitatea unor pregătiri pentru un atentat asupra lui Hitler. Mai puțin plauzibilă pare afirmația că A-54 ar fi știut despre aceste pregătiri. În perioada respectivă el nu stabilise încă legături cu mișcarea de rezistență cehoslovacă, mai bine zis, nu ne-a rămas nici un document care să confirme aceste legături.

Cele mai mari cantități de explozive erau procurate direct din uzina de dinamită de la Semtin, de lângă Pardubitz. În ciuda controalelor minuțioase ale germanilor, un funcționar al fabricii, dr. F. Man, reușise ca timp de o jumătate de an să scoată pe furiș din fabrică mai multe sute de kilograme de material exploziv aflat în lăzi. Cu transportul acestuia la Praga se ocupase mai ales fostul locotenent M. Medal și mecanicul auto E. Zöldner. De cîteva ori materialul exploziv fu-

sese transportat chiar cu mașinile Gestapoului din Praga. Mașinile erau aduse în atelierul de reparații auto al lui Zöldner, care le folosea apoi pentru curse de „verificare” ce îl duceau tocmai la Pardubitz.

În mai 1940, Gestapoul l-a descoperit pe dr. F. Man și l-a arestat împreună cu ceilalți participanți principali la transportul ilegal de explozive, M. Medal și E. Zöldner. Cu toții au fost condamnați la moarte și executați la 1 aprilie 1942, la Berlin.

Urmărirea grupei de informații din cadrul organizației „Obrana národa” era condusă de comisarul de poliție de la Gestapoul praghez, Oskar Fleischer. Încă de la începutul activității lui de spionaj, A-54 scrisese despre acesta că, alături de Jost și Timmel, era unul din cei mai periculoși oameni pentru Cehoslovacia.

În primăvara anului 1940, Fleischer a reușit să afle care este locuința lui Moravek la Praga. Percheziția se soldă însă cu un eșec. În locuință n-a fost găsită decât o pradă foarte slabă: câteva lucruri personale aparținând lui Moravek și paltonul acestuia. Fiind vesel din fire, Moravek nu se putuse abține să nu-i joace o festă lui Fleischer. Din Brno el expedie șefului Gestapoului din Praga, O. Geschke, o scrisoare rugându-l s-o transmită mai departe lui Fleischer. Adresându-i-se cu „Dragă Oskar”, Moravek îl informa că s-a retras în zone mai calde pentru că paltonul îi fusese furat de Fleischer, adăugând că la Praga nu mai putea să fie deloc sigur de „ocrotirea Marelui Reich German”. Aproape concomitent sosi de la Belgrad o altă scrisoare în care Moravek, cu o bucurie deloc disimulată, anunța că reușise să câștige un pariu făcut cu Mașin pentru 1000 de coroane. El, Moravek, își aprinsese în plină stradă o țigaretă răsucită din tutunul țigărilor preferate de Fleischer, fără a fi recunoscut.

Fleischer turba. Conduse personal, dar fără rezultat, câteva interogatorii, văzând în fiecare din cei arestați pe Moravek; abia după ce răspunseseră unor interogatorii minuțioase și după ce au fost bine controlate datele personale, arestații au

fost eliberați. Dar Fleischer nu apucase să se liniștească, când pe zidurile palatului Petschek — sediul Gestapoului — a apărut o inscripție injurioasă semnată de... Moravek.

În primăvara anului 1940 — înainte de atacul asupra Olandei — grupa cehă de informații din Londra a încercat, prin intermediul organizației „Obrana národa”, să stabilească la Praga un contact direct cu „Franta”. Aceasta rezultă din scrisoarea trimisă la Haga pe 14 aprilie 1940, în care „Franta” amintește că Libuše Hubalkova a primit vizita unui locotenent-major. „Deoarece nici unul din noi doi nu l-am cunoscut, am refuzat să discutăm cu el. Dacă mai trimiteți un curier, atunci va trebui să se legitimeze prin parola „Atenție, Sand?”. Nu știm cine a fost acest militar; s-ar putea să fi fost locotenent-colonelul Balaban.

Deoarece prima încercare de a-l pune în legătură pe „Franta” cu mișcarea de rezistență eșuase din cauza temerilor acestuia că ar putea fi vorba de o provocare, Londra s-a hotărât să recurgă la o metodă sigură pentru a stabili un contact cu „Franta”.

La 18 iunie 1940, grupa radiotelegrafică a U.V.O.D. *)-ului a interceptat o comunicare adresată lui „Bohus” (locotenent-colonelul Balaban) și „Bor” (docentul Vladimir Krajin): „Comunicați imediat o oră, în afara orelor noastre obișnuite de emisie, în care să vă putem transmite numai dv., adică lui „Bohus” și „Bor”, un mesaj de o deosebită importanță. Mesajul va fi transmis în șapte părți, adică șase părți vor fi transmise în orele fixate de dv., iar a șaptea parte, care va cuprinde diferite nume, va fi transmisă în ziua imediat următoare la aceeași oră. Cu conținutul celui de al șaptelea mesaj veți putea completa conținutul celorlalte șase mesaje”.

Totul era semnat de „Mora”, numele conspirativ al comandantului grupei de informații din Londra, colonelul František Moravec.

*) U.V.O.D. — prescurtarea cuvintelor „Ustřední výbor odboje domácího” = Comitetul central pentru rezistența din patrie.

Primele șase părți ale mesajului au fost interceptate în ziua de 20 iunie 1940, la ora trei după-masă : „La Praga locuiește doamna... (completarea 1), care este prietenă cu neprețuitul nostru om fără să-i cunoască activitatea. Vizitați-o pe... (completarea 2), spuneți parola... (completarea 3) și cereți în limba cehă să vorbiți cu „Franta“. Vorbiți cu „Franta“ fără martori, în germană, repetați parola și comunicați-i lui... (completarea 4) că-i aduceți un salut de la Karl din vest. Omul are cam 40 de ani, statura mică, trăsăturile feței bine conturate, cu ochii foarte puțin bulbucați. Rugați-l să vă dea știri pentru vest și dacă este posibil plătiți-i... (completarea 5). Nu-l întrebați de numele lui. Fiți foarte precauți când luați legătura cu el și faceți în așa fel ca tratativele să fie purtate întotdeauna de aceeași persoană, cât mai puțin expusă“. În următoarea zi, la aceeași oră, sosi de la Londra și a doua parte a comunicării : „Nu-l introduceți în problemele voastre. Purtați discuții prietenești și satisfaceți-i pretențiile financiare. Este un vechi colaborator al nostru, avînd posibilități neobișnuite și vă poate fi de mare folos. Avem mare interes să stabiliți un contact sigur cu el. Țineți cont de propunerile lui foarte competente în privința posibilităților menținerii legăturilor. Transmiteți, cu ajutorul batozei, extrase din cele mai importante informații pe care le veți primi de la el, adăugînd la sursa informației numele „Franta“. În caz că veți primi de la el știri scrise, trimiteți-ni-le prin intermediul lui „Peter“, adăugînd indicativul „Mora“ și respectînd cele mai riguroase măsuri de siguranță. Cercul oamenilor noștri inițiați în această problemă să fie cît mai restrîns. Vă mulțumesc pentru acest serviciu de importanță fundamentală și vă rog, atît în interesul dv. cît și al sursei amintite, să țineți cont de toate regulile de siguranță...“.

La 22 iunie au fost primite în sfîrșit și completările la mesajele anterioare. Completarea 1 — Flegrova din str. Lungă 37, Libuše Hubalkova ; completarea 2 — Libuše Hu-

balkova ; 3 — Atenție, Sand ? ; 4 — „Voral“ ; 5 — cinci mii de mărci.

Primindu-se și aceste completări, știrea a fost în sfîrșit clară. Mesajul suna astfel : Vizitați-o pe Libuše Hubalkova, legitimați-vă cu parola „Atenție, Sand ?“, transmiteți-i lui „Voral“ un salut de la Karl din vest, plătiți-i cinci mii de mărci. „Batoza“ era numele de acoperire pentru aparatul de emisie și „Peter“ numele conspirativ al ofițerului informativ din Belgrad.

Nu știm cine dintre membrii grupului de informații a vizitat-o în perioada respectivă pe Libuše Hubalkova. La o înțelegere între Libuše și vizitatorul ei s-a ajuns abia după a doua întîlnire, după care cei doi, însoțiți de „Franta“, au plecat cu Fiat-ul acestuia în pădurea de la Jiloviște unde a avut loc prima convorbire. Probabil că din partea organizației „Obrana národa“ a participat la această întîlnire căpitanul de stat major Vaclav Moravec, căci el a fost acela care a primit, la sfîrșitul lui iunie sau la începutul lui iulie, primele știri de la „Franta“.

Informațiile acestuia n-au putut fi însă transmise imediat în Anglia. Gestapoul intensificase acțiunile de descoperire a emițătoarelor clandestine, așa încît legăturile radiofonice cu Londra au trebuit să fie întrerupte cîteva zile.

Cei de la Londra însă nu știau nimic despre situația dificilă a celor din „Protectorat“. Colonelul Moravec a devenit nerăbdător. La numai o săptămînă după transmiterea ultimei părți a mesajului el a insistat să primească știri de la „Franta“. După două zile a urmat altă urgentare : „Rog din nou să-mi răspundeți dacă v-ați întîlnit cu František. Nimic nu este mai prețios pentru munca noastră de aici și pentru poziția noastră la Londra decît exploatarea competentă a acestei surse. Foarte multe lucruri depind de aceasta“.

La 11 iulie urmează al treilea mesaj de urgentare : „Ați stabilit deja un contact cu František ? Urgențați această chestiune luînd toate precauțiunile. Dați-i întîietate !“.

Colonelul Moravec era conștient de faptul că doar informațiile lui „Franta” îi puteau menține poziția față de englezi. Fără „Franta” valoarea lui ar fi scăzut imediat, motiv pentru care urgenta stabilirea contactului cu acesta.

Gestapoul însă dezlănțuise o vânătoare aprigă după oamenii din Rezistență. Cei prinși că activau împotriva forțelor de ocupație erau torturați cumplit. Gestapoul se afla pe urmele acelor care aveau emițătoare clandestine, așa că erau necesare maxime precauțiuni. Dar Moravec nu ținea cont de toate acestea ; el avea nevoie de informații !

UN PERICULOS LEU DE MARE

Situația din Europa a luat o dezvoltare favorabilă Germaniei.

La 10 iunie 1940, ambasadorul Franței la Roma a primit din partea guvernului italian o notă conținând o declarație de război. Imediat după aceasta, divizii italiene au trecut granița italo-franceză. În perioada de la 12 la 14 iunie germanii au ocupat Parisul. După două zile, președintele Franței, Lebrun, l-a numit pe mareșalul Pétain prim-ministru. Guvernul acestuia a oferit Germaniei soluția încetării ostilităților, cerind să i se comunice condițiile de armistițiu. În același loc din Compiègne și în același vagon în care mareșalul Foch dictase la 11 noiembrie 1918 delegației germane condițiile de capitulare, feldmareșalul Keitel îl primi pe reprezentantul francez. Ceremonialul folosit a fost identic celui ordonat de Foch în 1918.

Reprezentantul Franței a fost primit fără onoruri militare și feldmareșalul Keitel a comunicat scurt și cuprinzător condițiile Germaniei. Când francezii au părăsit vagonul, după semnare, monumentul victoriei franceze din pădurea de la Compiègne era deja acoperit cu steagul german având zvas-tica la mijloc.

Londra își făcea cele mai mari griji asupra felului în care se vor putea obține informații despre următoarele planuri

ale lui Hitler. Ce are de gând să facă Hitler după capitularea Franței?

Aceste întrebări nu și le puneau numai primul ministru britanic Winston Churchill și Serviciul secret, ci și dr. E. Beneș și colonelul Moravec. La 23 iulie, acesta din urmă a expediat la Praga o radiotelegramă conținând mai multe întrebări adresate lui „Franta”.

Este posibilă stabilirea datei invaziei asupra Angliei și va putea ca să fie anunțată din timp? Se cunosc unele amănunte? Știe „Franta” ceva despre spionii care activează pe teritoriul britanic? În ce fel lucrează spionajul german împotriva Rusiei sovietice?

Încă de la 16 iulie 1940, Hitler a dat dispoziții pentru lucrarea planului de operații „Leul de mare” — numele de acoperire dat acțiunii de invadare a insulelor britanice. La 1 august, Hitler a semnat directiva nr. 17 în care ordona: „Pentru a crea condițiile unei înfringeri definitive a Angliei, sînt hotărît să continui în mod mai energic decît pînă acum războiul aerian și naval împotriva ei. Aviația germană, cu toate mijloacele care-i stau la dispoziție, trebuie să distrugă cît mai rapid aviația engleză. Loviturile trebuie să se orienteze în primul rînd împotriva unităților de aviație, aeroporturilor și bazelor de aprovizionare, precum și împotriva industriei de război, inclusiv industria de echipament aviatic. După realizarea supremației aeriene este necesar ca atacurile să fie îndreptate împotriva porturilor și mai ales împotriva depozitelor de aprovizionare din interiorul țării”.

La opt zile după emiterea directivei nr. 17 a început bătălia aeriană pentru Anglia. Ea a fost deschisă de un atac care a produs pagube considerabile. Germania a angajat în bătălie 700 de bombardiere, 200 de „Stukas”, 700 de avioane de vînătoare și 200 de avioane de asalt. Pentru englezi cea mai mare dificultate o constituia lipsa de piloți. Winston Churchill a recunoscut mai tîrziu că Marea Britanie n-ar fi cucerit niciodată victoria în bătălia aeriană fără ajutorul piloților polonezi, cehoslovaci, francezi și belgieni. În primele

zece zile, aviația germană a pierdut 697 de aparate, în timp ce britanicii numai 153. Multe din avioanele britanice fiind doborîte deasupra teritoriului englez, a permis salvarea echipajelor.

Între timp, Înaltul comandament al Wehrmachtului continua fără întrerupere pregătirile pentru invazie. Conform planului german, primul contingent de 90 000 de oameni trebuia să debarce la sud-vest de Londra, în zona dintre Ramsgate și Lyme-Bay, urmînd să creeze aici un cap de pod pe o adîncime de 30 de kilometri. După trei zile de la începerea operațiilor urma ca 260 000 de soldați germani să staționeze pe teritoriul englez. La aceste operații trebuiau să participe 39 de divizii, dintre care șase divizii blindate, trei divizii motorizate și două divizii de parașutiști. Pentru debarcarea în Anglia au fost concentrate forțe navale masive în porturile olandeze, belgiene și franceze.

Înainte și după primele zile ale invaziei, știrile privind planurile Serviciului de siguranță condus de Heydrich nu erau importante numai pentru politicienii cehoslovaci, ci și pentru cei britanici și pentru guvernele statelor vest-europene aflate în exil.

A-54 a informat și despre pregătirile care se făceau pentru răpirea ducelui de Windsor, care urma să devină — cu binecuvîntarea lui Hitler — rege al Marii Britanii.

La 23 iunie 1940, după două zile de la capitularea Franței, ducele de Windsor a sosit la Madrid. Sosirea acestuia a fost comunicată de Stohrer, ambasadorul german în Spania, ministrului de externe al Reichului, von Ribbentrop. După cîteva zile s-a primit la Berlin un mesaj cifrat sosit de la Madrid din partea lui Stohrer. Acesta comunica că „Windsor s-a exprimat foarte caustic împotriva lui Churchill și a războiului, în fața ministrului de externe spaniol și a altor cunoscuți”.

Se pare că acesta a fost momentul în care a luat naștere ideea de a-l întrebuința pe ducele de Windsor pentru pla-

nurile germane. Lui îi revenea rolul să semneze actul de capitulare în momentul invaziei germane. În numele lui Hitler, Ribbentrop i-a ordonat lui Walter Schellenberg — organizatorul răpirii de la Venlo a lui Stevens și Best — să plece la Madrid și să-i ofere ducelui de Windsor 50 de milioane de franci elvețieni, dacă acesta se declară de acord cu acest gest și este gata să se distanțeze de familia regală. În caz că ducele va refuza, Schellenberg urma să organizeze răpirea acestuia și aducerea lui în Germania.

Dar înainte de plecarea lui Schellenberg la Madrid, ducele de Windsor a primit de la Hitler o scrisoare personală: „Germania este hotărâtă ca, prin toate mijloacele forței, să si-lească Anglia la o pace și în acest caz va fi dispusă să îndeplinească orice dorință a ducelui, mai ales în ceea ce privește problema succesiunii pe tronul britanic a ducelui și a ducesei”.

Încă înainte de sosirea lui Schellenberg la Madrid, ducele a plecat la Lisabona unde a fost oaspetele bancherului Santo-Sylva. Deoarece ducele continua să nu răspundă nimic la oferta lui Hitler, Ribbentrop îi trimise lui Schellenberg o telegramă, ordonându-i din nou, în numele lui Hitler, să treacă la executarea răpirii. Împreună cu niște granzi *) de Spania, ducele urma să fie invitat la o vânătoare, la granița spaniolo-portugheză. Aici, agenți ai S.S.-ului urmau să-l răpească și să-l aducă pe cea mai scurtă rută în Germania. Mulțumită lui A-54, Serviciul secret britanic a aflat la timp de planurile lui Schellenberg. Un reprezentant al guvernului englez a fost trimis la Lisabona și l-a convins pe duce să plece imediat în insulele Bermude... ca viitor guvernator al acestora.

La 27 iulie 1940, în Germania a fost constituit nucleul unui „Stat major militaro-economic pentru Marea Britanie”, conform căruia Anglia urma să fie împărțită în șase comandamente militaro-economice. Brigadeführerul S.S., prof. dr. F. A. Six, a fost numit ca împuternicit al lui Heydrich în Marea Britanie. Acest profesor pregătise o listă conținând numele a 2700 de persoane care urmau să fie arestate și, în

*) Grande de Spania — titlu nobiliar spaniol.

marea lor majoritate, executate. Printre cei amintiți figurau: Winston Churchill, conducătorii de atunci ai partidului laburist Attlee și Cripps, scriitorii H. G. Wells și G. B. Shaw și... generalul de Gaulle.

Au fost constituite grupe speciale de asalt care trebuiau să pună mâna pe conducătorii guvernelor în exil. Cu prinderea dr. E. Beneș fusese însărcinat șeful S.D.-ului din Praga, standartenführerul-S.S. dr. H. Böhme. Pentru arestarea regelui Haakon al Norvegiei fusese formată o grupă specială de asalt compusă din membri germani și norvegieni ai S.S.-ului, condusă de guvernatorul de atunci al Norvegiei, J. Terboven.

„Franta” se depășise pe sine în adevăratul sens al cuvântului. Majoritatea documentelor i-au fost predate lui Moravak în original. Din acest motiv, în locuința lui Janotek din Praga a fost aranjat un laborator foto. Copiate pe microfilme, documentele erau trimise la Londra, mai ales prin Stockholm.

La Praga ele erau preluate de cetățeană suedeză, domnișoara Sjoeholm, care vizita adeseori Praga în interes de afaceri. La Stockholm, domnișoara Sjoeholm preda documentele fostului ambasador al Cehoslovaciei în Suedia, dr. Vladimír Vanka (nume de acoperire „Waldemar van Ek”). De aici, pentru acesta era foarte ușor să trimită microfilmele la Londra.

Tot prin intermediul Stockholmului, Serviciul de informații cehoslovac din Londra a primit informații asupra intențiilor Germaniei de a ocupa Elveția.

Unitățile care urmau să realizeze ocuparea Elveției erau pregătite încă de la sfârșitul lui iulie 1940. Calculul făcut era următorul: Elveția va fi anexată Germaniei, partea cuprinzând populația franceză și italiană va fi evacuată și evreii elvețieni vor fi trimiși în lagăre de concentrare. Hitler avea o părere proastă despre Elveția. El a declarat că ocolirea Elveției ar da prea mult de lucru pentru că, în stadiul în care se află, elvețienii nu pot fi întrebuințați decât ca hotelieri.

În planurile germane privind Elveția, șeful S.D.-ului din Praga, dr. H. Böhme, juca din nou un rol însemnat. El era

acela care urma să fie desemnat ca guvernator al Elveției ocupate.

Primele știri, deocamdată incomplete, privind plănuita invazie germană în Anglia, au fost transmise de „Franta” încă de la sfârșitul lui iunie 1940. Este de la sine înțeles că Londra era foarte interesată în aflarea de amănunte privind invazia; din această cauză, în mesajul transmis la 11 iulie se sublinia în mod deosebit că „toate știrile privind atacul asupra Angliei vor avea întâietate”.

Marele dezavantaj îl constituia însă drumul lung pe care-l făceau informațiile lui „Franta”. Mai întâi erau telegrafiate la Belgrad, curierii aduceau completările necesare și în cele din urmă erau transmise prin radio la Londra. Toate acestea făceau imposibilă o comunicare la timp a știrilor. Din această cauză s-a ajuns, de comun acord, la hotărîrea de a se crea un cod special pentru ca știrile lui „Franta” să fie transmise direct de la Praga la Londra. Cu trei zile înainte de a se fi primit la Praga codul special pentru știrile lui „Franta”, la 5 august 1940, locotenent-colonelul Balaban a primit un mesaj urgent: „În perioada actuală problema atacului asupra Angliei constituie o chestiune crucială din punct de vedere militar și politic. Toate știrile privind acest subiect sînt deosebit de importante și li se va acorda întâietate”.

În primele zile ale lunii septembrie — probabil în 4.IX. — a fost expedit de la Praga un mesaj care a avut la Londra efectul unei bombe. În această știre se anunța că atacul asupra Angliei va începe la 15 septembrie. Invazia, se spunea în mesaj, va începe printr-un atac aerian cu bombardiere și cu avioane de asalt. „Vor ataca în valuri și vor folosi gaze lacrimogene și un alt gaz iritant. În timpul atacului, germanii vor încerca, folosind toate bastimentele, deci și vedetele rapide și submarinele, să treacă la o debarcare a trupelor”.

La puțin timp după aceasta s-a interceptat la Londra o știre venită de la „Franta”: în porturile belgiene, franceze, olandeze și norvegiene sînt concentrate toate tipurile de nave.

Pentru invazie au fost pregătite 155 vase de transport, 1161 vase cu motor, 471 de remorchere și 1722 vase fluviale.

La invazia Marii Britanii nu s-a mai ajuns. Cu puțin timp înainte de ziua hotărîtă, Hitler ajunsese la ideea — ținînd cont de părerea comandantului suprem al marinei de război germane, amiralul Raeder — că „Marea Britanie va fi învinsă și fără război”, adăugînd imediat după aceasta că în privința desfășurării în continuare a războiului are alte păreri.

Unul din cele mai interesante episoade din timpul pregătirilor germane pentru o invazie în Anglia a fost și acel plan la elaborarea căruia a participat conducerea S.S.-ului. Conducătorul S.S.-ului, Heinrich Himmler, vedea în populația islandeză pe urmașii vechilor germani care, prin sîngele lor germanic, ar fi strîns legați de Germania. Cu siguranță deci că Himmler a fost inițiatorul ideii ocupării Islandei. „Franta”, ale cărui legături ajungeau pînă la Biroul central al Siguranței Reichului (R.S.H.A.), a aflat despre aceste intenții și, prin intermediul lui V. Moravek, ele au fost comunicate Londrei. Toate acestea se petreceau în perioada în care și Statele Unite se orientau în direcția ocupării acestei insule. Din acest motiv, Serviciul secret american se arăta foarte interesat în aflarea unor amănunte privind planul german.

Colonelul Moravec s-a folosit de acestea. Există dovezi care ne demonstrează că el a vindut cu 50 000 de dolari Serviciului secret american știrile obținute de la „Franta” în această chestiune.

Cînd A-54 — „Franta” — a comunicat amînarea invaziei asupra Marii Britanii, Londra a cerut o examinare amănunțită a acestei știri, astfel că în mesajul transmis la 16 octombrie se insistă asupra acestei informații primite de la „Franta”: „Știrea sosită de la „Franta” cu privire la amînarea invaziei este deosebit de importantă, avînd o valoare istorică pentru desfășurarea războiului. Din această cauză toate știrile referitoare la această problemă vor trebui să menționeze sursa,

gradul de autenticitate și descrierea felului în care au fost obținute".

*

Se aflau pe urmele lui ca și ciinii de vânătoare.

Sute de agenți aveau asupra lor fotografia sa.

„Trebuie să-l înhățăm pe acest om!” i-a ordonat comisarului de Gestapo, Fleischer, șeful Gestapoului din Praga, Geschke.

Dar omul pe ale cărui urme se aflau le scăpa. Cunoștea toate ieșirile, toate străduțele centrului orașului. Trecea prin fața lor, îl întâlneau, dar rămânea necunoscut. Purta când o pălărie tiroleză, când o bască și ochelari cu sticlă obișnuită.

„Nu trebuie să vă temeți din cauza mea”, le spunea acest bărbat de fiecare dată colaboratorilor săi.

La Gestapo era cunoscut sub diferite nume. De cele mai multe ori se numise „Vojta”. Fleischer însă îl căuta sub numele de Vaclav Moravek.

Cu „Franta”, Moravek a reușit să se înțeleagă în foarte scurt timp. Aveau câteva ascunzători prin intermediul cărora își fixau întâlnirile: în cabina telefonică din strada Zeltner, în apropiere de biserica Thyn, într-un cavou al unui nobil austro-ungar din cimitirul militar de la Pohorelec și în magazinul filatelic al lui Bretislav Schweizar din strada Poric 6.

Unchiul lui B. Schweizar, Josef Horny, ne-a povestit în ce fel s-a ajuns la stabilirea unei ascunzători în magazinul filatelic:

„Breti și căpitanul Moravek s-au cunoscut din întâmplare și cred că asta s-a întâmplat încă în zilele mobilizării generale din 1938. După aceasta, câteva luni nu s-au mai văzut pînă cînd, într-una din zile, s-au întâlnit pe stradă. N-au trebuit să schimbe prea multe cuvinte pentru a-și da seama amîndoi că au un țel comun: lupta împotriva ocupanților. Moravek a fost cel care i-a propus lui Breti să deschidă un magazin filatelic. Era o ocazie foarte bună pentru oricine de a intra cu mîinile goale în magazin și de a ieși de acolo tot cu mîinile goale, fără a atrage atenția cuiva. Breti a fost de

acord și după cîteva zile a primit de la grupa de informații bani pentru cumpărarea sau închirierea unui magazin. Îmi amintesc că am văzut acolo de mai multe ori un bărbat vorbind germana. De fiecare dată cînd îl întâlneam, mă uitam cu teamă la Breti. Dar el m-a liniștit: „de el nu trebuie să te temi, mi-a zis Breti, e de-al nostru”. Eu n-am mai zis nimic, nu voiam să-l contrazic. Trebuie că știe el mai bine ce face, mi-am zis eu, căci știam că Breti e băiat de treabă. Pe vremea aceea Breti avea ceva mai mult de douăzeci și cinci de ani și era trup și suflet alături de cauza noastră. De multe ori stătea pînă noaptea tîrziu aplecat deasupra timbrelor. Mă temeam pentru el, da, mi-era frică, căci era ca și cînd ar fi fost copilul meu. Dar Breti nu știa decît să rîdă și să zică: „nu te teme, spunea el întotdeauna, o să vezi că pînă la urmă totul o să iasă bine”.

Apoi Hitler a năvălit în Rusia sovietică. Breti a zîmbit și mi-a zis: „acum e vai de pielea noastră, nici nu putem să ne mai mișcăm!” Urmăream cu nerăbdare evenimentele din răsărit...”.

Josef Horny, unchiul tinărului Bretislav a tăcut. Apoi a mai oftat o dată înainte de a continua: „Și apoi, într-o zi de primăvară a anului patruzeci și doi, am vrut să mă duc la Breti, la magazin. Dar am observat încă din depărtare că obloanele sînt trase. Am tresărit. Am simțit broboane de sudoare pe frunte. Îmi spuneam că ceva s-a întîmplat, că Breti este...”.

Și așa a fost. Gestapoul îl ridicase pe Breti. Nu l-am mai văzut după aceea. La 30 iunie 1942 l-au executat...”.

Vaclav Moravek nu era niciodată singur. Se întâlnea cu Balaban, Mașin, Churavy și cu mulți alții în cele mai diferite locuri din Praga. De la muncitorii fabricii de mașini C.K.D. afla care erau cele mai noi comenzi pentru Wehrmacht, de la diverși funcționari afla care era situația în instituțiile centrale.

De cele mai multe ori însă, Moravek se întâlnea cu un bărbat zvelt și brunet. Își strungeau mâinile puternic, schimbau câteva cuvinte sau își predau reciproc bilețele. Așa s-a întâmplat și într-o zi a lunii iunie 1940, când Moravek a predat prietenului său Kurt Konrad-Beer, fost redactor la „Rude Pravo”, informații asupra spionajului german în Uniunea Sovietică. Aceste informații fuseseră obținute de Moravek de la „Franta”. Erau știri prețioase, care fuseseră în același timp trimise și la Londra, cu mențiunea că fuseseră transmise și sovieticilor.

Londra n-a fost însă prea entuziasmată de legătura stabilită între grupa de informații și funcționarii sovietici, fapt demonstrat și de radiograma din 15 iulie 1940: „Din motive obiective și tactice, în afară de noi, nu mai predați nimănui știrile primite de la „Franta”. Aceste informații nu trebuie să fie exploatate în direcția unei colaborări cu Răsăritul... Navratil și Svatopluk sînt neliniștiți din cauza celor comunicate... Cer din nou să fiți precauți și rezervați față de o colaborare cu Răsăritul...”.

Sub numele de acoperire „Navratil” se ascundea însuși dr. E. Beneș, iar „Svatopluk” era ministrul apărării al guvernului aflat în exil londonez, generalul Serghei Ingr.

Vaclav Moravek nu luă însă prea în serios sfatul „atitudinii rezervate” primit de la dr. Beneș și de la generalul Ingr. Pînă la arestarea lui Kurt Konrad-Beer, în primăvara anului 1941, el s-a întâlnit în continuare cu acesta. Și nu numai cu el. Moravek era convins încă din 1940 că o strînsă colaborare era necesară cu mișcarea de rezistență comunistă, astfel că el a stabilit legături și cu cîțiva colaboratori ai Comitetului Central al Partidului Comunist Cehoslovac, aflat în ilegalitate.

Știrile lui A-54 ajungeau și în continuare pînă la membrii Consulatului Uniunii Sovietice. Nu este deloc exclus ca Moravek să-l fi pus direct în legătură cu Kurt Konrad-Beer, pentru a urgenda transmiterea informațiilor către autoritățile sovietice. Nu avem nici o dovadă convingătoare în acest sens;

parțial însă, declarația proprietarului de vilă, M. Böswart, la care a locuit dr. Paul Hans Steinberg, ar putea fi o dovadă.

Böswart își amintește: „Într-o zi am intrat pe neașteptate în locuința domnului Steinberg. L-am găsit stînd cu un bărbat la masa pe care o acoperiseră cu o mulțime de etichete de pe sticlele de vin. Văzîndu-mă intrînd, dr. Steinberg mă privi oarecum surprins și vorbi nesigur. Apoi mi-l prezentă pe oaspetele său ca fiind dl. Beer, primarul Leipzigului. Nu mi-am închipuit nimic neobișnuit atunci, astăzi însă găsesc că nu ar fi fost exclus să fi fost Kurt Konrad-Beer. Mai mult chiar, se spune că Steinberg a transmis unele știri cu ajutorul etichetelor de pe sticlele de vin, deci nu este exclus ca în momentul respectiv să fi discutat cu oaspetele său despre metoda transmiterii informațiilor. Poate că din această cauză erau atîtea etichete pe masă”.

PLANUL SECRET „BARBAROSSA“

„Franta“ era foarte neliniștit.

La Berlin ceva nu era în ordine.

El fusese la Berlin în urma unui ordin primit direct de la Canaris, care dorea să cunoască amănunte despre activitatea oamenilor de încredere ai lui „Franta“ din Balcani și din Turcia. În ultima vreme exista un mare interes pentru acești oameni. Dar cînd „Franta“ se află în biroul lui Canaris, interesul amiralului a părut să scadă. Era cu gîndurile în altă parte. „Franta“ avea impresia că este ascultat doar cu o ureche. După raport, amiralul murmură ceva și-și făcu cîteva notițe.

— Sînt pe cale de a pleca în Turcia, spuse el deodată. Veți veni cu mine. Data n-a fost încă stabilită.

— Bineînțeles, domnule amiral !

Canaris se ridică și-i dădu mîna lui „Franta“.

— La revedere !

În anticameră stătea colonelul Oster. Văzîndu-l pe „Franta“, îi făcu semn cu ochiul.

— Se pune ceva la cale, șopti el și dispăru în cabinetul amiralului.

„Franta“ mai zăbovi o vreme în prezența unor ofițeri ai „Abwehr“-ului, după care se duse în Bendlerstrasse *).

*) Bendlerstrasse — fostul sediu al Ministerului de Război al Reichului.

Atmosfera era încărcată, dar se pare că nimeni nu știa ceva precis.

„Franta“ reflectă o clipă: „Ce-ar fi să mă duc la Reichsheini“^{*)}?

Deși nu era anunțat, totuși a fost primit de Himmler.

Șeful S.S.-ului era bine dispus și-l tutui:

— Stai jos. Ce fac cei de acasă? Tata face chifle tot atât de bune?

— Le-ar face el, dar făina nu mai este ca pe vremuri. „Franta“ nu se putuse abține să nu facă aluzie la război.

Dar Himmler nu reacționează negativ, dimpotrivă:

— Nu va mai dura mult și vom avea din nou o făină excepțională, rise el și ochii lui mărunți clipiră în dosul ochelarelor rotunzi.

„Franta“ nu renunță:

— Francezii nu prea sînt țărani buni.

— Nici nu sînt. Dar nu la francezi mă gîndeam.

„Franta“ nu mai insistă. Telefonul sună.

— O să mai trec pe aici. Văd că sinteți foarte ocupat, spuse el luîndu-și rămas bun.

— Poți să vii să mai stăm de vorbă. Transmite salutări celor de acasă.

— Mulțumesc, o să le transmit.

„Franta“ era neliniștit. I se părea că aude în zgomotul sacadat al roților acceleratului cuvintele: „ceva-se-pune-la-cale... ceva-se-pune-la-cale...“.

Hitler pregătea lovitura împotriva „dușmanului lui de moarte“. Din această cauză luase hotărîrea să amîne invazia în Anglia. Voia să cucerească mai întîi „spațiu vital“ în Răsărit și abia după aceea să încheie socotelile cu Marea Britanie.

O campanie împotriva Uniunii Sovietice îl preocupa de multă vreme, și-n toamna anului 1940 această idee se trans-

^{*)} Poreclă dată lui Heinrich Himmler.

formă în fapte. În jurnalul generalului Halder sînt consemnate următoarele în ziua de 18 octombrie 1939: „Hitler consideră teritoriul cucerit al Poloniei ca o bază de atac pentru viitoare operațiuni militare germane“. Un alt general, W. Warlimont, a declarat la Nürenberg că „încă din 29 iulie 1940 cîțiva generali au cunoscut planurile lui Hitler de a ataca Uniunea Sovietică în primăvara anului 1941. În mod oficial, unii din generalii germani au fost încunoștințați despre intențiile lui Hitler de a ataca Rusia, cu ocazia consfătuirii ținute la 31 iulie 1940, la Berchtesgaden“.

Dintr-o altă însemnare făcută de Halder în jurnalul său reiese că Hitler și-ar fi exprimat părerea că în momentul în care Rusia va fi învinsă, Anglia va pierde orice speranță într-o salvare și Germania ar deveni stăpîna Europei. Din această cauză, Uniunea Sovietică va trebui să fie lichidată în primăvara anului 1941.

La puțin timp după această consfătuire, generalul de stat major Warlimont a primit ordin ca, sub numele de acoperire „Aufbau-Ost“, să pregătească în secret dislocarea trupelor germane spre frontiera germano-sovietică. La 12 noiembrie 1940, Hitler a emis Directiva nr. 18, în care dădea lămuriri asupra planurilor sale în Europa, adăugînd că toate ordinele lui privind Răsăritul vor trebui să fie îndeplinite în viitorul cel mai apropiat.

După cîteva zile, Hitler a convocat pe feldmareșalul von Brauchitsch și pe general-colonelul Halder, discutînd cu ei timp de patru ore despre războiul împotriva Rusiei. Pe vremea aceea Halder întrebuița numele de „Otto“ ca nume de acoperire al operației.

La 18 decembrie 1940, Hitler a emis Directiva nr. 21 intitulată „Planul Barbarossa“. Conform acestei directive, toate trupele terestre trebuiau să intre în acțiune pentru invazia Uniunii Sovietice, exceptînd acele trupe a căror prezență era absolut necesară în Europa occidentală. Țelul operațiunilor militare era distrugerea în cel mai scurt timp a forțelor principale ale armatei sovietice și ocuparea unei importante părți

din teritoriul european al Uniunii Sovietice. În opt zile, germanii urmau să atingă linia Arhanghelsk-Volga pentru ca restul teritoriului, rămas sub control sovietic, să poată fi cuprins în raza de acțiune a aviației germane.

În completarea acestei directive se presupunea că la războiul împotriva Uniunii Sovietice vor mai participa și România, Finlanda, Slovacia și Ungaria. În continuare, directiva conținea și misiunea specială ce-i revenea conducătorului S.S.-ului, Himmler, care urma să lichideze pe toți activiștii sovietici luați prizonieri.

Cînd a aflat oare „Franta” planurile lui Hitler? Unele indicații le cunoscuse aproape în același timp cu conducătorii serviciilor militare germane de informații; se pare chiar că amănuntele i-au fost cunoscute mai devreme decît șefilor de servicii din cadrul „Abwehr”-ului.

Deja din octombrie, „Franta” știa că tensiunea în care se aflau generalii, unii ofițeri și chiar Himmler se datora planului privind atacul îndreptat împotriva Uniunii Sovietice. Încă înainte de 20 octombrie, sora șefă a Crucii Roșii germane la Praga a fost numită să activeze la Odesa, urmînd ca pentru misiunea ce o avea de îndeplinit acolo să-și aleagă cîteva femei de încredere care cunoșteau limba rusă. De asemenea, în jurul datei de 20 octombrie, mai mulți funcționari care lucrau în instituțiile „Protectoratului” au fost numiți în unele localități din Uniunea Sovietică.

Toate aceste informații au fost transmise de grupa de informații cehă la Londra. Aici domnea o mare neliniște. Nu oglindeau toate acestea doar o încercare a conducătorilor Germaniei de a disimula adevăratele lor țeluri?

Presupunerile și semnele de întrebare care se înmulțeau în mințile ofițerilor informativi au fost lămurite de „Franta” la sfîrșitul anului 1940, printr-un răspuns clar. Era una din cele mai importante informații primite de la el: „Atacul asupra Uniunii Sovietice urmează să aibă loc în prima jumătate a lunii mai 1941!” Această informație a fost primită de Lon-

dra la o săptămînă după ce Hitler semnase Directiva nr. 21, „Planul Barbarossa”.

Vaclav Moravek a citit cele mai importante părți ale acestei directive înaintea multor generali germani și, după ce le-a cifrat, le-a predat radiofonistului pentru a le încredința undelor.

La Londra, colonelul Moravec își freca satisfăcut mîinile. „Franta” era într-adevăr de neprețuit! Trebuia acum însă să participe cumva și la evenimentele de acasă, așa că dădu indicația să se schimbe numele de acoperire. „A-54, „Voral” sau „Franta” a devenit acum „René”. Situația era atît de gravă, încît Londra avea cel mai mare interes să se ajungă la o întîlnire personală cu „René”.

Întrebarea care se punea însă era cum să se realizeze aceasta?

Numeroasele călătorii pe care le făcea „René” au ușurat întîlnirea. De altfel, el se găsea adeseori în afara Pragăi, pentru că pleca cînd în Bulgaria și Ungaria, cînd în Turcia și Iugoslavia. De aceea tocmai Belgradul — unde se aflau oameni ai Serviciului de informații cehoslovac — a fost găsit a fi cel mai avantajos oraș pentru o întîlnire. Așadar, s-a hotărît că „René” va veni acolo la 4 februarie 1941 și se va întîlni cu ofițerul informativ cehoslovac la biroul firmei Kosovka, din str. Njegoskova nr. 4. Parola: „Karl-Voral-Libuše”.

Ce probleme interesau în primul rînd? Bineînțeles, „Planul Barbarossa”. Dar nu numai acesta. Ce se pregătește în Turcia? Au germanii intenții precise privind Gibraltarul? Ce noutăți sînt în patrie?

Consemnări privind întîlnirea de la Belgrad nu s-au păstrat. Dar la puțin timp după aceasta, grupa de informații din Praga a primit indicații să-i plătească lui „René” o sumă importantă. De aici se poate ajunge la concluzia că întîlnirea a fost un mare succes, căci Londra nu dădea nimic pe degeaba.

„René” completa în mod sistematic știrile sale privind pregătirile germane împotriva Uniunii Sovietice.

Este foarte curios că Moravec l-a informat pe E. Beneș despre intențiile de atac ale Germaniei asupra Uniunii Sovietice abia la începutul lui martie 1941, deși el cunoștea planurile germane încă de la sfârșitul lunii octombrie 1940. Chiar dacă dr. Beneș n-a omis totuși să informeze, cel puțin în parte, autoritățile britanice despre intențiile Germaniei în Răsărit, se poate mai curînd presupune că guvernul britanic a primit principalele informații nu de la Beneș, ci prin intermediul „Secret-service”-ului, direct de la colonelul Moravec.

Știrile primite i-au întărit lui Churchill convingerea că informațiile asupra planurilor germane erau demne de încredere. Astfel de știri sosiră chiar și din Statele Unite. Singurul care a decepționat, după cum recunoaște și Churchill, a fost Serviciul secret britanic. În memoriile sale, premierul britanic scria că „Joint Intelligence Committee (Statul major al serviciilor secrete unite) mai comunicase și în aprilie că ținta principală a Germaniei pentru anul 1941 o constituie înfrîngerea totală a Angliei, iar la 23 mai Serviciul secret britanic comunica că zvonurile privind un atac german asupra Uniunii Sovietice ar fi amuțit.

Doar informațiile primite de la Serviciul secret al Statelor Unite și mai ales știrile lui „René” l-au determinat pe Churchill să-i adreseze lui Stalin, la 3 aprilie 1941, o scrisoare personală.

În scrisoare se spunea că din știrile primite de la un agent demn de încredere, germanii transportă trupe la granița sovietică. „Excelența voastră constată cu siguranță ce semnificație au aceste fapte”, scria Churchill.

Atacul asupra Uniunii Sovietice nu a mai fost declanșat la 15 mai 1941. Planurile lui Hitler au fost date peste cap de evenimentele din Iugoslavia. La 27 martie 1941, guvernul de orientare ultra-dreapta al lui Cvetkovici, care doar cu două zile în urmă intrase în pactul Berlin-Roma-Tokio, a fost răsturnat. „Mai curînd moartea decît sclavia! Mai curînd în război decît să pactizăm!” erau lozincile demonstranților din Belgrad și din alte orașe iugoslave.

Cînd a aflat știrea prăbușirii guvernului pro-german din Iugoslavia, Hitler a avut un acces de furie. El a convocat pe feldmareșalul Keitel, pe general-colonelul Jodl, pe comandantul suprem al aviației, mareșalul Reichului Göring, și pe ministrul de externe von Ribbentrop. Consfătuirea s-a concretizat în Directiva nr. 25 prin care se hotăra începerea operațiunilor de război pentru cucerirea Iugoslaviei. Planul de luptă împotriva Iugoslaviei purta numărul „douăzeci și cinci” și completa Directiva nr. 20, cunoscută sub numele „Cazul Marita”, emisă de Hitler încă de la 13 decembrie 1940, pentru cucerirea Greciei.

În perioada pregătirilor germane pentru războiul împotriva Uniunii Sovietice s-a intensificat activitatea Serviciului de informații german în Balcani, motiv pentru care „René” a făcut mai multe călătorii în țările balcanice și în Turcia. Rezultatul s-a concretizat în multiplele informații transmise lui Vaclav Moravec, informații care priveau în primul rînd agenții Serviciului secret german din aceste țări și amănunte asupra consfătuirilor purtate de amiralul Canaris la Istanbul.

Dar cele mai importante informații ale lui „René” privind zona Balcanilor au fost cele referitoare la bombardarea orașului Belgrad. În această privință el informa că, mai mult decît probabil, Belgradul va fi bombardat în noaptea de 5 spre 6 aprilie 1941. Concomitent va fi dezlănțuit atacul trupelor germane asupra teritoriului iugoslav. Planul bombardamentului a fost conceput de statul major al lui Göring, sub numele de acoperire „Răsplata”. Conform planului, escadrilele germane urmau să-și ia zborul spre Belgrad mai ales de pe aeroporturile românești.

În zorii zilei de 6 aprilie, au apărut deasupra Belgradului primele avioane germane. Sute de mii de bombe s-au abătut asupra populației neștiutoare. Grindina bombelor a ținut aproape trei zile. Cînd totul a trecut, Belgradul reprezenta un tablou înspăimîntător. Centrul orașului fusese transformat într-un morman de ruine fumeginde. Aproape 17.000 de oameni au plătit cu viața lor atacul nazist. Animale scăpate din

grădina zoologică, speriate și rănite, străbăteau străzile orașului. Churchill amintește despre o barză care trecea șchio-pătînd prin fața Grand Hotelului în flăcări și despre un urs care se tîra greoi pe străzi îndreptîndu-se spre cheiurile Dunării.

De ce n-a informat Londra la timp Comandamentul suprem iugoslav despre planurile germane?

Doamna Maria Mandikova, la care Moravek mergea adeseori pe timpul campaniei iugoslave, își amintește felul în care acesta a reacționat aflînd vestea bombardării Belgradului:

„Neliniștit străbătea camera în lung și în lat. Era distrus și repeta într-una: Îmi închipui groaza acestor oameni vîzînd bombardierele care atacă și asta într-un oraș care doarme! Cîți nevinovați au pierit... și pentru ce?! Cei de la Londra au știut asta, au știut-o!”

Mustrările de conștiință pentru faptul că au tăcut în legătură cu atacul asupra Iugoslaviei și bombardarea Belgradului i-au urmărit și după război pe acei politicieni cehoslovaci care, fiind la Londra în perioada respectivă, au știut despre aceste planuri. Dr. E. Beneș consemnează în amintirile sale, puțin convingător, următoarele: „...am primit informații amănunțite despre pregătirile germane pentru rezolvarea cazului Iugoslaviei și despre înțelegerea stabilită între Hitler și Mussolini de a împărți Iugoslavia între Germania și Italia”. (Aici el face aluzii clare la informațiile lui „René” privind întîlnirea lui Hitler cu Mussolini de la Berghof — N.A.). „Am predat atunci imediat toate aceste informații ambasadorului iugoslav la Londra, Subotici, și am avertizat Belgradul asupra celor plănuite la Roma și Berlin. Dar toate acestea n-au avut nici un efect asupra politicii regentului, prințul Paul...”.

Dar aici nici nu poate fi vorba de guvernul lui Cvetkovici și a regentului Paul. Amîndoi fuseseră răsturnați la 27 martie. La Belgrad se afla la putere un guvern antinazist căruia i-ar fi fost binevenite informațiile privind pregătirile de război împotriva Iugoslaviei. Informațiile însă nu au fost transmise și noului guvern.

Neașteptata întorsătură a lucrurilor din Iugoslavia a dus la schimbarea planurilor militare germane. Trebuiau cucerite mai întîi Iugoslavia și Grecia, asigurînd în acest fel frontul sudic în atacul împotriva Uniunii Sovietice.

Situația în Iugoslavia era precară. Armata era insuficient dotată. Din o mie de avioane, șapte sute erau demodate și practic inutilizabile. Instalațiile de apărare antiaeriană din orașe și ale obiectivelor militare erau aproape inexistente. Trădătorii locali, și în primul rînd „ustașii” din Croația, îngreuiau acțiunea de mobilizare generală și însăși desfășurarea luptelor. Celor 17 divizii de infanterie și trei divizii de cavalerie ale armatei iugoslave li se opuneau 26 de divizii terestre germane. În afară de acestea mai intraseră în acțiune 25 de divizii italiene și 12 brigăzi maghiare, precum și 2000 de tancuri și 2000 de avioane. La 17 aprilie guvernul generalului Kalafatovici a cerut încheierea armistițiului care a intrat în vigoare la 18 aprilie. Și operațiunile din Grecia s-au terminat repede cu o victorie germană. Sfîrșitul războiului din Balcani l-a constituit cucerirea insulei Creta de către parașutiștii germani, în perioada de la 10 pînă la 31 mai 1941.

După acest intermezzo războinic din Balcani, planurile germane privind Uniunea Sovietică puteau fi puse în aplicare. În această perioadă, Gestapoul din Praga a provocat mari pierderi mișcării cehe de rezistență însă, în ciuda lor, Vaclav Moravek a reușit să transmită numeroase informații primite de la „René”. Toate informațiile dovedeau că ziua atacului se apropie.

Moravec cerea insistent în radiogramele sale ca aceste informații să fie predate reprezentanților diplomatici ai Marii Britanii și ai Uniunii Sovietice. Ele conțineau în primul rînd amănunte privind nesfîrșitele transporturi de trupe, pe teritoriul „Protectoratului”, spre Răsărit.

La 22 iunie 1941, ora patru dimineața, a început atacul german cu 152 de divizii modern înzestrate. În afară de trupele germane au mai atacat Uniunea Sovietică unități române, maghiare și finlandeze, cu o capacitate totală de 37 de divizii,

precum și trei divizii ale corpului expediționar italian. În total se aflau în acțiune trei milioane trei sute de mii de oameni, 50 000 de tunuri și aruncătoare de mine, peste 3 400 de tancuri și aproape 5 000 de avioane.

Guvernul sovietic a decretat imediat mobilizarea generală, iar în partea europeană a Uniunii Sovietice a fost proclamată starea de război.

„René” a anunțat că Înaltul comandament german contează pe o victorie rapidă, unii optimiști vorbind chiar de un „război de zece zile”.

Războiul împotriva Uniunii Sovietice a influențat și situația din așa-numitul „Protectorat”. Lupta împotriva forțelor de ocupație s-a intensificat. „René” culegea acum multe informații și aproape zilnic se întâlnea cu V. Moravek, predându-i importante documente care se refereau, mai ales, la operațiunile militare germane din răsărit. La 28 iunie „René” a predat tot planul de operații al armatei germane împotriva Uniunii Sovietice, care a fost trimis la Londra.

Astăzi știm că planul de operații al lui Hitler a coincis în mare parte cu informațiile lui „René”. Smolenskul a fost într-adevăr ocupat aproape la termenul fixat. Dar calculele privind ocuparea Moscovei nu s-au mai realizat, deoarece bătălia de la Smolensk a încetinit considerabil înaintarea germană, motiv care l-a determinat pe Hitler să modifice planul operațiunilor și să mute centrul de greutate al frontului spre sud. La 21 august, Hitler a comunicat generalilor: „cucerirea Moscovei încă înainte de venirea iernii nu mai constituie misiunea principală; în schimb, de mare importanță este ocuparea Crimeii, a bazinului Donețului cu cărbunele și industria sa și distrugerea căilor de transport pe care circulă petrolul din Caucaz”. Dar puterea de apărare, mereu crescândă, a armatei sovietice a devenit o piedică de netrecut în realizarea planurilor lui Hitler.

Londra era entuziasmată de informațiile lui „René”. Aproape zilnic se cereau noi informații. La mijlocul lui septembrie —

la 19.IX.1941, „René” urma să răspundă pe unde a călătorit și care a fost scopul acestor călătorii. „E adevărat că amiralul Canaris a fost în Turcia? Ce planuri are Germania față de Turcia? În ce fel se observă pregătirile pentru așa-numita acțiune a Mării Negre în Bulgaria și România? Care sînt cele mai noi știri de pe frontul de răsărit? Unde se află acum cartierul general al lui Hitler și Înaltul comandament al Wehrmachtului? Ce se întîmplă cu Göring? Care este starea de spirit a populației germane, a armatei?”. La toate aceste întrebări „René” răspunse în timp de două zile, spre deplina mulțumire a Londrei. Apoi, știrile venite de la „René” s-au împuținat...

ÎMPUȘCĂTURILE DIN TEREKA

Încă din primăvara anului 1940, Gestapoul știa de la agenții săi că grupa de informații a organizației „Obrana národa” se număra printre cele mai bine informate grupe din Rezistență și că prin intermediul ei se transmiteau informații prețioase la Londra. De aceea se străduia să facă inofensivă această grupă cât mai curînd posibil.

În aprilie 1941, locotenent-colonelul Balaban a luat legătura cu așa-numita grupă „Prstynkáři”, condusă de agentul Nerad, care lucra pentru Gestapoul din Praga și-i facilita pătrunderea în grupele de rezistență. La 22 aprilie, Balaban a fost atras de Nerad într-o cursă, fixîndu-i-se o întîlnire în cartierul Dejvitz din Praga. A venit... și a fost arestat.

Era un avertisment. Mașin și Moravek, membri ai organizației ilegale „Obrana národa”, știau că acum este nevoie de și mai multă precauțiune.

„Au pus mîna pe Balaban”, spunea pe atunci locotenent-colonelul Mașin. „Fiecare loc a devenit periculos pentru noi; încet-încet n-o să mai avem nici unde să ne mai odihnim măduarele”.

După arestarea lui Balaban, „René” l-a avertizat pe căpitănelul Moravek că Gestapoul plănuiește o razie și că a pus ochii pe locuința ilegală a acestuia din Praga.

Moravek a reușit în ultima clipă să dispară împreună cu emițătorul și materialele compromițătoare din locuința sa.

Dar Gestapoul se afla pe urmele lui.

Joi 13 mai 1941, exact la ora douăsprezece, în fața fostei Bănci Ipotecare, se întâlneau locotenent-colonelul Mașin și „René”.

„René” era informat în mod sistematic de către prietenul său, comisarul de Gestapo, Oskar Fleischer, despre felul în care progresează acțiunile de urmărire a colaboratorilor organizațiilor ilegale. La întâlnirea cu Mașin, „René” l-a avertizat, spunându-i că Gestapoul a pus mina pe unii oameni care știu de existența locuinței din Praga-Nusle. Deocamdată locuința nu fusese încă trădată.

Mașin și Moravek nu aveau pe atunci la dispoziție o locuință de rezervă de unde să poată lucra cu emițătorul. Dar chiar în ziua de 13 mai, „René” adusese câteva știri importante despre pregătirile de atac ale Germaniei împotriva Uniunii Sovietice. Erau informații de o deosebită valoare care trebuiau transmise Londrei cât mai repede posibil. Din această cauză, cu toată primejdia care exista, Mașin și Moravek au luat hotărârea să transmită știrile din locuința situată în fundătura Terebka. N-aveau de unde să bănuiască că Willi Abendschön, inspector șef al Gestapoului, ordonase executarea unei razii.

Gestapoul reușise între timp să stabilească adresa exactă a casei descrise de un arestat. În afară de Abendschön, urmau să mai participe la razie comisarul Klemens, inspectorul șef Mischke și angajatul Jäger.

Mașin și Moravek au sosit după ora șapte în garsoniera locuită de conductorul de tren și telegrafistul František Peltan. Peltan era acum funcționar la spitalul de boli nervoase din Praga, strada Kabarina.

Au început imediat să transmită. De undeva se auzi lătrind un câine, dar ei nu-i dădură atenție. Totul părea să fie în cea mai perfectă ordine.

Deodată se auzi zbîrniind soneria. Moravek recunoscu în ritmul soneriei litera G din alfabetul Morse. Era felul în care Gestapoul își anunța de cele mai multe ori sosirea.

Știau cu toții că situația este extrem de periculoasă. În mare grabă se apucară să distrugă materialul informativ. Dar cineva trebuia să deschidă ușa. „Mă duc eu”, hotări Mașin.

Moravek încercă să-l oprească, dar Mașin nu renunță. Ridică piedica pistolului, deschise ușa și trase asupra primului gestapovist ieșit în cale. Era Mischke.

Oamenii Gestapoului voiau să-l prindă viu pe acest necunoscut. De aceea nu traseră asupra lui, ci se aruncară toți pe el. În timpul luptei, grămada de oameni înclistați se prăbuși pe scări. Un picior de-al lui Mașin rămase imobilizat între barele de fier ale balustradei și se rupse în căzătură. Dar Mașin nu se predă. Continuă să tragă. Oamenii grupei de intervenții a Gestapoului își dădură seama că fără a întrebuița armele nu vor ajunge la nici un rezultat. Unul din ei trase asupra lui Mașin, acum prăbușit la pământ, dar nerenunțând să tragă. Îl nimeri în picior și cu un al doilea glonte în palma dreaptă. Abia acum reușiră să-i smulgă lui Mașin pistolul.

În ceea ce îi privește pe Václav Moravek și pe telegrafistul Peltan, pentru ei nu exista decît o singură ieșire: pe fereastra situată la cincisprezece metri înălțime și de aici în curte. Materialele și emițătorul fuseseră distruse. Nu mai era timp de pierdut. Legară de piciorul unei canapele un cablu de sîrmă subțire și se lăsară să alunece în curte. Peltan se rări la picior. Moravek însă o păți și mai rău. Sîrma îi reteză aproape în întregime arătătorul stîng, care mai rămăsese atîrnat doar de o bucătică subțire de piele. Rana singera puternic.

Ajunși jos, fiecare fugi într-o direcție opusă. Moravek se refugie în părculețul de lingă teatrul Tyl și sări într-un tramvai care tocmai trecea. După cîteva metri sări din nou jos și se îndreptă spre locuința conspirativă din Praga-Michle. Nu era nimeni acasă. Moravek tăie cu o lamă degetul singurînd și-l aruncă în closet. Se așeză și scrise cîteva rînduri rugînd să fie îndepărtate cît mai repede urmele de sînge. Luă apoi un emițător de rezervă și materialul informativ și le înfundă într-un geamantănaș.

Cu rana sîngerîndă, sumar bandajată, Moravek a colindat toată noaptea străzile Pragăi. Abia în zori s-a dus la un cunoscut, conductorul de tren Zeman, din strada Belgrad, a băut la el o ceașcă de cafea și a plecat apoi la clinica Zehradnicek, unde a primit îngrijirile necesare. Moravek i-a spus medicului consultant că-și rănise mîinile în timp ce repara radioul.

Desigur, Gestapoul constatare că unul din oameni fusese serios rănit. Urmele de sînge o dovedeau cu prisosință. În ziua de 14 mai, după-masă, Gestapoul a ocupat spitalul general. Toți pacienții au fost obligați să-și dovedească identitatea și foile de tratament care au fost controlate cu minuțiozitate.

A doua zi după împușcăturile de la Terebka, un grup de gestapoviști a venit la spitalul de boli nervoase din strada Katarina făcînd, de asemenea, o nouă percheziție amănunțită, însă fără rezultat.

Omul care fusese rănit și apoi arestat la Terebka nu era cunoscut de Gestapo. Din acest motiv, la 17 mai 1941, în toate ziarele pragheze a fost publicată o chemare adresată populației orașului Praga. Sub fotografia celui arestat era scris titlul „Cine-l cunoaște?” și sub aceasta următoarele:

„La spitalul din Praga a fost adus, în ziua de 13 mai, un bărbat grav rănit, care a decedat. Identitatea lui n-a putut fi stabilită pînă acum. Asupra sa avea acte emise pe numele Vaclav Seidel, născut la 03.01.1901 în Praga și alte acte emise pe numele Josef Novotny, din Praga 12. S-a constatat însă că aceste acte n-au aparținut celui rănit. Asupra lui s-a găsit o sumă importantă”.

După descrierea celui „decedat”, se cerea populației să dea orice informație care ar putea contribui la identificarea necunoscutului și a adresei sale. Informațiile trebuiau adresate direcției poliției din Praga, secția criminalistică, str. Bartolomeu nr. 4, etaj II, ușa nr. 9, telefon 269 41 305.

Cîte o chemare similară a fost proiectată la toate cinematografele orașului, înainte de începerea fiecărei reprezentații.

Dar Gestapoul n-a trebuit să se mai obosească multă vreme revenindu-și oarecum după rănile primite, Mașin și-a divulgat singur numele. „Sînt locotenent-colonelul Mașin”, spuse el funcționarului de la Gestapo care îl ancheta.

Sederea lui Mașin în închisoarea de la Pankraz s-a transformat pentru el într-o adevărată Golgotă. A fost supus celer mai îngrozitoare interogatorii. Pentru ca în starea în care se afla să nu-și pericliteze colaboratorii prin cele declarate, a încercat de mai multe ori să se sinucidă.

Unul din prizonierii confrunțați cu Mașin la închisoarea Pankraz, povestește: „Mașin era îmbrăcat în haine de deținut, avea cătușe la mîini, era palid și slăbit, dar era sufletește un om foarte tare”. După război, inspectorul șef al Gestapoului din Praga, Willi Abendschön, a declarat că Mașin n-a indicat decît numele celor care erau deja arestați și ale celor aflați în străinătate. „Declarațiile lui n-au putut fi valorificate în nici un fel. Atitudinea lui Mașin a fost nobilă, pătrunsă de mîndria luptătorului. A fost adversarul cel mai curajos și cavaleresc dintre cei pe care i-am cunoscut pînă astăzi”.

După două sau trei zile de la rănirea lui, Vaclav Moravek a venit în locuința lui František Mandik, din Praga-Nusle, strada Dealului 10. Primele lui cuvinte au fost: „Trebuie să mă mut definitiv la voi”. Doamna Mandikova s-a mirat foarte mult auzindu-l pe Moravek rugînd-o să-l ajute la dezbrăcarea vechii lui mantale de ploaie. Abia după aceea i-a observat bandajele de pe mîini. Moravek i-a povestit despre împușcăturile din Terebka. Din fericire, rănile s-au vindecat repede.

Cu toate că fusese rănit, Moravek n-a încetat să lucreze ilegal. La familia Mandik s-a întîlnit cu locotenent-colonelul Churavy și cu alți membri ai grupei de rezistență. De multe ori se ducea în centrul orașului și se întîlnea cu „René”. Moravek purta mînuși negre și-și infunda întotdeauna mîinile adînc în buzunare, ținîndu-le încheștate pe două pistoale, pentru eventualitatea unei întîlniri cu Gestapoul. Soții Mandik

i-au procurat și o uniformă de feroviar cu care urma să-i înșele pe urmăritori.

Moravek se gîdea adeseori la Mașin, căzut în mîna Gestapoului. A conceput un plan îndrăzneț pentru eliberarea lui din închisoarea Pankraz, dar evenimentele s-au apropiat atît de rapid de sfîrșitul lor, încît planul nu a mai putut să fie realizat.

După întîmplarea de la Terebka, prima grijă a lui Moravek a fost să restabilească contactul cu Londra și să găsească posibilitatea transmiterii știrilor lui „René”, lucru ce i-a și reușit. Englezii au fost foarte impresionați de rapida reluare a legăturilor.

La 22 iunie 1941, Germania a atacat Uniunea Sovietică. Între timp Moravek adusese un emițător la familia Mandik și a început o activitate febrilă. În locuință a fost instalată o antenă provizorie și telegrafistul Peltan a început să transmită în fiecare zi timp de cîteva ore.

Apoi s-a întîmplat nenorocirea. Era la 28 iunie, spre seară. Peltan și Moravek lucrau în cameră cu emițătorul. Doamna Mandikova se aplecase peste fereastră pentru a uda florile. Deodată tresări. În colțul străzii se oprise o mașină cenușie și soldați germani coborau din ea. „E semn rău”, își spuse doamna Mandikova și alergă în cameră, avertizîndu-i pe bărbați. La început lui Moravek nu-i veni să creadă că Gestapoul își făcuse apariția, dar doamna Mandikova a insistat. Uniformele verzui ocupaseră între timp aproape toată strada. Peltan și Moravek alergară în jos pe scări, rugînd portăreasa să le deschidă. În ultima clipă au reușit să se furișeze prin coridorul care încă nu era complet închis și au dispărut în noapte.

Între timp, soții Mandik s-au apucat să facă „ordine” în cameră. Pe paturi erau întinse o mulțime de liste și niște tablele conținînd cifre. Emițătorul era așezat pe fotoliu. Soții Mandik luară hîrțile și le arseră în soba din baie. Intenționau să arunce emițătorul în luminator cînd observară sub paturi două geamantane grele și încuiate. Nu știau ce conțin și de teamă că ar avea în interior explozivi, le-au lăsat nemișcate.

Doamna Mandikova povestește :

„Ne-am așezat la masă ținîndu-ne de mîini și am așteptat. Am mai avut timp să mă gîndesc la fiica și la nepoții mei, care urmau să plece în vacanță chiar a doua zi. Apoi a sunat cineva, lovind ușa cu piciorul. M-am dus și am deschis. În fața mea stăteau cîteva oameni. „Unde e radioul?” urlă unul din ei.

Au percheziționat toată locuința, găsind suficiente dovezi care să ne învinovățească. Ne-au luat cu ei. Pe mine m-au interogat săptămîni în șir. Pe soțul meu nu l-am mai văzut. Împreună cu locotenent-colonelul Balaban și cu alți patrioți a fost împușcat la Ruzyn în ziua de 3 octombrie.”

Descoperirea emițătorului la familia Mandik a fost o puternică lovitură pentru grupa de informații. Alte locuințe nu existau. Autogoniometrele Comandamentului radiotelegrafic din Praga și-au adus o importantă contribuție în succesele Gestapoului. Comandantul acestei unități era locotenentul-major Kosche. Chiar dacă o coincidență de nume nu poate fi exclusă, se pare că este vorba de același Kosche căruia, în 1938, A-54 i-a trimis la Mukatscevo un emițător al Serviciului de informații german.

Succesele Gestapoului au constituit grele lovituri pentru mișcarea de rezistență.

Situația din „Protectorat” începuse să îngrijoreze Londra, căci pentru un timp se întrerupsese și legătura cu „René”, care îi uimea prin informațiile lui nu numai pe cei din Serviciul secret britanic, dar și pe miniștrii britanici.

Dar nici Berlinul nu era mulțumit cu evenimentele din „Protectorat”. Hitler a ajuns la concluzia că trebuie să acționeze energic, și l-a investit pe obergruppenführerul-S.S. și generalul de poliție Reinhard Heydrich să preia postul de locțiitor al Reichsprotektorului Boemiei și al Moraviei.

Încă din ziua în care fusese numit „locțiitor de protector”, Heydrich a luat următoarea hotărîre :

„Pentru apărarea intereselor Reichului declar, începînd cu 28 septembrie 1941, pe termen nelimitat, starea excepțională pe teritoriul Boemiei și al Moraviei. Toate acțiunile care ar tulbura ordinea publică, viața economică și munca pașnică, cît și deținerea ilegală de arme, explozive și muniții vor fi judecate conform stării excepționale. Acestea se referă și la orice constituirii de grupuri, adunări în încăperi închise sau în locuri publice. La condamnările tribunalelor excepționale nu se poate face recurs. Condamnările vor fi imediat executate prin împușcare sau spînzurare. Semnat : Heydrich“.

VÎNĂTOAREA DUPĂ „TRĂDĂTORUL X“

Cu ocazia raziei de la Prokop, Gestapoul a capturat materiale foarte prețioase. Au fost găsite cîteva mesaje prin care s-a confirmat o chestiune bănuită de multă vreme la Gestapo : pentru mișcarea cehă de rezistență lucra un înalt funcționar german care furniza date din cele mai secrete.

Imediat după sosirea lui Reinhard Heydrich la Praga, șeful Gestapoului din Praga, dr. O. Geschke, l-a vizitat pentru a-i raporta această constatare de necrezut. Heydrich a ordonat înființarea imediată a unei grupe speciale care să se ocupe exclusiv de capturarea informatorului necunoscut.

Atotputernicul șef al Siguranței a presimțit imediat că aici este vorba de un caz deosebit de important și declară pe loc întreaga chestiune ca „secret de stat al Reichului“. Totodată i-a ordonat lui Geschke să-l informeze zilnic despre evoluția acțiunii de urmărire.

După discuția purtată cu Heydrich, Geschke l-a însărcinat pe inspectorul șef Willi Abendschön cu urmărirea trădătorului.

Cazul privind pe misteriosul informator al mișcării de rezistență cehoslovacă a fost denumit „Cazul X“. Heydrich era foarte interesat ca să se păstreze o discreție riguroasă asupra acestui trădător venit din rindurile germanilor, motiv pentru care toți participanții la acțiunea de urmărire au fost siliți să depună un jurămint special, angajîndu-se să păstreze o tăcere

absolută. N-au făcut excepție nici chiar Willi Abendschön și secretara lui, H. Tobias.

Ca și altă dată, întimplarea a jucat un mare rol în facilitarea urmăririi. Gestapoul a aflat că la soții Rozum, din Praga 7, s-ar afla ascuns un emițător. La începutul lui octombrie, o grupă de gestapoviști, condusă de inspectorul șef Peter, a ocupat vila locuită de soții Rozum. Emițătorul clandestin nu a fost găsit, în schimb au arestat un bărbat necunoscut. La interogatoriu el a mărturisit că este maiorul Jedlicka. Gestapoului îi era cunoscut că acesta se întâlnea sub numele de acoperire „Cetină mică” cu Churavy. Churavy era căutat în zadar de ani de zile de către Gestapo, fiind condamnat în anul 1939 la moarte în contumacie, pentru activitatea lui ilegală.

La cel arestat au fost găsite documente și radiograme pe care Gestapoul a reușit treptat să le descifreze. Acestea conțineau și știri privind declarațiile făcute de parașutiști sovietici la interogatoriile luate de Gestapo sau de către Serviciul militar de informații. Era deci clar: astfel de informații nu puteau fi furnizate decât de cineva care făcea parte din cercurile germane, deoarece toate procesele verbale de interogatoriu erau considerate documente „strict secrete”, fiind inaccesibile unor funcționari obișnuiți.

Maiorul Jedlicka a mărturisit la interogatoriu că a doua zi urma să se întâlnească cu un bărbat purtând numele de acoperire „Crapul”. Acesta nu era nimeni altul decât Churavy. Bineînțeles că Gestapoul n-a lăsat să-i scape ocazia de a pune mâna pe ofițerul cehoslovac căutat de atîta vreme. A format deci un cordon în jurul locului unde urma să aibă loc întâlnirea și l-a arestat pe ofițer.

Locotenent-colonelul Churavy a fost supus imediat unor interogatorii îngrozitoare. În mesajele interceptate apăruse de mai multe ori numele „René”. Gestapoul ajunsese repede la concluzia că numele se referea la misteriosul informator german, motiv pentru care interogatoriile se concentrară mai ales în

jurul acestui nume. Dar Churavy nega în permanență că ar cunoaște pe un anume „René”. Abia cînd Gestapoul a găsit o chitanță în care „René” confirma primirea sumei de 40 000 de coroane, Churavy a recunoscut că „René” există în realitate, adăugînd însă că nu-l întâlnise decât o singură dată, într-o mașină, unde-i dăduse și banii. În rest n-ar putea să declare nimic concret despre acest om.

Grupa specială de urmărire condusă de W. Abendschön a început să cerceteze cu febrilitate în jur. Prima bănuială a căzut asupra unui colaborator al conducerii partidului nazist din Reichenberg. Abendschön și asistentul criminalist Körbrich au plecat la fața locului și l-au adus pe cel în cauză legat fe-de-leș la Praga. Arestatul a fost interogat mult timp. S-a constatat însă că e un zelos membru al partidului nazist și că nu auzise niciodată de vreun „René”.

Paralel cu aceste acțiuni se făceau cercetări și în altă direcție, ele vizînd pe colaboratorii Serviciului de informații german. Într-una din radiogramele interceptate la sfîrșitul lui septembrie — începutul lui octombrie 1941, se menționau nominal acei agenți ai „Abwehr”-ului care se infiltraseră în rețeaua „Secret-service”-ului britanic.

În perioada respectivă spionajul german în Turcia era condus din Praga, motiv pentru care maiorul Mimmra, șeful Serviciului III al „Abwehr”-ului din Praga, a dispus arestarea a trei dintre agenții lui care, din ordinul său, vizitaseră cu puțin timp în urmă Istanbulul și asupra cărora plana acum suspiciunea că ei ar fi sursa informațiilor de care dispunea mișcarea cehă de rezistență. Era vorba de August Seidl (nume de acoperire „Sedlacek”), Anton Krizka (nume de acoperire „Korff”) și o oarecare Hanesek. Dar și această urmă se dovedi a fi falsă. Nici unul din cei trei nu auzise vreodată de „René”.

Din nou norocul a fost de partea Gestapoului. Doi membri ai Rezistenței cehe au fost arestați și unul din ei a recunoscut că ar fi auzit de „René”, indicînd că acesta locuiește

undevea într-un cartier din nordul Pragăi. Era o informație care restrângea numărul celor suspectați. Willi Abendschön își aminti de interogatoriul celor trei agenți ai „Abwehr”-ului la Istanbul, constatînd că în privința unui amănunt exista o potrivire între declarațiile agenților și ale celui arestat: șeful celor trei agenți locuia și el în nordul Pragăi. Abendschön acționă imediat și la 13 octombrie 1941 îl arestă pe acest șef în clădirea „Abwehr”-ului din Praga.

Arestatul era șeful agenților „Abwehr”-ului din Praga în Balcani și Turcia, dirijînd întreaga lor activitate. Se numea dr. Holm și locuia sub numele de dr. Paul Hans Steinberg la Praga-Brevov, în vila sculptorului M. Böswart. Indignat, acesta respinse orice legătură care s-ar face între el și acel „René”. Declară că slujește cu credință Germania nazistă și că o poate dovedi prin îndelungata lui activitate. Abendschön ordonă să fie adus arestatul Churavy pentru a recunoaște într-o confruntare că dr. Holm-Steinberg nu este altul decît „René”. Churavy însă nu a recunoscut în persoana lui Holm pe mult căutatul „René”!

Inspectorul șef de Gestapo și fostul chelner pe un transatlantic, Willi Abendschön, era decepționat. Pentru arestatul dr. Holm nu a intervenit numai vechiul lui prieten — rival al lui Abendschön — comisarul de Gestapo Oskar Fleischer, ci și numeroși înalți funcționari de la Praga și chiar și din Berlin, care declarară că îl cunosc pe Holm-Steinberg ca fiind un zelos adept al nazismului. De altfel, chiar Willi Abendschön se convinsese, cu ocazia discuțiilor purtate cu Holm, că acesta este într-adevăr devotat cu trup și suflet lui Adolf Hitler. La 25 noiembrie 1941, Abendschön l-a eliberat pe dr. Holm, cerînd însă ca, pînă la clarificarea cazului, Holm să stea la dispoziția lui, telefonîndu-i din cînd în cînd la Gestapo.

Dar Willi Abendschön n-a renunțat la ideea că „René” trebuie căutat printre angajații Serviciului de informații german. Din această cauză, cu puțin timp înaintea Crăciunului anului

1941, împreună cu Scharf, un funcționar al Gestapoului, l-au transportat pe locotenent-colonelul Churavy la Berlin. Aici, Churavy a fost dus în clădirea „Abwehr”-ului, de pe malul lacului Tirpitz, la Secția externe III. Din biroul colonelului Freund, printr-un vizor al ușii, i-au fost arătați prietenii din Praga mai mulți ofițeri, șefi de secție ai „Abwehr”-ului. Churavy l-a indicat pe Bernhard Leidel ca putînd fi persoana căreia îi predase 40 000 de coroane într-o mașină.

Abendschön jubila. Era convins că-și îndeplinise misiunea. Leidel a fost arestat imediat și, întocmai ca predecesorul său din Reichenberg, a fost dus la Praga. Abendschön l-a interogat pe Leidel cîteva zile și nopți, dar nu a putut dovedi nici de astă dată că arestatul este identic cu „René”. Prin urmare și Leidel a fost eliberat.

CERCUL SE STRÎNGE

Grupa de informații „Obrana národa” era formată din : locotenent-colonelul Balaban, locotenent-colonelul J. Mašin, locotenent-colonelul J. Churavy și căpitanul de stat major Václav Moravek.

Ei patru sînt cei care, la sfîrșitul anului 1939, au organizat grupa de informații.

Sîntem în iarna anului 1941.

Locotenent-colonelul Balaban este mort. Executat.

Locotenent-colonelul Mašin este în închisoarea Gestapoului și-și așteaptă execuția.

Locotenent-colonelul Churavy este în închisoarea Gestapoului și-și așteaptă execuția.

Numai unul din ei a scăpat. Unul care luptă împotriva atotputernicului aparat al Gestapoului.

Căpitanul de stat major Moravek.

Se întîlniră ca două vechi cunoștințe.

Ploua mărunț și trecătorii se grăbeau să scape de vremea umedă de toamnă, îndreptîndu-se spre casele lor.

El purta o pălărie tiroleză și o manta de ploaie.

Celălalt, un pardesiu elegant și o pălărie moale, maro. Mergeau strîns, unul lingă altul, de-a lungul cheiului.

— Locuința din Straschnitz a devenit și ea nesigură. Fleischer bănuiește ceva despre ea.

— N-o să ajungă să mă găsească acolo. O să dispar în altă parte. Principalul este că știu dinainte. Și în rest? Toate sînt în regulă?

— Abendschön e liniștit, pentru moment. Din cînd în cînd îi mai dau cite un telefon. Cred însă că de ce a fost mai greu am scăpat.

Traversară strada. Moravek cercetă în jur pentru a vedea dacă nu sînt urmăriți de cineva.

— Ar fi bine să schimbăm numele de acoperire. „Ochii care nu se văd se uită”. S-ar putea ca zicala să fie valabilă și în privința numelor. Dacă n-o să mai dea de numele „René”, poate se liniștește.

— Să sperăm. Heydrich însă este periculos. N-o să se liniștească pînă nu știe cum stau lucrurile.

Tăcură un timp.

— Prin intermediul Berlinului nu se poate aranja nimic?

— Deocamdată nu. Pentru siguranța noastră vom reduce o vreme întîlnirile.

Omul în manta de ploaie a fost de acord. Stabiliră apoi și noile nume de acoperire. „René” s-a prefăcut în „Eva”.

Își strînseseră mîinile și se despărțiră. Omul în manta de ploaie sări într-un tramvai; cel îmbrăcat elegant se duse spre Teatrul Național unde-și parcase „Fiatul” albastru.

Moravek n-a zăbovit mult timp în locuința lui. Știa că dacă Fleischer bănuiește ceva, nu poți fi niciodată sigur cînd va acționa. Și-a împachetat lucrurile într-un geamantănaș. Pe masă se afla un vraf de ziare vechi. Le-a luat și le-a împărțit minuțios în două grămezi separate, după care le-a așezat în dulap. Pe două foi de hîrtie a scris cu majuscule: „Pentru Goebbels!” și „Pentru Göring!”. A pus cele două dedicații pe grămezile de ziare și a încuiat dulapul. „Cel puțin vor pierde timpul pînă vor găsi aceste cadouri pentru domnii din Berlin”, își spuse Moravek rîzînd. Apoi își luă din nou rămas bun de la una din locuințele sale ilegale...

Vaclav Moravek ducea viața unui proscris. Schimba locuințele, se ascundea, dar nu renunța să lupte. Legătura cu Londra

era intreruptă. Pe „René” — acum își spunea „Eva” — îl întîlnea foarte rar. Aduna însă materiale informative importante pe care intenționa să le comunice aliaților la prima ocazie. Tocmai în această perioadă, cu totul întîmplător, îl întîlni pe strada Konvikt pe fostul lui coleg de clasă, O. Segar. Acesta se îndrepta spre tramvai, cînd, deodată, Moravek se apropie de el. Purta o pălărie gri-verzuie trasă adînc pe frunte, avea ochelari și o barbă mică și era îmbrăcat într-o manta lungă destul de uzată.

„Mi-a spus — își amintește O. Segar — că e urmărit pe viață și pe moarte de cîțiva gestapoviști și m-a întrebat dacă la nevoie poate înnopta la mine. Bineînțeles că i-am promis aceasta și i-am dat adresa mea. Locuiam pe atunci în strada Theyn. Pe urmă, eu și soția mea am fost arestați și transportați într-un lagăr de concentrare. Pe Moravek nu l-am mai văzut niciodată”.

Pe la mijlocul lunii decembrie 1941, Gestapoul a reușit să descopere locuința lui Moravek din strada Karol. Razia era condusă de comisarul Bingel, care a avut mult de lucru pînă a reușit să strîngă oamenii necesari acțiunii. De îndată ce auzeau că la razia organizată pentru dimineața zilei de 22 decembrie este vorba de „acțiunea Moravek”, oamenii Gestapoului căutau un pretext care să-i scutească de participare. Moravek era temut din cauza perseverenței sale și, pe urmă, pentru oamenii Gestapoului nu constituia un secret faptul că Moravek purta în permanentă la el două pistoale.

Se pare că planificarea acestei acțiuni a putut fi ținută în secret față de „René-Eva”, căci Moravek n-a fost avertizat. Cu toate acestea, nici de data aceasta nu a fost prins. Cînd Gestapoviștii au năvălit în casă, au făcut atîta zgomot, încît Moravek s-a trezit. Și-a dat imediat seama de ce se întîmplă și s-a furișat pe coridorul întunecat, trăgînd în gestapoviști. Oamenii grupei de intervenții, conduși de Bingel, au fost atît de surprinși, încît Moravek a reușit să dispară pe străzile orașului vechi înainte ca aceștia să se dumirească. A lăsat în urma lui

trei grav răniți : comisarul Bingel și doi din funcționarii secției lui.

Nici radiotelegrafistul Peltan — care între timp își luase numele de Zeman — nu rămase inactiv. A reușit să construiască un emițător, dar capacitatea lui s-a dovedit a fi prea redusă. Moravek rămase așadar și în continuare fără posibilitatea de a stabili un contact cu Londra ; nu se mai putea sprijini decât pe propriile-i puteri și pe „Eva”. Dar ce se întâmpla cu „Eva” ?

Chiar dacă dr. Holm-Steinberg fusese eliberat, aceasta nu însemna că Abendschön nu se mai interesa de persoana lui, dimpotrivă, insista de fiecare dată ca Holm să-și anunțe prezența cel puțin telefonic. Dar în decembrie 1941, de Crăciun, dr. Holm-Steinberg a reușit să scape de supravegherea lui Abendschön.

Doamna Böswart povestește : „În prima zi de Crăciun, dimineața, dr. Steinberg a venit la noi și ne-a spus că pleacă din Praga, rugându-ne să-i comunicăm lui Abendschön — care cu siguranță va da telefon — că dl. dr. Holm-Steinberg pleacă cu câteva clipe mai înainte. Ne spuse apoi că și el ne va telefona pentru a se convinge dacă Abendschön îl caută. Mai întâi ne-a telefonat Steinberg. Și ne-a spus că este la Brux, pentru scurtă vreme, bucurându-se când a aflat că Abendschön nu-l căutase încă. Mai târziu ne-a telefonat din nou, nu-mi mai amintesc însă de unde. Abendschön însă tăcuse. Abia spre seară s-a interesat de Steinberg. Chiriașul nostru s-a reîntors cu mașina lui, noaptea târziu. A doua zi ne-a povestit radios că, în ciuda interdicției lui Abendschön, părăsise Praga plecând la mama lui pentru a-i duce niște cadouri de Crăciun.

Stăpânirea despotică a lui Heydrich dădea roade. Gestapoul, Serviciul de siguranță și Serviciul militar de informații își intensificau activitatea. Legătura Londrei cu Praga era complet ruptă. Colonelul Moravec avea însă nevoie de știri proaspete. Din această cauză căută toate mijloacele și căile pentru a putea restabili legătura, pentru a obține din nou informații de la „René”.

Se încercă mai întâi la Londra, instalându-se un emițător pe un delușor situat la câțiva kilometri de oraș, la Winslow. Semnalele se împrăștiară de aici la distanțe de mii de kilometri ; dar ele rătăceau fără țintă prin atmosferă, nu exista nimeni care să le recepționeze.

Trebuia găsită o altă posibilitate pentru a restabili contactul cu Praga. În noaptea de 4 octombrie 1941 a aterizat în „Protectorat” primul parașutist cehoslovac trimis de la Londra : František Pavelka. Acesta urma să-i transmită lui Vaclav Moravek importante informații și să-i predea un emițător. Dar Pavelka a fost curînd prins de Gestapo.

Era acum rîndul a trei bărbați, care de asemenea fuseseră minuțios pregătiți ca parașutiști. Actele lor pentru „Protectorat” erau emise pe numele, Emil Sedlacek, funcționar la Brno, Zdanek Tušek, absolvent al Academiei comerciale din Olomovc, și Alois Tolor, învățător la Brno. În spatele acestor nume se ascundeau locotenentul-major Alfred Bartoš, plutonierul Josef Valcik și radiotelegrafistul Jiri Potucek. Așteptau să-și execute misiunea în micul și liniștitul castel Bellasis din Darking, lângă Londra. Și ziua aceea veni. Era 28 decembrie 1941, la două zile după sărbătorile Crăciunului. În seara acelei zile, de pe aeroportul Tangemere și-a luat zborul un avion de tip Halifax, condus de căpitanul de aviație britanic R. C. Hockey.

La bordul avionului se aflau 16 oameni, organizați în două grupe : Silver A și Silver B (Antropoid).

Grupa Silver A era condusă de locotenentul-major Bartoš. Misiunea ei consta în a lua grabnic legătura cu mișcarea de rezistență din patrie și în reînnoirea contactului cu căpitanul Moravek. Prin acesta urmau să se preia ultimele știri sosite de la „René”, care urmau apoi să fie transmise la Londra prin emițătorul Libuše.

Grupa Antropoid avea doi membri : plutonierii Josef Gabčík și Jan Kubiš. Și misiunea lor ? Un atentat împotriva lui Heydrich.

Dar a lua contact cu Moravek nu era o treabă ușoară.

După multe încercări, Bartoș a avut succes. Prin intermediul Zdenkăi Bockova, el a reușit în sfârșit să stabilească contactul cu Moravek. La 14 martie, Bartoș a comunicat aceasta imediat la Londra, unde știrea a fost primită cu entuziasm. Nici nu era de mirare! Cei de la Londra se așteptau acum, după restabilirea legăturii cu „René”, la informații venite din cele mai strict secrete surse germane. Prin emițătorul lui Bartoș, Moravek a comunicat schimbarea numelui de acoperire din „René” în „Eva”. În afară de această radiogramă, Londra a primit din nou câteva informații de la „René Eva”. El avertiza: intențiile Germaniei sînt de a învinge Uniunea Sovietică pînă în 1942, după care urmează să treacă la invadarea Angliei. Față de planul inițial, actualul plan de invazie se compunea din două părți: prima parte poartă numele de acoperire „acțiunea Haifisch” (N.T.—Rechin), cea de a doua parte poartă numele de acoperire „acțiunea Harpune” (N.T.—Harpon). Bazele de atac ale invaziei urmează să fie plasate pe coastele Franței și ale Norvegiei.

Informațiile privind operațiunile „Haifisch” și „Harpune” au fost probabil ultima știre importantă primită de la „René-Eva”. Dar de ce a mai predat aceste informații căpitanului Moravek? După data lor, informațiile erau vechi de o jumătate de an; mai mult chiar, în directiva respectivă se amintea în mod clar că aceste acțiuni vor fi folosite pentru derutarea inamicului.

Nu există decît două explicații: ori a aflat „René-Eva” prea tîrziu aceste informații, ori a fost silit să le predea lui Moravek pentru că, în mod practic, era deja prizonierul Gestapoului. Astăzi, după atîta vreme, este greu să găsim un răspuns concludent. Totuși, a doua alternativă pare mult mai plauzibilă. S-a dovedit că această ultimă știre a fost singura informație falsă primită de la „René-Eva”.

Moravek știa că asupra lui „René-Eva” plutește amenințarea demascării. La unul din mesajele lui Bartoș a fost adăugată această știre venită de la Moravek: „Eva roagă să-i trimiteți

bani pentru a-l pune în siguranță pe soțul ei. Eu nu am. Ajuțați-ne!”. Cu siguranță că acești bani nu mai erau necesari acum pentru cumpărarea unui informator din cele mai înalte cercuri germane; ei trebuiau să fie folosiți de astă dată pentru siguranța personală a lui „René-Eva”.

Într-o altă radiogramă, Moravek a anunțat că „René-Eva” este în pericol și că are urgentă nevoie de ajutor. „Rog să-mi dați un sfat: cui să se adreseze în caz că va trebui să fugă? Poate pleca în Elveția sau în Turcia, în caz că Maria este acolo. Chiar și cu avionul dv. Pentru a scuti familia lui de represalii va trebui să fie înscenată o răpire. Nu inițiați pe nimeni în această chestiune, în afară de Maria. Aici avem un trădător a cărui trădare va însemna sfîrșitul informatorului nostru... „René” este hotărît să rămînă pînă în ultimul moment; doar dacă situația se va agrava, va pleca...”.

Acest mesaj ni-l dezvăluie pe Moravek ca pe un om permanent preocupat de soarta colaboratorilor săi și de cea a familiilor lor. Moravek știa care este reacția Gestapoului față de familiile acelor pe care îi urmărea în zadar și de aceea cerea ca fuga lui „René” să capete aspectul unei răpiri. Și mama și sora lui fuseseră arestate tot numai pentru că el, Moravek, scăpa mereu urmăririi Gestapoului.

Din declarațiile lui M. Böswart rezultă că într-adevăr fusese plănuită o fugă a lui „René” cu un avion care urma să aterizeze într-un loc bine stabilit în „Protectorat”. Nu știm din ce cauză nu s-a mai realizat acest plan. Poate că fusese deja prea tîrziu...

Willi Abendschön n-a rămas inactiv. Suporta cu greu ideea că a fost nevoit să-l elibereze pe dr. Holm-Steinberg, cu toate că nevinovăția acestuia nu fusese pe deplin dovedită. Și Heydrich era nerăbdător, cerind aproape zilnic rezultate concrete. Rapoartele pe care le primea dovedeau clar un fapt: „trădătorul X” lucra nestingherit în continuare. Apoi a venit ziua de 4 octombrie 1941 și pe teritoriul „Protectoratului” a aterizat

primul parașutist cehoslovac, František Pavelka. Libertatea acestuia însă a fost de scurtă durată.

Din materialele confiscate de la acesta — după cum se exprima textual chiar Heydrich — „s-a putut constata că există un foarte dotat agent anglo-cehoslovac care lucrează sub numele de „René“. Și tocmai pe acest „René“ — trădătorul X — Heydrich voia să-l înhațe cu orice preț și cât mai urgent posibil.

După ce ancheta deschisă pentru Leidel n-a dat nici un rezultat, Abendschön s-a încăpăținat și a continuat cercetarea cazului dr. Holm-Steinberg. I-a analizat trecutul și activitatea profesională, a cerut să i se aducă rapoartele tuturor interogatoriilor în care se făcea chiar și cea mai infimă aluzie la activitatea Serviciului de informații cehoslovac. În acest fel ajunseră în mâinile lui Abendschön și declarațiile ofițerilor informativi britanici Stevens și Best. Erau declarațiile făcute după răpirea lor de la Venlo. Stevens și Best aminteau în mai multe rânduri că ofițerii informativi cehoslovaci de la Haga au fost vizitați de câteva ori de un agent din Germania, un înalt demnitar german. În baza acestor declarații nu i-a fost deloc greu lui Abendschön să constate care „demnitar“ a fost la Haga în anul 1939. Pe unul din ei îl chema dr. Holm-Steinberg.

La 22 februarie 1942, dr. Holm-Steinberg a fost invitat la o consfătuire urgentă la consilierul de Gestapo, Schultze. Aici era așteptat de Willi Abendschön cu mandatul de arestare.

Steinberg a fost transportat imediat la Kladno. Departamentul de activitate tumultuoasă a serviciului său de la Praga, Abendschön se putea consacra aici exclusiv interogatoriilor. Acestea s-au desfășurat aproape fără pauză. Când în cele din urmă Abendschön i-a prezentat lui Steinberg câteva documente compromițătoare, acesta n-a mai avut de ales și a jucat totul pe o carte. În timpul interogatoriului din noaptea de 26 spre 27 februarie, Holm-Steinberg a recunoscut ceea ce Abendschön aștepta deja de multă vreme cu nerăbdare. El a mărturisit:

„Eu sînt „René“. Imediat după aceasta, el a motivat însă colaborarea lui cu Moravek, arătînd că prin intermediul acestuia intenționa să pătrundă în rețeaua grupei de informații a organizației ilegale „Obrana národa“.

La serviciul în care activa, el intenționa să țină în secret legătura cu Moravek doar pînă în momentul în care va reuși să demaște întreaga grupă de informații a acestuia. Din această cauză, toate informațiile pe care le obținea prin intermediul lui Moravek le camuflase față de membrii serviciului din „Abwehr“ la care lucra, ca fiind venite din partea „omului de încredere Bertl“. Din persoana acestui „om de încredere“ el făcuse un secret și obținuse chiar de la șeful serviciului în care activa ca numele adevărat al acestui om să nu fie divulgat. Willi Abendschön însă puse sub semnul întrebării aceste afirmații, fiind convins că acest „om de încredere Bertl“ nu existase niciodată, fapt ce a fost și dovedit.

Lui Willi Abendschön i se oferea ideala ocazie de a da o dublă lovitură. Își dădea seama că, prin intermediul lui Steinberg, ar putea să dea de urma lui Moravek. Rivalul lui Willi Abendschön și prietenul lui Holm-Steinberg, comisarul Oskar Fleischer, îl urmărea deja de cîțiva ani pe acest Moravek. Acum Abendschön avea nu numai ocazia să-l demaște pe prietenul lui Fleischer ca fiind un trădător, dar mai putea să demonstreze și calitățile lui superioare, arestîndu-l pe Moravek.

Inspectorul șef Willi Abendschön rugă R.S.H.A.-ul să-i aprobe ca Holm-Steinberg să fie eliberat, cu condiția ca acesta să-i ajute în acțiunea care urma să-l facă inofensiv pe Moravek. Berlinul a fost de acord cu propunerea lui Abendschön. La 2 martie, dr. Holm-Steinberg a fost eliberat provizoriu.

MOARTEA EROULUI

Piața Wenzel era supravegheată de oamenii Gestapoului. Erau postați la colțuri de stradă, priveau vitrinele, se făceau că așteaptă tramvaiul. Dr. Holm-Steinberg declarase Gestapoului că la poarta unei clădiri urma să se întâlnească cu Moravek.

Abendschön își dorea din toată inima ca Moravek să nu-i mai scape de astă dată Gestapoului. Dar omul căruia îi acordau atîta interes nu-și făcu apariția în piața Wenzel. Așteptară degeaba. Căpitanul Moravek nu se prezentă la întâlnirea cu „René-Eva”.

Prima idee care îi veni în cap lui Abendschön a fost aceea că Moravek fusese înștiințat într-un fel oarecare. De aceea a dat ordin funcționarului Scharf să-l păzească pe Holm-Steinberg zi și noapte. Dar Steinberg a reușit să-l ducă de nas și pe Scharf. Acest funcționar al Gestapoului a declarat mai târziu următoarele :

„Seara am ajuns la locuința lui Holm-Steinberg din Praga-Brevnov. Am cinat împreună cu el și cu soția lui și am discutat pînă la miezul nopții. Apoi el și soția lui se culcară în dormitor, în timp ce eu urma să dorm în sufragerie pe o canapea. Eram așezat atît de aproape de ușă încît trebuia să aud în orice caz dacă cineva ar fi părăsit locuința. Abia dimineața am constatat că Holm-Steinberg părăsise totuși casa în timpul nopții. În zăpada de sub geamul camerei sale am descoperit

urme ; se pierdeau în grădinile din Brevnov. Consilierul Schultze și Abendschön mi-au făcut un scandal teribil pentru că Holm se întâlnise în noaptea aceea cu Moravek. Urmarea a fost că n-am mai fost folosit pentru paza lui Holm-Steinberg.

Date fiind insuccesele anterioare, Willi Abendschön s-a gândit la un truc și i-a ordonat lui Holm-Steinberg să-l invite pe Moravek în locuința lui. În ziua de 20 martie, după-masă, urma să se realizeze întâlnirea. Gestapoul a ocupat vila lui Steinberg și vilele din jur. Steinberg urma să-l întâmpine pe Moravek la stația de tramvai și de aici să-l conducă pe acesta în locuința lui.

Totul s-a desfășurat conform programului. La ora fixată Steinberg și-a părăsit locuința și s-a îndreptat încet spre stația de tramvai. Abendschön și cincisprezece din subordonații săi priveau nerăbdători în urma lui.

Apoi l-au zărit pe Holm-Steinberg reîntorcându-se singur, fără Moravek. Lui Abendschön, care turba de furie, Steinberg i-a comunicat că Moravek nu poate veni în locuința lui și din această cauză fixaseră o întâlnire pentru a doua zi. De data aceasta lui Abendschön i-a fost clar faptul că Holm-Steinberg nici nu se gândea să contribuie la prinderea lui Moravek. Il areștă deci pe loc și pentru ca să nu aibă posibilitatea să-i comunice lui Moravek arestarea lui, l-a transportat pe Holm-Steinberg imediat la sediul Gestapoului din Praga, în palatul Petschek.

Așadar, vineri 20 martie 1942, dr. Holm-Steinberg a fost arestat pentru a treia oară. La ora 11 dimineața, în aceeași zi, în parcul Chotek, Vaclav Moravek se întâlnea cu Alfred Bartoš. Voia să discute cu acesta despre posibilitatea de a-i găsi lui „René-Eva” o bună ascunzătoare. Londra continua să tacă. Răspunsul la radiograma în care propunea organizarea refugului în străinătate întârzia. Moravek îl trimisese deja cu ceva timp înainte pe Rehak, un colaborator al său, la Nachod, pentru a căuta o bună ascunzătoare pentru „René”. Acum Moravek voia să discute cu Bartoš despre acest lucru.

Pe de altă parte, locotenentul-major Bartoš îi adusese lui Moravek fotografii ale unor parașutiști pentru a li se procura legitimații ale „Protectoratului”. Cu puțin timp înainte de prinz, cei doi se despărțiseră. Probabil că după aceasta Moravek s-a mai întâlnit cu dr. Holm-Steinberg care l-a avertizat de prezența grupei de asalt a Gestapoului.

În ziua de 21 martie 1942, căpitanul Moravek s-a dus din nou la o întâlnire. În locuința doamnei Ludmilla Peršinova s-a întâlnit cu doi bărbați ale căror nume aveau să fie în curând cunoscute în toată lumea : Josef Gabčík și Jan Kubiš. Discuțiile s-au purtat în jurul unei singure chestiuni — executarea atentatului asupra lui Heydrich. Moravek și Bartoš erau de părerea profesorului Ladislav Vankas ; acesta era conducătorul organizației ilegale „Jindra” și considerase că un atentat asupra lui Heydrich nu era indicat în perioada respectivă. Moravek le propuse, lui Gabčík și Kubiš, să plece împreună din Praga și să organizeze în pădurile de la Krivoklat o unitate de partizani. Gabčík și Kubiš stăruiau însă ca și Londra să fie de acord cu aceasta. În acest caz — așa hotărâseră — ar fi plecat a doua zi la Hradek, lângă Nechatitz.

Propunerile lui Moravek nu se mai realizară însă. Se pare că în seara de sîmbătă, Moravek trebuia să se întâlnească cu dr. Holm-Steinberg la depoul de la Orechovka. Conform unei alte versiuni, pînă acum încă nedovedită, Moravek urma să se întâlnească acolo cu un fost ofițer cehoslovac, agent al Gestapoului, și să-l lichideze pe loc.

Pentru o întâlnire cu Holm-Steinberg pledează și faptul că Moravek avea asupra lui fotografiile parașutiștilor aduse de Bartoš, Holm avînd posibilitatea să procure legitimații în alb ale „Protectoratului”. Este însă neclar de ce a participat la această întâlnire și omul de legătură al lui Moravek, Fešák. Despre existența lui Holm-Steinberg se pare că Fešák nu știa prea multe. Tocmai în perioada în care Steinberg era amenințat în fiecare clipă cu arestarea, Moravek n-avea desigur nici un interes ca Steinberg să fie cunoscut de mai mulți oameni decît era nevoie. Prezența lui Fešák dovedește, în parte, ur-

mătoarele : probabil că era vorba de întâlnirea cu un agent care urma să fie redus la tăcere.

Oricare ar fi fost motivul prezenței lui Moravek la depou — un lucru este cert : Gestapoul fusese înștiințat. Feșak urma să asigure întâlnirea. Cîteva minute după ora șapte a venit la locul stabilit. Moravek mergea în urma lui. Observă că în jur se învîrteau persoane suspecte, dar deocamdată totul părea să fie în ordine.

Deodată cîțiva oameni se aruncară asupra lui Feșak. Cel atacat încercă să fugă, dar atacanții erau prea numeroși.

Moravek ar fi avut posibilitatea să scape neobservat. Dar un astfel de comportament îi era străin. Sări în ajutorul lui Feșak și începu să tragă.

Lupta era deznădăjduită. Moravek începu să gonească pe diferite străzi îndreptîndu-se spre Podul Pulberăriei. Gestapoviștii ținteau în picioarele lui. Voiau să-l prindă viu. Cîteva gloanțe îl nimeriră în coapse. Cu ultimele puteri, Moravek ajunse gîfîind pînă în aleea Plopilor, lingă Podul Pulberăriei. Slăbit și pierzînd sînge, se prăbuși. Moravek mai trase de cîteva ori și după aceea... duse pistolul la timplă. Apăsă pe trăgaci. Căpitanul Vaclav Moravek a murit pe loc.

În jurul corpului neînsuflețit s-au adunat, entuziasmați, oamenii Gestapoului : Fleischer, Herschmann, Abendschön, Kowalczyk, Jäger și Schwertner. Furios, Kowalczyk descărcă tot încărcătorul pistolului său în fața celui mort. Moravek, complet desfigurat, n-a putut să fie identificat decît după lipsa degetului arătător de la mîna stîngă, pierdut pe vremea cînd fusese urmărit la Terebka.

În legătură cu moartea lui Moravek, șeful Gestapoului din Praga, dr. O. Geschke, a raportat următoarele lui Karl Hermann Frank : „Aproximativ la ora 19,15, pe cînd funcționarii mei îl transportau pe arestat, de pe un drum lăturalnic și-a făcut apariția Moravek. Văzînd că omul lui de legătură este arestat, a început să tragă. Oamenii noștri au ripostat și l-au lovit în coapse. Moravek a încercat să fugă. La ora 19,19, fiind încercuit și dîndu-și seama că n-are șanse de scăpare, Mora-

vek s-a împușcat, înaintea ca funcționarii mei să poată interveni. În această scurtă perioadă, Moravek a tras 50 de focuri, iar el a fost lovit de 10 gloanțe. La percheziție s-au găsit asupra lui două pistoale, calibrul 9 mm, și 7 încărcătoare de rezervă...”.

Vaclav Moravek a devenit o figură legendară.

În ciuda numeroaselor știri care s-au răspîndit în legătură cu hărțuiala de pe Podul Pulberăriei, nimănui nu i-a venit să creadă că Vaclav Moravek nu mai trăiește, că trebuise să cadă într-o luptă inegală.

Vaclav Moravek a fost tipul ideal al luptătorului din Rezistență, a fost omul în care s-au împletit curajul și perseverența cu dragostea adevărată și fierbinte de patrie.

CINE A FOST „RENE” ?

Era în anul 1927. În Germania creștea influența partidului nazist. În toate colțurile țării se formau organizații ale acestuia. „Mișcarea brună” a pătruns și în micul orașel Neuhausen din Saxonia. Cîțiva tineri au înființat aici o grupă locală a N.S.D.A.P. *) Printre ei se afla și Paul Thümmel, un tânăr brutar, în vîrstă de 25 de ani. La brutăria Thümmel s-au ținut primele adunări ale organizației în care Paul Thümmel, cu inteligența lui innăscută, a avut în scurtă vreme cuvîntul hotărîtor.

În vremea aceea, mai marii mișcării naziste nu erau încă stăpînii Germaniei. Din această cauză se întîmpla ca aceștia să ajungă și în localități atît de neînsemnate cum era Neuhausen. Unul din oratorii care au venit la Neuhausen în primele luni de existență ale grupei naziste de aici a fost și un bărbat care nu atrăgea prin nimic atenția, proprietar al unei ferme de păsări. Era Heinrich Himmler, cel care avea să devină mai tîrziu conducătorul S.S.-ului. Organizația din Neuhausen a N.S.D.A.P.-ului n-a dispus niciodată de fonduri prea mari. Era de la sine înțeles că oratorul venit din partea conducerii partidului urma să innopteze în case particulare și mai ales la etajul întîi al casei Thümmel. Și nu numai Heinrich Himmler

*) N.S.D.A.P. — inițialele partidului nazist, avînd semnificația : Partidul muncitoresc național-socialist german.

a fost găzduit aici, ci și un șir întreg de înalți demnitari naziști cu care tânărul Paul purta discuții, seara, după ședințe.

Se pare că pe Thümmel îl interesau cel mai mult metodele spionajului. Încă de pe atunci el a înființat și condus o grupă care observa pe membrii celorlalte partide, căutând să afle, pe cât era posibil, planurile lor. Pasiunea lui Thümmel de a pătrunde în culisele evenimentelor l-au adus pe acesta, după acapararea puterii de către Hitler, în 1933, în rândurile Serviciului militar de informații, condus de amiralul Canaris. Așa a devenit Paul Thümmel membru al Serviciului de informații german. La Berlin avea cunoștințe influente, Himmler îl tutuia, cariera îi era asigurată.

Nu știm precis când a devenit Thümmel membru al Serviciului de informații german. Toate împrejurările ne lasă să credem că aceasta s-a întâmplat abia după așa-numita afacere Röhm de la 30 iunie 1934. Generalii aliați cu Himmler în acțiunea de lichidare a șefului statului major al S.A., Röhm, pe care-l considerau periculos pentru ei, l-au preluat pe tânărul Thümmel în „Abwehr”, cu toate că în perioada respectivă ei se mai opuneau ideii ca vechii membri ai partidului nazist să lucreze în cadrul Serviciului militar de informații. În scurtă vreme, Paul Thümmel a devenit principalul om de încredere al secției din Dresda a „Abwehr”-ului și, după 15 martie 1939, al secției din Praga a „Abwehr”-ului. Nu era cunoscut aproape de nimeni sub adevăratul lui nume. A trăit având diverse identități: dr. Steinberg, dr. Holm, Bär, Rabe și în cele din urmă... „trădătorul X”.

Din partea lui Paul Thümmel, naziștii se așteptau cel mai puțin la o trădare. La 27 martie 1942, șeful Gestapoului din Praga, dr. O. Geschke, i-a prezentat lui Heydrich conceptul înștiințării adresate lui Martin Bormann: „La 20 martie 1942 a fost arestat de poliția din Praga cetățeanul german Paul Thümmel, născut la 15.I.1902 la Neuhausen, pentru suspiciunea de trădare de patrie.

Thümmel este purtător al insignei de aur a partidului.

Thümmel a recunoscut că din 1936 și pînă la arestarea lui a lucrat în slujba fostului Serviciu de informații cehoslovac din Praga, respectiv a Serviciului de informații britanico-cehoslovac din Londra, primind pentru trădarea lui cel puțin 40 000 de mărci.

Pînă la arestare, Thümmel a fost principalul om de încredere al secției din Praga a „Abwehr”-ului, unde fusese transferat după 15 martie 1939. Înainte de aceasta, începînd din anul 1934, a fost principalul om de încredere al secției din Dresda a „Abwehr”-ului. Deoarece procedura n-a fost încă încheiată și întrucît există suspiciunea ca Thümmel să fi primit materiale compromițătoare și de la foștii lui colaboratori din Dresda, v-aș fi foarte recunoscător dacă s-ar proceda la o cît mai discretă excludere din partid a lui Thümmel, cu condiția de a se menține secretă arestarea acestuia. O înștiințare a conducerii partidului din provincia Saxonia — de care depinde Thümmel — ni se pare a fi momentan inoportună, căci în acest fel arestarea lui ar fi cunoscută de cercurile interesate dinafara provinciei”.

Datorită funcției pe care o deținea, în toată perioada activității sale, Paul Thümmel a avut posibilitatea să obțină materiale informative avînd cel mai secret caracter. Gestapoul a trebuit să recunoască faptul că informațiile lui Thümmel au provenit de la cele mai înalte personalități din Înaltul comandament al Wehrmachtului, de la Ministerul de Externe al Reichului și, bineînțeles, de la centrala „Abwehr”-ului, condusă de amiralul Canaris.

După sosirea sa la Praga, Thümmel, sub numele de dr. Holm, se obișnuise să frecventeze societatea a numeroși membri ai cinematografiei cehoslovace, vizitînd film-clubul de la „Lucerna”. Slăbiciunea lui Thümmel pentru femei a fost demonstrată din plin și în acest caz. Actrițele de cinema Lida Barova și Adina Mandlova au devenit prietenele sale. Despre relațiile ei cu Thümmel-Holm, Lidia Barova a declarat următoarele la 31 martie 1947: „În societatea lui Milpl Havel l-am cunoscut pe un oarecare dr. Holm. Cred că-l sprijinea pe Ha-

vel în lupta ce o ducea pentru studiourile de film de la Barrandov. Îmi spusese pe atunci că îi sînt cunoscute greutățile ce le întîmpin în munca mea și că-i este cunoscut faptul că sînt în atenția poliției din Praga.

Nu mi-a spus niciodată cine este de fapt și cu ce se ocupă. Din afirmațiile sale și după vederile pe care le avea mi-a lăsat totuși impresia că nu este un dușman al cehilor.

Îmi amintesc foarte bine de un caz care dovedește simpatia lui pentru poporul ceh și străduința lui de a te ajuta la nevoie. Dr. Holm mi-a povestit cazul unui oarecare Moravek. Era plin de admirație pentru el și-și freca palmele de satisfacție, descriindu-mi cum a reușit acest Moravek să scape de poliție. Îmi mai spusese atunci că Moravek este omul potrivit la locul potrivit.

Aș vrea să subliniez în mod deosebit că nu eu am fost aceea care am căutat să stabilesc contactul cu dr. Holm; el a fost acela care a căutat societatea mea. De multe ori ne-am întîlnit cu totul întîmplător pe stradă sau la restaurante. Cînd m-am reîntors, după șederea mea timp de un an la Roma, nu l-am mai întîlnit pe dr. Holm la Praga.

După cea de-a treia arestare, Thümmel, împreună cu soția lui și cu Libuše Hubalkova au fost duși la Kladno și ținuți sub strictă supraveghere în celule separate. La Kladno, interogațiile erau luate doar de Willi Abendschön, ajutat de secretara H. Tobias. După cîteva zile, Thümmel a fost transportat la Pankratz, tot într-o celulă separată, în timp ce soția lui și Libuše Hubalkova au fost eliberate.

M. Böswart își mai amintește de zilele care au urmat după întoarcerea doamnei Elsa Thümmel de la Kladno: „Ea s-a mai întîlnit de cîteva ori cu soțul ei. Ultima oară l-a văzut într-o mașină în fața hotelului „Gisca de aur“ din piața Wenzel. Discuția a fost mijlocită de consilierul Schultze. Soțul ei i-a povestit că Abendschön vrea să-l silească să recunoască, făcîndu-l să rabde de foame și că zilnic nu primește mai mult decît un castron mic cu mazăre. Dar deocamdată, i-a spus el, asta

îl interesează prea puțin. I-a mai povestit apoi că o dată a dictat mărturisirile sale secretarei Tobias timp de o noapte și că în zori i-a spus ironic: acum puteți să aruncați tot ce-ați scris la coș, căci de la prima și pînă la ultima literă, totul este pură invenție“.

Gestapoul căuta febril dovezi care să demonstreze trădarea lui Thümmel. Locuința lui a fost scotocită cu minuțiozitate. Dar Gestapoul n-a găsit cele două plicuri pe care Thümmel le-a încredințat lui M. Böswart cu rugămintea de a fi predate organelor cehe după război. Din cele declarate de M. Böswart, plicurile conțineau, în afara unui raport despre activitatea lui Thümmel, actul lui de botez și un pașaport emis pe numele Paul Hans Steinberg. M. Böswart a schimbat de multe ori ascunzătoarea plicurilor. În cele din urmă ele au rămas ascunse pînă după război în cotețul de iepuri din curtea vilei lui Böswart.

În urma unui ordin emis direct de șeful poliției de siguranță din Haga, soții Jelinek au fost arestați; în magazinul lor „De Favorit“, Thümmel se întîlnise, în 1939, de cîteva ori cu ofițerii informativi cehi Alois Frank și Emil Strankmüller. Ei au fost aduși la Praga și interogați de W. Abendschön. Nu este exclus să fi avut loc și o confruntare a acestora cu Thümmel. Soții Jelinek au fost apoi condamnați la moarte și executați la Dresda.

Abia în toamna anului 1943, Abendschön a încheiat ancheta și a pregătit totul pentru procedura de dare în judecată a lui Paul Thümmel. În perioada respectivă, Thümmel se afla deja de mai multe luni în închisoarea de la Theresienstadt. Deținut într-o celulă separată, el era înregistrat în scriptele închisorii ca „Peter Toman, cetățean olandez“.

Dar nu s-a ajuns niciodată la realizarea unei acțiuni judecătorești. În cazul Paul Thümmel, fiind vorba de înaltă trădare din partea unui colaborator al Serviciului militar de informații, urma să fie condamnat de un tribunal militar. Dar aceasta contravenea intereselor reprezentanților Înaltului comandament al Wehrmachtului de unde Thümmel obținuse

adeseori secrete militare. De asemenea și consilierul Gestapoului praghez, Schultze, despre care se afirmă că ar fi colaborat cu Serviciul secret britanic, căuta să amâne cât mai mult posibil încheierea cazului.

Interesantă este și scrisoarea personală a lui Heinrich Himmler, adresată mamei lui Thümmel. Doamna Thümmel se adresase printr-o scrisoare, la 25 august 1944, lui Heinrich Himmler ca unui cunoscut, rugându-l s-o ajute în chestiunea privindu-l pe fiul ei Paul. La 12 septembrie 1944, Himmler a încunoștințat-o că fiul ei, acuzat de trădare de patrie, va compărea în fața Tribunalului militar al Reichului. Din această scrisoare putem constata că după mai bine de doi ani de la arestarea lui Thümmel, cazul său nu fusese încă încheiat definitiv.

În toamna anului 1944, toate actele privind activitatea lui Paul Thümmel, ținute pînă atunci în două seifuri la Gestapoul din Praga, au fost împachetate în șapte saci, plombate și transportate de consilierul Höchmann cu mașina la Theresienstadt. Acolo au fost preluate personal de Jöckel, comandantul lagărului de concentrare de la Theresienstadt. Din cele declarate de el rezultă că aceste documente au fost duse în aprilie 1945 la Praga și arse. După o altă versiune, ele au fost trimise de la Theresienstadt la Praga, de unde au fost transportate în Bavaria. Aici ar fi dispărut apoi în mod misterios.

În legătură cu aceasta, este foarte interesantă o informație pe care autorul a obținut-o cu concursul directorului Institutului de istorie al Academiei cehoslovace de științe din Praga, dr. Vaclav Kral. Cu ocazia studierii arhivei conducătorului S.S.-ului, Himmler, dr. V. Kral a găsit un document remarcabil: ordinul de a fi arse imediat toate documentele secrete, avînd în vedere înaintarea armatei sovietice. Nu exista decît o singură excepție: în nici un caz nu era permisă distrugerea documentelor privind activitatea lui Thümmel și interogatoriile acestuia.

Dar care să fi fost cauza? Cine era interesat în conservarea materialului privindu-l pe A-54? Nu trebuie să uităm că

acest ordin venea din partea autorității supreme a conducerii S.S.-ului!

Se dovedește însă cu hotărîre un lucru: Paul Thümmel nu era privit ca un trădător oarecare, ci ocupa o poziție deosebită.

Afacerea de spionaj Paul Thümmel a constituit pentru Heydrich un ajutor prețios în lupta pe care o ducea împotriva vechiului său rival, amiralul Canaris. La 18 mai 1942 a început la Praga consfătuirea comună a Biroului central al Siguranței Reichului și a Serviciului militar de informații. Participau la ea cei mai importanți conducători ai acestor instituții: șeful Serviciului de siguranță și al Poliției de siguranță, obergruppenführerul-S.S. Heydrich, șeful Serviciului militar de informații, amiralul Canaris, șeful Gestapoului, gruppenführerul-S.S. Müller, șeful Poliției criminale, gruppenführerul-S.S. Nebe, și locțiitorul șefului Serviciului de informații al S.S.-ului pentru străinătate, Schellenberg. În afară de aceștia, mai participau și conducătorii cancelariilor Poliției de stat, ai Serviciului de siguranță și conducătorii tuturor secțiilor din cadrul „Abwehr”-ului. Principalele referate în legătură cu tema „Consolidarea colaborării dintre „Abwehr”, Poliția de stat și Serviciul de siguranță” au fost ținute de Heydrich și Canaris.

Pentru Heydrich încheierea conferinței a însemnat un succes deplin. S-a căzut de acord asupra celor „Zece porunci pragheze”. Conform acestora, Canaris avea obligația ca de acum înainte să limiteze activitatea „Abwehr”-ului doar la spionajul militar, în timp ce spionajul politic era preluat de Serviciul de siguranță al lui Heydrich. Prin acceptarea celor „Zece porunci pragheze” fusese învinsă prima criză izbucnită în relațiile dintre Heydrich și Canaris. Canaris era un adversar neînduplecat, Heydrich nu-l putea sili la o renunțare decît dovedindu-i, în mod concret, superioritatea sa. Se pare că „afacerea Thümmel” a fost ultima lovitură, și cea mai hotărîtoare, dată prestigiului amiralului. Cîteva fapte subliniază aceste presupuneri.

Geschka i-a prezentat lui Heydrich, încă de la 27 martie, conceptul scrisorii către Bormann, privind arestarea lui Thümmel, membru al Serviciului militar de informații al lui Canaris. Scrisoarea a fost trimisă apoi lui Bormann cu mențiunea de a-l informa pe Hitler doar în 16 mai 1942. Din ce cauză a ezitat atîta vreme Heydrich să anunțe arestarea unui agent de a cărui existență aflase chiar și Hitler cu cîteva săptămîni înainte? Probabil că Heydrich își păstrase această informație tocmai pentru a-l putea amenința pe Canaris. În cazul în care acesta ar fi rămas neînduplecat în tratativele purtate în jurul celor „Zece porunci pragheze”, Heydrich l-ar fi putut presa pe Canaris cu amenințarea că-l va informa pe Hitler și pe Bormann cu amănunte asupra afacerii Thümmel. În acest fel, atît Canaris cît și principalii lui colaboratori s-ar fi compromis. Dacă Canaris accepta însă propunerile lui Heydrich, acesta i-ar fi promis să păstreze secretul asupra unor fapte grave, punîndu-l pe amiral în situația de a-i fi obligat pentru viitor.

Lipsa de energie și nesiguranța amiralului au părut foarte curioase în perioada respectivă. Walter Schellenberg scria următoarele despre amiralul Canaris al acelor zile : „...mi se părea că avea o frică de-a dreptul fizică față de Heydrich... Canaris era nesigur și nemulțumit”. Și biograful lui Canaris, K. H. Abshagen, amintește : „Avea neplăcuta impresie că Heydrich îl urmărește”. Din această cauză, știrea privind atentatul și, mai tîrziu, cea a morții dușmanului său a fost primită de Canaris cu un sentiment de ușurare.

În materialele germane privind cazul Thümmel, care ne-au fost accesibile, nu se amintește nici un singur cuvînt despre relațiile personale și prietenia acestuia cu șeful S.S.-ului, Himmler. Și în acest caz putem presupune că Heydrich intenționa să valorifice datele privind prietenia lui Himmler cu unul din cei mai periculoși agenți ai inamicului ; voia așadar să dețină materiale compromițătoare chiar și împotriva șefului său suprem.

Paul Thümmel a fost deținut în închisoarea de la Theresienstadt, sub numele de Peter Toman, pînă în primăvara

anului 1945. La mijlocul lui aprilie, Jöckel, comandantul lagărului de concentrare de la Theresienstadt, a primit ordin de la Praga să-l lichideze pe Thümmel. Nu se cunoaște din partea cui a venit acest ordin ; datele sînt diferite. După una din versiuni, autorul ordinului de lichidare a lui Paul Thümmel a fost K. H. Frank ; altă versiune îl amintește pe consilierul în criminalistică, Leiner. Pe de altă parte, funcționarul criminalist Scharf susține : „pe la mijlocul lui aprilie, consilierul Höhmann, fiind beat, s-a lăudat că în nici un caz nu va permite ca „René” să supraviețuiască războiului, chiar dacă consilierul Schultze nu va fi de acord cu această părere”.

Asupra zilei în care a avut loc execuția lui Paul Thümmel există de asemenea doar presupuneri. Jöckel a mărturisit că Thümmel a fost executat la 26 aprilie 1945, arătînd funcționarului care l-a anchetat pînă și locul unde a fost împușcat. Afirmațiile lui Jöckel sînt confirmate și de Zdenek Krblich, care a lucrat cîteva ani la Praga în Ministerul Apărării : „Cîrînd după eliberarea din luna mai 1945, superiorul meu, colonelul Reinic, m-a însărcinat să aflu ce s-a întîmplat cu Paul Thümmel. L-am interogat de cîteva ori pe Jöckel în legătură cu această problemă. Jöckel a persistat în a afirma că Thümmel a fost împușcat în 26 sau 27 aprilie 1945, declarînd că el însuși primise de la Praga ordinul de executare”.

Posedăm lista persoanelor care au murit în micuța fortăreață de la Theresienstadt și care ne demonstrează că Jöckel — cu voie sau fără voie — a mințit. În dosarul cu nr. Bd. XI. k. Lsp. 1200/46, partea a II-a, la pagina 11, în dreptul datei de 20 aprilie 1945 putem citi următoarele : „Ez. 16,15. Toman Peter, 15.I.1902”. Deci, conform celor înregistrate, deținutul Toman Peter, născut la 15.I.1902, a fost executat în ziua de 20 aprilie 1945, ora 16,15. Două date esențiale corespund, în acest caz, întrutotul : numele de Peter Toman sub care figurase ca deținut la Theresienstadt Paul Thümmel și data nașterii 15.I.1902. Aceeași dată de deces o menționează și documentele pe care le deține sora lui Thümmel, doamna M. Helbig : scrisoarea expediată de „American Joint Distribution Committee” la

Geschka i-a prezentat lui Heydrich, încă de la 27 martie, conceptul scrisorii către Bormann, privind arestarea lui Thümmel, membru al Serviciului militar de informații al lui Canaris. Scrisoarea a fost trimisă apoi lui Bormann cu mențiunea de a-l informa pe Hitler doar în 16 mai 1942. Din ce cauză a ezitat atîta vreme Heydrich să anunțe arestarea unui agent de a cărui existență aflase chiar și Hitler cu cîteva săptămîni înainte? Probabil că Heydrich își păstrase această informație tocmai pentru a-l putea amenința pe Canaris. În cazul în care acesta ar fi rămas neînduplecat în tratativele purtate în jurul celor „Zece porunci pragheze”, Heydrich l-ar fi putut presa pe Canaris cu amenințarea că-l va informa pe Hitler și pe Bormann cu amănunte asupra afacerii Thümmel. În acest fel, atît Canaris cît și principalii lui colaboratori s-ar fi compromis. Dacă Canaris accepta însă propunerile lui Heydrich, acesta i-ar fi promis să păstreze secretul asupra unor fapte grave, punîndu-l pe amiral în situația de a-i fi obligat pentru viitor.

Lipsa de energie și nesiguranța amiralului au părut foarte curioase în perioada respectivă. Walter Schellenberg scria următoarele despre amiralul Canaris al acelor zile: „...mi se părea că avea o frică de-a dreptul fizică față de Heydrich... Canaris era nesigur și nemulțumit”. Și biograful lui Canaris, K. H. Abshagen, amintește: „Avea neplăcuta impresie că Heydrich îl urmărește”. Din această cauză, știrea privind atentatul și, mai tîrziu, cea a morții dușmanului său a fost primită de Canaris cu un sentiment de ușurare.

În materialele germane privind cazul Thümmel, care ne-au fost accesibile, nu se amintește nici un singur cuvînt despre relațiile personale și prietenia acestuia cu șeful S.S.-ului, Himmler. Și în acest caz putem presupune că Heydrich intenționa să valorifice datele privind prietenia lui Himmler cu unul din cei mai periculoși agenți ai inamicului; voia așadar să dețină materiale compromițătoare chiar și împotriva șefului său suprem.

Paul Thümmel a fost deținut în închisoarea de la Theresienstadt, sub numele de Peter Toman, pînă în primăvara

anului 1945. La mijlocul lui aprilie, Jöckel, comandantul lagărului de concentrare de la Theresienstadt, a primit ordin de la Praga să-l lichideze pe Thümmel. Nu se cunoaște din partea cui a venit acest ordin; datele sînt diferite. După una din versiuni, autorul ordinului de lichidare a lui Paul Thümmel a fost K. H. Frank; altă versiune îl amintește pe consilierul în criminalistică, Leiner. Pe de altă parte, funcționarul criminalist Scharf susține: „pe la mijlocul lui aprilie, consilierul Höhmann, fiind beat, s-a lăudat că în nici un caz nu va permite ca „René” să supraviețuiască războiului, chiar dacă consilierul Schultze nu va fi de acord cu această părere”.

Asupra zilei în care a avut loc execuția lui Paul Thümmel există de asemenea doar presupuneri. Jöckel a mărturisit că Thümmel a fost executat la 26 aprilie 1945, arătînd funcționarului care l-a anchetat pînă și locul unde a fost împușcat. Afirmațiile lui Jöckel sînt confirmate și de Zdenek Krblich, care a lucrat cîteva ani la Praga în Ministerul Apărării: „Cîrind după eliberarea din luna mai 1945, superiorul meu, colonelul Reinic, m-a însărcinat să aflu ce s-a întîmplat cu Paul Thümmel. L-am interogat de cîteva ori pe Jöckel în legătură cu această problemă. Jöckel a persistat în a afirma că Thümmel a fost împușcat în 26 sau 27 aprilie 1945, declarînd că el însuși primise de la Praga ordinul de executare”.

Posedăm lista persoanelor care au murit în micuța fortăreață de la Theresienstadt și care ne demonstrează că Jöckel — cu voie sau fără voie — a mințit. În dosarul cu nr. Bd. XI. k. Lsp. 1200/46, partea a II-a, la pagina 11, în dreptul datei de 20 aprilie 1945 putem citi următoarele: „Ez. 16,15. Toman Peter, 15.I.1902”. Deci, conform celor înregistrate, deținutul Toman Peter, născut la 15.I.1902, a fost executat în ziua de 20 aprilie 1945, ora 16,15. Două date esențiale corespund, în acest caz, întrutotul: numele de Peter Toman sub care figurase ca deținut la Theresienstadt Paul Thümmel și data nașterii 15.I.1902. Aceeași dată de deces o menționează și documentele pe care le deține sora lui Thümmel, doamna M. Helbig: scrisoarea expediată de „American Joint Distribution Committee” la

17 februarie 1947, prin care mama lui Thümmel este anunțată că fiul ei a fost ucis la 20.IV.1945, în micuța fortăreață de la Theresienstadt, și scrisoarea Comunității evreiești din Praga, din 17 septembrie 1947, adresată doamnei Thümmel. Conținutul acestei scrisori este asemănător celei precedente.

Declarațiile internaților care au supraviețuit lagărului de la Theresienstadt aruncă o lumină vie asupra caracterului lui Paul Thümmel. Făcea parte din personalul de serviciu, așa că avea mai multă libertate de mișcare.

Thümmel se dădea drept maiorul Peter Toman din Amsterdam. Povestea că fusese în toată Europa și că a fost atașat militar la Praga, adăugând că acasă îl așteaptă soția și copilul.

Ivan Bombas, unul din cei cu care a fost deținut, povestea :

„Peter a fost un om bun. Nu-și pierdea niciodată buna dispoziție, mai mult chiar, câteodată mi se părea ușuratic. Îl auzeam de departe. Știam că acum vine la celula mea. Purta pantofi cu cuie și făcea zgomot când călca. Apoi îl vedeam. Avea un pulover albastru și o față expresivă. Rîdea dezvăluindu-și dinții. Văzîndu-l așa, îți dădea parcă puțină speranță că vei putea trece peste toate. Cîteodată îl auzeam discutînd pe gang cu Jirka, un ceh care făcea parte și el din personalul de serviciu. „Cum îi zice la asta în cehă ?” întreba el, în timp ce Jirka îi spunea denumirea diferitelor obiecte : polonic, căldare, perie...

Am aflat imediat după război cine a fost în realitate Peter Toman. Mi-a povestit-o Jirka. Tot el mi-a spus că Toman intervenise odată la oberscharführerul-S.S. Rojka pentru a mi se da o pătură“.

În imediata apropiere a celulei lui Thümmel se afla cea a cehului Josef Kubant. Acesta suportase cîteva interogatorii groaznice ale gestapoului și corpul lui era numai răni. Pentru a-l chinui în plus, oberscharführerul-S.S. Rojka nu-i dăduse de mîncare de cîteva zile.

Iată ce relatează Ivan Bombas despre acesta :

„Toată grija lui Peter se îndrepta spre Iosef Kubant. Îi pansa rănilor, îl încuraja, împărțea cu el rația lui de pîine. Kubant — a murit cu cîteva luni în urmă la Kutteneberg — a păstrat pînă la moartea lui memoria lui Peter. A fost unul din cei mai buni prieteni ai lui la Theresienstadt“.

În final, să-i dăm din nou cuvîntul lui Ivan Bombas :

„Am fost mutat din secția celulelor de o persoană. Credeam deja că n-o să-l mai văd pe olandezul Peter Toman. Și cu toate acestea l-am mai văzut o dată. A fost pe la mijlocul lui aprilie. Mă duceam la muncă trecînd pe lângă camera morților. Deodată, am zărit printre cele opt sau zece corpuri care zăceau scîldate în singele lor, un pulover albastru. Nu puteam să mă înșel. Era Peter ! L-aș fi recunoscut și după ani de zile. Am stat la 2—3 pași de corpul lui...”.

Din declarațiile celor care au fost deținuți împreună cu Thümmel se pare că ucigașul acestuia a fost oberscharführerul-S.S. Rojka.

Rojka trăiește. La Graz, a fost condamnat la închisoare pe viață pentru crime de război și pentru crimele comise la Theresienstadt. Dar în jurul morții lui Paul Thümmel nu s-au purtat dezbateri. Cererea autorului de a-l interoga în închisoare pe Rojka asupra morții lui Paul Thümmel a rămas pînă astăzi fără răspuns. Probabil pentru că Rojka „nu-și mai amintește nimic” despre moartea lui A-54.

Relatările deținuților de la Theresienstadt ne determină să ne punem întrebarea de ce a fost adus Thümmel la Theresienstadt sub un nume fals, indicîndu-se și o naționalitate care-i era străină, respectiv cea olandeză ?

Există trei explicații posibile, dar nici una nu poate fi dovedită pe deplin.

Poate că nemții n-au vrut să se știe despre Paul Thümmel că este german. Faptul că unul din cei mai vechi membri ai partidului nazist furnizase inamicului date din cele mai se-

crete, privind țelurile războiului și acțiunile politice, nu demonstrează deloc existența unui regim solid.

Este posibil ca Gestapoul să fi încercat să-l folosească pe Paul Thümmel ca informator pentru Theresienstadt. Poate că îi promiseseră viața în schimbul știrilor aduse privindu-i pe deținuți. Ne putem închipui că aceștia ar fi avut mai multă încredere într-un olandez decât într-un german.

Și, în sfârșit, a treia presupunere. Paul Thümmel avea protectori atotputernici. Ca Peter Toman — deci sub o falsă identitate — era mai bine ascuns, mai ales că de existența lui Paul Thümmel știa Martin Bormann și, prin Bormann, fără îndoială că și Hitler. Poate că numele de „Peter Toman” trebuia să constituie o pavăză împotriva unei hotărâri pripite dată pentru executarea lui Paul Thümmel.

De ce „a trădat” Paul Thümmel? De ce a devenit el colaborator al Serviciului de informații cehoslovac?

L-au ademenit oare banii Serviciului de informații cehoslovac? Este adevărat că pentru informațiile sale a primit sume considerabile, mai ales în primii ani ai activității sale, când figura încă sub indicativul de agentul A-54. Pe de altă parte însă trebuie să se țină cont de faptul că Thümmel cheltuia sume foarte mari pentru a putea obține informațiile dorite. Obligațiile lui sociale, contactele personale pe care trebuia să le întrețină cu personalități ale Germaniei naziste, au fost desigur și ele foarte costisitoare. Costau bani, de asemenea, și cadourile prin care îi obliga pe unii reprezentanți ai Wehrmachtului.

În ceea ce-l privește pe Thümmel, acesta nu trăia extravagant. Locuința lui — ce e drept, foarte elegant aranjată — îmbrăcămintea, mașina nu constituiau dovada unei vieți luxoase, cu atât mai mult cu cât, datorită titlului, avea obligații și posibilitatea — după cum ne-o dovedește și declarația dr. Pfaff — de a câștiga necontrolat sume importante. Avea nevoie de bani pentru amozurile sale față de care, după cum s-a văzut, avea o deosebită slăbiciune? Într-adevăr, femeile nu pot fi

excluse din viața lui. De altfel, chiar el susținea despre sine că este un bun cunoscător al femeilor.

Este interesant de constatat că în preajma lui Thümmel s-au găsit adeseori femei de origine slavă. Domnișoara „Yvonne”, cea care apărea în 1936, era originară din Praga, deci era cehă. Lidia Goroșkovova, secretara maiorului Novak de la „Abwehr”-ul din Dresda, era fiica unui preot rus ortodox. Libuše Hubalkova, cea prin care Paul Thümmel a stabilit contactul cu Moravek, era tot cehă. O ramură a familiei lui Thümmel era originară din regiunea de frontieră a Cehoslovaciei, din Most; bunica lui era din Lausitz. Până și numele conspirativ de „Voral” n-a fost o simplă invenție, cum presupunea colonelul Alois Frank, ci pretinsul nume al strămoșilor cehi ai lui Thümmel.

Avea Thümmel motive patriotice și antinaziste? Încă din toamna anului 1939, într-o discuție purtată cu ofițerii informativi cehoslovaci, el a spus că Hitler va pierde războiul. Din motive necunoscute Thümmel ura S.S.-ul. Cu toate acestea, el a fost un vechi membru al N.S.D.A.P.-ului. În anul 1936, an în care Thümmel a început colaborarea lui cu Serviciul de informații cehoslovac, el nu avea de fapt nici un motiv care să-l determine să-și schimbe convingerile politice; steaua lui Hitler era pe atunci în plină strălucire. În afară de acestea, în 1936 Thümmel nu putea să aibă o viziune atât de clară a faptelor încât să poată prevedea sfârșitul Germaniei naziste.

Încă din tinerețe, Paul Thümmel avea o slăbiciune pentru chestiunile tainice și în 1928 el era deja „colaborator onorific” al serviciului de informații al partidului nazist. Într-o broșură apărută în 1937 cu ocazia celei de-a zecea aniversări a înființării grupei N.S.D.A.P. din Neuhausen, se amintește că în anii 1931—1933, când lupta pentru putere atinsese apogeul, Paul Thümmel avea la Neuhausen o grupă de informații proprie. Se pretinde chiar că, odată, Thümmel a coborât pe coșul căminului până aproape în camera în care

niște adversari politici ai partidului nazist țineau o consfătuire. Thümmel voia să afle în acest fel despre ce discută. Credința lui în Hitler a fost, după toate probabilitățile, zdruncinată în 1938; poate că abia atunci ajunsese la recunoașterea faptului că politica nazistă va avea urmări catastrofale pentru întreaga națiune.

Rapoartele ofițerilor informativi cehoslovaci amintesc despre deosebita inteligență a lui Thümmel. Avea o memorie perfectă; fără a-și fi fixat în scris vreun cuvânt, el putea să-și scrie informațiile indicând cifre precise, nume de acoperire, localități și numere de telefon. Ca simplu brutar, el s-a trezit deodată printre ofițeri, care-l lăsau să simtă că există o diferență socială între un brutar și un absolvent al unei academii militare. Chiar Thümmel i-a povestit odată lui Alois Frank cât de mult îl urăște pe un ofițer superior care l-a jignit, adăugînd că se va răzbuna pe el. Poate că tocmai comportarea acestor ofițeri l-a dus pe Thümmel la ideea de a le demonstra superioritatea inteligenței sale. În Germania acelor vremuri nu putea să facă însă acest lucru; dar putea, printr-o colaborare cu Serviciul de informații cehoslovac, să atenueze sau să facă imposibile măsurile luate de ofițerii snobi.

S-a pus și întrebarea dacă colaborarea cu Paul Thümmel n-a avut urmări tragice pentru grupa de informații din cadrul organizației „Obrana národa” și dacă Thümmel n-a contribuit cumva direct la distrugerea acesteia. Nu avem dovezi în această direcție. Este adevărat că după arestarea lui, Thümmel a declarat că se va folosi de contactul pe care-l avea cu Moravek pentru a-l face inofensiv pe acesta. Pe de altă parte însă ne este cunoscut că l-a avertizat de cîteva ori pe Moravek. În afară de aceasta, nu Thümmel a fost cel care a aranjat colaborarea cu grupa de informații; dimpotrivă, grupa de informații a luat legătura cu el în urma ordinului primit direct de la colonelul Moravec din Londra.

Neclară rămîne participarea lui Thümmel la moartea căpitanului Moravek. I-a spus Thümmel lui Abendschön totul despre întîlnirea de la 21 martie? Și de ce ar fi făcut-o? Dacă

ar fi fost arestat, Moravek ar fi fost în stare să dovedească clar „trădarea” lui Thümmel! Thümmel nu putea să aibă nici un interes în arestarea căpitanului, sau, cel mult, numai în cazul în care Abendschön i-ar fi promis viața dacă îl ajută la prinderea lui Moravek. Dar Paul Thümmel știa că Gestapoul nu-și respectase niciodată promisiunile.

De ce a fost ținut Paul Thümmel prizonier pînă aproape de sfîrșitul războiului? O soartă asemănătoare fusese pregătită amiralului Canaris și colonelului H. Oster; și aceștia au fost executați la începutul lui aprilie 1945, după ce fuseseră deținuți cîteva luni în lagărul de concentrare de la Flörsburg. Poate că Hitler pregătea membrilor „Abwehr”-ului un proces de înaltă trădare.

Dar cine poate afirma aceasta?

Viața și activitatea agentului A-54 permite punerea multor întrebări. Sînt întrebări la care astăzi numai cu greu mai putem da un răspuns.

C U P R I N S U L

	<u>Pag.</u>
Din partea redacției	V
Plicul verde	1
Parola: Altvater	9
Plicul galben	21
Se pregătește o nouă acțiune	27
Înainte de furtună	37
O țară trădată	53
O știre sosită la timp	65
Decolarea	71
Scrisori peste frontieră	83
Mesajul din Londra	105
Un periculos leu de mare	113
Planul secret „Barbarossa”	125
Împușcăturile din Terebka	137
Vânătoarea după trădătorul X	145
Cercul se strânge	151
Moartea eroului	161
Cine a fost „René”?	167

Responsabil de carte: lt. col. ION GEAGLA
Corector: RADU STOIAN

Dat la culex: 13.09.68; Bun de tipar: 21.10.68.
Tiraj 1500 ex., din care 1400 ex. hirtie semu-
velină și 100 ex. hirtie velină, format 16/61x86

Lucrarea
MOMENTE DIN ACTIVITATEA
CU A-54

Series

Nr.

28 \overline{v}
77.